

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc

revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de Revista Transilvania, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și co-finanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

Sugestie de citare a arhivei:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *Muzeul Digital al Romanului Românesc: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

This novel was digitized for the project The Digital Museum of the Romanian Novel 1901-1932, initiated by Revista Transilvania, organized by ASTRA National Museum Complex and co-financed by The National Cultural Fund Administration.

Citation suggestion:

Baghiu, Ștefan, Vlad Pojoga, Cosmin Borza, Andreea Coroian Goldiș, Denisa Frătean, Daiana Gârdan, Alex Goldiș, Emanuel Modoc, Iunis Minculete, David Morariu, Ovio Olaru, Teodora Susarenco, Andrei Terian, Radu Vancu, Dragoș Varga. *The Digital Museum of the Romanian Novel: 1901-1932*. Sibiu: Complexul Național Muzeal ASTRA, 2020. https://revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932.

Fiatele Sulgeriului

DE

RADU ROSETTI

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1931-1932

PĂCATELE SULGERIULUI

DE

RADU ROSETTI

UNIVERSITATEA „ANDREI ŞAGUNA"
— SIBIU —
INVENTARIAT 1998
7 FEB 1998

BUCUREŞTI
—
IMPRIMERIILE „INDEPENDENŢA
Calea Victoriei, 56 :: ::
1912

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

FACULT. FILOL.-IST.
BIBLIOTECA
SIBIU

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

20649

PIMEN CONSTANTINESCU
Cl. VM 21

CUVÎNT ÎNNAINTE

Curtea părintelui meu, ca toate casele mari boiereşti dela mijlocul veacului trecut, era plină de ţigani şi de ţigance, desrobiţi de abie la 1854 şi cari din moşi şi strămoşi fusese robi sau ai neamului nostru sau ai celorlalte neamuri alcătuind marea boierime moldovenească. Unii dintr'înşii, foarte bătrîni, erau înzestraţi cu un uimitor dar de a povesti. Li plăcea să spuie întîmplările văzute de ei cu ochii, sau auzite dela părinţi şi dela bunici.

Minunatele lor cuvîntări făcură adesea, în lungile seri de iarnă, să treacă înnaintea ochilor mei o mulţime de icoane ale unui trecut uneori foarte îndepărtat, icoane cîte odată blînde şi duiose, mai adesea însă crunte şi grozave. Lenea şi nepasarea tinereţii împiedecîndu-mă să le pun pe hîrtie atunci, cînd erau încă vii în mintea mea, am uitat din nenorocire cele mai multe dintr'însele, voiu avea însă grijă ca acele de cari îmi mai aduc aminte să nu împartă aceiaş soartă.

Pe urmă plugăria şi mai ales vînatul pe care l'am iubit cu patimă m'au adus în atingere zilnică cu ţărănimea din aproape întreaga vale a Trotuşului, acea ţărănime voinică, totodată blîndă şi voinică în care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

găseşti atîţi povestitori meşteri ale căror cuvîntări curg uşor şi dulce ca pîraele din codri. In sute de nopţi ascultat-am, la focul otacului, pănă tîrziu după miezul nopţii, amintirile puşcaşilor bătrîni despre vremurile de demult, ce le auzise şi ei dela bunici şi strămoşi, despre prădăciunile Turcilor şi ale Tatarilor, despre jafurile oamenilor domneşti, despre boierii iubitori de popor şi despre acei, vai, cu mult mai număroşi, cari mîncau moşiile răzăşilor în mijlocul cărora izbutise să se vîre.

Faptele alcătuind *Pacatele Sulgerîului* mi-au fost, toate, povestite într'acest chip, unele de ţigani sau ţigance, altele de ţarani cari le auzise şi ei dela părinţi şi dela bunici.

Sulgeriul Mihalache Strilea, fraţii Nan, Ion Tiron, Zamfira, Radu Trofti, Făcăureştii, Niţă Schiopul, Anica, Vlad Catana şi egumenul Ghelasie au trăit cu toţii, deşi nu toţi în aceiaş vreme şi pe acelaş loc. Fiecare din ei o făptuit cel puţin parte din faptele povestite în feţele de mai gios sau altele foarte la feliu. Am avut numai sarcina să-i adun la un loc, să-i fac să trăiască în aceiaş vreme şi să desăvîrşesc legătura între deosebitele întîmplări spre a face din ele o povestire cu şir.

Să nu se creadă că cruditatea unor amănunte şi chiar a unor epizoade întregi din cartea de faţă este exagerată de mine şi că zugrăvesc obiceiurile şi moravurile acelei vremi cu colori din cale afară negre.

Am văzut cu ochii, *în al treilea sfert al veacului trecut*, săvîrşinduse de către acei puternici, fapte chiar mai crude decît acele povestite în *Pacatele Sulgeriului* şi nu pe ici şi colea, în chip izolat, ci în toată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

țara. Bataia, voiu zice chiar schingiuirea țiganilor erau obiceiuri obștești, cărora nu le pusese capăt nici Convenția dela Paris, nici circulările lui Cogălniceanu, nici chiar Constituția dela 1866.

Departe de a fi exagerat, am atenuat și am atenuat mult faptele mie povestite de scoboritorii acelor bătuți, schingiuiți și batjocuriți.

Asemene, mijloacele întrebuințate de sulgeriul Mihalache Strilea pentru a-și întregi moșia trebuesc privite ca din cele mai blinde și mai puțin necinstite. Dacă Mihalache Strilea silia pe răzășî să-i vîndă părțile lor, mult, puțin, le plătia, pe cînd în deobște părțile de moșie se luau dela răzășî fără a se mai plăti.

Sulgeriul Mihalache era cel puțin darnic, viteaz, de fire deschisă, uneori bun la inimă și în stare să facă jertfe pentru acei ce-i erau simpatici. Moldova din a doua jumatate a veacului XVIII însă era plină de boieri și de boieroănești cari, dacă aveau toate pacatele sulgeriului, mai erau și zgîrciți, lipsiți de bărbățîe, vicleni și falși.

Erau fără îndoială, atît printre boierii cei mari cît și printre cei mici, firi alese, drepte, bune, blînde și nelacome, dar asemene firi alcătuiau mai degrabă excepțiunea decît regula: obștia sămăna mai mult cu Strilea (fără bunele lui însușiri), cu Grigoraș Leon, cu Grozav și cu Putină. Dealtmîntrelea acești doi de pe urmă se mai întîlnesc din nenorocire prea adesea și astăzi printre primarii, notarii și chiar unii subprefecți de astăzi.

Singur Țifescu trebue privit ca o excepție, în rău; în schimb însă voiu destăinui că adevăratul Țifescu,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

acel care o ars un sat într'o biserică și o stins vro cincizeci de obștii de răzăși o trăit mult mai aproape de noi.

Imi propun, dacă îmi va ajuta Dumnezeu, să prezint în curînd cetitoriului o povestire în care ne vom întîlni iarăș cu Zamfira și ale cărei personagii vor face parte din cea mai înnaltă treaptă a boierimii de acum o sută de ani.

AUTORUL

București, 6 Maiu 1912.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pacatele Sulgeriului

Capitolul I

Sfîrşitul unei rătăciri

Era într'o frumoasă zi de lunie a anului 1764, spre seară: soarele s'apropia de culmea munţilor hotarului unguresc.

O luncă deasă, alcătuită din arini, plopi şi răchiţi, acoperea malul drept al Trotuşului pe o lăţime de două pînă la trei sute de stînjăni. Mai înspre miază-zi copacii se răriau lăsînd să se vadă, între pilcurile lor, ochiuri mari de fînaţ presarate cu florii Apoi, mai departe, tot spre miază-zi, lunca se făcea iar deasă pînă sub malurile înnalte de prund, aproape drepte, de-asupra cărora se întinde tapşanul Tămăşănilor. Aceste maluri, acoperite atunci cu mărăcini deşi ca peria, erau, precum mai sunt şi astăzi, despicate şi hăcuite de apele ce se scurg din tapşan şi de acele cari izvoresc din coastele lui, dînd astfel naştere la o mulţime de rupturi şi de gropi, unde creşteau măcieşi, sălcii, arini şi soci pe cari se suia rîoruşca mirositoare. Ajungeai cu greu la aceste pilcuri de copaci din pricina mărăcinilor care le încunjurau dar, cînd pătrundeai în ele, te găseai într'o adevarată colibă de verdeaţă, închisă de jur împrejur, în mijlocul căreia se scurgea apa izvorînd din deal.

Cam la mijlocul părţii de corhană cuprinsă între drumul care se suie la tapşan pe lîngă biserica Stoieneştilor şi acel care se scoboară de pe el spre Pietrosul cel Mic, se afla o asemenea gropniţă de verdeaţă, lungă şi lată de vro doi stînjăni, avînd în fundul ei un şipot din al cărui uluc de lemn curgea o şuviţă îngustă de apă.

In gropniţă se aflau doi inşi: un barbat care şedea cu spetele

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

răzămate de trunchiul unui soc şi, în faţa lui, o femeie lungită pe o manta de aba, cu capul sprijinit pe un cot.

Ea nu putea să aibă mai mult de optsprezece pînă la douăzeci de ani şi era de o frumuseţă strălucitoare.

Ochii negri îi erau mari şi catifelaţi, nasul fără greş, iar pielea albă şi rumănă care-i acoperia faţa ar fi făcut fala chiar şi a unei fiice a ţărilor dela miază noapte. Buzele, cam subţiri, erau rumene ca nişte cireşe, gura de tot mică, iar dinţii strălucitori de albeaţă. O basma de matasă roşie acoperea în parte pletele părului negru, aduse împrejurul capului în chip de cunună. Acest cap era aşazat pe un gît rotund şi alb, ieşind din umeri pline şi dintr'un sîn de o gingaşă bogăţie.

Purta, peste cămeşa de borungiuc cusută cu matasă şi cu fluturi, o scurteică de atlas verde închis din a cărei mîneci largi, căptuşite cu alb, ieşeau braţele rotunde, albe ca zapada, cu mîni gingaşe şi îngrijite. Fusta de ghermesit verde, mai deschis decît acel al scurteicei, era prinsă de trup printr'un briu de şal turcesc, iar picioarele ei mici, albe şi înguste, ieşise din iminei roşi cu vîrful întors în sus.

El era un ţaran de vro două-zeci şi opt de ani, de stat urieş, cu faţa de zeu frumos şi blînd. Nasul mîndru era drept, părul şi musteţile bălăi, iar ochii de un albastru închis.

Era îmbracat cum sunt îmbracaţi şi astăzi ţaranii chiaburi de pe valea Trotuşului: bondă de aba albastră căptuşită cu roşu, cămeşă de in fără nici o cusutură, iţari de lînă subţirie, briu roşu cu chimir lat de piele, cusut cu flori şi iminei negri.

La pămînt, lîngă el, se vedeau o pălărie de pîslă neagră şi un băţ puternic de corn, sapat cu izvoade frumoase.

Starea în care se aflau hainele şi părul lor nu lasa nici o umbră de îndoială în privinţa chipului în care ei îşi petrecuse vremea pînă atunci. Pletele bălăi ale urieşului erau încîlcite şi în ele se vedeau frunze şi fire de iarbă; scurteica şi cămeşa tinerei femei erau deschise, lăsînd sînul frumos aproape gol, briul ei de şal era desfăcut.

Dar glasul răstit şi cuvintele cari îi ieşeau acuma din gură aratau că o furtună cumplită venise să tulbure cerul mai adinioarea senin al iubirii lor.

— Aşa, zicea ea, nu răspunzi, stai la gînduri cînd îţi zic că

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

vreu să mă dau ţie pentru toată viaţa şi că sînt gata să-ţi fiu soţie. Asta-i iubirea înflacarată şi veşnică care mi-au jurat-o?

El se făcea din ce în ce mai galbăn, dar nu răspundea.

— M'ai găsit destul de bună ca să-ţi treci vremea cu mine, să-ţi saturi poftele la trupul meu, urmă ea cu un glas care devenea şuierător, şi cînd eu îţi spun că sînt gata să-mi leg viaţa de viaţa ta, stai la gînduri ca să-ţi lepezi ţaranca. Şi frumoasa femeie încălţînduse răpede, se sculă în picioare.

El urmă să tacă şi să rămîie nemişcat. Numai cînd ea făcu un pas spre dînsul, se sculă şi el. Deşi femeia era naltă, creştetul capului ei nici nu ajungea la umerile lui. Il apucă de braţ şi-l scutură cu putere.

— Răspunde, mişelule, de ce oare bătutu-ţi-ai joc de mine?

— Giupîneasă Zamfiră, zise el atunci şi se părea că vorbele îi erau trase din gură cu cleştele, mi-ai fost dragă, îmi eşti şi acuma dragă la nebunie. Aşi fi bucuros să te iubesc pînă la moarte, nu-mi pot închipui viaţă fără de dragostea ta. Dar lucrul ce-l ceri nu-l pot îndeplini, nu mă pot despărţi de Safta şi de copii.

— Atunci m'ai înşalat, iubeşti acea ţarancă proastă şi nespalată, cu mînile negre, cu palmele şi tălpile ca nişte copite. Şi ai vroi ca eu să urmez să-ţi astîmpăr poftele de cîte ori te-i sătura de desmierdările ei şi-i fi dorit de ale mele?

— Nu mă pot despărţi de Safta şi de copii, reluă ţaranul cînd ea tăcu ca să ieie suflet, căci n'aşi putea trăi fără copii, tata m'ar blăstăma şi satul m'ar alunga cu pietre...

— Şi par'că nu este alt loc în care să poţi trăi decît satul tău, întrerupse Zamfira. Cu cîţi bani am eu şi cu cîţi ai putea prinde pe răzăşia ta, am avea cu ce trăi de minune la leşi.

El scutură capul.

— Aş avea sprijin puternic, urmă ea, şi am putea avea parte de traiu cît de frumos.

El urmă să tacă.

— Ascultă, Andrei, îi zise ea după ce rămase cîtva gînditoare, ca şi cum ar fi luat o hotărîre şi punîndu-i mîna pe braţ: pentru tine sînt gata a face ceia ce nu credeam să fac vro dată, să luăm copiii cu noi..

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

La această propunere neașteptată Andrei se roși, privirea i se întunecă și el strigă:

— Niciodată!

— Și de ce? întrebă ea cu mirare și cu mînie.

Andrei stătu o clipă la îndoială, apoi zise cu hotărîre:

— Fiindcă copiii mei trebue să fie crescuți de mama lor și nu de ibovnica tatălui lor. Mă iartă, giupînească Zamfiră, dar fiind țiitoarea boieriului nu poți să fii nevasta mea. Dacă m'am dat în dragoste cu tine, rău am făcut, știi bine cum s'o întîmplat. Tu ai început să umbli după mine, nu mi-ai cerut nici o făgăduință și nu ți-am făcut nici una.

Pe frumoasa față a Zamfirei se oglindea acum o turbare cumplită.

— Și mie mi se pare, zise ea, că țiitoarea boieriului făcea țopîrlanului o cinste mult prea mare cînd voia să-l ieie de soț. Ii plăti scump mișelia ta! Zicînd aceste cuvinte, îi întoarse spetele, eși din gropniță și se depărtă la deal cu pași răpezi.

Andrei ramas singur stătu cîtva neclintit pe loc apoi, luîndu-și pălăria și bățul, porni la vale.

Ieși din mărăcini, intră în lunca pe care o urmă pînă cînd dădu în drumul care scobora de pe tapșanul Tămășănilor spre Pietrosul cel Mic. De aici o luă la deal, iar cînd se văzu pe tapșan, în loc de a urma drumul mare spre sat, apucă prin vii.

In capul lui era o fierbere grozavă. Mare fusese îndrăzneala Zamfirei să-i ceară s'o ieie el de soție. El era doară Andrei Nan. feciorul preotului Gheorghe din Tămășăni, om cinstit, om cu carte, stăpîn pe un bătrîn de moșie întreg, iar ea cine era? O necunoscută, adusă abie de un an de boieriul care se vîrise între răzăși pentru ca să le mănînce moșia. Și doară boieriul o adui sese numai ca să-i fie țiitoare. Ea, să vreie să fie soția lui? Ea să crească pe Vasilică și pe Ilenuța? Ce îndrăzneală! Ce nebun fusese el cînd se dăduse în dragoste cu dînsa!

Tocmai acum trecea prin via lui, în care vorbise cu dînsa pentru întăia oară în lunea Paștelor.

Își aducea aminte acum de întîlnirile care urmară, de întăile sărutări, de frumusețea feței și a trupului ei, de desmierdările epătimașe și deodată îl cuprinse un dor nebun de dînsa, de sărutările ei, de comorile trupului ei. Se opri pe loc: îi venea să

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

se întoarcă, să s'apropie de curte şi să deie cele patru şuierături prin care obişnuia s'o vestească că vrea să vorbească cu dînsa şi merge s'o aştepte în gropniţa din corhană. Nu se îndoie că ea ar fi mers şi că astfel ar fi avut parte încă odată de desmierdările ei. Da, dar cu ce preţ? Să deie pe Ilenuţa şi pe Vasilică pe mîna ei sau să nu'i mai vadă! Şi, cuprins de fiori la acest gînd, o porni mai răpede înnainte prin vii, spre casa lui care era cea de pe urmă din capătul dela deal al satului, aşazată chiar pe scursura Stîncilor. De zece ori în drum icoana trupului fără greş al Zamfirei trecu pe dinnaintea ochilor lui, de zece ori simţi pe buzele şi pe faţa lui arsura buzelor ei. Se opri atunci pe loc, gata să s'întoarcă, dar tot de atîtea ori icoanele copiilor veniau să gonească pe acea a Zamfirei şi Andrei relua drumul spre casă cu un pas mai grăbit care, după cea de pe urmă oprire, se schimbă în fugă. Se opri în sfîrşit în faţa porţii deschise a casei lui.

Soarele asfinţea tocmai atunci. De-asupra gardului înnalt de nuele, încununat cu o puternică coamă de cătină se vedea acoperemîntul lung de sîndilă din care ieşeau două ogiaguri patrate de cărămidă.

In deschizătura porţii, în fundul ogrăzii, apăreau prispa, cerdacul lat din capătul din stînga, cu stîlpii subţiri de lemn în patru muchii, sapaţi şi împodobiţi cu dungi roşii şi albastre, păreţii albi, uşa tindei înnegrită de vreme şi cele patru fereşti cu cîte patru giamurele.

Tocmai atunci intrau pe poartă caprele lui, în număr de peste şasezeci, mînate de un ciobanaş de doisprezece ani. In fundul ogrăzii, din partea dreaptă, se vedea, deasupra cătinei gardului, ridicîndu-se drept în sus, nourul gros de fum ieşind dintr'un foc zdravăn. O simţire de linişte şi de alinare îl cuprinse.

I se păru că se trezeşte dintr'un vis urît. Dar deodată îi apăru din nou înnaintea ochilor icoana Zamfirei şi iar simţi pe buze muşcătura buzelor ei. Insă năluca pieri tot atît de răpede cum venise, căci acum auzea două glasuri de copii cari strigau;

— Tata! tata!

Din poartă ieşiră copiii lui. Ilenuţa era o fetiţă de vro şapte ani, cu ochii albastri, cu faţa rumănă şi sănătoasă, îmbracată cu cămeşuică de pînză de in cusută cu roşu şi cu fotă de lînă al

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cărui albastru era tăiet de dungi roşii şi albe. Vasilică era un plod voinic, de trei ani pe patru, cu ochii căprii, cu obraji ca nişte bujori, cu chica galbănă vîlvoiu, îmbracat numai într'o cămeşuică de in.

Andrei îşi plecă trupul de urieş gios, gios de tot, apucă pe Vasilică cu dreapta, pe Ilenuţa cu stînga, apoi strîngîndu-i cu putere la piept, se ridică iar şi începu să-i sărute în tăcere, cînd pe fetiţă cînd pe băieţel.

— Da ce stai în poartă, nu-i poţi săruta şi în ogradă, zise un glas vesel. Şi în poartă apăru o femee tînără, naltă, cu sînul bogat şi mijlocul subţire.

Purta îmbrăcămintea de toate zilele obişnuită pe valea Trotuşului de ţarancile avute: ştergar de in subţire, cămeşă de in lungă pînă la glezne, cusută pe umere, pe mîneci şi pe piept, fota de lînă albastră cu dungi roşii, strînsă pe trup de o bată albă şi immei negri. Din ştergar scapau cîteva suviţi de păr castaniu închis, ochii erau mari, blînzi şi veseli. Faţa Saftei avea trăsături de o frumuseţă neobişnuită, dar pielea obrazului era ciupită şi stricată de varsat.

Andrei, începînd să sărute copiii se uită la dînsa. Ochii lui întîlniră privirea ei veselă şi blîndă: ea îi păru acuma tot atît de frumoasă ca înnainte de boala care o sluţise. Punînd copiii gios, o cuprinse de mijloc şi o sărută pe ochi.

— Da ce-ai păţit? zise ea după ce el îi dădu drumul, mirată atît de această desmierdare de care de o bucată de vreme era înţarcată, cît şi de faptul că avusese parte de ea în faţa argaţilor care căutau de vite în ogradă. Nu cumva cinstit ai prea mult din pelinul cel roş al lui cumătru Neculai? Dar haide de şăzi la masă, că borşu-i gata de amar de vreme şi mămăliga se răceşte;

Andrei era încă la masă dinnaintea bîrnaţului casei cu Safta, cu copiii şi cu slugile lor cînd văzu intrînd pe poartă şi îndreptîndu-se drept spre ei pe un flăcăuaş de vro cincisprezece ani, care păzea caprele părintelui Gheorghe.

— Dorim poftă bună, zise el oprindu-se lîngă Andrei şi scoţîndu-şi pălăria.

— Mulţămim ţie Grigore, răspunse Andrei; şăzut-ai la masă?

— Mulţămim, nene Andrei, am şăzut, răspunse Grigore.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mcr1901-1932

— Ce veste poveste dela bătrîni? întrebă Andrei. Intîmplatu-li-s'o ceva de vii la vremea asta?

— Bună pace, nene Andrei, nu li s'o întîmplat nimică nici părintelui nici mamei preutese. M'au trimes aici să-ți spun c'o venit la noi moș Stan Făcăoariu și satul pentru ca să se sfătuiască cu toții și te așteaptă să vii cît mai răpede.

— Spune-li că vin îndată, zise Andrei a cărui față se întunecase cînd auzise de venirea socru-său, cu satul, la sfat.

Flăcăoașul plecă, iar Andrei, îndată după ce isprăvi mîncarea și își sărută copiii, îl urmă.

Capitolul II

Ceva despre istoria Tămășănilor

Răzășii din Tămășăni își trăgeau neamul din Tamaș Șopîrlă, ai cărui zece nepoți: Nan, Văsian, Filip, Băteiu, Irimia, Roșca, Ciuta, Călina și Anisia capatase dela Ștefan cel Mare, în întăiul an al domniei lui, un uric de întăritură pe ocina lor,

Moșia era mare, avea o întindere de peste patru mii de fălci, însă opt părți dintr'însa erau acoperite cu codru, iar puținul loc de hrană, afară de acel de pe șesul Trotușului, nu tocmai de soi.

Urmașii locuitorilor cari trăiau pe moșie în vremea lui Tamaș și-i dădeau dijma pămînturilor lucrate de ei fusese izgoniți după puține generații de urmașii celor zece nepoți ai lui. Aceștia găsiră mai folositor să lucreze puținul loc de hrană singuri, cu ajutorul cîtorva argați, să ție ei vîte pe fînațe și pe pășuni, să aibă prisăcile lor, folosindu-se astfel de tot rodul pămîntului, în loc de a se mulțămi numai cu a zecea parte. Cei mulți din acei locuitori plecase de altmintrelea fără greutate, știind că vor găsi cu înlesnire aiurea locuri de hrană mai multe și mai bune.

Cu toate războaiele și cu toate pustiirile, urmașii bătrînilor Nan, Roșca, Filip și Călina se înmulțise astfel în cursul vremii încît acuma, la mijlocul veacului XVIII, satul Tămășănii cuprindea peste cincizeci de case. Și o mulțime de neamuri de ale Tămășănilor trăiau prin celelalte sate de pe Trotuș și de pe Tazlău și chiar de pe mai departe.

Urmașii lui Văsian fusese totdeauna puțini la număr și mulți

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

din ei se stînsese fără copiii. In întâia jumatate a veacului XVIII bătrînul întreg era stăpînit de un oareşcare Simion şi de sora lui Nastea. Pe Nastea o luase preotul Gheorghe, un scoborîtor din Nan, iar Simion se călugărise şi era nacialnic la schitul Măgurei de deasupra Ocnei. El dăruise nepotului său, Andrei, la căsătorie, toată partea lui de moşie, iar fratele lui Andrei, Vasile, călugărinduse sub numele de Varsanovie, n'avea nevoie şi renunţînd la ceia ce i se venea despre mamă, tot în folosul lui Andrei, acesta se găsea astfel stăpîn pe întregul bătrîn Văsian.

Bătrînul Irimia, iarăş întreg, era în mînile unor urmaşi ai săi cari luase, nu se ştie pentru ce, numele de Făcăoariu. Trăiau pe acea vreme trei fraţi Făcăureşti: Stan, Dumitru şi Vasile, care mai stăpîneau pămînturi în Filip, Călina şi mai ales în Roşca. Erau rău văzuţi de răzăşii cei nevoieşi căci cumparase, mai ales Stan, multe bucăţi dela saraci pe preţuri de nimica şi se mai povestea că, la acele cumpărături, Făcăureştii întrebuinţase meşteşuguri viclene.

Intreg bătrînul Ciuta şi jumatate din Băteiu erau în mînile preotului Pavăl dela biserica Precistei din Focşăni, de pe soţia lui, Maria, cea de pe urmă urmaşă a Ciutei, a cărei bunic cumparase şi jumatate din bătrînul Băteiu. Cealaltă jumatate din Băteiu se stăpînea de un boier, sulgeriul Mihalache Strilea, al cărui părinte, banul Constantin, intrase în acel bătrîn cu nişte dănii meşteşugite, ziceau răzăşii, iar el, sulgeriul, mai făcuse cumpărături, întregind nu numai o jumatate din Băteiu, dar punînd mîna şi pe cea mai mare parte din Filip, Roşca şi Călina, însă mai cu deosebire în Roşca.

O parte din răzăşii cari îşi dăruise sau îşi vînduse părţile Strileştilor, rămăsese în casele lor, urmînd a-şi lucra ogoarele şi a-şi cosi finaţele, dar nu în însuşirea de stăpîni de moşie ca pînă atunci, ci ca locuitori şăzînd pe moşia sulgeriului Mihalache, căruia îi dădeau a zecea parte din tot rodul pămîntului şi-i făceau clăci după obiceiul ţării.

Urmaşii bătrînilor Nan, Irimia, Filip, Roşca şi Călina cari nu-şi vînduse părţile, stăpîneau abie a treia parte din acei bătrîni în cari se mai vîrîse, pe lîngă sulgeriu, Făcăureştii şi părintele Pavăl cu dănii şi cu cumpărături. Mulţi din ei nici nu şădeau în sat ci se hrăniau slujind pe la stăpînii moşiilor învecinate şi pe la ră-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zăşii mai bogaţi din satele Stoieneşti, Buciumi, Rîpi, Gropi şi altele.

Moşia nu mai era în devălmăşie: în urma certelor ce se ivise cu sulgeriul Mihalache, în privinţa cărora vom fi pe deplin luminaţi în curînd, ea fusese aleasă. Hotarnicii numiţi de divan îi măsurase lungimea cu stînjănul şi o împărţise în patru hlize sau făşii în curmezişul lungimei. Se socotise întăi cîţi stînjăni se veneau fiecărui bătrîn în fiecare hliză, împărţindu-se hliza în zece. Apoi, pentru bătrînii cari nu erau întregi, se făcuse cislă, socotindu-se cît se cuvenea fiecărui răzăş în fiecare hliză, şi făcînduise parte după spiţa neamului său.

Hotarnicii avuse grijă să despartă partea sulgeriului de acea a răzăşilor saraci, punînd lîngă ei întăiu pe părintele Pavel, pe urmă pe Văsian, pe Nan şi apoi pe Făcăoariu.

Dacă într'o hliză era Văsian aproape de răzăşii cei mici, în cealaltă venea lînga ei Făcăoariu.

Cu vro opt ani înnainte, cînd sulgeriul Mihalache trăsese în partea lui dăniile făcute tătînesău de răzăşii cei saraci, ceilalţi se ridicase cu toţii împotriva lui şi dăduse jalbă la Vodă.

După vechile obiceiuri ale pămîntului, dacă un răzăş voia să-şi vîndă partea de moşie, el era silit s'întrebe întăi pe ceilalţi răzăşi de vor ei să o cumpere cu acelaş preţ şi numai cînd ei aratau că nu sînt muşterii, se putea face vînzarea către feţele străine. Dar dacă un răzăş dăruia partea lui în întregime sau în parte, ceilalţi răzaşi nu puteau să împiedece dania, iar acel care o primea se făcea răzăş în acel hotar, cu drept să cumpere pe viaţă şi alte părţi de răzăşie.

Sulgeriul Mihalache, întemeindu-se pe cele trei dănii ale tătînesău, se ţinea drept răzăş în Tămăşăni, volnic prin urmare să cumpere dela ceilalţi şi nu avea nici o grijă de răscumpărare.

Dar răzăşii în ziua judecăţii, susţinură că dăniile banului Constantin nu erau dănii ci cumpărături meşteşugite, că prin urmare fiul său nu era răzăş şi cumpărăturile lui fără temeiu.

După mai multe trăgăniri şi cercetări la faţa locului, făcute de feţe atît boiereşti cît şi bisericeşti, Constantin Racoviţă, în urma anaforalei divanului, hotărî ca sulgeriul Mihalache să-şi păstreze dăniile, atît acele dăruite tătînesău cît şi acele dăruite lui, dar să înnapoieze răzăşilor cumpărăturile luînduşi dela ei banii innapoi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sulgeriul neavînd ce face, primi dela obştie banii cumpărăturilor făcute de el şi înnapoie pămînturile. Se hotărîse să se ridice cu totul de pe moşie, vînzînd şi dăniile, cînd auzi că în sat s'o iscat o dihonie grozavă, că sînt, certe, bătălii şi chiar capete sparte.

Sfada izvorîse din pricina împărţirii pămînturilor răscumpărate. Acei cari le vînduse boieriului voiau să le ieie ei înnapoi; răzăşii saraci asemenea voiau să le împartă între ei. Dar banii răscumpărării fusese închipuiţi de Făcăureşti, de Andrei, de preotul Pavel şi de cîţiva fruntaşi dintre ceilalţi. Andrei şi cu preotul Gheorghe nu se puneau de pricină ca locurile răscumparate să se înnapoeze acelora cari le vînduse boieriului, avînd ei a înnapoie banii treptat, în mai multe vadele. Dar Stan Făcăoariu şi ai săi erau hotărîţi să păstreze pentru ei întreaga parte pentru care dăduse banii.

Răzăşii cei saraci şi mai ales cei cari vînduse sulgeriului părţile lor, erau atît de aprinşi asupra Făcăureştilor încît vorbiau de moarte de om şi, în cea dintăi duminecă, goniră pe Stan Făcăoariu cu pietre, dela crîşmă şi pînă la casa lui. Gîlceava era la culme şi preotul Gheorghe, negăsind alt mijloc ca să facă pace, sfătui obştia să meargă la sulgeriu şi să-l roage să-şi ieie locurile înnapoi întorcîndule banii. Răzăşii văzînd că n'aveau alt chip ca să puie capăt dihoniei, urmară sfatul preotului, iar sulgeriul, foarte bucuros de această lovitură neaşteptată a soartei, se grăbi să întoarcă banii mai făcînduli şi o cinste frumoasă. Se întocmi un zapis nou, lămurind toată împrejurarea, iscălit de toţi răzăşii, în cap cu Stan Făcăoariu şi sulgeriul, în loc de a se rîdica cu totul de pe Tămăşăni, se apucă îndată să-şi facă curte pe marginea tapşanului, rateş şindilit la şleah şi moară cu două pietre pe Pietrosul cel Mare. Însă pacea între boier şi răzăşi nu ţinu mult. El urmă să cumpere şi să primească dăniile dela cei saraci şi apara tare locurile lui, nesuferind ca ele să fie calcate de vitele altora. Pe atunci nu era obor; cînd sulgeriul, prindea o vită pe pămîntul lui, globea pe stăpînul ei greu de tot, după placul lui. Răzăşii, năcăjiţi astfel în fiecare zi, plecau urechea la sfaturile Făcăureştilor şi, la fiecare schimbare de domnie, pîrau pe sulgeriu. Era sdruncin şi cheltuială mare pentru ei, mai mică pentru sulgeriu care avea casă şi neamuri în Ieşi. Şi la urmă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901 1932

tot răzășii erau daţi ramaşi, căci sulgeriul, cu zapisul făcut după întâia judecată, îi făcea de ruşine înnaintea divanului.

Apoi toţi acei cari după ce-şi vînduse părţile rămăsese în sat ca locuitori hrănindu-se pe moşia lui Striiea, erau mulţămiţi de stăpînul lor, căci sulgeriul nu-i împila de loc; el se purta faţă de ei nu numai cu omenie dar chiar cu dărnicie şi-i apăra totdeauna împotriva samavolniciilor slujbaşilor isprăvniceşti şi Strilea avea astfel acuma în sat o putere pe care se putea bizui la orice împrejurare.

Dela o bucată de vreme domnea pacea: nici sulgeriul nici răzăşii cei saraci nu se mai gîndeau la judecată.

Preotul Gheorghe, ca preot şi ca om de linişte, numai silit se amestecase în judecăţi. Ele nu plăceau nici lui Andrei, dar, vrînd nevrînd, era tîrît într'însele, căci nevasta lui, Safta, era fiica lui Stan Făcăoariu, tocmai a celui mai învierşunat din potrivnicii sulgeriului. Ii venea greu să spue socrului ba, făcuse şi el toate drumurile la leşi, mai plătind la cislă, partea ce i se cuvenea din cheltuelile judecăţii.

Schimbarea domniei la începutul primăverii anului 1764 veni să aprindă din nou făclia dihoniei, stîrnind duhul de gîlceavă şi patima de judecăţi de care erau stăpîniţi Făcăureştii. Tustrei fraţii umblau de atunci din om în om, îndrumînd pe răzăşi să nu se lese, să facă o nouă opinteală pentru redobîndirea pămînturilor strămoşeşti rîpite lor de Strilea.

De atunci îi vedeai numai bătînd drumurile, aţinînd calea răzăşilor pentru a li bate capul cu începerea judecăţii şi cu fel de fel de poveşti despre iubirea de dreptate a noului domn, Grigore Alexandru Ghika.

Răzăşii ar fi avut temeiuri să se ferească de sfaturile şi de îndemnurile Făcăureştilor dela mîna cărora pătimise destul în trecut, dar nădejdea să-şi ieie moşia înnapoi, făcea pe mulţi din ei să soarbă cu lăcomie din sfaturile lor şi să se arăte plecaţi cătră ele. In zadar li spunea parintele Gheorghe să bage de samă, să nu se arunce cu uşurinţă în cheltueli şi să se gîndească înnainte de a se strica cu boeriul, căci pînă atunci, din atîtea judecăţi, cu nici un folos nu se alesese ci numai cu pagubă. Ademenirile Făcăureştilor însă, făcînd să se oglindească înnaintea ochilor răzăşilor icoane plăcute închipuirii lor, aveau mai multă trecere

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

decît sfaturile înțelepte ale preotului, totuș pînă atunci, satul dacă fierbea, nu luase nici o hotărîre.

Capitolul III

Sfatul satului

Casa părintelui Gheorghe era așazată pe coastă, într'o livadă mare și frumoasă, plină de nuci urieși și de tot soiul de pomi, împrejmuită de un gard voinic, cu o coamă înnaltă de cătină.

Se făcuse acuma noapte și luna începuse să se rîdice. Cînd Andrei intră pe poarta ogrăzii părintești, găsi aproape tot satul strîns împrejurul nucului celui mare care se afla în fața tîrnațului. Se scosese din casă toate lavițele, scaunele și scăunașele părintelui, dar afară de un bătrîn sau doi, toată lumea era în picioare, iar în mijlocul ei se vedea părintele Gheorghe și cu trei Făcăuiești cari vorbeau cu un om purtînd haină țăranească, înnalt, uscățios, cu barba sură tăietă scurt și cu lungi plete aproape cu desăvîrșire albe.

Andrei îl recunoscu îndată: era moș Ioniță Cimpoieș, un răzăș din Filipești.

La o parte, vorbind cu preuteasa, se vedea călugărul Varsanovie, fiul mai mare al părintelui Gheorghe.

Cum văzu pe Andrei, Stan Făcăoariu strigă:

— Iacă și ginerele, nu mai lipsesc decît acei cari și-au vîndut sufletele boieriului. Ia ascultați, oameni buni, povestea care are să v'o spuie moș Ioniță.

— Părinte Gheorghe, Stane și oameni buni! începu atunci omul cel străin. Știți că satul nostru se judecă de ani cu banul Ștefănică Strilea dela Bogdănești, văr ul sulgeriului Mihalache, pentru niște dănii meșteșugite din hotarul nostru, dobîndite încă de vornicul Matei, tatăl banului. De douăzeci de ani ne judecăm la fiecare schimbare de domnie și, pînă acum, banul, cu hîrtiile ce le are, ne-o dat veșnic ramași, și noi, cu aceste judecăți, am cheltuit un amar de bani. Cînd s'o schimbat domnia acuma numai văru-meu, preotul Vasile și cu un cumătru al lui s'au găsit care să sfătuiască satul să deie din nou jalbă la domnie spre a porni judecată, dar oamenii, sătui și sărăciți de judecăți, n'au vrut să-i asculte, unii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

le-au hotărît chiar că-i vor lua la bătae de vor mai pomeni de judecată. Dar de Paşti o venit în sat, să-şi vadă părinţii, nepotu-meu, Costache, care-i seimean hătmănesc şi o spus tuturor că domnul cel nou ţine cu oamenii şi nu cu boerimea, povestind cum era faţă la divan cînd Vodă o întors unor oameni un hotar ce le fusese cotropit de un boier megieş cu hîrtii meşteşugite încă de pe vremea bunicilor lor ; cum, în alt rînd, o pus de o întins pe un fecior de boier gios, la scara curţii domneşti şi l'o bătut la falangă fiindcă îşi făcuse rîs de fata unui preot şi altele de asemenea. Şi începînd iar atunci popa Vasile şi cu cumătru-său să umble printre oameni cu îndemnuri să pornească din nou judecată pentru pămîntul cotropit de Strileşti, s'o lasat satul ademenit şi ne-o trimes, pe mine şi pe preotul Vasile la Ieşi, unde am dat jalbă domniei. Miercuri o fost sorocul de judecată şi nu numai că Vodă ne-o făcut dreptate deplină, hotărînd că dăniile sînt făcute cu meşteşug şi ca banul să ne întoarcă îndată pămînturile, dar o mai poroncit ca el, drept despăgubire că s'o folosit atîta vreme pe nedrept de acele pămînturi, cum şi pentru cheltuelile făcute, să mai deie satului pe deasupra încă aceiaşi întindere de pămînt din hotarul lui. Cît am stat la Ieşi, am mai văzut alte două judecăţi în care au fost daţi rămaşi nişte boieri hrăpitori de hotare şi am văzut cu ochii mei cum pe ispravnicul de Hîrlău l'o bătut la tălpi fiindcă mîncase nişte bani domneşti. Acuma, la întoarcere, abătîndu-mă pe la vărul Stan, i-am spus cele la care am fost martor şi el m'o rugat să le povestesc şi satului vostru adunat. Şi acuma mai adaog un sfat dela mine. Oameni buni, mulţi sînt domnii cei răi, puţini sînt cei drepţi! Grăbiţi-vă de vă folosiţi de fiinţa în scaun a unui domn drept şi iubitor de popor pentru a vă cîştiga dreptatea cum ne-am cîştigat-o şi noi.

— Auzit-aţi, oameni buni? strigă Stan Făcăoariu îndată ce Cimpoieş îşi isprăvi cuvîntarea. Mai avut-aţi parte de domn atît de drept? N'aţi greşi voi cătră copiii voştri dacă nu v'aţi grăbi să dobîndiţi şi voi dela el dreptate şi să scoateţi şi să asvîrliţi departe cuiul boieresc bătut în păretele vostru? Ce mai aşteptaţi? Să vă ieie Mihalache Strilea şi cîtă moşie v'o mai rămas?

— Să nu mai aşteptăm, strigară mai multe glasuri, dintre cari

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cel mai hotărît era al Ungureanului Vlad Catana, să facem chiar acuma jalbă la domnie şi mîni s'o trimetem la Ieşi!

— Aşa, aşa, strigară ceilalţi, să pornim îndată judecata. Nenea Stan şi părintele să plece chiar mîni la Ieşi; să punem în astă seară mînă dela mînă pentru a închipui bani de drum.

Şi deodată se auzi un glas piţigăiet care se ridică deasupra tuturor celorlalte şi care striga;

— De acuma o sosit ceasul dreptăţii. De acuma capătă sărăcimea dreptate! Nenea Stan îmi întoarce pămînturile pe care mi le-o luat cu nimica!

Şi din mulţimea în care se furişase nebăgat în samă, ieşi un ţaran de stat mijlociu, slab la trup, îmbracat în zdrenţe, încins cu o funie de tei, cu opinci rupte în picioare, cu o căciulă desfundată pe pletele sure, cu o faţă lungăreaţă şi trasă, acoperită de o barbă scurtă şi rară, cu ochii mici suri, şi împodobită cu un nas mare, al cărui vîrf roşu vorbia de dese convorbiri cu ulcica de vin şi de horilcă.

— Radu Irofti! strigară mai mulţi săteni recunoscîndu-l. Dar de unde ieşit-ai?

Stan Făcăoariu, un bărbat de statură înnaltă, de făptură puternică, cu o faţă rotundă şi rumănă, acoperită de o barbă căruntă îngălbenise la auzul acelui glas piţigăiet şi la vederea sîrbedei fiinţi din care ieşia. Temeiuri puternice făceau ca răsărirea neaşteptată a acestei arătări să-i fie cu desăvîrşire neplăcută, mai ales în acel cias.

Radu Irofti era fiul unui scoborîtor din Roşca, căsătorit cu o urmaşă a Călinei şi care astfel stăpînia o întindere bunişoară de moşie, cu fînaţuri de frunte şi cu vie renumită. Bătrînul Ifrim Irofti era om de treabă, gospodar harnic şi strîngător; gospodăria lui era una din cele mai îmbielşugate din sat. Dar Radu se aratase încă din cea mai fragedă tinereţă un stricat: leneş, beţiv şi mulieratec. De oarece pămînturile cele mai bune ale lui Ifrim şi ale soţiei sale se mărgineau cu acele ale lui Stan Făcăoariu, acesta pusese de mult ochii pe ele şi plănuise să se folosească de ticăloşia lui Radu pentru a şi le însuşi. Ştiind pe Ifrim de om aspru şi neîndurat, el înlesnia adesea pe Radu cu gologani şi'l punea astfel în stare s'o ducă într'o beţie şi într'un desfrîu, iar pe de altă parte se grăbia să aducă la cunoştinţa tată-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui toate necuviinţile fiului, mai împodobindule cu amănunte închipuite şi astfel se înveninau necontenit legăturile dintre părinte şi fiu.

Mama lui Radu murind şi acesta, ca singur copil, moştenind partea ei de moşie, Stan puse neamuri şi prieteni să împrumute pe moştenitor cu sume mai însemnate, iar după un an, dus de el într'o beţie, Radu vîndea unui răzăş, care nu era decît un om de paie al lui Stan, tot pămîntul din Călina ce-l moştenise dela măsa. Cei cîţiva lei ramaşi după plata datoriilor fură cheltuiţi într'un nou chef de cîteva luni, la sfîrşitul căruia nişte răzăşi cari se întorceau dela Rădiana îl găsiră într'un şanţ, mort beat, cu capul spart, cu hainele pe el rupte bucăţi şi fără o leţcaie în pungă. Oamenii îl rîdicară din şanţ şi, punîndu-l în căruţă, îl duseră la tată-său. Acesta îl primi în casă, îl îngriji şi-i cumpără haine nouă, dar, îndată ce îl văzu în picioare, îi dădu un leu, o traistă plină de merinde şi un rînd de schimburi, apoi îl duse pe poartă afară şi, rostind uu blăstăm îngrozitor, îi hotărî că de va mai calca în bătătura părintească, îl va ucide ca pe un cîne.

Trecuse de atunci zece ani în cursul cărora nu se mai auzise nimică despre Radu Irofti. Bătrînul Ifrim, asupra minţii căruia Făcăoariu se făcuse din ce în ce mai stăpîn, murise, dar înnainte de sfîrşit vînduse lui Stan gospodăria lui, iar cu limbă de moarte hotărîse comîndul, grijile şi pomenirile ce trebuiau făcute pentru mîntuirea sufletului său şi a căror cheltuială acoperea întocmai preţul cu care îşi vînduse averea. Era firesc ca sosirea, la sfatul satului din acea seară, a aceluia pe care îl credea mort de mult la colţul vro unui gard, să fi făcut pe Stan Făcăoariu să îngălbenească. Şi aceasta cu atît mai mult cu cît în postul mare murise o soră a mamei lui Radu, care lasase şi ea nişte bucăţi de pămînt în Călina, ai căror moştenitori erau el şi o vară primară a lui, fiică a altei surori a bătrînei. Stan se grăbise să cumpere moştenirea dela acea femeie dîndu-i, de oare ce era încredinţat că Radu Irofti nu mai trăeşte, un preţ, mic pentru moştenirea întreagă, dar ridicat pentru jumatate dintr'însa. Şi acuma bejănarul întorcîndu-se, Stan avea să-i întoarcă jumatate din cumpărătură sau s'o cumpere pentru a doua oară dela el. Dar Stan Făcăoariu era un om deprins să judece o stare de lucruri dela întăia privire şi să ieie răpede o hotărîre.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Fără a lasa lui Irofti vreme să-şi urmeze cuvîntarea, el se grăbi să-i răspundă:

— Sînt gata să-ţi întorc pămîntul îndată ce-mi-i întoarce banii cari, cum ştie tot satul, i-am cheltuit pentru comîndul tătîne-tău şi a grijilor pentru liniştea sufletului său. Şi-oiu primi numai capetele, fără dobîndă.

— Dar de unde să ieu acei bani, cînd m'ai lasat fără pămînt cu care să-i agonisesc? strigă Radu.

— Iţi las pămînturile toate, cu via, cu livada, cu toată roada lor din vara asta şi te-oi aştepta pentru plata banilor pînă în ziua de Sfinţii Impăraţi a anului care vine, răspunse Stan cu un zîmbet.

Înfăţoşarea lui Radu zicea destul de lămurit că nu era nici o primejdie ca el să poată plăti vrodată banii datoriţi Făcăoariului. Pierdea într'adevăr venitul pămîntului şi a viei pe un an întreg, dar această jertfă eră de neaparată trebuinţă pentru a risipi îndoielile stîrnite în inimile răzăşilor celor saraci de cuvintele şi de sosirea neaşteptată a lui Irofti.

— Ce ziceţi, oameni buni, urmă Stan, vorbit-am bine şi ca om drept?

— Bine! strigă mulţimea, să trăiască nenea Stan!

Radu Irofti rămînea mut.

— Eşti mulţămit, îl întrebă Stan, mai vrei ceva dela mine?

— Mă întreb, răspunse bejănarul, ce înşelăciune stă ascunsă în vorbele tale,

Dar, la aceste cuvinte, fii, neamurile şi toţi acei cari stăteau în atîrnarea Făcăoariului săriră asupra lui Radu, ocărîndu-l, suduindu-l şi amenînţîndu-l, fiindcă la binele ce i se făcea el răspundea cu bănuială şi cu batgiocură. Poate chiar că Irofti n'ar fi scăpat nevatamat din mînile lor dacă nu-i liniştea părintele Gheorghe şi nu trăgea pe bejănar deoparte, dîndu-l în sama călugărului Varsanovie care îl duse în casă. Inainte însă ca să dispară în tindă, Stan Făcăoariu îi mai strigă:

— Să vii mîni dimineaţă să-ţi dau cheile lăcăţilor dela casă şi dela căsoaia din vie. Marturi să-mi fie toţi cei de faţă că-ţi dau înnapoi şi casă şi vie şi că te aştept pentru bani pînă în ziua de Sfinţii Imparaţi a anului care vine.

Adunarea liniştindu-se apoi, se hotărî într'un glas reînceperea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

judecății și trimiterea la Ieși a părintelui Gheorghe și a lui Stan Făcăoariu. Dar cînd se făcu socoteala banilor trebuitori pentru cheltuielele judecății și se întocmi *cisla* după care trebuia să deie fiecare, cei mulți aratară că nu dispun de bani și rugară pe părintele Gheorghe și pe Făcăurești să-i închipue, făgăduind că-i vor înnapoie cu dobîndă la toamnă. Dar atît preotul cît și Stan cari mai împrumutase satul cu bani pentru judecată și-i scosese pe urmă cu multă greutate, și încă nu pe deplin, propuseră atunci ca pornirea judecății să fie amînată pe toamnă, după culesul viilor, cînd lumea este mai înlesnită de bani. Și sfatul se sparse în urma luării acestei hotărîri.

Capitolul IV

Cei doi frați

Andrei părăsi ograda părintelui odată cu frate-său Varsanovie care s'întorcea chiar în acea noapte la Bogdana deadreptul prin codru, voind să fie la mănăstire pentru utrenie. Andrei, care nu-l văzuse de mult, se hotărîse să-l însoțească pînă la Lacul Dracului, unde drumul spre Bogdana părăsește zarea Tămășănilor spre a se scoborî în Pietrosul cel Mic.

Călugărul era și mai înnalt și mai spătos încă decît Andrei cu care sămăna mult la față, barba și părul fiindu-i însă mai închise. Puterea lui era cumplită. La vrîsta de optsprezece ani ucisese un urs care se înfruptase la oile tătîne-său cu ceeace numia el «un par» de stejar, dar care nu era altceva decît trunchiul unui stejar tînăr ce el îl mănuia cu o singură mînă și cu cea mai mare ușurință, dar pe care alt om nici nu l'ar fi putut ridica cu amîndouă.

Acest urieș era însă blînd ca un miel și rușinos ca o fată mare. El era cu un an mai în vrîstă decît Andrei pe care părintele Gheorghe voise să-l facă preot și-l învățase carte. Preoția nefiind pe placul lui Andrei, iar tatăl său stăruind în hotărîrea lui, tînărul, cînd fu trimis la Focșăni pentru a învața tipicul la un protopop prieten al părintelui Gheorghe, luă, la Urechești, drumul spre Ieși și se duse întins la un văr al mîni-sa, ciauș într'unul din steagurile de seimeni ai agiei. Ciaușul văzînd această

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

frumuseţă de flăcău, se grăbi să-l bage în steagul lui, unde Andrei slujl trei ani şi în care ar fi putut să înnainteze bine dacă firea lui cinstită s'ar fi putut împaca cu jafurile şi cu împilările la care seimenii erau nu numai unelte oarbe, dar adesea şi partaşi. Primind de acasă o scrisoare în care i se făcea cunoscută logodna frăţine-său cu Safta, fata Făcăoariului şi ier'area părinţilor pentru nesupunerea lui la voinţa lor, el se grăbi sa-şi puie om în loc şi să s'întoarcă la Tămăşăni.

Nunta lui Vasile avea să se facă peste două luni, după strîngerea bucatelor de pe cîmp şi a culesului viilor, dar, pe la Ziua Crucii, se auzi deodată că logodna s'o stricat şi că Vasile se călugăreşte sub numele de Varsanovie la mănăstirea Bogdana, întîmplare care fireşte dădu gurilor răle prilej bogat de vorbă. Aceste vorbe încetară după cîteva săptămîni pentru a reîncepe din nou de sărbătorile Crăciunului, cînd se auzi că Andrei Nan se căsătoreşte cu Safta Făcăoariu îndată după Bobotează.

Varsanovie după călugărie nu mai dădu pe la Tămăşăni vreme de mai bine de patru ani; învaţase carte în acest timp, se făcuse întăi ierodiacon. apoi în curînd ieromonah. Nu numai întreaga mănăstire, dar toată lumea care îl cunoştea lăuda curăţănia neprihănită a vieţii lui, evlavia şi buntatea de inimă de cari dădea dovezi în toate zilele. Părinţii lui veniau adesea să-l vadă, după vro doi ani începu să meargă la mănăstire şi Andrei, dintăi singur, pe urmă cu Safta şi cu Ilenuţa, dar Varsanovie nu mai călcă prin Tămăşăni decît în urma naşterii nepoţelului său, care primi numele de Vasile şi al cărui naş fu călugărul. De atunci venia aproape în fiecare lună la tată-său unde mînea, dar trecea mai totdeauna şi pe la casa frăţine-său, unde şădea cîteodată la masă.

După ce ieşise din ograda părintelui lor, fraţii apucase prin vii, spre zarea dealului, urmînd drumul strîmt care şerpuia prin ele. Mergînd, vorbiau de intoarcerea neaşteptată a lui Radu Irofti şi amîndoi lăudau fapta lui Stan Făcăoariu, pentru care mai cu samă călugărul îşi arta bucuria.

— Totdeauna m'am temut să nu deie vro nendrocire asupra lui nenea Stan pentru acea cumpărătură, zicea el, căci, de l o cumpărat ieften de tot, folosindu-se pentru aceasta de dihonia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dintre tată şi fiu. Eram îngrijit să nu fi fost vr'un blăstăm asupra acelui pămînt.

— Visez eu oare, zise Andrei, sau auzit-am mai de mult, cînd eram copil, că este un blăstăm asupra unuia din bătrînii noştri?

— Ba nu visezi de fel, răspunse călugărul, este un blăstăm asupra pămîntului din Roşca. Din pricina acestui blăstăm sînt urmaşii lui Roşca cel mai saraci dintre răzăşii noştri: gîlcevile dintre ei sînt nesfîrşite. In acel bătrîn s'au vîrît doară mai mult decît în celelalte, cu cumpărături şi sulgeriul Mihalache şi nenea Stan. Nu ştii că certele din acel neam nu mai încetează, că tatăl nu vorbeşte cu fiul, că fratele urăşte pe soră şi că toate aceste dihonii se nasc din certe pentru pămînt?

— Da, zise Andrei, aşa este cum zici, dar eu n'am auzit niciodată din ce s'o născut acest blăstăm.

— Eu ştiu, răspunse Varsanovie, mi-o spus şi tata şi moşu Sima dela Măgura Ocnei.

— Spune-mi şi mie.

— Bucuros. Ci-că în vremea de demult strămoşii noştri, bătrînii satuiúi, urmaşii lui Tamaş Şopîrlă, nu lucrau ei singuri pămîntul: pe partea din sat a fiecăruia din ei erau oameni, ţarani aşazaţi acolo din veci, cari aveau casele lor şi stăpîniau hotarul satului, iar bătrînii, stramoşii noştri, erau un feliu de mai mari peste ei, de boieri cari luau dijmă dela acei ţarani, stăpîneau crişme şi vaduri de mori, şi cîte un pămînt două pe care îl lucrau cu braţele ţaranilor datori să li facă cîte o clacă sau două pe an. Dela o vreme însă, prăsindu-se unii din bătrîni mai tare decît alţii, s'o întîmplat ca aceştia să aibă pe partea de sat a fiecăruia numai cîte un ţaran dela care să ieie dijmă, care să-i facă clacă şi să macine la moara lui. Ţaranul care lua nouă părţi din roada pămîntului era mai bogat decît stăpînul căruia îi dădea numai o parte. Au început prin urmare acei stăpîni să facă ce puteau pentru a scapa de ţaranii lor; unii le căutau pricină şi-i goneau, alţii îi îndepartau cu binişorul, găsindu-li loc pe alte moşii, căci loc era mult şi oameni puţini: fiecare stăpîn era bucuros să primească în satul lui oameni cari să-i deie dijmă, să-i facă clacă, să macine la moara şi să beie la crîşma lui. Spre a aduna oameni cîţi mai mulţi în satele lor, scutiau pe orice nou venit de dijmă şi de clacă pe ani îndelungaţi, uneori pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

toată viața. Astfel stînd lucrurile, cei mulți se mutau fără împotrivire, de bună voia lor.

Dar erau unii din țarani cari, deprinși cu locul în care copilărise, nu voiau să se mute, mai ales cînd aveau pe dînsul casă bună, cu livadă întemeietă și cu vie rodnică.

Tata mi-o povestit că o auzit dela bunică-sa că, în vremea bunicului ei, trăia un urmaș a lui Roșca anume Sandu, care avea pe partea lui de sat numai un țaran numit Constantin Axinte, gospodar bun, cuprins și care stăpînea via cea minunată din dreptul jităriei dela deal a satului, acea cumparată acum cîțiva ani de socru-tău dela Neculai Agachi. Constantin Axinte mai avea și o fată frumoasă ca ziua care iubea la nebunie pe fiul unui răzăș mai scăpătat din Băteiu. Fata era dragă flăcăului care, cu mare greu, izbutise să facă pe părinții lui s'o primească să le fie noră; bătrînii se bucurau că fiul lor va pune mîna pe gospodăria lui Constantin Axinte. Că băietul avea să facă clacă și să deie dijmă nu li pasa, căci fiind saraci erau deprinși cu nevoile. Dar Sandu, pe lîngă că singurul țaran pe partea lui de sat era Constantin, mai avea și o fată, nu prea frumoasă, pe care n'o putea căsători, neavînd cu ce s'o înzestreze, căci în bătătura lui nu se vedea nici o vită. Cînd auzi de căsătoria fiului răzășului scăpătat din Băteiu cu fata țaranului lui, pricepînd îndată că părinții băietului au primit această casătorie numai din pricina casei bune, a livezii celei întemeiete și a viei celei rodnice, și-o zis că dacă ar goni din sat pe Constantin Axinte, a lui, a Sandului, are să rămîie și casă și livada și via pe care le poate da el de zestre fetei lui, căsătorind-o pe dînsa cu flăcăul din Băteiu. Zis și făcut. Sub cuvînt că țaranul s'o purtat obraznic cu el, îi trage, agiutat de neamuri, o bataie soră cu moartea, apoi, tot cu agiutorul neamurilor, vine într'o dimineață la dînsul în bătătură, îi încărcă toată gospodăria în cele două cară ce le avea Romînul, îl pune cu deasila, pe el și pe fata lui, peste lucruri și-i duce peste hotarul satului, pe acel al Negoieștilor. Flăcăul din Băteiu s'o căsătorit în curînd cu fata lui Sandu, și biata fiică a lui Constantin Axinte, ramasă împovarată, a înnebunit de durere. Bietul om o venit într'o zi la biserica din Tămășăni, tocmai cînd ieșea lumea dela liturghie și acolo o blăstămat pe Sandu și pe tot neamul lui, cerînd lui Dumnezeu să nu îngădue ca pămîntul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ce i s'o răpit să fie de folos şi spre sporire nici lui, nici urmaşilor lui şi să facă ca pe veci, pînă la stînge ea acelui neam, acel pămînt să fie sămînţa de ceartă, de ură neîmpacată între rudele cele mai apropiete şi de pagubă pentru ei. Răzăşii l'au gonit cu pietrele, dar de atunci mers-au întreg neamul lui Sandu Roşca spre scădere. Şi tata o mai auzit dela bătrîni că casa lui Axinte, livada şi via lui, au trecut de atunci dela o mînă la alta, şi oricine le-o stăpînit o avut ceartă cu neamurile şi pagubă de tot feliul şi paguba şi cearta încetau pentru el îndată ce acele pămînturi treceau în alte mîni.

— Iaca că sulgeriul nu se teme de blăstăm şi treburile pînă acum nu-i merg rău, zise Andrei.

Fraţii ajunsese tocmai atunci la Lacul Dracului, în faţa cărării care ducea devale, în pîrău şi de acolo la Bogdana. Amîndoi se opriră şi Andrei întinse dreapta spre a-şi lua ramas bun dela Varsanovie, dar acesta rămase nemişcat cu ochii în gios, fără a lua mîna întinsă.

— Ce stai pe gînduri? întrebă Andrei mirat.

— Gîndesc, răspunse călugurul ridicînd încet ochii dela pămînt şi uitîndu-se în ochii frăţinesău, că mă văd silit să-ţi spun lucruri ce cu scîrbă le rostesc şi pe care tu le vei auzi fără plăcere.

— Ce lucruri? întrebă Andrei, deşi gîcea că are să fie vorba de dragostea lui pentru Zamfira.

— Frate Andrei, zise Varsanovie cu glasul lui cel blînd, dar cu hotărîre, tu ştii cît îmi era Safta de dragă şi ştii ce jertfă mare am făcut cînd, încredinţîndu-mă că nu eu ci tu eşti stăpîn pe inima ei, am deslegat-o de făgăduinţa ce mi-o dăduse să-mi fie soţie şi, călugărindu-mă, ţi-am lăsat-o ţie. Singura alinare la durerea cumplită pricinuită de această jertfă o fost gîndul că, printr'însa, am închizeşluit fericirea voastră a amîndurora. Opt ani de zile avutam temeiu, să nu mă căiesc de ceiace făcusem: căsnicia voastră o fost pînă în săptămînile din urmă, podoaba satului nostru. Frumuseţa cea mîndră a Saftei o fost ştearsă acum trei ani de boala de care o zăcut, dar tu ai urmat să fii pentru ea acelaş soţ iubitor ca mai 'nainte, cînd acea frumuseţă era în floare. Eram mîndru de fericirea întemeietă acum opt ani prin jertfirea viitorului meu în lume.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Amară mi-o fost jalea cînd am aflat, cînd m'am încredinţat chiar, că acea fericire este nimicită, că dragostea ta s'o departat de Safta spre a se revarsa asupra unei fiinţi nevrednice, asupra ţiitoarei cu sîmbrie a sulgeriului Mihalache. Se vede, urmă călugărul cu un glas ce se făcuse mai aspru, că ai uitat şi giurămîntul făcut în faţa altarului şi acel ce mi l'ai făcut mie acum opt ani, cînd m'am hotărît să ţi-o las ţie, că te vei purta cu ea astfel încît nu voiu avea niciodată temeiu să mă căiesc de jertfa mea?

Călugărul tăcu, iar Andrei care îl ascultase cu capul plecat, îl ridică atunci şi, uitîndu-se la rîndul lui în ochii frăline-său, răspunse cu glas hotărît:

— Da frate, este adevarat că, împins de patimă şi de pofte necurate, uitasem acel jurămînt. Da, vreme de două luni uitat-am pe Safta, gîndul şi poftele mele au fost sub robia unei femei fără de ruşine, patima îmi robise minţile, eram nebun. Dar acea nebunie o încetat...

— De cînd, întrebă cu bănuială Varsanovie.

— De astăzi, răspunse Andrei şi, văzînd un zimbet de neîncredere pe buzele călugărului, el urmă;

— Astăzi ea o cutezat să-mi ceară să mă lepăd de Safta, mi-o cerut s'o ieu de soţie şi să merg cu dînsa să m'aşăz la leşi luînd şi copiii cu mine. Cu o clipă înnainte ca ea să rostească acea cerere eram nebun de ea; dacă mi-ar fi cerut să fac moarte de om, poate, ierte-mă Dumnezeu, aş fi făcut-o pentru a-i împlini dorinţa. Dar cînd mi-o cerut să lepăd pe Safta, s'o ieu de soţie, pe ea, ibovnica boieriului, să-i dau pe Ilenuţa şi pe Vasilică ca ea să-i crească, atunci s'o rîsipit nălucirea în care trăiam de opt săptămîni. Am priceput ce nebun şi ce păcătos am fost, i-am răspins cererea cu greaţă şi cu hotărîre şi am fugit acasă. In drum m'o mai urmărit pofta după frumuseţa ei, încercîndu-se să mă întoarcă înnapoi, dar icoanele Saftei şi ale copiilor m'au tras spre casă şi, cînd am întrat în ogradă, cînd i-am văzut şi i-am luat în braţe, am simţit că moarte pe vecie sunt şi patima şi poftele necurate. Crede-mă frate, căci încă n'ai auzit minciună din gura mea.

Andrei vorbia cu căldură, adevărul se oglindea în ochii lui, orice bănuială pieri din ochii călugărului care îi întinse mîna.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Te cred, frate, zise el strîngînd cu putere acea ce Andrei o pusese într'a lui. Te cred şi am încredere în tine. Ai avut un vis rău şi acel vis, slava Domnului, o trecut.

Capitolul V

Despre Strileşti în deobşte şi despre sulgeriul Mihalache în deosebi

Strileştii erau aşazaţi în ţară de vro sută douăzeci de ani. Ei venise din Ţarigrad unde se numarau printre neamurile cele mai de samă ale Fanarului, dar îşi trăgeau obîrşia tocmai din Spania. Povestiau că strămoşul lor venise la curtea bizantină în veacul XIII, în fruntea unei cete de lefegii catalani. Căsătorinduse cu o fată de neam împărătesc se aşezase la Ţarigrad, botezînd şi crescînd pe fiii lui în legea răsăriteană. Numele acelui căpitan şpaniol ar fi fost Miguel de las Estrellas, dar fusese schimbat de greci în Lastrilas. Armele lor purtau trei stele de aur, aşăzate în chip de triunghiu, pe cîmp roşu.

In Moldova venise cu Dumitraşco Cantacuzino, în întăia lui domnie, doi fraţi Lastrilas, a căror nume fusese scurtat de Moldovenii meşteri la schimonosirea numelor în Strilea. Cei doi fraţi, fiind rude cu domnul, capatară îndată slujbe bănoase, apoi se căsătoriră cu fete bogate şi de neam. Ei luară o parte însemnată în toate ţesăturile de intrigi care alcătuiesc istoria ţărilor noastre în a doua jumatate a veacului XVII şi la începutul celui următor. Fiind mai ageri la minte, mai meşteri în toate vicleşugurile decît boierii romîni, ajunseră răpede la slujbele cele mai înnalte şi făcură stări mari, stîrnind astfel asupra lor invidia şi ura boierilor pămînteni. Şi aceştia porniră în deosebite rînduri împotriva lor prigoniri cumplite: intrigi, conspiraţii şi chiar răscoale cu arma. Strileştii fură adeseori închişi, căzniţi, storşi de bani de către domnul de pe vreme; în multe rînduri fură siliţi să-şi caute mîntuirea în fuga peste hotar dar, la urmă, ei ştiau să împace pe domn, să recapete cu dobîndă banii luaţi şi să ajungă la slujbe mai înnalte, la vază mai mare decît înnainte.

Urmaşii lor se făcuse cu totul romîni, erau priviţi de boierii pămînteni ca fraţi şi vorbiau mult mai bine romîneşte decît gre-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ceşte. Erau împărţiţi acuma, la al patrulea neam, în mai multe neamuri aproape toate bogate. Mihalache Strilea însă era sarac cu desăvîrşire.

Tatăl său, banul Constantin, lasase o avere destul de frumoasă şi numai doi băieţi: Mihalache şi Lascarache.

Cel mai mic, Lascarache, fusese din capul locului cumpatat şi strîngător. Se căsători de vreme cu fiica, nu prea frumoasă, dar bogată, a vornicului Neculai Mogîldea. Supus şi plecat către mai marii lui, înnaintă răpede pe treptele boieriei şi privia acuma cum îi creşte starea din zi în zi.

Cel mai mare, Mihalache, s'aratase din capul locului rîsipitor, peste samă de însetat de plăceri şi din cale afară semeţ. Caii de soiu şi armele de preţ (era un călăreţ şi un trăgător fără pereche), hainele scumpe şi mai ales femeile frumoase[1] şi uşuratece îl făceau să cheltuiască ca un nebun. Apoi mai era darnic peste măsură: punga lui era veşnic deschisă nu numai pentru prieteni, dar şi pentru toţi nevoieşii în deobşte. O asemene viaţă îl sili să-şi vîndă ocinile una după alta.

Rudele, cari îl iubeau din pricina firii lui deschise şi vesele încercară de mai multe ori să'l căsătorească, dar în zadar: găsia fiecărei fete cîte un cusur. Însă cînd împlinia două zeci şi cinci de ani, fu cuprins de dragoste pentru o fată orfană, aparţinînd unui neam grecesc bun şi vechiu în Ţarigrad, dar aşăzat de curînd în ţară şi cu totul lipsit de avere.

Fata era bine crescută, blîndă şi de o frumuseţă strălucitoare, dar şi saracă lipită pămîntului şi cheltuitoare. Se căsători cu ea. Nu-i mai rămînea atunci lui Mihalache Strilea decît casa din Iaşi, a patra parte dintr'un sat nu prea mare pe Nistru şi dăniile din Tămăşăni cari la moartea banului rămăsese în partea lui fiindcă frate-său nu voise să le ieie.

După căsătorie, neştiind ce să facă şi din ce venit să trăiască, se rugă de neamuri, de cari avea multe bogate şi puternice şi, prin ajutorul lor, căpătă slujbuşoare bune şi grase, cînd la curte, cînd la ţinuturi, Era deştept şi ager, începuse să-i meargă bine dar din nenorocire rămăsese tot semeţ. Se sfădi cu un puternic al zilei, fu silit să părăsască slujba cu rangul de sulgeriu şi, neavînd încotro, se apucă să-şi facă moşie în Tămăşăni. Am văzut atît greutăţile ce le întîmpinase la început cît şi întorsătura neaş-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

teptată luată de împrejurări în urma dihoniei izbuhnite între răzăşi Sulgeriul isprăvise clădirea *curţii* lui, o casă din paiahturi, şindilită, cu cerdac lat de două-sprezece palme şi parmaclîc dinnainte, despre miază-zi, (căci clădirea după obiceiul celor mai multe aşăzări de la noi, întrecea spatele privelişte încîntătoare asupra văii Trotuşului). Clădirea cuprindea o tindă lată, despărţită în două în sensul lărgimii, cu două încăperi în dreapta tindei şi în stînga ei alta, mare cît celelalte două împreună. Îşi adusese soţia la Tămăşăni şi petrecea acolo pînă în postul Crăciunului, cînd se muta în Ieşi unde sta pînă aproape de Paşti.

Frumoasei Smaragdei nu-i plăcă şăderea la ţară unde vedeà numai ţarani, iar pe nime mai de samă. Dar, cu toate aplecările ei spre cheltuială şi cu tot dorul ei de petrecere, nici o plîngere nu-i ieşia din gură, căci iubià cu patimă pe frumosul ei soţ şi ştia bine că şăderea la ţară era neapărată pentru a astupa macar întru cîtva golurile lasate în punga lui prin cele trei luni ce le petreceau în Ieşi, goluri cari vai! nu se puteau astupa pe deplin decît prin împrumuturi.

Biata Smaragda s'ar fi împacat poate şi mai bine cu această lungă şădere la ţară, dacă boieriul ei iubit n'ar fi fost atît de sburdalnic şi atît de necredincios. Nu că el ar fi încetat s'o iubească, că s'ar fi purtat varvar cu dînsa, sau că s'ar fi aratat nepăsător faţă de ea. O, nu! O iubià ca şi în ziua cea dintăiu, nu rostise către dînsa nici o vorbă aspră, cuvintele de iubire curgeau şivoiu din gura lui dar, ca şi în zilele dintăi ale căsătoriei lor, o înşălà cu toate fustele şi cu toate catrinţele ce-i ieşiau înnainte şi nu i se aratau îndărătnice. Cucoane, femei şi fete de boierănaşi şi de calemgii, de negustori, ţarance, slujnice, ţigance şi chiar jidoavce, numai dacă erau frumoase, sulgeriul era gata să le iubiască pe toate... pentru o clipă.

El de altmintrelea nici nu prea ascundeà Smaragdei această slăbăciune a lui şi-i zicea adesea glumind, cînd ea, cîte odată, îi făcea vr'o slabă mustrare sau plîngea fiindcă auzise despre vr'o poznă din cale afară boacănă a boieriului ei:

— Ce-ţi pasă, ele trec şi tu rămîi!

Într'o zi, îl prinse cu o ţigancă chiar în ietacul ei. Izbuhni în lacrimi, plînse ceasuri şi nu se mai putea sătura de plîns. Sulgeriul, foarte ruşinat şi foarte mâhnit, nu ştià ce să facă ca s'o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

liniştească: rugăminte, făgăduinţe, desmierdări, toate erau zadarnice. O lasa singură şi cînd se întorcea tot plîngînd o găsia. De odată, Smaragda, ramasă singură mai multă vreme, aude sgomot în curte, sub fereasta ei, ş'apoi vaiete de femeie. Aceste vaiete urmînd vreme îndelungată şi făcîndu se din ce în ce mai sfîşîitoare, sulgereasa se sculă de pe patul pe care plîngeà de ceasuri şi se apropie de fereastă. Jos, la scară, sub odaia ei, era lungită, cu faţa în jos, ţiganca cu care prinsese pe barbatul ei. Un ţigan o ţinea de cap, altul de picioare şi un al treilea o croià cu harapnicul. Sulgeriul, ne mai ştiind ce să facă ca să liniştească pe Smaragda, găsise acest mijloc pentru a-şi arata pocăinţa şi a-şi ispăşi greşala. Şi tot bunul suflet ce era sulgereasa Smaragda deschise fereasta şi strigă ţiganilor să înceteze. Aveau doi copii pe cari îi iubiau la nebunie şi care erau mîndria lor. Şi într'adevăr, amîndoi erau neobişnuit de frumoşi, de deştepţi şi de vioi. Frosiniţa, fetiţa, era icoana mănisa, iar Patraşcan, numit astfel după naşul său, marele logăfăt Patraşcu Arbore, părea bucăţică ruptă din sulgeriu.

Cu un an şi cîteva luni înnainte de începutul povestirii noastre, Smaragda răcise la biserică în vremea postului mare. Cu toate sfaturile doftorului curţii nu voi să steie în pat, urmă să-şi vadă de gospodărie, să postească şi, dumineca următoare, merse iar la la biserică. Răceala se schimbă în junghiu şi, în săptămîna Patimelor, îşi dădu sufletul. Cîteva clipe înnainte de a închide ochii pentru totdeauna, făcu semn sulgeriului să s'apropie de dînsa, se uită în ochii lui cu nespusă dragoste şi rosti cuvintele:

— *Psihi mu!* (Sufletul meu).

Durerea sulgeriului fu într'adevăr mare: el plînse din adîncul sufletului pe fiinţa frumoasă, iubitoare şi cu suflet curat pe care o pierduse. Vro două luni ramase ca smintit şi dacă, cu încetul, jalea i se mai potoli, nu încetă macar o clipă să simtă golul lasat de Smaragda.

De astă dată ramase la Tămăşani nu numai pînă în postul Crăciunului, dar petrecu acolo iarna întreagă. Vînător bun şi în drăznet, îşi petrecea vremea mai ales cu vînatul. Urşii, cerbii şi rîşii mişunau prin codrii nemărginiţi din împrejurimi: sulgeriul s'întorcea totdeauna acasă încarcat cu pradă bogată.

Adusese cu dînsul, pentru îngrijirea copiilor, pe Zamfira, o

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fată care fusese luată de Smaragda în slujbă numai cu cîteva zile înnainte de îmbolnăvirea ei. Cum o văzuse, sulgeriul îşi jurase să nu scape din mînă un asemine *chilipir*. Fata nu se arătă sălbatecă de loc; dorinţile boieriului fură împlinite încă înnainte de boala şi de sfîrşitul Sulgeresei. Frumoasă la faţă şi la trup, hazlie şi deşteaptă, ea ştiu să păstreze favoarea neîmpărţită a sulgeriului mai multă vreme. Dar firea lui însetată de schimbări nu putea să răbde lanţurile unei statornicii prea lungi. Poftele îi fură din nou stîrnite, cînd de vro ţigancă, cînd de vro nevastă frumuşică şi uşuratecă din Tămăşani, Stoieneşti sau Mirişte şi chiar de mai departe, cînd de vro negustoriţă sau cuconiţă de mîna a treia din Tîrgul-Ocnei. Tînăr, frumos, vesel şi î drăznet, plăcea femeilor şi cunoştea acuma de minune chipurile prin cari cu cheltuială puţină, să le facă plecate voinţilor lui.

Căci se făcuse cumpănit în cheltuieli: se hotărîse să adune avere mare pentru copiii lui, singurele fiinţi în lume pe care într'adevăr le iubià din toată inima. Frăsina trebuià să aibă o zestre dîndu-i drept să fie peţită de o beizadea, iar Patraşcu să poată alege între domniţe. Petrecînd acea iarnă la ţară, izbuti să mai plătească din datorii, pe lîngă că cumpără ţăpărţile unor răzăşi saraci din Văsian.

In primavară fu silit să se răpadă la Ieşi. Printre neamurile cari le aveà acolo era şi hatmanul Iordache Strilea, un văr al treilea cu tatăl său, om foarte bogat şi cu vază mare, nu atîta pentru averea de care dispunea cît pentru binefacerile şi dreptatea lui.

Cînd banul Constantin îşi trimisese fiii la Ieşi, ca să între în slujbă, ei fusese găzduiţi, ocrotiţi şi sfătuiţi de hatmanul Iordache. Bătrînul boier a cărui viaţă erà de o curăţănie neobişnuită, avuse totdeauna o mare slăbăciune pentru Mihalache. Pacatele tînărului îl măhniau, dar firea lui bărbătească şi deschisă, bunatatea de inimă despre care dădea necontenite dovezi, făcuse pe hatman să treacă peste cusururi şi să le puie pe sama tinereţelor.

Cînd sulgeriul venì acuma la moşu-său, bătrînul îl îndemnă să nu rămîe necăsătorit, adăogînd că avea acuma prilej să ieie o fată de neam bun, blîndă, bine crescută, gospodină şi cu avere frumoasă. Şi cînd Mihalache se grăbi să-l întrebe de numele acelei

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

comori, moşu-său îi răspunse că fata erà chiar copila surorii soţiei lui, Catinca, fiica cea mare a vornicului Dumitrache Ţifescu.

Partida era într'adevăr din cele mai bune, vornicul Dumitrache fiind unul din oamenii cei mai bogaţi din ţară, iar Catinca, pe lîngă partea ei în averea foarte însemnată lasată de răposata vorniceasa Safta, maică-sa, puteà să se mai aştepte la o zestre frumoasă de la vornic. Sulgeriul primì propunerea hatmanului cu bucurie şi cu recunoştinţă, rugîndu-l să scrie vornicului Dumitrache care şădeà şi iarna şi vara la moşia lui Domneştii, în ţinutul Putnei. Se hotărî între dînşii ca sulgeriul s'aştepte la Tămăşăni scrisoarea prin care hatmanul aveà să-i facă cunoscut răspunsul lui Ţifescu.

Acest răspuns sosise cu două zile înnaintea celor povestite mai sus şi erà cu desăvîrşire îmbucurător. Vornicul se aratase foarte bucuros de propunerea hatmanului şi, printrînsul, poftia pe sulgeriul să vie pe cîteva zile la Domneşti spre a face cunoştinţă mai temeinică.

Capitolul VI

In care sulgeriul Mihalache ajunge la Domneşti

Strilea plecase chiar a doua zi, de dimineaţă, cu rădvanul la care erau înhamaţi cei patru telegari negri. Pe capră erau doi ţigani: Nastasă Vezeteul şi Culiţă feciorul, îmbracaţi amîndoi pentru acest prileji în nişte ilice şi nişte anterie vechi ale stăpînului lor.

Sulgeriul Mihalache, un barbat de trei-zeci şi trei de ani, de făptură mai mult sprintenă, aveà o faţă frumoasă, cu ochi negri, mari, vioi, plini de foc şi de veselie, un nas drept şi o gură potrivită, cu buze pline şi rumene, pe jumatate ascunse sub musteţi şi sub barba castanie închisă, lungă şi lată.

Purta calpac uşor de astrahan cu fund verde, ilic cafeniu scurt cu blană de samur pe mărgini, anteriu de matasă uşoară cu dungi învrîstate: verzi, roşii, negre şi galbene, strîns la cingătoare cu un şal frumos şi, în picioare, ciubote de iuft roşu. Lîngă dînsul, pe pernele rădvanului, se vedea o giubeà de ma-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tasă verde, căptușită cu atlas alb. Dinaintea lui, între cele două giamuri de dinnainte, era spînzurat un toc de piele, de atîrnat peste umăr, în care se vedeau două pistoale frumoase de fabrică nemțască. Căldura era înnăbușitoare, radvanul era greu și drumurile răle: la Cornățel lasară caii să răsufle, pe la prînzul cel mare erau la Adgiudul Nou unde popăsiră două ceasuri și, la trei după amiază, ajunseră la Domnești.

Curtea de aici, una din cele mai mari din țară, era aceiași în care *podghiazul* lui Demidețchi împresurase și prinsese pe Duca Vodă la întoarcerea acestui domn de la împresurarea Vienei, dar care fusese prefăcută de curînd de vornic cu desăvîrșire.

Un zid puternic cu metereze, la cele patru colțuri ale căruia se vedea cîte un turn rotund, încunjură casa boierească, grădina, grajdiurile și celelalte heiuri.

La sgomotul făcut de trăsură și la strigătele vezeteului poarta grea de stejar, legată cu șine de fer, se deschise fără sgomot. Rădvanul întră în curte trecînd pe lîngă perdegiu sau portar, un țigan zdrențuros, cu lanțuri grele de picioare și cerc de fier cetluit împrejurul capului, semn că fugise de la stăpîn, fusese prins și adus înnapoi. I se părù lui Strilea că fața aceia neagră, din care se vedeau numai doi ochi de jaratec, ieșind dintr'o barbă neagră ș'încîlcită nu-i este necunoscută.

Casa era cu două rînduri și trei cerdacuri, unul la rîndul de gios și două la acel de sus, unul din față și celalalt din dos. Cînd trăsura ajunse la scară, vr'o trei țigani desculți, în anterie vechi și rupte, strinse pe trup cu rămășiți înnădite și cîrpite de șaluri lepadate de stăpîn, alergară pe cerdacul de gios podit cu iespezi și avînd parmaclîc de piatră dinnaintea casei, scoborîră răpede cele trei trepte și se grăbiră să deschidă obloanele rădvanului.

Sulgeriul ieșind din caretă fu luat pe subsuoară de cătră țigani, dus în pridvorul cel mare al casei și de acolo, tot ținut de subsuoară de doi din țigani, fu suit pe scara de la fundul acelui pridvor, scară care se învîrtea între doi pereți pînă la rîndul de sus, întro încăpere lungă, avînd o ușă prin care ieșiai în cerdac așăzată între două ferești, mari pentru vremele de atunci, dar cari astăzi ar părea mici. Al treilea țigan dăduse fuga înnaintea lor ca să spuie vornicului nu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mele musafirului, căci sulgeriul, la ieşirea lui din trăsură, avuse grijă să se numească. Părepii odăii în care se afla acuma Strilea erau văruiţi şi n'aveau altă podoabă decît două oglinzi mici rotunde cu ramuri de nuc lustruit. În fund se vedeau două sobe cu cîte patru stîlpi, în fie-care părete erau cîte două uşi într'un canat. De jur împrejur, între sobe şi uşi, între uşi şi fereşti, erau tandururi acoperite cu covoare şi deasupra tandururilor paturi de lemn, cu mindire de paie şi saltele de lînă, deasupra cărora erau aşazate macaturi de pînză moldovenească cu dungi albastre şi roşii. Pe paturi şi la părete erau aşazate perini de paie şi coltuci de lînă îmbracate la feliu cu macaturile, iar la fereşti se vedeau perdeluţe drepte de aceiaşi materie. Pe paturi se vedeau mai multe mesuţi rotunde, în trei picioare scurte, de lemn de brad lustruit, în mijlocul odăii o masă mare rotundă, de nuc lustruit, acoperită cu un covor de Ţarigrad, împrejurul căreia se găsiau vro zece scaune de nuc, cu perine de lînă acoperite la feliu cu paturile. În mijlocul tavanului, alcătuit din grinzi şi scînduri de brad atîrnă, spînzurat de un lanţ, un policandru de lemn boit în galbăn, cu douăsprezece sfeşnice în care era aşazată cîte o lumînare de său. În părepi se vedeau înfipte, din loc în loc, tricheluri, iarăşi de lemn, boite în galbăn, cu lumînările lor, tot de său. Podeala era de blăni de stejar, înnegrite de vreme şi date cu oloiu.

Sulgeriul care prin fereasta deschisă privià cum se dishamau caii lui, fu distras de la această privire prin sgomotul unei uşi care se deschidea. Intorcîndu-se văzù pe vornicul Dumitrache care înnaintà spre dînsul.

Vornicul erà un barbat de cincizeci de ani împliniţi, nalt şi slab, cu o faţă lungăreaţă şi nişte ochi suri, mici dar vioi şi şireţi, un nas lung, subţire, cam coroietic şi o gură mare cu buze subţiri, cu totul pierdute în barba lungă, neagră, amestecată numai pe ici şi colea cu fire argintie.

Purta giubeà de ştofă verde, cu sîngiap la mărgini, anteriu de ghermesit alb şi verde cu floricele roşii şi albastre, brîu de şal scump, şalvari roşi, meşti şi papuci galbeni, iar pe cap un fes roş de lînă uşoară cu canaf de matasă albastră.

Sulgeriul, luînd mîna ce i-o întindea vornicul, se plecă asupra ei şi o sărută, iar vornicul îl sărută pe frunte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Apoi Ţifescu, aşăzîndu-se pe un pat, cu spatele razamate de perine şi cu picioarele încrucişăte sub dînsul, pofti pe sulger să s'aşeze lîngă el. Se aduseră dulceţi, cafe şi ciubuce, urmînd tot odată obişnuitele întrebări asupra sănătăţii şi a drumului făcut de sulgeriu, apoi laudele fireşti aduse de amîndoi hatmanului Iordache. După aceste, vornicul puse sulgeriului fel de fel de întrebări asupra neînţelegerilor lui cu răzăşii dela Tămăşăni şi asupra chipului în care îşi propuneà să-şi întregească moşia.

Vornicul Dumitrache Ţifescu era un boier de neam vechiu, cunoscut în toată ţara pentru lăcomia şi neîndurarea ce o aratase faţă de răzăşii cari aveau nenorocirea să-i fie megieşi. La moartea tătîne-său, logofătul Grigore, Domneştii erau un trup de moşie frumoasă, cuprinzînd două mii de fălci, iar acum aveau peste opt mii, făcute toate de la răzăşii de pe împrejur cari fusese desfiinţaţi cu desăvîrşire. Toate mijloacele fusese întrebuinţate spre a ajunge la acest scop: intriga, înşălăciunea, schingiuirea, cumpărarea diregătorilor, plăstografiarea şi rîpirea actelor, groaza, nimica nu fusese lasat de-o parte. Strigătele de durere ale despoieţilor umpluse ţara întreagă.

Constantin Racoviţă, în întăia lui domnie, încredinţîndu-se de vinovăţia lui Ţifescu, îl chemă înnaintea lui, îi făcù mustrări de cele mai aspre, îl bătu cu buzduganul şi porunci ca toate cumpărăturile făcute de el să fie din nou cercetate de divan. Dar Ţifescu, înrudit fiind cu boierii cei mai puternici, ştiù să trăgăneze judecata pănă la mutarea lui Racoviţă în domnia Ţării Romîneşti. Apoi, sub noua domnie a lui Matei Ghika, nu numai că izbuti să împiedece orice judecată, dar ajunse la trecere mare şi urmă să-şi rotunjască moşia. Răzăşii încercase să-l ucidă; trăsese de mai multe ori asupra lui, dar el scapase totdeauna ca prin minune şi acuma, de cîţiva ani, nu mai ieşia pe moşie decît încunjurat de o strajă de douăsprezece slugi înarmate pănă în dinţi. Cînd Racoviţă venise să domnească pentru a doua oară, ce mai rămăsese din răzăşii megieşi cu Domneştii se ridicase cu mic cu mare şi venise la leşi cu jalbă, în urma căreia domnul trimise pe un ciohodar cu nişte seimeni ca să ridice pe biv vel postelnicul Ţifescu şi să-l aducă la scaun. Dar acesta fiind vestit de nişte prieteni, fugise în Ţara Muntenească. Racoviţă voia să puie pe răzăşi în stăpînirea pămînturilor ce fu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sese ale lor fără altă judecată, dar din pricina lipsei lui Ţifescu, aceasta pricină s'ar fi prelungît vreme îndelungată. Însă faţă cu nemulţămirea stîrnită între boierii cei mari la vestea unei asemenea măsuri, nu putu decît să rînduiască pricina în cercetarea divanului. Această a doua domnie a lui Racoviţă neţinînd decît un an, îi fu lucru uşor postelnicului Dumitrache, prin rudele şi prietenii lui, să zădărnicească toate soroacele. La venirea în scaun a lui Scarlat Ghika, Ţifescu recăpătă trecerea ce o avuse la fratele acestuia, Mateiu; nu trecu anul şi dobîndia vornicia Ţării de Jos, ţelul visat de dînsul de ani îndelungaţi.

Ţinutul Putnei fiind cuprins în oblăduirea lui judecătorească, îi fu uşor să scape de cei cîţiva răzăşi mai dîrji cari îl supărase. Găsi cu uşurinţă marturi cari, în schimbul cîtorva galbeni, amestecară pe acei nenorociţi în furturi de vite şi în omoruri despre cari ei nu aveau macar cea mai mică ştiinţă. Acei cari dădură vornicului (cel de pe urmă parmac din moşia strămoşască scapară, iar acei cari se aratară mai îndărătnici sau a căror fiinţă era supărătoare, înfundară ocna pe viaţă, alţii ispăşiră cerbicia lor prin streang.

Cînd Ţifescu părăsi vornicia, sub Grigore Calimah, el stăpînea nouă mii de fălci într'o singură întinsoare şi nu mai avea grijă de judecată, căci răzeşii îndrăzneţi zăceau sub ţarină sau în fundul ocnei, iar cei slabi de înger tremurau de frică în colibele lor numai la auzul numelui cumplitului vornic. Şi pe lîngă Domneşti, el mai stăpînea încă alte cincisprezece sate în deosebite părţi ale ţării şi ori unde împrejurul satelor lui se aflase răzăşi, el ştiuse să-i stîngă cu desăvîrşire.

Nu trebuie să ne mirăm deci dacă, la auzul chipului în care sulgeriul Mihalache îşi propunea să întregiască moşia Tămăşănii, vornicul se uită la dînsul cu o milă de care nu era străin dispreţul. Ce copil era sulgeriul! Avea să-i arate el după căsătorie cum se fac moşiile cînd are cineva norocul să se afle între răzăşi!

Vornicul se sculă după o bucată de vreme şi propuse musafirului să iasă pe cerdac ca să-i arate caii lui cei de preţ. Sulgeriul primind cu bucurie, Ţifescu bătu în palme şi poronci ţiganilor cari intrară să ducă două scaune în cerdac şi să tri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

mită răspuns vezeteilor să scoată din grajdiu şi s'aducă la scară caii cei arăpeşti, misirliii şi telegarii cei negri.

Sulgeriul care era cunoscător bun de cai nu putu să înnăbuşe un strigăt de mirare cînd văzu acele dobitoace. Mai ales misirliii, un armasar şi o iapă, de trei ani pe patru amîndoi, negri la păr, amîndoi cu stea în frunte şi strănut la bot, erau de o frumuseţă cu totul neobişnuită: sulgeriul nu-şi putea lua ochii de pe ei. Acei cai fusese aduşi înadins pentru herghelia vornicului de un agă de ieniceri prieten cu Ţifescu şi văr cu un beiu mameluc. Vornicul plătise pe dînşii o sumă cu care ar fi putut să cumpere o moşie mare. Mai erau doi armasari şi două iepe arăpeşti, foarte frumoşi cu toţii, dar care nu se puteau asemăna cu misirliii. Pentru a îngriji pe aceşti de pe urmă ţinea, pe lîngă o droae du ţigani, doi paici, negri amîndoi.

După ce caii fură duşi înapoi în grajdiuri, amîndoi boierii rămaseră încă în cerdac, trăgînd din ciubuce şi întreţinînduse despre fel de fel de lucruri. Vornicul dacă era lacom, hrăpitor şi nedrept, era un om foarte deştept, hazliu şi chiar învaţat pentru vremea lui: pe lîngă greceşte şi turceşte mai ştia nemţeşte, italieneşte şi puţin ruseşte, cetise nu puţine cărţi, mai ales din cele elineşti şi făcea chiar stihuri. Ştia multe şi avea foarte multe de spus; ceasurile trecură pentru sulger în chip plăcut ascultînd povestirile gazdei lui. Tocmai într'un tîrziu intră în sală şi cucoana vorniceasă, Rucsanda, fiica unei capuchehaiele a lui Mateiu Ghika, o femeie înnaltă şi subţire, oacheşă, mai mult frumoasă decît urită. Era îmbracată cu rochie de mătasă verde, în chip de anteriu, strînsă la cingătoare cu un brîu de şal, iar peste rochie purta o caţaveică de catifea, tot verde, cu ceapraz de fir pe margine. Părul ei negru era ascuns sub un fes cu canaf de matasă albastră închisă, iar partea de jos a fesului dispărea sub o broboadă subţire de matasă albă, alcătuind un colan uşor împrejurul tîmplelor.

Cu dînsa venise Catinca, singura fiică a vornicului din întăia lui căsătorie, cu răposata Safta, fata postelnicului Neculai Arbure, sora Sultanei, soţia hatmanului Iordache Strilea. Catinca era atunci de vro cincisprezece ani, mai mult mică decât înnaltă şi grăsulie; avea păr frumos castaniu şi ochi blînzi căprii. Dacă faţa nu se putea numi frumoasă, era plăcută, mai ales prin seni-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

natatea şi blîndeţa ce se oglindeau pe dînsa. Îmbrăcămintea ei se deosebia de acea a vornicesei prin coloarea rochiei şi a caţaveicii, cari erau roşii la faţă şi prin faptul că purta capul descoperit.

De abie se isprăvise cu salutările obişnuite cînd fură chemaţi la cina pusă în una din odăile a căror uşi dădeau în sala cea mare.

Masa, de lemn de nuc lustruit, acoperită cu o faţă de pînză de in cusută cu fir şi cu matasă, erà pregătită pentru patru inşi: adică dinnaintea fiecărui scaun erà aşăzat cîte un talger de cositor, avînd alături o lingură, tot de cositor, un pahar mare pentru apă şi altul mai mic pentru vin. La locurile menite pentru stăpînii casei şi pentru Catinca se vedea cîte un toc căptuşit cu piele roşie împodobită cu cuie de argint; din fiecare toc ieşiau mînerile de argint suflat cu aur ale unui cuţit şi ale unei furculiţe cu două vîrfuri lungi, subţiri şi drepte.

Cînd se puseră la masă, sulgeriul luînd loc între vornic şi vornicească, se aduse, în locul lui de piele, cuţitul şi furculiţa musafirului care rămăsese în pastrarea feciorului lui.

Pînă la mijlocul veacului al XVIII-lea, cînd veniau străini într'o casă boierească, nu era obiceiu ca cucoana boieriului să steie la masă cu ei, iar fetele nemăritate şi mai puţin. Dela începutul celei a doua jumătăţi a aceluiaş veac însă atingerea mai deasă cu lumea apusană făcuse să cadă acest obiceiu în neobişnuinţă. Cucoanele începură să ieie parte la mese împreună cu barbaţii, fetele mari însă erau admise şi ele numai în împrejurări cu totul deosebite.

In vremea mesei convorbirea fu purtată mai ales de vornicească care vorbia numai greceşte, limbă ce o ştiau bine şi ceilalţi meseni. Se vorbì mai ales de copiii sulgeriului, de greutăţile întîmpinate pentru creşterea lor la ţară şi se schimbară veşti despre rude, prieteni şi cunoştinţi. Catinca era mult prea bine crescută pentru ca să cuteze să deschidă gura, ţinèa ochii plecaţi asupra sulgerjului, dar, din cînd în cînd, aruncà cîte o privire furişă spre frumosul sulgeriu.

Un taraf de lăutari, alcătuit din vro şase ţigani şi aşăzat sub fereşti, cînta necontenit hore, doine şi mai ales cîntece de inimă albastră ale căror ştihuri erau datorite vornicului. Mîncările multe erau cele obişnuite în parte şi astăzi la noi, pregătite de-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

patru ţigani bucatari. Se varsară vinuri din podgoriile cele mai alese din ţară, dar atît vornicul cît şi sulgeriul beau foarte puţin, căci obiceiurile cumpatate ale Fanarioţilor avuse în această privinţă o înrîurire din cele mai fericite asupra boierimii moldoveneşti.

După ce se sculară dela masă, Catinca nu însoţi pe părinţii săi în sală, chiar vorniceasa stătu numai puţin cu boierii. Aceştia însă traseră mai multe ciubuce înnainte de a se despărţi şi, în acest timp, vornicul găsi prilej să-şi arăte neîncrederea în noua domnie. Aceasta, după dînsul, avea să fie părtinitoare pentru treptele de gios, iar boierimea cea mare putea s'aştepte numai supărări şi umiliri şi vornicul adăoga cu un suspin că, între noul domn şi verii lui, Matei şi Alexandru, era o deosebire foarte mare. Luminările de său din policandru erau mici de tot cînd vornicul duse pe sulgeriu în odaia în care acesta avea să doarmă şi care era aceiaş în care şăzuse la masă.

Sulgeriul nu putu să adoarmă decît tîrziu: fel de fel de gînduri şi de icoane trecătoare îl ţinură treaz pînă aproape de ziuă. Ele erau mai cu samă icoane frumoase de viitor mîndru. Mihalache Strilea se vedea ajuns la boierie mare, cu Catinca lîngă dînsul, la Tămăşăni, unde toată moşia era a lui. Frăsinița şi cu Patraş can, îmbracaţi în haine scumpe, frumoşi ca nişte îngeri, erau lîngă ei. Dar deodată inima lui simţia o durere amară, căci icoana Smaragdei pe patul ei de moarte, cu faţa senină şi nespus de frumoasă răsăria deodată înnaintea ochilor lui; şi atunci era cuprins de o jale adîncă, de un dor nemărginit după fiinţa dulce şi frumoasă, tovarăşa tinereţii lui, pe care o pierduse pentru totdeauna.

Dar iubirea de viaţă, pofta după plăcerile şi bunurile ei, dorul de a întemeia copiilor un viitor strălucit, goniau în curînd blînda icoană readucînd pe acele de falnic viitor.

Capitolul VII

In care vedem cum se cerceta un furt în veacul XVIII

Sgomot mare, ţipete, zbierete şi sudălmi în curte îl treziră cînd soarele era încă gios. Sări din pat şi s'apropie de fereastă:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

în mijlocul ogrăzii văzu, încunjurat de o mulţime de slugi şi de ţigani, pe vornicul Dumitrache, în giubea şi în papuci, numai cu fesul pe cap, aşa cum ieşise din pat şi, înnaintea lui, unul din cei doi paici în genunchi, rostind cuvinte întretăiete. Era să deschidă fereasta spre a-şi da mai bine samă de ceia ce s'întîmplase, cînd uşa se deschise şi feciorul lui intră în odaie.

— Ce s'o întîmplat, întrebă sulgeriul, de ce s'o scoborît vornicul în curte la acest ceas atît de timpuriu?

— Au pierit armasarul misirliu cu iapa, răspunse ţiganul.

— Cum au pierit, întrebă sulgeriul, au murit?

— Au fost furaţi, răspunse ţiganul.

— Cum furaţi? Da nu-i păzia nimeni? mai întrebă sulgeriul care începu să s'îmbrace răpede.

— Caii erau într'un grajdiu anume făcut numai pentru ei doi, alături cu grajdiul cel mare de lîngă poartă. Unul din paiçi dormia pe un pat de scînduri în curmezişul uşii grajdiului, iar un ţigan era culcat în paie, în grajdiu. Azi dimineaţă s'au găsit amîndoi, şi paicul şi ţiganul, legaţi burduf, cu căluşu în gură, grajdiul deschis şi deşert, poarta cea mare închisă, Crăciun perdegiul nicăiure, iar caii lipsind.

— Cum? Perdegiul o furat caii?

— Nu se ştie dacă i-o furat el singur sau dacă o fost tovarăş cu alţii.

Strilea se grăbi să se spele şi să s'îmbrace, apoi scoborînduse în curte se duse să s'întîlnească cu vornicul Dumitrache pe care îl găsi la grajdiul deşert al cailor furaţi.

— Ai auzit ce pagubă mi s'o întîmplat? zise vornicul după ce răspunse la salutarea musafirului.

— Dar cum de n'o prins nime de veste? întrebă sulgeriul.

— Cum? Fiindcă sunt toţi nişte mişei pe care am să-i ţin sub biciu pănă ce-or muri, strigă vornicul.

— Oare perdegiul să fie talharul?

— Cu bună samă că-i amestecat la tălhărie. De trei ori mi-o fugit pănă acuma. Sunt de abie trei luni de cînd l'am prins şi l'am adus înnapoi. Inchis-ai pe ţiganca lui Crăciun în beciu? întrebă vornicul pe vatavul de ogradă, căpitanul Simion.

— Da cucoane, răspunse vatavul, am închis-o şi pe dînsa şi pe fata ei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vornicul urmă să cerceteze cînd pe unul cînd pe altul din număroşii ţigani strînşi înnaintea lui. Dar nici unul din ei nu putu să aducă vro lămurire. Arapul şi ţiganul ce fusese legaţi nu ştiau nimic alta decît că, în mijlocul nopţii, se lasase deodată ceva greu pe capul lor, li se deschisese gura, li se pusese cîte un căluş într'însa, apoi fusese legaţi astfeliu în cît să nu poată face nici o mişcare. Ei auzise pe hoţi, atît arapul cît şi ţiganul se uneau pentru a spune că erau doi, deslegînd caii şi depărtînduse încet cu dînşii. Un argat care trecea des dimineaţa dinnaintea grajdiului, găsind pe arap legat şi uşa deschisă dăduse alarma. Cei doi puşcaşi care păziau sub cerdacul curţii nu auzise nimica, iar de văzut nu era chip să se vadă căci cerul fusese acoperit.

Vornicul poronci vatavului să tragă puşcaşilor numai decît, chiar atunci, în faţa lui, cîte două sute de nuiele pentru că dormise în loc de a rămînea treji.

Pe cînd nenorociţii îşi primiau pedeapsa, sulgeriul intrase în grajdiul deşert şi se uita la ieslile şi corlăţile făcute cu o îngrijire deosebită. Apropiindu-se de corlăţi pentru a privi mai bine amănuntele făptuirii lor, cum păşia peste aşternutul gros de paie, ciubota lui călcă peste ceva vîrtos. Ridică piciorul şi uitînduse gios, ochii lui dădură de o ţiţiitoare de os, lungă de o schioapă de cele care se întrebuinţau pe atunci şi se mai întrebuinţează' şi astăzi de vînători noaptea, la pîndă, pentru a chema căprioarele. Era s'o arunce gios cînd nişte încrestături pe capătul ţiţiitoarei atraseră băgarea lui de samă. O apropie de ochi şi, cu mare mirare, văzu stema familiei lui, cele trei stele aşazate în triunghiu, sapate pe os în chip grosolan. Atunci îşi aduse aminte că puşcaşul lui, Ion Tiron, îi făcuse un tacîm întreg de ţiţiitoare, pentru chemarea fiecărui soiu de şoimi şi că pe toate sapase stema Strileştilor.

Dar cum se afla acea ţiţiitoare aici, cine s'o fi adus în grajdiul cailor furaţi ? S'o fi pierdut hoţul care furase caii ? Şi cum să fi căzut ea în mîna acelui talhariu ? Şi deodată o lumină îi străbătu mintea: el dăduse doară cu mîna lui una din acele ţiţiitoare cu cîteva luni înnainte, la o vînătoare, lui Niţă Şchiopul, fiul preotului Pavăl de la Precista din Focşăni, a acelui care stăpînia în Tămăşăni întreg bătrînul Ciuta şi jumatate din Băteiu. Îşi mai aduse aminte că Şchiopul, numit astfeliu fiind că şchio-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pata de piciorul drept, era un stîlp de crîşme şi cheltuitor peste măsură, avea nume foarte rău, mai ales de cînd s'îngurluise cu una Anica, femeia unui popă din satul Străoani, pe Zăbrăuţi, pe care o furase de la bărbatu-său şi o ţinea ascunsă prin poieni, în pădure. Se zvonia chiar că Şchiopul ajunsese hoţ de cai. Strilea, cu prilejul vînătoarilor lui, auzise dela oameni din Cîmpuri şi din Mănăstirea Caşinului că fiul preotului Pavăl fusese adesea întîlnit de dînşii în munţi, pe potici pierdute, calare pe vreun cal de toată frumuseţe, ducînd de capastru încă pe unul sau chiar pe doi, tot de preţ, cînd îndreptîndu-se spre hotarul Ţării Ungureşti, cînd venind dinspre acel hotar. Se şoptia chiar că cîte un omor al cărui făptaş nu se putuse descoperi i s'ar fi datorind lui. Dar aceste învinovăţiri se aduceau Şchiopului numai cam în taină şi cu glas supus, lumea avînd mare frică de dînsul, căci era grozav de iute la mînie şi de răutăcios, iar puterea lui era de necrezut. Chiar urieşul Andrei Văsian şi frate său, călugărul Varsanovie, fiii popei Gheorghe din Tămăşani, vestiţi pentru puterea lor în tot ţinutul, n'aveau ce să-i facă, Şchiopul îi trîntea pe amîndoi ca pe nişte copii.

Nu putea s'încapă îndoială, Şchiopul furase caii în tovărăşie cu perdegiul.

Cît pe ce era sulgeriul s'alerge să spuie vornicului că găsise urma hoţului şi ştiea cine este acel hoţ, dar după o clipă se răsgîndi şi se linişti. Era spre folosul lui să îndatorească pe vornic, făcîndu-l să găsască caii furaţi, dar nu se cădea să-l puie pe o urmă care putea să fie greşită, nu trebuia să vorbească înnainte de a fi cu desăvîrşire încredinţat că hoţul era acel pe care el îl bănuia. Se îndreptă deci cu pas liniştit spre locul în care se auziau loviturile de nuiele şi vaietele puşcaşilor. Dinnaintea grajdiului celui mare găsi pe vornicul Dumitrache stînd pe un scaun cu imameaua narghilelei aprinse în mînă. Dinnaintea lui, lungit la pămînt, ţinut de cap şi de picioare de cîte doi ţigani voinici, era acuma al doilea puşcaş, căci cel dintăiu, care îşi ispăşise pedeapsa, zăcea gemînd şi zvîrcolinduse în nişte paie, la colţul grajdiului. Un ţigan spătos a cărui mîneci suflecate lasau descoperiţi muşchi semănînd cu nişte funii de oţel, ridica nueaua de alun în sus şi o făcea să cadă şuierînd pe vînele sîngerate ale osînditului, ţigan şi el, lung, slab, cu faţa acoperită de o barbă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

deasă. Loviturile cădeau în măsură, şi în măsură ieşia din gura nenorocitului cînd un a-leoo cînd un va-leoo din ce în ce mai prelungit şi mai ascuţit. După fie care zece sau douăsprezece lovituri, vornicul făcea semn acelui care ţinea vergile să steie, sorbia adînc din narghilea pănă în fundul pieptului, dădea drum fumului pe gură şi pe nas, apoi certa pe ţiganul întins gios pentru lenea şi nebagarea lui de samă, jurîndu-se că are să-l beleaască de viu. Apoi sorbind iar din imamè zicea:

— Dă-i!

Şi loviturile reîncepeau să cadă în cadenţă şi tot în cadenţă, la fie care lovitură, răspundea cînd un a-leoo, cînd un va-leoo.

Se aduse şi sulgeriului un scaun pe care se aşăză şi 'i se dăduse un ciubuc aprins din care începu să tragă, privind la osînda puşcaşului.

După darea celei de pe urmă lovituri, vornicul sculînduse, se îndreptă spre cănţeleria moşiei, care se afla întro casă de cărămidă din faţa grajdiurilor, în ceia parte a curţii, urmat de sulgeriu, de vatav şi de toate slugile.

Cănţeleria era o odaie gioasă, dar destul de încăpătoare, luminată de trei fereşti cari aveau cîte două giamuri mici şi opt zăbrele încrucişăte. Îmbrăcămintea era alcătuită dintr'o masă mare de lemn de brad, boită în negru, un dulap la feliu, vro patru scaune şi două paturi mari de scîndură, cu mindire de paie acoperite cu macaturi de pînză de casă şi, la părete, perine îmbracate la fel. Aici locuiau cei doi gramatici, nişte băieţi tineri de mazili cari stăteau în picioare lîngă uşă.

Vornicul Dumitrache după ce întră în cănţelerie s'aşăză turceşte pe un pat şi făcu semn sulgeriului să s'aşăze lîngă dînsul, vatavul Simion rămase în picioare lîngă uşă, în partea opusă acelei unde se ţineau cei doi gramatici.

Prin uşa deschisă se vedea mulţimea ţiganilor strînşi dinnaintea prispei. Vornicul poronci să aducă narghelile şi cafe, apoi spuse vatavului:

— Să vie femeia şi fata lui Crăciun.

Vatavul ieşi şi s'întoarse în curînd cu două ţigance: una mai în vrîstă, îmbracată în zdrenţe murdare, cealaltă tînără, naltă, frumoasă şi curat îmbracată, dar cu faţa obosită şi cu mijlocul crescut, aproape de facere.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cum se văzură în faţa vornicului cazură în genunchi cerînd iertare şi jurînd că sunt nevinovate.

Fără a le porunci să se scoale, Ţifescu începu să le cerceteze în toate chipurile pentru a afla încotro fugise Crăciun cu caii şi pe cine avuse de tovarăşi. Le luă întăiu cu binişorul, făgăduindu-li că de vor spune adevărul nu vor păţi nimica, că dimpotrivă le va fi bine. Dar ele, cu jurămintele cele mai înfricoşăte, răspunseră că nu ştiu nimica. Crăciun se culcase ca de obiceiu în căsuţa lor de lîngă poartă, ele nu auzise cînd se sculase nici cînd ieşise, fusese trezite numai în ziuă de sgomotul ce se făcea în ogradă. Vornicul începu să le ameninţe cu bataia, cu cazna, dar în zadar, ele tot una ţineau că nimica nu ştiu.

Atunci vornicul porunci să s'aducă vergi. Ţiganul care bătuse pe cei doi puşcaşi întră ţinînd în mînă un smoc de nuiele de corn şi de alun, urmat fiind de alţi doi robi. Femeia lui Crăciun, cu toate bocetele ei, fu lungită gios şi ţinută cu faţa la pămînt iar ţiganul care îndeplinea slujba de călău începu să lovească. Ţiganca se zvîrcolea şi ţipa cît o ţinea gura.

După vro cincizeci de lovituri sîngele începu să ţişnească din pielea ei smolită. Vornicul făcu semn călăului să steie şi poronci acelor cari ţineau femeia de mîni şi de picioare să-i deie drumul. Ţiganca se ridică pe un cot, gemînd. Apoi vornicul începu din nou s'o sfătuiască să spuie ce ştie, căci altfel este hotărît s'o bată pănă ce-şi va da sufletul. Dar ea se jură din nou că nu ştie nimica şi că chiar de ar bate-o boieriul pănă la moarte tot nu va putea spune nimica.

Atunci Ţifescu, încruntîndu-se, strigă:

— Intindeţi-o iar şi daţi-i.

Bataia începu din nou. Cînd după alte cincizeci de lovituri vornicul făcu iar semn s'o lese şi începu din nou s'o cerceteze, ea nu mai putu răspunde, era pe jumatate leşinată. Ţifescu poronci s'o ridice şi s'o ducă în beciu.

In acest timp fata stătea în genunchi, tremurînd ca varga: faţa ei se făcuse galbănă ca ceara şi ochii ei îi erau holbaţi de spaimă.

— Fa Vasilco, zise vornicul cătră dînsa, după ce bătrîna fu scoasă din odaie, ai văzut ce-o păţit măta fiind că s'o îndărătnicit să nu spuie ce ştie. Tu să fii o fată de treabă şi să ni spui

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/marr1901-1932

cine au fost tovarăşii tătînetău şi unde au dus caii. Spune, dacă ţi-i milă de tinereţa ta şi de zilele tale, căci altfeliu pun să te bată mai rău decît pe mă-ta.

Vasilca era atît de îngrozită în cît nu putu să scoată un cuvînt, dar cu mîna arătă spre pîntecele ei.

— Cucoane, izbuti ea în sfîrşit să strige, fieţi milă de carnea şi de sîngele dumitale!

— Oho! strigă vornicul înfuriindu-se, cu de aceste crezi tu să mă îndupleci. Am să-ţi arăt eu! Simioane, pune numai decît să sape afară, dinnaintea cănţeleriei, o groapşoară, mi-o întinde gios cu pîntecele deasupra groapei şi-i trage. Am mai bătut eu doară femei îngreunate!

Dar tocmai cînd vatavul ieşia spre a îndeplini poroncile stăpînului, Vasilca dădu un ţipet, căzu gios şi începu să se zvîrcolească ţipînd. Simion se opri pe loc.

— Ce stai? strigă vornicul mînios, n'ai auzit ce ţi-am poroncit?

— Cu voia dumitale, cucoane, răspunse Simion liniştit, au apucat-o durerile facerii.

Cînd boieriul se uită din nou la fată, nu putu să păstreze macar cea mai mică îndoială. Se sculă răpede de pe pat şi ieşi urmat de sulgeriu, dar de abie făcuşe zece paşi afară cînd ţipetele fetei încetară şi se auzi vaietul slab, dar ascuţit, al noului născut.

— O las trei zile, zise vornicul către sulgeriu, ş'apoi îi arăt eu! Pe cea bătrînă am să pun s'o bată la tălpi şi la palme, apoi dacă va urma să tacă, la pîntece.

Sulgeriul nu răspunse, el găsia purtarea vornicului firească şi dreaptă: i se părea cu neputinţă ca femeia şi fata lui Crăciun să nu fi ştiut nimica despre scopurile şi plecarea lui. Cît pentru faptele de cruzime săvîrşite de către vornic asupra celor două ţigance, ele erau lucruri ce s'întîmplau şi s'întîmplară încă vreme îndelungată în fiecare zi; oricare alt boier în locul lui Ţifescu tot ca el er fi urmat.

Capitolul VIII

In care se face lumină în mintea sulgeriului

Cînd ajunseră la scara curţii, vornicul merse să s'îmbrace, iar sulgeriul începu să se primble în sală. Faţa perdegiului, cu cer-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cul de fer împrejurul capului şi cu coarnele lungi cari ieşiau din acel cerc, îi reveniră în minte. Unde văzuse el acea faţă, fără cerc şi fără coarne? Cu bună samă că nu pentru întâia oară s'întîlnise el în ajun cu acel ţigan? Mai văzuse el acei ochi sălbateci. Dar unde şi cînd?

Auzi uşa din fund deschizînduse şi vatavul Simion intră în sală.

— Mi-o poroncit cuconul să-l aştept aice zise el lui Strilea cînd acesta se opri şi se întoarse către el.

— Imi pare bine că ai venit vataje, zise sulgeriul apropiindu-se de Simion. De ieri, de cînd am pus ochii pe perdegiu, mă căznesc să-mi aduc aminte unde şi cînd l'am mai văzut şi nu pot izbuti. Purta coarne şi prin urmare o fost fugar, nu mi-ai putea spune pe unde o rătăcit?

— Asta-i a treia fugă a lui, zise vatavul, bucuros că are şi el ceva de povestit musafirului. O fugit pentru întâia oară acuma zece ani, nu pot şti pe unde o umblat, dar eu singur am dat de dînsul, au trecut acuma cinci ani, într'o tabără de ursari domneşti, la Ploscuţeni lîngă Adjud. Era să mă omoare cînd, cunoscîndu l, am pus mîna pe el. Noroc că mi-o sărit în ajutor bulubaşa lor, pe care îl cunoşteam de mult. L'am adus legat înnapoi, o primit în răstimpuri vro mie de bice, i s'o pus coarne şi l'am dat la herghelie unde o stat un an. Apoi o fugit pentru a doua oară, s'o dus prin păduri în ţara Ungurească şi s'o tocmit ca surugiu la un grof Apor, pe Olt, lîngă Ciuk [1]). O stat acolo trei ani. Anul trecut, venindu-i dor de ţigancă şi de fată, s'o cerut de la stăpînul său pe o lună. Primind învoire, o venit pe furiş aici ca să le vadă şi să s'încerce să le ducă cu dînsul peste graniţă. Avînd un cumnat al lui care-i hergheligiu la noi, o mers într'o noapte la herghelie ca să-l roage să spuie soţiei şi fetei lui să facă toate chipurile şi să vie în lunca Trotuşului, a treia noapte, ca să s'întîlnească cu dînsul.

I-o zărit însă alt ţigan cînd vorbiau împreună şi, dînd de ştire la curte, am bătut pe Manea, cumnatul lui Crăciun, pănă cînd ne-o spus unde şi cînd îl putem prinde pe acesta. După ce l'am prins pe Crăciun, l'am bătut de am crezut că are să moară, iar cuconul l'o făcut perdegiu ca să-l aibă sub ochi. Dar se vede că groful la

[1]) Csik Szereda.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

care slujise era foarte mulţămit de el, căci de trei ori până acuma trimes-au la cuconul rugîndu'l să i vîndă pe Crăciun cu tot sălaşul lui, dar cuconul n'o vrut fiind că-i era ciudă pe ţigan. Mai în fie care săptămînă îl punea gi s, adesea de două ori întraceiaş săptămînă şi mai puţin de douăzeci şi cinci de vergi sau de bice nu-i trăgea. Acum o lună o trecut chiar vechilul grofului pe aici şi iar o rugat pe boier să vîndă stăpînului său pe Crăciun, dîndu-i pe el până la o sută două zeci de lei, adică cu ce să cumperi doisprezece ţigani meşteri, dar cuconul n'o vrut. Imi aduc aminte că mi-o poroncit să arăt ungurului grajdiurile cu caii.

In mintea sulgeriului se făcuse acuma lumină deplină. Da, văzuse pe Crăciun la groful Ştefan Apor, la moşia acestuia de la Cik, cînd se dusese acolo să cumpere nişte telegari pentru hatmanul Iordache. Groful poroncise ţiganului s'încalece ca să arăte boierului moldovan un cal frumos de călărie şi ţiganul tălmăcise sulgeriului nişte cuvinte ale grofului care ştia prost romineşte.

Şi groful, care avea cea mai frumoasă herghelie din Ardeal, era cel mai vestit hoţ de cai din toată Ţara-Ungurească. Numai nu fura în ţara lui, ci în cele învecinate: Moldova, Ţara-Romînească, Ţara Leşască. Avea chiar şi cai furaţi peste Dunăre dela Turci şi de peste Nistru, dela Tatari. Crăciun dăduse fără îndoială grofului de ştire, prin vro ceată de ţigani căldărari, că la vornicul Ţifescu se aflau cai de o frumuseţă fără păreche, iar groful trimisese un om de încredere să s'încredinţeze de adevărul vorbelor ţiganului.

Părtăşia Şchiopului la furt se lămuria asemene pe deplin; că Şchiopul cunoştea pe grof, singur mărturisise sulgeriului. Vederat că caii frumoşi pe cari el fusese adesea întîlnit pe poteci singuratece, de către oamenii din Cîmpuri şi din Caşin, îi ducea grofului, pentru sama căruia îi şi furase. Şchiopul fusese însărcinat de grof să fure misirliii vornicului Dumitrache cu ajutorul lui Crăciun.

Năştea acuma întrebarea: unde erau caii? Fără îndoială pe drum, spre moşia grofului. Şi talharii cu bună samă că nu apucase drumul mare ci o luase prin păduri. După cîte auzise sulgeriul de la Căşuneni şi de la Cîmpureni, Şchiopul obişnuia să urmeze nişte cărări care-l scoteaua în Ţara Ungurească între Clăbuc şi Zboină. Erau acuma aproape opt ceasuri, fugarii agiunsese de-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

parte. Cum să-i mai poată ajunge cînd ei plecase cu şapte sau opt ceasuri mai înnainte ?

Dar, pe de altă parte, faptul că aceşti doi cai făceau cît o avere întreagă îndreptăţia presupunerea că Şchiopul şi Crăciun nu aveau să i gonească prin păduri şi munţi: o asemenea goană putînd să-i strice cu desăvîrşire, era de crezut că aveau să-i ducă cu îngrijire, mai domol. Atunci doi sau trei barbaţi îndrăzneţi, călări pe cai buni, i-ar putea ajunge dacă ar da de urma lor.

Şi sulgeriul îşi aduse acuma aminte că nimeni nu ştia mai bine obiceiurile Şchiopului decît duşmanul lui de moarte, Neculai Jinga din Borşăni, pădurarul mănăstirii Birnova care, cu vro doi ani înnainte, după ce prinsese pe nevasta lui cu Şchiopul, mai suferise de la acesta şi o bataie groaznică. Pe femeia necredincioasă o lepadase chiar din ceasul acela, ceia ce făcuse de altmintrelea după scurtă vreme şi Şchiopul, dar Jinga hrănia de atunci împotriva lui o ură neîmpacată. Ar fi avut adesea prilej să'l împuşte prin pădure, n'o făcuse fiind că era doară creştin şi se temea de pacat, dar pîndia prilejul ca să'l poată pierde: să-l prindă cu vro tălhărie sau altă faptă nelegiuită şi să-l deie pe mîna judecăţii. Neculai Jinga cunoştea toate obiceiurile şi toate salaşurile Şchiopului prin păduri; nimeni nu putea să deie de urma cailor aşa de răpede ca el.

Sulgeriul se opri dinnaintea vatavului Simion care rămăsese neclintit lîngă uşa pe care intrase.

— In cîte ceasuri ar putea oare un om calare să ajungă, fără a goni calul, de aici la Borşăni, peste dealuri, deadreptul.

— In trei pănă la patru ceasuri, răspunse vatavul.

Tocmai atunci întră şi vornicul în sală. Strilea se apropie răpede de el.

— Arhon vornice, îi zise, uitîndu-se drept în ochii lui, am bună nădejde să dau de urma talharilor care ţi-au furat caii. Dar, pentru aceasta, trebuie să plec fără cea mai mică zabavă şi, de oare ce este nevoie să caut acele urme prin păduri, nu pot merge decît calare. Te rog deci, dacă primeşti ajutorul meu, să poronceşti să mi se puie o şea pe un cal ce-l vei avea mai bun, umblător dacă se poate şi să-mi dai şi un om voinic şi de nădejde la mînă, calare şi el pe un cal care să se poată ţinea de acel care m'a purta.

Faţa deschisă a sulgeriului, privirea lui îndrăzneaţă, glasul li-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nițtit dar tot odată și hotărît cu care vorbia plăcură vornicului și-i însuflară încredere.

— Primesc ajutorul dumitale cu mulțămire, arhon sulgeriu, răspunse el. Ți-oiu da umblătorii cei mai bun din grajdiurile mele, umbletul lor întrece fuga altor cai și, ca însoțitor, vei avea o slugă credincioasă și voinică. Simioane, zise el întorcîndu-se către vatav, să se puie șaoa mea cea de drum pe Șopîrla, iar Petrea Balan să se gătească numai decît de drum și să puie șaoa pe Lăstun.

Vatavul ieși.

— Te mai rog, zise sulgeriul, să-mi dai și o pereche de pistoale bune în rafturi, însă deșerte ca să le încarc eu însumi. Am o pereche cu mine, dar nu strică să am și două.

Vornicul bătu în palme și poronci feciorului care intră, s'aducă pistoalele lui „cele nemțești".

— Dar spunemi, zise Țifescul după ce feciorul ieși, în cotro îți este de gînd să te îndrepți, și asupra cui ai prepus?

— Mă iartă arhon vornice, dacă te rog să nu mă silești să-ți răspund. Am bună credință că ți-oiu aduce caii înnapoi, și ți-oiu lămuri atunci cum am fost pus pe urma lor. Feciorul intră cu pistoalele cari erau niște adevărate giuvaeruri. Sulgeriul le lăudă foarte și ceru voie să le încarce.

După ce le încarcă cu îngrijire, ieși pe cerdac. Gios, cam la mijlocul ogrăzii, era o tufă de trandafiri și, în vîrful unei crenguți, de abie se zărea roșul unui boboc.

— Am să încerc să taiu acel boboc de trandafir, zise sulgeriul arătîndu-l vornicului cu mîna.

Vornicul surîse cu neîncredere. Sulgeriul ochi, apăsă încet asupra tragaciului, se auzi o detunătură și bobocul, împreună cu o coadă de o șchioapă, sbură în mijlocul drumului.

— Aferim, strigă sulgeriul, bun pistol.

— Să vedem și pe tovarășul lui. Creanga căreia i-am tăiet vîrful tot prea lungă o rămas, am s'o mai scurtez cu o palmă.

Se auzi o nouă detunătură și crenguța de trandafir fu scurtată din nou, cu o palmă, întocmai precum spusese sulgeriul.

— Și acuma mai zise el, să le încarc din nou și să poroncești să le puie în rafturîle sălei. Trebuie să pun ceva mai puțin praf căci am simțit o foarte ușoară smuncitură.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

După ce încărcă pistoalele cu o îndoită îngrijire, sulgeriul se duse să se schimbe şi să se pregătească de drum.

In curînd apăru, îmbracat într'un anteriu de lînă subţire, cu dungi vinete pe fund albastru, un ilic uşor de aba cafenie, şalvari albastri şi ciubote de iuft negru. Anteriul era strîns pe trup printr'un brîu de lînă albastră, pe deasupra căruia se vedea un chimir lat de piele, sub care era prinsă curaua venind de la umăr a tocului în care se aflau pistoalele lui. Intre chimir şi brîu era strîns un iatagan scurt, cu toc şi mîner de argint. In mînă ţinea o pălărie de pîslă neagră, uşoară. Poalele anteriului erau suflecate şi prinse în brîu.

Tocmai atunci s'auziră caii venind la scară. Vornicul pofti pe sulgeriu în sofragerie unde i se pregătise o bogată gustare căreia Strilea îi făcu căzuta cinste, apoi amîndoi se dădură gios, la scară. Aici aşteptau caii cu Petrea Balan, un Romîn de vro cincizeci de ani, nalt, uscăcios dar spătos, cu musteţi lungi negre, amestecate cu puţine fire albe şi care purta haina obişnuită de mazili: anteriu a cărui poale erau prinse sub brîu, ilic, bernevici albastri şi ciubote. In brîul lui se vedea o pereche de pistoale şi un iatagan; cum zări pe stăpînu-său, veni să i sărute mîna.

— Aista-i Petrea Balan, zise vornicul către sulger, el o fost oştean la Ruşi, într'un polc de Codreni, şi o văzut războaie multe. Il am în slujba mea de optsprezece ani: mulţi talhari vajnici prins-au chiar cu mîna lui. Poţi să ai deplină încredere în bărbăţia şi în credinţa lui.

— Petrea, adaose el către acesta, vei asculta de toate poroncile ce ţi le-a da sulgeriul, ca şi cînd ţi le-aş da eu însumi; să-l urmezi ori unde va merge. M'ai înţeles?

— Am înţeles, cucoane, şi voiu face după cum îmi poronceşti precum am mai făcut şi altădată, răspunse Petrea închinîndu-se.

— Deocamdată ai să mă duci la Borşăni pe drumul cel mai scurt, zise sulgeriul.

— Am înţeles, răspunse Petrea.

— Pusu-s'au în rafturile lui Petrea cele ce am poroncit? întrebă vornicul pe Simion.

— S'o pus mîncare şi vin pe patru zile, răspunse vatavul, şi într'adevăr, rafturile şălii murgului voinic al lui Petrea erau umflate de credeai că au să crăpe.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sulgeriul se plecă să ieie mîna vornicului ca s'o sărute, dar acesta îl cuprinse în braţe şi-l sărută pe amîndoi obrajii, Strilea sărutîndu-l în schimb pe umeri.

— Să mergi cu bine, ţarhon sulger zise vornicul, de te vei întoarce cu bine, va da Dumnezeu să facem cunoştinţa mai amănunţită.

Această urare care era mai mult o făgăduinţă, făcu pe Strilea să s'închine adînc înnaintea gazdei sale. Calul lui, un şarg puternic, pe care doi paici de abie îl puteau ţine pe loc, fu apropiet de scară, pistoalele fură aşazate în rafturi şi sulgeriul sări sprinten în şea. Se închină încă odată, apoi, dînd drumul calului lui, plecă la galop urmat de Petrea. Avu însă vreme să audă pe vornic poroncind lui Simion să ducă la biserică un sărindar de cinci ocă, să-l aşăze înnaintea icoanei Sfîntului Dumitru şi să spuie preotului să facă rugăciuni pentru izbînda sulgeriului.

Capitolul IX

Sulgeriul dă de urmele hoţilor

După ce ieşiră pe poartă, Strilea îşi puse calul la umblet şi pilda lui fu urmată de Petrea.

Trecură în curînd prin satul Păuneşti şi de aici începură să urmeze drumul de pe plaiul Bodei.

După un ceas ajunseră la fîntîna căreia îi zice şi astăzi Fîntîna Bodei.

Aici se despărţiau două drumuri: acel din dreapta ducea la Borşăni prin Angheleşti, iar cel de al doileă în codru.

Sulgeriul îşi opri calul înnaintea fîntînei şi se uită la ceasornic, erau zece ceasuri.

— Să ne oprim aici pentru a adapa caii, zise Strilea descălecînd. Oare cît să mai avem pănă . . . . . .

Strilea voia să zică: pănă la Borşăni, dar nu putu să sfîrşască cuvintele şi ramase cu ochii holbaţi în faţa unor urme întipărite în băltoaga dimprejurul fîntînii Erau urmele a doi oameni şi a trei cai din cari unul potcovit şi doi nepotcoviţi. Unul din cei doi oameni era desculţ, celalalt încalţat, şi urma piciorului drept era mult mai adîncă decît acea a piciorului stîng şi asta

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

nu numai la o urmă, ci peste tot pe unde se vedeau paşii omului încalţat, semn neîndoielnic că el şchiopata de piciorul drept.

Stăpînindu-şi mirarea, Strilea aruncă frîul calului său lui Petrea şi se luă după urme spre a vedea încotro apucau. Se încredinţă în curînd că ele mergeau la deal, spre codru. Nu încăpea îndoială pentru sulger, asta era urma hoţilor: văzuse prea adesea la vînătoare, prin gloduri, călcătura mare şi lată a Şchiopului pentru ca să se fi putut înşela. Calul potcovit era calul Şchiopului, iar acei nepotcoviţi erau misirliii. Spre mai mare încredinţare întrebă pe Petrea:

— Caii furaţi erau ei potcoviţi sau nu?

— Nu, răspunse Petrea care urmărise toate mişcările sulgeriului cu cea mai mare bagare de samă şi se oprise lîngă urme, ei nu sunt potcoviţi şi iată urmele lor.

Sulgeriul făcu cu capul în semn de mulţămire.

— Iată unde o călcat Crăciun, urmă Petrea arătînd cu coada harapnicului urma picioarelor goale ale acestuia şi iată acea a lui Niţă Şchiopul, adăogi el arătînd spre celelalte.

Sulgeriul făcu o mişcare de mirare voioasă.

— Cunoşti pe Niţă Şchiopul? întrebă el.

— Dar oare cine pe locurile aieste nu-l cunoaşte? răspunse Petrea.

Aveai vre un prepus pe el? mai întrebă sulgeriul.

— Nu pănă ce n'am dat cu ochii de aceste urme.

Atunci Strilea îi povesti găsirea ţiţiitoarei, chipul în care prepusurile lui se întărise şi planul ce-l alcătuise pentru găsirea cailor.

Petrea asculta în tăcere, lăsînd în aceiaş vreme caii, cărora le scosese frîele, să beie în troaca plină cu apă.

După ce sulgeriul îşi isprăvi povestirea, Petrea îl întrebă dacă tot are de gînd să meargă la Borşăni.

— Nu, răspunse Strilea, voiam să găsesc pe Jinga numai pentru ca el să mă puie pe urmele Şchiopului şi să-mi arăte adăposturile lui. Dar, de vreme ce întîmplarea m'o pus pe urma hoţilor, nebun aş fi să-mi pierd vremea căutînd pe Jinga. Voiu apuca pe urma lor: gloduri şi pîrae sunt în codru la fiecare pas, trebuie să ne putem ţinea de urmele lor.

Petrea, om tăcut, căruia vorbele zadarnice îi păreau risipă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

mare, dădu din cap în semn că se unește cu părerea sulgeriului și începu să puie frîele în capetele cailor.

După ce încălecară urmară înnainte zarea Tarniței unde se îndreptau și urmele cari încetară îndată după ce trecură dincolo de glodul care se făcuse în văioaga în care se afla fîntîna. Vreme de două ceasuri urmară zarea Tarniței până cînd dădură în acea a Giurgiului. Aici, într'o așăzătură, văzură cu bucurie, în alt glod, urmele copitelor celor trei cai precum și acea a picioarelor goale ale lui Crăciun.

— Se vede că Șchiopul o încălecat iar, zise sulgeriul.

Ajunseră în curînd la o răspîntie: un drum apuca la vale, în dreapta, celalalt, în stînga, urma dealul.

— Pe unde apucăm? întrebă sulgeriul.

— Drumul cel din dreapta duce la Bîlca în sat, iar cel din stînga la Fundul Carecnei.

Strilea se bătu pe frunte cu palma.

— Ce prost sînt eu, zise el. Trebuia să gîcesc din capul locului că Șchiopul s'o dus întins la Carecna! De cîte ori nu mi-o spus el că are în vîrful Carecnei bordeiu și o livadă și că-i place să steie acolo?

— Cunosc bordeiul, zise Petrea, știam că este al unui preot de la Focșăni, dar până acuma nu mă gîndisem că acel preot era părintele Șchiopului. Nu mai încape vorbă: hoții odihnesc caii în vîrful Carecnei. Vedem cît cruță ei pe misîrlii din faptul că îndată ce au intrat în pădure, Crăciun o mers pe jos.

Suiră în vîrful Găinei, apoi se scoborîră într'o așăzătură pe coasta Giurgiului unde găsiră iar urmele. De aci începură să urce suișul care duce în vîrful Carecnei. La jumătatea acestui suiș se dădură gios și învăliră copitele cailor cu petece de lînă pe cari le făcură tăind în bucăți jumătate din cerga care slujia de poclad lui Petrea.

Încălecară iar și urmară să suie dealul în tăcere. Cum văzură o bucățică de cer în zare, se opriră, descălecară și legară caii de niște copaci.

— Știi în ce parte a poienii este așazat bordeiul, întrebă sulgeriul vorbind în șoapte.

— Da, răspunse Petrea. Drumul ce-l urmăm duce drept la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

bordeiu, care se află de abie la vro zece stînjăni de marginea pădurii.

— Dar oare caii unde să fie?

— Nu cred să-i fi priponit în poiană, li-or fi făcut umbrar în ogradă.

— Cum? Este ogradă?

— Da, este ogradă mărişoară din dosul bordeiului, încunjurată cu un gard de nuiele. În ogradă, după cît îmi aduc aminte, este şi un grajdiu mic, tot de nuiele; dar bun numai pentru vaci, nu cred să fi vîrît asemene cai întrînsul.

— De la marginea pădurii pănă la grădină cum este locul? Deschis sau acoperit cu tufe?

— Dacă urmezi drumul treci printr'o livadă de perji şi de peri răsfiraţi. În dreapta drumului livad este mai deasă: sunt într'însa vro cîţiva nuci mărişori.

— Cîni are?

— Nu pot să ştiu, dar trebuie să aibă. Ştiu numai că livada şi prisaca sunt păzite de un moşneag care trăieşte aici tot anul.

— Încă voinic moşneagul?

Pe buzele lui Petrea se zugrăvi un zîmbet de dispreţ.

— Primejdios poate pentru babe şi copii de ţîţă, răspunse el.

— Eşti meşter de pistol?

— Nu tocmai ca dumneta, răspunse Petrea, dar destul de meşter pentru a pune gloantele meu în ori ce cap de om a cărui depărtare de mine n'a întrece bataia pistolului meu.

— Pistoalele îţi sunt bune?

— Foarte bune; multe suflete de tatari ar putea să deie mărturie despre bunătatea lor, zise Petrea scoţîndu-le din brîu unul după celălalt şi primenind praful din ţigae cu mare bagare de samă. Sulgeriul scoase din rafturi pistoalele ce i le dăduse Ţifescu, le cercetă şi el cu îngrijire, le băgă în brîu, pe urmă cercetă pe celelalte două care erau în tocul ce-i atîrna deasupra şoldului. Apoi zise lui Petrea:

— Trebuie să ne despărţim. Eu voiu merge pe drum, drept spre bordeiu; tu vei apuca prin livada cea deasă, la vro cincizăci de paşi de mine. Dacă sunt cîni, ei îndată ce ne-or simţi or năvăli asupra noastră. Tu, să nu cumva să dai întrînşii cu pistolul: voiu avea eu grijă să-i împuşc înnainte ca ei să te poată

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

muşca. Dar tu păzeşte intrarea bordeiului. Este firesc ca Şchiopul, îndată ce-a auzi cînii bătînd să iasă afară. Trage întrînsul îndată, fără a te grăbi, dar fără a pierde vreme, căci de apucă el să deie cu puşca în unul din noi, acela este mort: el nu ştie ce este a da greş şi are o puşcă de toată bunatatea. Eu mergînd drept asupra bordeiului, pe mine are să mă vadă dintăiu şi pe mine are să mă ieie dintăiu la ochi. Sînt destul de iute la tras şi cred că oiu trage înnaintea lui, dar am mare nădejde în tine că ai să-l culci la pămînt înnainte ca el să poată trage. De ţigan şi de bătrîn nu cred că avem să purtăm grijă mare.

Petrea rugă pe sulger să-l lese pe dînsul să meargă drept asupra bordeiului, dar Strilea nu voi să schimbe nimica la planul lui. Ei se puseră deci în mişcare suind dealul încet şi avînd grijă să nu calce pe crengi uscate spre a nu face sgomot; între dînşii era atunci o departare de treizeci de stînjăni.

Capitolul X

Ce se întîmplă în vîrful Carecnei

Ajunseră odată în vîrful dealului, bordeiul se vedea foarte bine. Amîndoi înnaintară spre intrarea lui ţinînd cîte un pistol cu cucoşul tras în fiecare mînă.

Nu făcuse cinci paşi cînd doi duli urieşi ieşiră de lîngă gard şi se aruncară lătrînd asupra lui Petrea. Dar înnainte ca ei să'l fi putut ajunge erau doborîţi, la pămînt, loviţi de glonţii lui Strilea. Acesta de abie aruncase pistoalele goale gios şi luase din toc celelalte două, cînd o detunătură se auzi şi Petrea, lovit în inimă, căzu la pămînt.

Sulgeriul văzu numai un braţ şi ţava unei puşti în dosul unui copac, lîngă gard, dar pentru ochiul lui atîta era de ajuns. Oţelele pistolului erau trase; braţul lui se întinse, o împuşcătură se auzi, Şchiopul dădu un ţipet de durere, scăpă puşca din mînă şi căzu gios. Gloanţele sulgeriului îi intrase adînc în umăr, zdrobind rău ciolanul.

Strilea se aruncă îndată la pămînt, în iarba care-i venea pănă la brîu şi încărcă răpede pistolul cu care trăsese: auzea gemetele rănitului. După ce isprăvi să încarce pistolul, se ridică în genunchi cu îngrijire şi se uită de jur împrejur. Rănitul zăcea la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

piciorul unui nuc cu capul descoperit; ceva mai departe, între el şi gard, era un umbrar şi mai departe altul, mai mare, sub care se vedeau doi cai. Acuma pricepu totul.

Şchiopul nu se afla în bordeiu precum crezuse, ci se odihnea sub umbrarul cel mic spre a fi mai în apropiere de cai pe cari îi adăpostise sub altă colibă de crengi, De unde sulgeriul crezuse că iea el locul cel mai primejdios, îl dăduse lui Petrea care, înnaintînd drept asupra umbrarului, fusese zărit numai decît de Şchiopul şi culcat la pămînt. Şi acuma îi părea rău lui Strilea că nu luase el locul lui Petrea, căci era om fără frică şi încrezător în sine: nu se îndoia o clipă că de ar fi fost el în faţa Şchiopului, l'ar fi împuşcat înnainte ca hoţul să fi apucat să deie întrînsul.

Dar tovarăşii Şchiopului, Crăciun şi cu moşneagul despre care îi vorbise Petrea, oare unde erau? Nu se vedea semn de om nici sub umbrar nici în bordeiul a cărui uşă era deschisă, lăsînd ochiul să pătrundă pănă în fundul lui.

Sulgeriul scoase pălăria din cap, o ridică în vîrful pistolului şi o primblă deasupra ierburilor. Nu auzi nimica, nu văzu nimica. După o bucată de vreme se culcă la pămînt şi începu să se tîrască pe brînci înspre locul unde zăcea hoţul rănit. Cînd ajunse la cinci paşi de el, se ridică în picioare cu pistoalele întinse în mînă. Dar nu apucase să facă un pas cînd, din dosul umbrarului, plecă un fulger urmat de o detunătură şi pălăria lui Strilea zbură din capul lui.

El se aruncă dintr'o săritură în dosul unui nuc şi, luînd la ochiu pe Şchiopul care zăcea cu faţa în sus şi se uita drept la dînsul, îi strigă:

— Dacă nu poronceşti tovarăşilor tăi să lepede armele şi să iasă din dosul colibei cu mînile goale, îţi zbor crierii. Îţi dau ragaz numai pînă cînd voi numara patru. Una, două ....

Sulgeriul nu apucă să numere mai departe, căci Şchiopul strigă:

— Leapădă puşca, Anico şi ieşi afară din umbrar dacă vrei să mă mai vezi în viaţă!

Din umbrar se văzu ieşind atunci o femeie tînără şi frumoasă, cu părul şi ochii negri, purtînd portul obişnuit în Vrancea: cameşă cusută cu cusătură neagră, cu mîneca învîrtită, fotă neagră şi iminei negri. Era albă ca varul, dar ochii ei aruncau scînteie de turbare.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901 1932

Strilea o acoperi îndată cu pistolul.

— De-ți este dragă viața pune-te gios lîngă ibovnicul tău și rămîi nemișcată.

Tînăra femeie făcu precum i se poroncise.

— Acum aruncămi răpede pușca care-i lîngă tine. Îndată!

Anica luă pușca care scapase din mîna Șchiopului și o aruncă sulgeriului, la picioarele căruia căzu.

— Scoate-i brîul, mai poronci Strilea.

Anica desprinse brîul Șchiopului, un cuțit căzu dintrînsul și fu aruncat sulgeriului împreună cu cornul cu praf al hoțului.

— Foarte bine, zise Strilea care nu se mișcase de după copac. Acuma ridică pe Niță și-l razămă de nuc. Bine, așa! Acuma să stăm la vorbă!

— Mai Niță, adaose el, urmînd să ție pistolul întins asupra Șchiopului, i-a spunemi unde sunt Crăciun și cu moșneagul care îți păzește bordeiul.

— Nu sunt aici.

— Dar unde-s?

Șchiopu tăcu cîtva. Se vedea pe fața lui că întrînsul se petrece o luptă grea.

După o tăcere prelungită zise:

— Crăciun o plecat departe, peste hotar, iar pe unchieș l'am trimes la Străoani să cumpere merinde.

— Pe Crăciun l'ai trimes la groful Apor?

La acest nume Șchiopul tresări.

— De unde știi? întrebă el.

— Doară știu că ai furat caii pentru grof. Pentru ce l'ai trimes?

— Ca să mi aducă bani.

— Cum s'o dus, pe gios?

— Ba nu, calare, pe calul meu.

— Cînd o plecat?

— Pot să fie vro două ceasuri.

— Dar unchieșul, o mers pe gios? Cînd s'întoarce?

— O plecat calare pe alt cal care-l țin aici. Cred că s'a întoarce pe la asfințitul soarelui.

— Vra să zică tu ești singur aici, numai cu Anica.

— Singur numai cu dînsa.

— Fa Anică, zise sulgeriul, ia vină cu mine pănă la cel um-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

brar şi apoi până la cai, dar să te ferească Dumnezeu să te încerci să fugi sau să faci vreun vicleşug că ţi împodobesc fără doar şi fără poate faţa cea frumoasă cu un gloante. Mergi înnainte.

Anica se sculă şi, urmată de sulger cu pistoalele în mînă, îl duse la umbrar. Sub umbrar Strilea găsi o puşcă şi o secure. Atîrnă puşca de umăr prin curea şi puse securea în brîu. Pe urmă merseră la cai. Amîndoi erau în bună stare şi mîncau veseli din gramada de iarbă pusă dinnaintea lor. Apoi sulgeriul poronci Anicăi să vie cu el la bordeiul în care nu găsiră nici o armă.

Capitolul XI

In care un copou scapă viaţa stăpînului său

Se îndreptau spre rănit cînd le ieşi înnainte, venind despre pădure un copou. Sulgeriul îl recunoscu îndată.

— Copoul lui Neculai Jinga! strigă el. Trebuie să fie şi Jinga pe aici.

— Na! Na! Dudaş!

Dar Dudaş, nevoind să-l bage în samă, o luă răpede la vale, se opri o clipă înnaintea leşului lui Petrea, îl mirosi cîtva, dădu un urlet lung, apoi dispăru în pădure. Sulgeriul, tot împingînd pe Anica înnaintea lui, merse să ridice pistoalele cu care împuşcase cînii şi pe cari le aruncase gios, le puse în brîu, apoi s'îndreptă spre locul unde zăcea, cu faţa în sus, Petrea. Trupul era acuma înţăpenit şi se sfila în mijlocul unui lac de sînge: faţa era liniştită cu ochii închişi, ai fi crezut că doarme. După ce-i încrucişă mînile pe piept, sulgeriul luă şi cele două pistoale ale mortului, încarcate amîndouă şi s'intoarse spre Niţă,

— Pune te gios, poronci el Anicăi. Nu atît de aproape de dînsul; mai departe. Aşa!

Apoi se aşăză şi el, gios, în faţa lor şi ramase privindu-i.

Niţă era un barbat de vro treizeci de ani, de o statură întrecînd pe acea obişnuită, şi cumplit de spătos. Capul îi era acoperit cu un păr roş ca jaratecul şi des ca peria. Fruntea era îngustă, ochii mici şi suri, fălcile şi bărbia puternice, iar gura

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/morr1901 1932

mare, cu buze groase, aproape vinete. Musteţile scurte, erau roşii ca şi părul.

Niţă era renumit pentru puterea lui fără seamăn: oamenii cei mai vestiţi din Putna, Bacău şi din Rîmnicul muntenesc care se pusese cu dînsul la luptă fusese învinşi cu cea mai mare înlesnire.

Era meşter de puşcă şi de pistol şi călăreţ vestit. Tatăl său. preotul Pavăl dela Precista, era un om de treabă, dar sgîrcit. Niţă învaţase carte bună însă slăbăciunea preutesei îl pierduse: Ea îl deprinsese din copilărie cu bani mulţi şi Niţă se făcuse un craiu şi un bătăuş de frunte. Preotul îl dăduse chiar afară din casă de vro patru ani, căci îl făcuse de ruşine.

Fiind prins de un negustor la soţia lui, noaptea, fu împuşcat în genunchiu; deşi se vindecă ramăsese cam şchiop. Dela acea întîmplare părăsise Focşănii şi trăia mai mult prin codri, trecîndu'şi vremea cu vînatul, căci era un vînător pătimaş şi minunat. Am văzut că trecea drept hoţ de cai şi că era chiar bănuit de mai multe omoruri ai căror făptuitori nu se putuse descoperi până atunci.

Sulgeriul nu ştia ce să facă. Să ieie caii, să-i ducă până la locul unde lasase pe al său şi pe acel al lui Petrea ş'apoi să pornească spre Domneşti? Era lucru uşor, dar se temea ca Şchiopul, rănit cum era, să nu găsească chip, mai ales după întoarcerea moşneagului, să fugă şi vom vedea în curînd că Strilea avea temeiurile lui pentru a nu scapa pe hoţ din mîni. Pe de altă parte, aşteptînd aici, se expunea primejdiei de a vedea venind la poiană alţi tovarăşi de ai Şchiopului cari, pe lîngă că ar fi putut să puie mîna pe cai, l'ar fi făcut să plătească scump îndrăzneala lui. O singură nădejde avea: să treacă pe acolo Neculai Jinga, care după cum arata fiinţa copoului lui în poiană, trebuia să fie prin împrejurimi. Dar dacă Jinga ocolea culcuşul Şchiopului? Cum să deie de ştire că el, sulgeriul Mihalache, se află acolo? Fu trezit din gînduri prin urletul unui cîne, de vale în pîrăul Hagiului Nu încăpea îndoială, cînele de la care pleca urletul era copoul lui Jinga. Urletul contenia, dar numai puţine clipe pentru a reîncepe iar, mai desnădăjduit de cît adinioarea. Din întîmplare ochii lui Strilea căzură pe faţa Anicăi tocmai cînd urletul reîncepu şi o surprinseră făcînd semn cu ochiul lui Niţă care-i răspunse în acelaş chip. Sulgeriul crezu dintăiu că se sfătuiesc din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ochi spre a se arunca asupra lui. Șchiopul, chiar cu o singură mînă, ajutat fiind de Anica, i'ar fi putut răpune, dar avea pistolul în mînă și mort ar fi fost Șchiopul la cea dintăiu mișcare. Apoi fața Șchiopului arata cu prisosință că rana îi pricinuește dureri grozave: el nici nu se gîndea la vro luptă. Dar un nou rînd de urlete în vale făcu pe Anica să se uite iar cu coada ochiului la Niță. Strîlea începu să bănuiască că hoțul și cu ibovnica lui știau pentru ce urlă copoul

— Măi Niță, zise el, oare nu știi tu pentru ce urlă astfel copoul lui Jinga de vale, în pîrău.

— De unde să știu, răspunse Șchiopul.

Dar Anica tresărise la întrebarea sulgeriului.

— Măi Niță, zise iar Strîlea, tu mă'nșăli. Știi prea bine de ce urlă copoul. Vei fi ucis pe Neculai Jinga și cînele urlă acuma înnaintea leșului stăpînului său. Spune drept, că doară tot am să aflu adevărul. Peste un cias, mult peste două sosesc douăzeci de oameni de ai vornicului după cari am trimes pe unul din acei ce mă însoțeau, îndată ce am dat de urmele tale la Fîntîna Bodeie Viața ta este în mînile mele: arătîndu-te plecat la dorințele meie, se poate să ți-o cruț.

— Spune, Niță, zise atunci Anica. Tot atîta-i de noi acuma!

— Spune tu, zise Șchiopul; eu de durere nici nu pot vorbi,

— Neculai Jinga o dat peste noi aici azi dimineață și o văzut caii, zise Anica. Niță bănuind că are să meargă să deie de știre vornicului, l'o luat la ochiu și, sub amenințare că îl împușcă, l'o făcut să steie pănă ce l'o legat Crăciun. Apoi amîndoi l'o dus în pîrău, i-au pus un căluș în gură și l'au legat de un copac.

— Și dacă nu mă întîmplam eu aici și nu auziam urletele copoului ați fi lasat pe om să moară de foame în fundul pîrăului! strigă sulgeriul.

Niță și Anica lasară capetele în gios.

— Trebuia s'aleg între viața lui și viața mea, zise în sfîrșit Niță, am ales pe a mea.

Sulgeriul stătu cîtva pe gînduri, apoi zise Anicăi aruncîndu-i cuțitul Șchiopului.

— Na-ți acest cuțit. Du-te îndată în pîrău, taie legăturile lui Jinga și mi-l adă înnapoi aici. Dar nu zăbăvi și, mai ales nu te duce întraiure. Peste o jumatate de cias să fii negreșit, aici. Uite, adaose

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

el, soarele este acuma în vîrful tîrşarului celui mare din capătul poienii, dacă, cînd s'a scobori în dreptul fagului celui singur din fundul bobeicii nu-i fi aici cu Jinga, îţi jur, uite pe crucea asta, şi scoase din sîn o cruce de argint, că trimet în crierii lui Niţă amîndoi glonţii din pistoalele mele. Mergi!

Anica luînd cuţitul se depărtă răpede, iar sulgeriul depunînd pistoalele lui la pămînt lîngă el, începu fără a pierde din ochi pe Şchiopul, să încarce puşca lui Niţă cu care Anica trăsese asupra lui şi care rămăsese neîncarcată.

— Vezi tu, zise el lui Niţă după ce isprăvi, am aici opt focuri. Ştii cum trag. La cel dintăiu semn că-ţi vine ajutor, trag în tine fără cruţare.

Nu trecuse jumatatea de cias cînd se auziră trăsnind crengile uscate în pădure şi Anica apăru urmată de Jinga. Omul, un mocan uscăcios, de statură mijlocie, cu părul şi barba roşii, era galbăn ca ceara şi cuprins de tremur. Cum zări pe sulgeriu alergă la dînsul şi, căzînd în genunchi înnaintea lui, începu să-i mulţămească cu lacrimi pentru că-i scapase viaţa şi nu lasase pe copiii lui pieritori de foame.

— Nu-mi mulţămi mie, zise sulgeriul, mulţămeşte lui Dudaş, el te-o scapat. Iea cuţitul din mîna muierii, adaose el după ce Jinga se ridică. Dar unde-ţi este puşca?

— Hoţii ştiu, răspunse Jinga.

— O luat-o Crăciun cu dînsul, zise Anica.

— Nu face nimica, zise sulgeriul, poţi să iei puşca Şchiopului, este mult mai bună decît a ta.

— Du-te pe drum la vale, adaose el arătînd spre Bîlca, ai să găseşti doi cai legaţi de nişte copaci, adă-i numai decît aici.

Jinga luă puşca Şchiopului, se îndreptă înspre drumul care ducea devale, dispăru în pădure şi în curînd se întoarse cu caii.

— Aferim! zise sulgeriul cînd Jinga se opri lîngă dînsul. Adu aici rafturila bietului Petrea şi ale mele: du caii la apă ş'apoi scoatele zăbălile din gură, dar lasîndule capeţelile, leagă-i cu căpestrele de un pom din marginea poienii, dar aproape de noi şi vină de mănîncă că trebuie să fii flămînd.

Jinga se depărtă cu caii spre fîntînă, iar Strilea începu să scoată merindele din rafturile lui Petrea. Erau mîncări multe şi alese precum şi o ploscă zdravănă, plină cu vin roş de Nicoreşti.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Sulgeriului îi era cumplit de foame şi începu să mănînce cu poftă mare, însă tot cu pistoalele lîngă el. Şchiopul care suferea grozav rămînea cu ochii închişi, dar Anica se uita cu lacomie cum dispăreau mîncările în gura sulgeriului. Iar acesta, pricepînd că ea este flămîndă, luă un but de miel şi o bucată de pîne şi ile aruncă.

— Na-ţi şi ţie, zise el. Mai fă şi tu un praznic astăzi căci vei avea parte de destule posturi în temniţă.

Această prezicere însă nu micşoră întru nimic pofta de mîncare a Anicăi ai cărei dinţi mici şi albi se puseră îndată pe lucru.

Jinga s'întoarse cu caii de la fîntînă, îi legă de cîte un perj în marginea poienii şi s'apropie de sulgeriu. Acesta însă îi spuse să strîngă mîncările întinse în rafturi şi să le aducă sub un nuc, la vro zece stînjăni de locul unde era rănitul şi luîndu-şi pistoalele se duse să s'aşăze sub pom, de unde vedea orice mişcare ce o făceau Niţă şi Anica, dar putea vorbi cu Jinga fără a fi auzit de hoţ şi de ibovnica lui.

Cînd Jinga aduse rafturile, se puse iar pe mîncare făcînd parte şi mocanului, apoi îi ceru să povestească întîlnirea lui cu Şchiopul.

Jinga îi spuse că venia de a casă, de unde plecase de cu noapte, ca să prindă nişte păstrăvi în pîrăul lui Moisă. Dar că fiind aproape de Carecnă, voise să vadă dacă duşmanul lui era pe acolo. Auzind glasuri, voise să ştie care sunt tovarăşii lui Niţă. Izbutise să s'apropie de tot: văzu caii pe care îi recunoscu îndată, dar o creangă uscată trăsnind sub piciorul lui, Şchiopul dintr'o săritură fu în marginea pădurii, îl zări şi, luîndu-l la ochi, îi poronci să steie. A nu asculta era moarte, mocanul se supusese. Fu luat pe sus de Niţă şi de Crăciun, dus în fundul pîrăului Hagiului, legat, cu un căluş în gură, de un fag gros şi lasat acolo ca să moară de foame şi de sete. De oarece nimeni n'avea ce căuta în acel fund, Jinga se crezuse pierdut şi părăsise dela început orice nădejde de scapare. Un cias după ce fusese părăsit auzise cinci focuri în vîrful dealului, iar după o bucată de vreme auzise un foşnet uşor şi simţise ceva cald şi umed pe mîni. Era Dudaş, copoul lui, care-l părăsise la piciorul priporului Carecnei luîndu-se după o urmă de capră şi care acuma, din întîmplare, îl găsise în pădure şi-i lingea mînile.

Legat cum era nu putea să se mişte nici să vorbească din

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pricina căluşului. Cînele, văzînd pe stăpînul său nemişcat, începu să urle, apoi o apucase la deal spre vîrful Carecnei. Jinga atunci începu să prindă puţină nădejde. Cine ştia? Poate că cînele avea să se ducă întins acasă şi fraţii lui văzînd, la noapte, că Neculai nu se întoarce, aveau să vie a doua zi să-l caute, iar cînele îi va aduce la dînsul. Dar în curînd această nădejde pieri, căci cînele s'întoarse şi începu din nou să urle lîngă el. In curînd însă auzi crengile trăsnind iar şi zgomotul ce l făcea o fiinţă omenească care scobora dealul în fuga mare. Fu cuprins de o spaimă grozavă: fără îndoială era Şchiopul sau Crăciun care venia să l ucidă, pe dînsul şi pe cînele lui! Cînd zări pe Anica se linişti, dar se spărie din nou cînd văzu cuţitul în mîna ei. Ea era numai o femeie, dar legat cum se afla n'avea cum să i se opuie, ea putea să'l înjunghie sau să-i taie beregata ca şi cum ar fi fost un berbec de căsăpie.

Cînd ea s'apropie de el, Jinga crezu că sosise ciasul lui cel de pe urmă, închise ochii şi rugă pe Dumnezeu să-i ierte pacatele. Mare-i fu mirarea cînd îşi simţi întăi picioarele şi'apoi mînile slobode. Era ţapăn, nu putu să steie în picioare şi căzu gios. Voi să scoată căluşul din gură, dar îi înţăpenise şi mînile, de abie le putea mişca.

Căluşul îi fu scos de Anica.

— Scoală, zise ea, grăbeşte şi vină la deal cu mine. De-om zăbăvi mult, boieriul împuşcă pe Niţă.

— Ce boier? întrebă Jinga.

— Sulgeriul Mihalache Strilea. El o venit după cai cu un om al vornicului. Niţă o ucis pe acel om, dar sulgeriul o împuşcat pe Niţă în umăr. Urletele copoului l'au făcut să priceapă că ai păţit ceva. Cînd ne-o întrebat, noi i-am spus drept Dar scoală mai degrabă că dacă mai zăbăvim îl omoară pe Niţă.

Moartea lui Niţă n'ar fi fost de loc neplăcută lui Jinga, el n'ar fi mişcat macar un deget pentru ca s'o împiedece, dar avea groază de acel fund de pîrău întunecos şi era nerăbdător să iasă la lumină. Se scuiă cu greu şi urmă pe Anica la deal.

După ce mocanul îşi isprăvi povestea, sulgeriul, la rîndul lui, îi spuse toată întîmplarea cu furatul şi cu găsirea cailor, cu moartea lui Petrea şi cu rănirea Şchiopului. Apoi după ce dădu lui Jinga plosca din care mocanul îşi turnă mai multe pahare, îi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

poronci s'încalece pe șargul pe care venise și să se ducă întins la Angheleşti să spuie unui cunoscut al său s'încalece răpede cu șapte opt oameni și, luînd cu dînșii și o căruță cu cai, să vie cît mai degrabă la vîrful Carecnei.

Dar înnainte de plecarea lui Jinga îl mai trimise odată cu Anica la fîntînă ca să aducă două cofe cu apă cu care îi puse să adăpe misirliii.

Capitolul XII

Cum știe sulgeriul Mihalache să-și poarte trebile

După plecarea mocanului sulgeriul scoase din rafturi un ciubucel scurt, și veni să s'așăze iar în fața Șchiopului și a Anicăi, cu toate pistoalele și cu pușca ramasă. Umplu luleaua cu tutun, aprinse o bucată de iască, o așăză în luiea, mai puse peste dînsa tutun pentru a face căimac și începu să tragă fumul în piept cu toată plăcerea acelui înțărcat de această plăcere vreme de mai multe ciasuri. Se uita la Niță și la Anica fără a vorbi. Numai după ce isprăvi cel dintăiu ciubuc și își umplu altul rupse tăcerea.

— Mai Niță, întrebă el de odată, uitîndu-se drept în ochii rănitului, ia spunemi, dragă ți-i viața?

— Dar cui, dracul, nu-i dragă? răspunse după oareșcare tăcere Niță surprins.

— Tu știi, zise sulgeriul care scapara și punea acuma iasca aprinsă în lulea, că a ta nu mai face nici trei parale.

— Știu, zise Niță liniștit.

— Peste două zile ai să faci cunoștință cu ștreangul, urmă sulgeriul. Nădejde de scapare nu-i, căci vornicul Dumitrache este la mijloc: ograda lui ai spart-o, caii lui i-ai furat, pe țiganul lui l'ai momit și pe omul lui l'ai ucis. Nici un staroste de Putna n'ar îndrăzni să te facă scapat, căci și-ar face din vornic un dușman de moarte.

— Știu, mai zise Niță cu aceiaș liniște.

Sulgeriul sorbi de vr'o cîteva ori din imame, apoi zise:

— Oare ce mi-ai da tu mie dacă ți-aș scapa eu viața?

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Ori ce mi-ai cere, răspunse Niță cu hotărire, dar n'ai cum.

— Ba am, răspunse sulgeriul.

— Cum? întrebă Niță.

— Asta-i treaba mea. Faci tu pe tată-tău să-mi vindă bătrînul și jumătate ce'l are în Tămășăni după maică-ta, cu dăniile și cumpărăturile dobîndite de el în ceilalți bătrîni, dacă te scăp de ștreang?

— Și mă vîri în ocnă, zise Niță cu amărăciune.

— Te fac scapat de tot, răspunse sulgeriul.

Niță rămase cîtva gînditor apoi zise:

— Tata ar fi bucuros să scape de mine chiar prin ștreangul gialatului. El este aspru și sgîrcit și n'ar da macar o leșcaie ca să mă scape. Dar mama n'are să s'îndure și are să'l facă să ți dăruiască moșia.

— Eu nu umblu după daruri de la voi, zise sulgeriul, îi plătesc cîte patruzeci de lei de bătrîn întreg, după cum am mai plătit. Dar banii n'are să-i ieie preotul; trebuiesc dați starostelui. Știi cît îi de lacom grecul, dacă nu i se dau bani nu te face scapat.

— Dar cum ai să capeți învoirea vornicului? mai întrebă Niță.

— Foarte ușor, răspunse sulgeriul, am să i-o cer și el are să mi-o deie. Fii pe pace, cel mult peste trei zile vei fi slobod, însă numai dacă preotul îmi vinde moșia.

— Mama i'a face să ți-o vîndă. Dar dacă mă înșăli, dacă tata îți vinde moșia și dumneta nu mă scăpi de ștreang.

— Dar oare cînd prinsum-ai pe mine cu o minciună? întrebă sulgeriul încruntîndu-se și cu glasul răstit.

— Iartă-mă, zise Niță. Am vorbit ca un prost: n'am auzit minciună ieșind din gura dumitale, te cred și-ți mulțămesc.

— La noapte, zise atunci sulgeriul, vom fi în Focșăni. Te-oiu ținea pînă mîni la gazda mea și ți-oiu aduce pe Leonte, gerahul cel vestit, care ti-a scoate gloantele din rană și te-a lega cum știe el. Apoi oiu vorbi cu starostele, te-oiu da pe sama lui și după amiază m'oiu răpezi la Domnești, la vornic. Dar suntem înțeleși în privința moșiei?

— Suntem înțeleși, zise Niță, numai să ai grijă să dai mamei de veste și să capeți de la staroste voie ca ea să vie să mă vadă în temniță.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Asta-i treaba mea, zise sulgeriul, ea a veni să te vadă înnainte ca să fii dat pe mîa starostelui, Dar, fa Anico, ia du-te până la cele rafturi, iea dintr'însele plosca cu vin şi paharul şi dă lui Niţă din cel vin de Nicoreşti ca să'l mai întărească şi mai trage şi tu o duşcă sau şi mai multe.

Anica făcu cum i se poroncise şi Şchiopul deşărtă cu o plăcere vădită două pahare de vin. După ce bău şi ea, Anica duse plosca la loc, s'întoarse, schimbă peteca udă de pe rana lui Niţă, apoi s'aşăză iar lîngă el.

Sulgeriul trăgea acuma în tăcere din al treilea ciubuc. Era foarte mulţămit de ziua lui. Prin găsirea misirliilor îndatorise tare pe vornicul Dumitrache şi căsătoria lui cu fata lui Ţifescu nu mai putea să fie pusă la îndoială: se despărţia pe vecie de trecutul lui de sărăcie. Apoi făcuse un pas însemnat spre întregirea moşiei Tămăşăni pe care o îndrăgise şi unde avea de gînd să s'aşăze cu noua lui nevastă. Avea să plătească preotului preţ bun pe părţile lui; dar ce însemnatate aveau cîţiva lei mai mult sau mai puţin. Pănă atunci preotul nici nu voise să intre în tocmală cu el pentru vînzarea acelor părţi. Ş'apoi bucăţile răzleţe ce le avea popa printre răzăşi aveau să facă isprăvi minunate şi să silească pe mai mulţi din ei să vîndă mai degrabă părţile lor. Că vornicul avea să dăruiască sulgeriului viaţa Şchiopului, nici umbră de îndoială nu putea să fie şi, peste toate, sulgeriul mai era mulţămit şi de chipul în care ieşise biruitor din întîlnirea lui cu Şchiopul şi scapase viaţa lui Jinga. De moartea bietului Petrea îi părea rău: se căia că nu-i luase locul, căci era încredinţat că ar fi tras înnaintea Şchiopului. Dar era foarte mulţămit de izbînda lui. Ce aveau să vuiască satele de dînsa! Şi cum aveau să se uite la el de acuma înnainte fetele şi nevestele!

Ş'apoi sulgeriul era mulţămit, căci mîncase cu poftă nişte merinde alese, vinul de Nicoreşti răspîndise în toate vinele lui o căldură plăcută şi tutunul ce-i trimisese de curînd Iani Sari, tutungiul lui din Ţarigrad, îi părea mai bun şi mai mirositor decît oricînd.

Şi de odată, uitîndu-se la Anica, băgă de samă că tînăra femeie era plăcută de tot la privit: avea nişte ochi mari, negri, de toată frumuseţa, nasul drept şi subţire, gura ca o cireaşă coaptă. Gîtul plin, braţele descoperite şi gleznele erau de o al-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indrr1901-1932

beață uimitoare la o țarancă, iar sînul plin era bogat fără a fi greu. Și sulgeriul fu cuprins de o poftă mare să muște acele buze rumene, să strîngă la pieptul lui comorile ce le vedea și le gîcea.

Și se uita și Anica la sulgeriu. Ce om naprasnic, Doamne, era acel boier! Ce îndrăzneț și ce iscusit în îndrăzneala lui? Să cuteze el să se puie cu Niță și să-l biruiască! Cum știuse el să descopere ceiace ei făcuse cu Jinga! Ce glas poroncitor avea, ce priviri ca niște fulgere! Dar acuma din ochii lui nu mai ieșiau fulgere, ci niște priviri cari o tulburau. Și ce frumos era, ce barbă ca matasa avea! Și Niță îi părea acuma așa de urît, așa de mojic și așa de prost. Incepea să se mire cum putuse să-l iubească vrodată.

Strilea puse deoparte ciubucul aproape stîns și zise Șchiopului:

— Măi Niță, pentru tine am făcut tocmală, știu ce ieu pentru scaparea ta, dar pentru Anica n'am vorbit.

— Și ce este de vorbit pentru dînsa? zise Șchiopul cuprins la aceste cuvinte de o îngrijire vădită.

— Apoi, zise sulgeriul, oare nu este ea partașă la faptele tale: la furt de cai și la omor, ca să nu mai vorbesc de momirea robului. Dacă scapă de ștreang, nu scapă de o bataie cumplită și de surgun pe viață la o mănăstire.

Anica, care la început luase întrebarea sulgeriului drept o glumă, văzîndu-l că vorbește acuma cu tot înadinsul, se făcuse galbănă ca ceara și trupul îi fusese cuprins de tremur. Fața lui Niță se întunecase de tot.

— Eu credeam că, cu tocmala făcută, aveai de gînd să ne scăpi pe amîndoi, zise el. Nu știu ce să-ți dau pentru scaparea Anicăi. Ea-i saracă lipită pămîntului.

— Ba nu, zise sulgeriul scuturînd capul, Anica numai saracă nu-i.

— Dar ce crezi că are?

— Ce are Anica? zise sulgeriul. Ea are doi ochi cari ard inima aceluia la care se uită. Are niște buze cari cu sărutările lor ar fi în stare să trezască pe bietul om care zace acolo, și arătă spre locul unde era leșul lui Petrea. Are un trup fraged și alb care te umple de poftă să-l cuprinzi în brațe și să-l tot strîngi cu dor. Iaca ce are Anica!

Și sulgeriul tăcu. Șchiopul tăcea și el, fața lui se întunecase

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de tot: înțelesese unde voia să ajungă Strilea. Și era cuprins de o turbare nespusă, căci iubia pe Anica cu patimă și o temea cumplit.

Sulgeriul pricepînd ceiace se petrece în mintea hoțului, îi zise cu hotărîre:

— Ia ascultă, Niță, scurt și cuprinzător, sau vine Anica cu mine în tufele din dosul umbrarului sub care sunt caii, acuma, îndată, sau pieriți amîndoi prin țreang. Știi că sînt om de cuvînt.

Niță stătu pe gînduri, dar numai o clipă, glasul hotărît al lui Strilea făcuse să apară dinnaintea ochilor lui furca cu belciugul ei și Miron gialatul purtînd pe umărul stîng țreangul uns cu sopou.

— Du-te cu boieriul, Anico, zise el femeii, și arătăte plecată la voințile lui.

— Halal de tine Niță, că deștept mai ești, zise sulgeriul sculîndu-se, punîndu-și patru pistoale în brîu, luînd celelalte două în mîni și pușca pe umăr. Haide, Anico, mergi înnainte.

Fără a zice un cuvînt Anica se sculă și s'îndreptă spre tufe; fața i se făcuse acuma roșie, dar în ochii ei nu se oglindia nici o mâhnire și poate că, în inimă, era degrabă mulțămită decît supărată de ceiace i se întîmpla. Sulgeriul o urmă de aproape zîmbind, dar dacă s'ar fi întors și ar fi văzut privirea de ură cu care îl urmăriau ochii mici și crunți ai Șchiopului, cu toată îndrăzneala lui Strilea, poate că i-ar fi pierit zîmbetul de pe buze.

Capitolul XIII

In care facem cunoștiința unui diregător care știe să se chivernisească

Cînd, cu un cias după toacă, Jinga sosi cu două căruțe înhamate cu cîte patru cai și însoțite de opt călăreți bine înarmați, el găsi pe sulgeriu trăgînd liniștit din ciubucul cel scurt în fața Șchiopului și a Anicăi.

Fără a pierde vreme, Strilea puse să se umple coșul unei căruți cu fîn, pe care fu așazat Niță care, deși suferia dureri groaznice, de abie scapa cîte un gemăt; Anica se așază lîngă ibovnicul ei. In cealaltă căruță, asemene pe un așternut de fîn, fu așăzat trupul înțăpenit al bietului Petrea. Misirliii fură duși la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

apă ş'apoi încredinţaţi fiecare unui om de nădejde care trebuia să ducă calul de căpăstru mergînd pe gios, iar sulgeriul, după ce încălecă, se ţinu aproape de ei.

La o răspîntie unde se împreunau drumurile spre Focşăni găsiră pe vatavul Simion aşteptîndu-i cu cei doi paici, căci Jinga avusese grijă, îndată ce sosise în sat, să trimită vornicului veste despre găsirea cailor. Strilea îi încredinţă vatavului împreună cu trupul lui Petrea şi, după un scurt popas, porni mai răpede înnainte spre Focşăni unde ajunse de abie pe la trei ciasuri după miezul nopţii, cînd se făcea ziuă.

Sulgeriul îşi avea gazda obişnuită la un om de casa banului Constantin, care îl pusese în slujbă şi-i înlesnise chipurile de a strînge o avere bunişoară. Capitanul Oatu avea o casă încăpătoare în care se găsi adăpost şi pentru Şchiopul care rămase păzit de doi din oamenii din Angheleşti opriţi de sulgeriu pentru a doua zi.

Cea dintăiu grijă a lui Strilea fu să trimită după Leonti gerahul, un grec care îşi făcuse un nume ca tămăduitor de boli şi mai ales ca îngrijitor de răni şi de ciolane rupte. Leonti veni îndată şi nu părăsi pe Niţă pănă ce nu-i scoase gloantele care-i sfarmase rău ciolanul şi nu-i legă rana după toată rînduiala. Apoi sulgeriul avu grijă să puie în cale ca un om al căpitanului Oatu să meargă încă de cu noapte la părintele Pavăl spre a chema pe preuteasa la fiul ei. Cînd Strilea se trezi de dimineaţă, i se spuse că preuteasa care sosise încă înnainte de răsăritul soarelui, vorbeşte cu Şchiopul.

Indată ce soarele fu sus şi tărăbele dughenilor începură să se deschidă, Strilea se grăbi să meargă la starostele de Putna. La diregătorie era rînduit, încă de pe vremea lui Ion Calimah, Grigoraş Leon, un grec ţărigrădean venit cu acel domn în ţară. Stărostia Pirtnei fiind cea mai bănoasă din slujbele de pe la ţinuturi şi ca atare vînată pănă şi de boieri de mîna întăia, nu mic fusese numărul acelor cari se încercase să scoată pe Leon dintr'însa. Se făcuse Domnilor cari urmase de atunci în scaun şi sfetnicilor lor propunerile cele mai frumoase, se adusese împotriva lăcomiei şi a jafurilor starostelui pîrîle cele mai amărunţite şi mai întemeiete, însă fără izbîndă. Grigoraş Leon afla totdeauna la vreme despre pasurile duşmanilor lui, totdeauna

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

găsia chip să le zădărnicească, adesea chiar să le întoarcă în paguba uneltitorilor, Strilea care îl cunoştea bine nu se îndoia că va dobîndi de la el viaţa Şchiopului, dar ştiindu-i şi lăcomia se întreba cu îngrijire dacă grecul, spre a-i face pe plac, se va mulţămi cu preţul ce el era hotărît să-l deie pe pămîntul preutesei. Lumea şi cu ea şi slujbaşii domneşti se sculau de dimineaţă la noi în veacul al optsprezecelea. Sulgeriul fu primit îndată şi găsi pe staroste bînduşi a doua cafea şi trăgînd din întăia narghile de care avea parte în acea dimineaţă. El pofti, bine înţeles grecește, căci romînește vorbia prost de tot, pe sulgeriu să ieie loc alături cu el, pe salteaoa acoperită cu covor turcesc destul de frumos a patului de scînduri pe care şădea şi poronci să-i aducă ciubuc şi cafea.

Spre marea mirare a sulgeriului, Leon nu mai făcu nici o greutate pentru a face pe Şchiopul scapat îndată ce Strilea se îndatori a-i aduce învoirea scrisă a vornicului Dumitrache, apoi el se arătă foarte mulţămit cînd sulgeriul îi propuse să-i deie pentru această îndatorire, şasezeci de lei, adică preţul a unui bătrîn şi jumatate din Tămaşăni, căci sulgeriul nu se gîndi macar o clipă să ascundă starostelui că făcuse preţ cu Şchiopul pentru viaţa lui. Leon se oferi chiar ca, la prilej de nevoie, să ademenească el, prin mijloacele lui cunoscute, pe părinţii hoţului să răscumpere viaţa fiului lor vînzînd moşia. Strilea începu să se mire de uşurinţa cu care grecul îi intra în voie şi să s'întrebe ce s'ascunde sub dînsa: în curînd află pricina ei.

— Arhon sulgeriu, zise deodată starostele care rămăsese cîtăva vreme gînditor, cu ţevia narghilelii în mînă, am să-ţi fac şi eu o rugăminte.

— Cu bucurie ţi-oiu îndeplini-o, numai de mi-a fi cu putinţă, răspunse sulgeriul care, în gîndul lui, îşi zise:

— Iată-ne ajunşi la nod!

— Arhon sulgeriu, am la steagul de calaraşi al starostiei un stegar foarte vrednic, grec tocmai dela Chio, cam rudă cu mine, mi se pare că îl cunoşti, îl chiamă Mitru. Privesc pe acel tînăr ca mîna mea cea dreaptă: isteţ, îndrăzneţ, credincios şi foarte cinstit. El îmi este cu atît mai nepreţuit cu cît căpitanul este moale şi prost, nu poţi să ai nici o nădejde în el. Mă purtam cu gîndul să fac ce-oiu face pe lîngă hătmănie pentru a

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înlocui pe acel bou de moldovan prin stegar, dar iată că peste bietul om o dat o napaste mare.

Sulgeriul începu acuma să asculte cu îndoită bagare de samă.

— Sunt două săptămîni au venit aici doi armeni din sus spre a cumpara, pentru ţara leşască, vin vechiu din podgoriile noastre. Unul din ei fiind bolnav, au stat mai multe zile în tîrg şi cel sănătos o făcut în acel timp cercetări pentru a afla unde anume se găseşte vin mult şi bun; astfel s'o lăţit vestea că acei armeni caută mai multe mii de vedre de vin vechiu şi că chimirurile lor sunt pline de bani. După îndreptarea celui bolnav, s'au dus întăiu la Odobeşti unde au şi cumparat vro cincizeci de vase dela un boierănaş de acolo. Incredinţînduse că numai atita se găseşte acolo de cumparat, au pornit încoace tocmai într'un tîrziu, călări, singuri cu un argat; nu se temeau fiindcă erau oameni în putere, voinici şi bine înarmaţi. Dar, cam la jumatate de cale, cum treceau printr'un rediu de stejări, s'o tras mai multe focuri asupra lor, focuri cari au omorît pe cei doi armeni şi au rănit pe argat. Rana acestuia era uşoară, gloantele trecînd numai prin carne, sub ţîţa stîngă şi el nu-şi pierduse de loc cunoştinţa, dar fiind şiret, s'o făcut mort şi o văzut cum hoţii cari, zice el, erau vro şase, au ieşit dintre copaci, au aprins un fanar şi au început a căuta, întăiu pe stăpînii lui morţi şi apoi pe el, luîndule banii şi armele.

A doua zi s'au găsit numai trupurile armenilor, iar argatul se făcuse nevăzut. Şi iată că ieri îmi soseşte de la leşi un bulubaşă de seimeni hătmăneşti împreună cu acel argat. Bulubaşa aducea carte gospod prin care mi se poroncește să trimit de sîrg, la leşi, sub pază, pe stegarul meu de calaraşi pe care argatul armenilor l'ar fi cunoscut printre hoţi şi pe cîţi calaraşi i-ar mai arata acel argat că au luat parte la jăfuirea armenilor. S'adunase spre seară întregul steag de calaraşi spre căutare, şi argatul n'o putut cunoaşte nici pe unul, dar, în cît priveşte pe stegar, stăruie să spuie că îl cunoaşte, că el o strîns banii ce se aflau asupra armenilor şi asupra lui. Şi, din pacate, nu apasă numai mărturia acelui argat asupra bietului tînăr; la el acasă, unde bulubaşa o făcut îndată căutare, s'o găsit o pălărie a unuia din armeni, pălărie care o fost recunoscută şi de argat şi de gazda din tîrg la care au stat.

Mitru, stegarul, o arătat că o cumparat acea pălărie dela nişte

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ţigani caldarari pe care i-o întîlnit a doua zi între Cornăţel şi Adjud, cînd se întorcea de la o ibovnică ce are el acolo, dar unde să găsească acuma pe acei ţigani? Ii rău de tot de bietul tînăr şi tare mă tem să-l pierd.

— Dar, zise sulgeriul, cum aş putea eu să te ajut?

Starostele trase de mai multe ori din narghile cu ochii în gios, apoi, fără a se uita la sulgeriu, zise:

— Oare nu-ţi aduci aminte să-l fi întîlnit pe Mitru pe Trotuş în sara zilei de luni, au trecut alaltaieri două săptămîni?

— Oho! îşi zise sulgeriul, aşa stă treaba! Starostele o pus pe hoţul de nepotu-său să ucidă pe armeni şi acuma voieşte să mă scoată pe mine martur că în ciasul omorului grecul se afla la patru poşte de negustorii ucişi. De scapat îl scăp, căci altfel grecul nu-mi face treaba mea; doară pe armeni nu-i mai pot trezi din mormînt. Dar atunci nu vede el cei şaizeci de lei cît face pămîntul popei. Ceeace-i frumos, adaose el tot cătră sine, este că minciuna nu-i de cît trei şferturi de minciună, căci eu în acea sară mă întorceam calare din lunca Cornăţelului după ce mă întîlnisem, nu cu Mitru, dar cu fata cea frumoasă a dascalului Petru, care ştiu că se ţine şi de el

Apoi zise cătră staroste care acuma îşi întorsese privirea spre el:

— Gîndindu-mă bine, îmi aduc acuma aminte, arhon staroste, că într'adevăr în sara zilei de luni, au trecut alaltaieri două săptămîni, întorcîndu-mă dela Rugineşti acasă calare, m'am întîlnit cu stegarul Mitru în lunca Cornăţelului. Mi-o dat sara bună, iar eu i-am mulţămit, mai însărcinîndu-l să-ţi aducă închinăciunile mele. Şi îmi mai aduc aminte că a două zi au trecut pe la Tămăşani nişte ţigani caldarari cari căutau să vîndă un anteriu şi două părechi de şalvari aproape nouă. Starostele bătu din mîni de bucurie.

— Ce minunată întîmplare te-o adus aici! Mitru este scapat dacă un boier de neam ca dumneta, arhon sulgeriu, îi dă la mînă mărturie scrisă că chiar în ciasul cînd se făcea omorul, el se afla tocmai în lunca Cornăţelului, cale de şase ciasuri dela locul unde au căzut armenii şi că o vorbit însuş cu el.

— Cu mare plăcere i-oiu da mărturia, zise sulgeriul. Dar, adaose el, arhon staroste, dacă eu mi-am adus aminte de un lucru care

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îţi este plăcut, te-aş ruga ca dumneta să uiţi altul care mie nu-mi poate fi decît neplăcut?

— Şi care anume? întrebă grecul cu bănuială.

— Cei şăizeci de lei ce ţi-i juruisem pentru a face pe Niţă scapat, răspunse scurt sulgeriul.

Starostele se uită la el, trase de vro trei ori din narghileaua pe sfîrşite, apoi oftînd adînc zise:

— Eu nu ştiu nimica despre cei şăizeci de lei, mi-ai cerut viaţa Şchiopului, ţin prea mult la dumneta pentru a nu-ţi face pe plac. Adă-mi învoirea vornicului şi poţi face cu hoţ tot ce voieşti. Şi, zicînd aceste cuvinte, starostele bătu în palme şi poronci slugii care veni să aducă condeie, cerneală şi hîrtie.

Indată după ce sulgeriul îşi scrise mărturia, el se grăbi şă-si ieie ziua bună dela staroste şi să meargă la gazda lui.

Aici găsi pe Şchiopul foarte îngrijit. Preuteasa îl părăsise puţină vreme după ce ieşise Strilea şi se dusese să înştiinţeze pe preot despre cele ce se întîmplase şi despre preţul cerut de sulgeriu pentru a face pe Niţă scapat. Preotul îi răspunsese că după cîte ruşini păţise ei dela fiul lor, acea a spînzurătoarii lui nu va fi un adaos mare şi că astfel cel puţin se va pune capăt oricărei ruşini viitoare. Adăogise apoi în chip foarte hotărît că n'o lasă să vîndă moşia pentru a scapa viaţa acelui ticălos, dar dacă voieşte să se mîntuie de ea, s'o dăruiască vro unui sfînt lăcaş pentru uşurarea pacatelor lui Niţă.

— Ia ascultă, măi Niţă, zise sulgeriul după ce hoţul îşi isprăvi povestirea, starostelui i-am dat alt lucru în schimbul vieţii tale, un lucru care nu m'o ţinut bani, dar care pentru el are preţ mare. Prin urmare cei şăizeci de lei mi-au ramas în pungă şi sînt gata să-i dau tătînetău; n'are decît să-ţi uşureze pacatele trecute şi viitoare dînd vreunei mănăstiri ban în loc de pămînt? Eu plec chiar acuma la Domneşti să mă înţeleg cu vornicul Dumitrache, dela care oiu şti eu să capăt învoire să fac cu tine ce oiu voi. Pe la căderea nopţii oiu fi înnapoi, dacă atunci îmi dai zapis de vînzarea moşiei din partea părinţilor tăi, îţi dau şi şăizeci de lei şi te fac scapat. Dar dacă nu găseşti mijlocul să îndupleci pe tatătău să iscălească pănă atunci zapisul, să ştii că pănă în trei zile eşti spînzurat. Oiu găsi eu doară alte mijloace care să înduplece pe părintele Pavăl să-mi vîndă moşia.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Şi fără a mai aştepta răspunsul Şchiopului, sulgeriul plecă calare la Domneşti unde ajunse puţin după amiază.

Primirea de care avu parte fu din cele mai călduroase, vornicul îl primi ca pe un biruitor mare şi nu ridică macar cea mai mică greutate pentru a-l învoi să facă cu Şchiopul ceiace-i va plăcea, dîndu-i înscris la urmă despre acestea. Dar vorniceasa îl primi ca o mamă, sărutîndu-l pe frunte şi netezîndu-l pe obraz. Pe Catinca nu o văzu, căci nu stătu la cină, dar cînd, după toacă, plecă înnapoi, trebui să făgăduiască că se va opri la întoarcere cel puţin o zi.

Cînd ajunse la Focşăni, găsi la gazdă pe preotul Pavăl şi pe preuteasă cari, în schimbul sumei de şăizeci de lei, îi înmînară zapisul de vînzare a părţii lor de Tămăşăni.

In aceiaş seară învoirea vornicului Dumitrache era în mîna starostelui şi Şchiopul fu lasat să plece dela căpitanul Oatu.

Iar a doua zi, la Domneşti, Ţifescu făgăduia sulgeriului mîna fiicii sale: însă, pentru temeiuri pe cari nu le dădu în vileag, hotărî ca logodna să se facă de Sîntă-Maria mare, iar nunta după ziua Crucii. Vesel era Mihalache Strilea în ziua în care se întoarse la Tămăşăni; se vedea deasupra nevoii cu viitorul lui şi acel al copiilor lui bine întemeiet.

Capitolul XIV

In care facem cunoştinţa unui ţigan simpatic

In dosul curţii lui Mihalache Strilea, între drumul mare şi rîpă, se aflau bordeile robilor ţigani: cincisprezece peste tot. Erau bordeie cu acopereminte de pămînt şi de paie din cari ieşiau ogeagurile; cîte o ferestuică mică sau mai bine zis cîte un ochiu de fereastă se vedea în păretele din fund. In fiecare dintr'însele se înghezuia cîte un salaş de ţigani, alcătuit obişnuit din tată, mamă, cîte odată dintr'un bunic sau dintr'o bunică şi cîţi ţiganaşi nu fusese seceraţi de bolile ajutate de murdăria şi sărăcia în cari trăiau.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Cîte un pat de scînduri acoperit cu paie şi cu zdrenţe, cîte un scăuieş sau două în trei picioare, o biată măsuţă rotundă de lemn, un sipet şi puţine oale alcătuiau toată gospodăria salaşului.

Aşa trăiau Todirică şi Simion bucatarii, Nastasă şi Costache vezeteii, Grigore Pitarul, Neculai, Iordachi şi Niţă rîndaşii, Vasile Fierarul, Dumitrache Stoleriul, Ifrim Grădinariul, Iancu Sofragiul, Stanca Vadana şi Soltana Vadana. Femeile şi fetele erau spălătoriţe, fete în casă, dadace la copii. Unii din ţigani dormiau şi mîncau la curte: Culiţă feciorul, Tudurache cafegiul, Voicu Chelariul, cu femeile şi fetele lor.

La oareşcare departare de acestea, chiar pe marginea rîpei, se vedea un bordeiu mult mai mare, acoperit cu şindilă, avînd păreţi mai nalţi, cu cîte o fereastă în două ochiuri: aproape o casă. Acesta era bordeiul puşcaşului, a lui Ion Tiron, care ştiuse de mult să cîştige bunavoinţă deosebită a boieriului.

Ion care era de o vrîstă cu Mihalache Strilea, copilărise cu dînsul în casa banului Constantin. Cînd Mihalache începu să meargă la vînat, Ion fu luat dela bucătărie unde freca tinglrile, fu însărcinat cu curăţirea armelor *cuconaşului*, cu hrana şi cu îngrijirea copoilor. In zilele de vînătoare, el ducea copoii legaţi pănă la locul anumit, el purta în spinare merindele şi mantaua stăpînului.

Atît Mihalache cît şi Ion erau încredinţaţi unui vînător bătrîn, numit Ilie Hîrsu, puşcaş neîntrecut şi cunoscător minunat a obiceiurilor vînatului.

Ţiganul prinse gust la vînat. Hîrşu neputînd, din pricina bătrîneţelor, să însoţească totdeauna pe fiul boieriului, era bucuros să-şi încredinţeze puşca lui Ion care, în scurtă vreme, deveni un puşcaş foarte bun deşi nu ajunse nici odată la meşteria stăpînului său.

După moartea banului, cînd se împărţiră ţiganii, Ion, ramas fără păreche, fu tras la sorţi şi căzu în partea lui Lascarache Strilea. In zadar Mihalache oferi frăţine-său să i-l plătească, să-i dea două sau chiar trei suflete pentru el, Lascarache nu voi să-l schimbe şi-l luă cu dînsul la leşi unde, spre marea luî mâhnire, Tiron fu dat iar la bucătărie şi pus să frece tingirile.

El era de statură mijlocie, dar de făptură foarte puternică, cu umere cumplit de late şi braţe neobişnuit de lungi. Deşi smolit tare, era frumos la faţă, cu nasul drept şi subţire şi cu nişte

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ochi negri cari păreau de jaratec. Toate ţigăncuşele din curte se uitau cu jînd la dînsul şi numai puteau de ciudă văzînd că el de loc nu le bagă în samă. Ş'apoi Ion zicea că lui îi este dor de puşcă şi de codru, iar de muieri nu-i pasă.

Boierii pe acea vreme aveau grijă ca ţiganii, ca şi vitele lor, să se prăsască şi nu îngăduiau ca acei în vrîstă de căsătorie să rămînă burlaci. In curînd Lascarache Strilea poronci ca Ion Tiron să ieie în căsătorie pe Tasiica, fata lui Alecu Pitarul. Această hotărîre îl scîrbi rău pe Ion căci, pe lîngă că Tasiica, o fată naltă, uscată şi stricată de varsat, se uita încrucişăt, apoi el avea o legătură de dragoste cu soţia tînără a unui plăpomar bătrîn, a cărui casă se megieşia cu curtea lui Lascarache Strilea. Dar împotriva hotărîrii stăpînului n'avea ce face, trebuia să se supuie şi Ion se pregătia deci de nuntă, adică începuse să facă bordeiu. Işi făgăduia însă să-şi treacă pe urmă nacazul pe pielea Tăsiicăi, dar o împrejurare neprevăzută îi schimbă soarta.

Femeia plăpomarului, nemulţămindu-se cu un singur ibovnic mai primia la dînsa şi pe un seimean sîrb al Curţii. Intr'o noapte, plăpomarul fiind dus la Tîrgu-Frumos, la nişte neamuri, seimeanul care venea la Gafiţa, s'întîlni la uşa ei cu Ion care ieşia din casă.

Oşteanul pricepu îndată că spurcăciunea de rob are, ca şi el, parte de favorurile iubitei. Impins de mînie, croi pe Ion peste obraz cu o nuia ce o ţinea în mînă. Ion înţelesese şi el îndată cum stau trebile. Iute din firea lui şi uitînd că-i rob, trase mîndrului seimean o singură palmă, dar atît de grozavă în cît îl întinse mort la pămînt. Apoi, îngrozit de urmările faptei lui, o luă la fugă ş merse să s'ascundă în nişte vii, la Socola.

Ţipetele femeii plăpomarului deşteptară vecinatatea întreagă; în curînd se află tot adevărul. Seimeanul avea o soră, slujnică în haremul gospod şi bine văzută de doamnă. Poroncile cele mai straşnice fură date hatmanului şi agăi cări împanară toate cărările cu poteri de seimeni. Ion fu prins, legat şi adus la odăile seimenilor, apoi aruncat, cu fiare la mîni şi la picioare, într'un beciu adînc. A doua zi, era într'o vineri, îl scoaseră de acolo pentru a-i face cunoscut, fără nici un feliu de judecată, că vodă o hotărît ca, în dimineaţa duminecii următoare, să fie tras în ţapă pe maidanul din mahalaua Ţigănimii.

S'întîmplă că, chiar în seara acelei vineri, să sosească de la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Tămășani, în Ieși, Mihalache Strilea. Soția lui îi spuse numai decît întîmplarea cu Ion Tiron. Sulgeriul se scîrbi tare, căci el ținea la tovarășul lui de vînat și își aducea aminte cu înduioșire de întîmplările de cari avuse parte împreună, cînd amîndoi de abie ieșise din copilărie, atît pe șesul Trotușului cît și în pădurile Bogdănei, ale Negoieștilor și ale Cașinului. Fără a se mai pune la masă, el se duse la frate-său și îl întrebă ce o făcut pentru ca să scape viața lui Ion Tiron. Lascarache Strilea dădu din umere.

— Dar ce să fac? zise el. Vodă, ademenit de doamnă, îi Dunăre și nu voiește s'audă de milă. Doară nu sînt nebun să supăr pe Măria Sa cu mai multă rugăminte pentru 'un cioroiu. Voiu aștepta și eu un prilej la care voiu putea să dobîndesc de la vodă alt bine, mai mare, ca să mă despăgubesc de pierderea acestui țigan care, la urma urmei, nu-i de mare treabă.

— Dar nu vrei să mai încerci nimica pentru el? mai întrebă Mihalache.

— Nimica.

— Ia-n ascultă, Lascarache, zise sulgeriul; eu țin la Ion Tiron și am de gînd să mă'ncerc să capăt de la vodă iertare pentru el. Dacă izbutesc mi-l dăruiești?

— De ce să ți-l dăruiesc? zise Lascarache. Dacă-l scăpi sînt gata să fac schimb cu tine. Iea tu pe Tiron și dă-mi mie pe Bobocioaia cea bătrînă.

— Fie, răspunse Mihalache, cu toate că s'ar cădea să nu-ți dau nimica, căci de nu-l scăp eu, țiganul este pierdut pentru tine. Apoi tu ești bogat pe cînd eu sînt sarac. Dacă oiu izbuti să scăp pe Tiron, oiu scrie la Tămășăni să ți se trimită pe Bobocioaia, și, zicînd aceste cuvinte, sulgeriul se grăbi să se ducă acasă.

Drag era seimeanul ucis de Tiron surorii lui, dar frumos mai luciau și cei douăzeci de galbeni ce sulgeriul izbuti să-i adune pănă în ziuă și să-i trimită sîrboaicei prin o greacă deșteaptă care avea intrările ei slobode în haremul gospod. Atît de frumoși erau galbenii cari săltau în mîna grecoaicii în cît sora ucisului cădea încă înnainte de amiază în genunchi înnaintea doamnei și o ruga cu lacrimi să ceară de la vodă iertarea țiganului ucigaș. Ea zicea acuma că frate-său îi apăruse în somn și-i jurase

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

că ţiganul era nevinovat, că-l lovise numai pentru a-şi apara viaţa şi că, dacă ea voieşte să-i mîntuie sufletul de pacat, trebuie să dobîndească iertarea lui Ion. Aceiaş rugăminte era făcută cu un cias mai tîrziu de Smaragda Strilea care era bine văzută şi chiar cam rudă cu Doamna. Domnul nu avu ce să facă şi hărăzi ţiganului viaţa. Ion scăpă cu o bataie groaznică: trei sute de bice la spete, trase în aceiaş zi, la două zeci de răspîntii deosebite. Zăcu trei luni de zile, dar firea lui puternică ieşi biruitoare din această încercare.

Sulgeriul izbutise să scăpe de moarte pe tovarăşul său de vînătoare, dar cheltuise cu acest prilej cel de pe urmă ban de care dispunea şi, fu silit să facă de sîrg, la un negustor turc, un împrumut cu dobînzi grele spre a putea face faţă cheltuielilor zilnice.

Indată ce se îndreptă, Ion Tiron fu trimis la Tămăşăni unde avea să îngrijască de armele stăpînului, să privegheze pe ceilalţi ţigani şi să păzască hotarele făşiilor de moşie cumpărate de sulgeriu, cari erau atunci în număr de cincisprezece.

Era robul sulgeriului nu numai cu trupul dar şi mai ales cu sufletul; căuta să-i cetească în ochi dorinţile spre a le putea împlini cu o clipă mai curînd. Ar fi ucis fără a sta la gînduri pe orice fiinţă omenească, mare sau mică, puternică sau slabă i-ar fi spus sulgeriul să ucidă. Lucrul stăpînului era sfînt pentru el: de cînd venise Tiron la Tămăşăni nu mai pieria nici macar un capăt de aţă din casă sau din gospodărie. El ştia să găsască orice lucru furat, cît de mic să fi fost, ori unde era ascuns şi atunci vai de acel care furase; cumplit ştiau să învîrtească nuielile lungile braţe ale lui Ion. Ceilalţi robi îl urau din tot sufletul, dar tremurau ca varga înnaintea lui. Şi n'aveau ce să-i facă, cum să-l pîrască, căci el nu fura, minciuni nu vorbia şi treaba şi-o îndeplinea cu sfinţenie.

Se temeau de el şi răzăşii, macar că era numai un rob, căci ştiau că dacă băieţii sau argaţii lor scapau vro vită pe locul boieriului, iertare dela Tiron nu puteau dobîndi nici prin rugăminte, nici prin ameninţări nici prin ruşfet. Apoi ţiganul era om voinic: bătuse el singur pe trei flăcăi ai lui Mihai Făcăoariu cari s'încercase să scoată din mînile lui nişte vaci prinse de dînsul în iarba boieriului. Şi cînd satul sărise ca să-i aţie drumul, pusese

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

puşca la ochiu într'un chip atît de hotărît în cît răzăşii se grăbise să-i deschidă calea.

Până cu un an înnainte de moartea sulgeresei, Ion rămăsese burlac şi dormia la Curte: vara în cerdac, iarna în sala de din dos, pe un sipet de braşov. De odată se lăţi în Tămăşăni vestea că Ion Tiron se îndrăgostise în Catrina Vişinoaia, fata unei roabe vadane.

Nu înţelesese nimeni ce găsise Tiron în acea fată de cincisprezece ani, naltă, deşalată, slabă ca un ţîr, cu păr roşu, cu faţa roşie, cu gîtul, braţele şi picioarele roşii, cu ochii albastri.

Mama fetei, Vişinoaia, care fusese în zilele ei o ţigancă frumoasă, povestia că, cu şăsesprezece ani înnainte, întîlnind într'amurgul unei zile de vară, pe drumul mare dintre Rădeana şi Oneşti, patru străini, nemţi sau leşi, nu putuse înţelege de ce neam erau, ei se aruncase asupra ei, îi astupase gura cu un căluş şi o dusese în nişte tufe pe malul Trotuşului. De aici îi dăduse drumul numai în zor de ziuă, după ce se săturase de dînsa, o cinstise bine cu vin vechiu dintr'o ploscă mare ce o aveau cu ei şi o dăruise cu cîţiva gologani. Zicea că naşterea Catrinei era datorită acestei întîmplări de care se vede că pastrase o amintire plăcută şi cu care se lăuda bucuros.

Sulgeriul rămase foarte mirat cînd Ion veni să-i ceară voie să ieie pe fata Vişinoaiei. Se încercă să-l facă să-şi schimbe gîndul şi să-l ademenească să-şi caute o soţie mai chipeşă decît *morcovul* de Catrina: pe Ioana a lui Todirică bucatarul sau pe Sanda a lui Dmitrache Stoleriul, fete cu carne pe ele şi cari, pe lîngă aşternutul lor, mai aveau şi straie bune şi cîte o văcuţă cu viţel. Dar Ion stăruind în alegerea lui, sulgeriul nu voi să se împotrivească mai mult şi, dînd din umere, pe lîngă învoire, îi mai dărui lemnul trebuitor pentru un bordeiu cît o casă, un rînd întreg de haine noi cu bondă, manta de aba, cojoc, căciulă, ciubote, o vacă cu viţel, şăse oi, şăse capre, o scroafă cu patru purcei şi doi galbeni: un dar împărătesc pentru un rob ţigan.

Ion îşi clădi răpede un bordeiu mare şîndilit, cu două odăi despărţite prin o tindă, cu uşi bune de lemn şi cu pereţi de bîrne, văruiţi cu var bun dela Rădeana. Apoi, pe la sfîrşitul toamnei, după plecarea boieriului la Leşi, făcu nuntă, nu o nuntă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de rob ci o nuntă de sătean fruntaş la care veniră şi răzăşi, nu numai din Tămăşăni, dar şi din celelalte sate învecinate.

Noii soţi duseră de la început traiu bun: în bordeiul lor nu se auziau nici sudălmi de ale barbatului nici bocete de ale femeii. Ion din firea lui nu era prietenos şi din copilărie se deprinsese să trăiască singur; acuma ieşia din casă numai spre a-şi îndeplini slujba. In primavară, Catrina purcese îngreunată şi sarcina o sluţi şi mai mult. Sulgeriul întîlnind-o pe la Sîntă Măria mare lîngă Curte, vorbise trei zile de uriciunea ei şi îşi bătuse cumplit joc de Ion pentru că nu-l ascultase şi nu luase pe Sanda a lui Dumitrache Stoleriul care se căsătorise cu feciorul lui Vasile Fierariul şi se făcuse o adevarată frumuseţă.

Catrina, pe la sfirşitul toamnei, născu un prunc mort şi zăcu toată iarna de urmele facerii, numai pe la Paşti se sculă din pat. Cei cari o vedeau acuma n'o mai recunoşteau: par'că era altă femeie. Roşeaţa şi pistruii pierise cu totul, faţa, gîtul, braţele, ceiace se vedea din glezne şi din pulpe era de o albeaţă neasămănată, cum nu mai văzuse pănă atunci nici ţiganii Strileşti nici răzăşii din Tămăşăni. Trăsăturile feţei, nu ştiu cum, par'că se subţiese, se aşazase şi uimiau acuma prin gingăşia şi frumuseţa lor. Ochii cari pănă atunci păruse spălăciţi, erau acuma de un albastru minunat, mari, blînzi şi luminoşi. Pănă şi părul cel roşu se schimbase, se stînsese întru cîtva şi bătea acuma în auriu. Puterile revenindu-i răpede cu vremea caldă, obrajii i se făcură trandafirii, gîtul, umerile, braţele şi pieptul se rotunjiră în curînd.

Tiron îşi iubia acuma nevasta la nebunie: o privia ca pe un odor nespus de frumos şi nemărginit de scump; gîndul lui zi şi noapte era nedespărţit de dînsa: i se părea că lumea-i prea mică pentru a cuprinde fericirea lui.

Capitolul XV

In care sulgeriul păcătueşte urît

Intr'o seară, vro zece zile după întoarcerea sulgeriului dela Domneşti, Ion se întîrziese tare în deal, la Puturoasa, unde pîndise pe nişte băieţi de răzăşi cari paşteau vitele lîngă o bucată de iarbă a boieriului, bănuind că îndată ce el se va departa

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ei vor baga vacile într'însa. Numai cînd băieţii îşi luase cu vitele calea spre sat, se îndreptase şi el spre casă unde ajunsese după aprinsul lumînărilor. Spre mirarea lui, cînd se apropie de bordeiu, nu văzu lumină prin geam. Cînd ajunse la uşă, o găsi închisă.

Mirat, se îndreptă spre bordeiul lui Todirică bucatariul spre a cere lămuriri dar, la jumatate de cale, fu întîmpinat de femeia bucatariului care îi dădu o cheie în mînă zicîndu-i :

— Catrina mi-o spus să-ţi dau cheia şi să-ţi spun că-i găsi mîncarea gata pe vatră.

— Dar unde-i Catrina?

— La curte: freacă picioarele boieriului.

La auzul acestor cuvinte, Ion fu cuprins de ameţală : toate stelele cîte erau în cerul senin al acelei nopţi de vară începură să joace înnaintea ochilor lui; numai cu greu izbuti să se ţie pe picioare.

— Boieriul, urmă Tarsiţa lui Todirică bucatariul, o venit pe la toacă singur, calare, la bordeiul lui Simion; după ce o descălecat, i-o poroncit să se puie gios şi i-o tras vro cîteva bice fiindcă sarmalele de azi dimineaţă erau prea uscate. După ce o încălecat iar, îndreptîndu-se spre rateş, s'o întîlnit cu Catrina: am văzut cum s'o oprit dinnaintea ei, o vorbit puţin cu dînsa, apoi o pornit înnainte. Pe la asfinţitul soarelui o venit mătuşa Irina, o intrat în bordeiu şi după ce o stat cîtva acolo, am văzut-o ieşind afară cu Catrina. Au venit amîndouă la mine, mi-au spus că boieriul o poroncit mătuşii Irinii să aducă pe Catrina la curte, s'o leie, s'o spele, s'o clătească cu apă de cimbru, s'o îmbrace cu o cămeşă de borungic şi cu o fustă curată şi s'o ducă în ietacul boieriului ca să-i frece picioarele.

Acuma ameţala de care fusese cuprins Ion dispăruse, stelele rămîneau neclintite în locurile lor dinnaintea ochilor lui, dar o durere cumplită îi sfîşia inima.

Tarsiţa spărietă de privirea ochilor lui şi de faptul că din gură nu-i ieşia nici un cuvînt, îl apucă de braţ. La această atingere, el îşi smulse braţul din mîna ei şi, fără a zice o vorbă, plecă răpede spre rîpă. Ajuns pe marginea ei se trînti gios.

Catrina lui se afla în ietacul boieriului şi boieriul se bucura acuma de frumuseţile fără păreche ale trupului ei! Odorul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui cel scump mulțămia în acea clipă poftele altuia! Știa doară el ce însamnă trecarea picioarelor unui boier de către o roabă frumoasă! Mama, mătușile și surorile lui îi povestise nopțile petrecute de ele în ietacele boierilor în toate amănunțimile lor. Nu putea să aibă nici o îndoială în această privință, mai ales cu cîte știa el despre firea și obiceiurile sulgeriului. Nu adusese el doară stăpînului său, în tufele de pe dealul Ciubotariului sau în lunca cea deasă de pe malul Trotușului, mulțime de fete și de neveste?

Icoana Catrinei în brațele boieriului îi rupea inima și totuș ea nu stîrnea întrînsul vro simțire de răscoală și de răsbunare împotriva stăpînului care îi lua singurul lucru pe lume ce nu voia să-l împartă cu nime. Deși era de o fire pornită, aproape sălbatecă, deși nu știa ce este teama, gîndul de a se împotrivi stăpînului cu putere, de a ridica mîna asupra lui spre a se răsbuna pentru cumplita ocară primită rămînea cu totul străină de el. Veacurile de robie, obiceiurile de supunere oarbă, de umilință nemărginită și necontenită, de lipsă desăvîrșită de voință, plămădise întrînsul, ca în toți semenii lui, o minte și o inimă de rob.

Deprins să vadă din copilărie femeile neamului său întrebuințate la ori-ce prilej, nu numai de stăpîni, dar și de slugile moldovenești ale acestora, pentru astîmpărarea poftelor lor întîmplătoare, faptul că sulgeriul îi luase nevasta în acea noapte nu deștepta întrînsul turbare și dor aprins de răsbunare ci numai o groaznică și nemărginită durere. Ramase toată noaptea pe marginea rîpei, cînd privind cu ochii nemișcați înnaintea lui cînd zvîrcolindu-se și muscînd pămîntul de durere.

Soarele răsări în sfîrșit: glasurile robilor cari începeau să iasă din bordeiele lor, îl făcură să se scoale și să s'îndrepte spre salașul său. Cînd deschise ușa și intră în odaia mărișoară, curată și veselă, crezu că inima i se rupe din nou și i se părea că icoanele zilelor fericite trăite în acei pereți se ridică din pămînt și fug pe ușa ce o lasase deschisă. Căzu gramadă pe patul de scînduri acoperit cu o scoarță pe care ramase nemișcat.

După o bucată de vreme, auzind pași ușori apropiindu-se, se sculă pe un cot. Tocmai atunci Catrina intră pe ușă. Catrina îmbracată cu o cameșă de borungic, cu o fustă albă de pînză

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de in, cu un tulpan de matasă albă pe cap, cu iminei roşi în picioare! Catrina albă şi rumână, mai frumoasă decît altă dată, căci în ochii ei cei galeşi lucia acuma o mulţămire ce Ion încă n'o văzuse oglindinduse întrînşii. O durere mai mare şi mai sfîşîitoare decît toate acele suferite până atunci îl cuprinse acuma: acea mulţămire în ochii Catrinei îi spunea limpede că ea era bucuroasă de cele ce i se întîmplase la curte. Şi Ion nu'se înşela. Catrina până atunci fusese mulţămită de soarta ei, Ion o iubia la nebunie şi nu o bătuse nici odată, îl găsia frumos şi desmierdările lui îi păreau dulci.

Dar ce deosebire între bordeiul lui şi curtea boieriului, între patul de scînduri al ţiganului şi aşternutul stăpînului! Apoi cît de frumos era sulgeriul, cît de mirositoare era barba lui cea castanie, cît de moi mînile şi tălpile lui! Ce dulce era glasul său, ce aprinse dar ce alese desmierdările de care avuse parte!

Priveliştea lui Ion cu faţa ca cenuşa, cu ochii roşi încunjuraţi de nişte cercuri negre şi cu părul vîlvoiu, o făcu să se oprească: focul din ochii ei pieri şi teama se oglindi întrînşii. O privire spre vatră îi arătă oala cu borş în locul în care o aşazase, acoperită cu o strachină şi bucata de pită neatinsă pe poliţa vetrei.

— Cum, ai rămas nemîncat? zise ea prefăcîndu-se că este cuprinsă de mirare.

Ion scutură capul fără a răspunde, apoi, după cîteva clipe zise cu un glas care tremura:

— Unde ai fost?

— Da nu ţi-o spus lelea Tarsiţa că m'o chemat boieriul la curte ca să-l frec pe picioare?

— Şi l'ai frecat pe picioare toată noaptea?

Catrina se înroşi şi dădu ochii în gios fără a răspunde. Ion sculînduse se apropie de ea.

— Şi-ţi pare rău c'ai fost silită să faci ceiace ai făcut?

— Da de ce să-mi pară rău, răspunse Catrina cu linişte, doară la stăpîn am fost!

Acest răspuns era potrivit cu nişte datini înrădăcinate în curs de mai bine de trei veacuri: era lucru firesc pentru Catrina ca roaba să mulţămească poftele stăpînului, ea ştiea că aşa făcuse şi mama şi bunica şi toate rudele ei. Dar dacă lui Ion nici nu-i

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trecea prin gînd să se împotrivească voinţii boieriului, luarea femeii lui îl durea amar. Faptul că ea nu împărtăşia durerea lui, îi stîrni mînia. Pe muierea lui doară se putea răzbuna!

Fără a zice un cuvînt, luă o nuiea de după sobă şi se îndreptă spre Catrina. Aceasta voi să fugă, dar el, dintr'o săritură, o ajunse şi-i puse mîna stîngă în păr, apoi începu s'o croiască fără milă cu nuieaoa, peste umere, peste şăle, peste pulpe, unde o nimerea.

— Am să te fac să-ţi pară rău! zicea el necontenit între dinţi.

Catrina se bocia şi striga, dar uşa fiind închisă, strigătele ei nu se auziau. In sfîrşit Ion azvîrli nuieaoa iar după sobă şi-i dădu drumul: ea căzu gramadă într'un colţ.

Apoi luînduşi puşca în spinare el ieşi şi se îndreptă răpede spre fînaţele de pe faţa Ciubotariului.

Pe la amiază se afla într'o poiană, lîngă un budăiu la care îşi astîmparase setea şi îşi răcorise obrazul, cînd văzu că sulgeriul intră calare în poiană venind dela deal. Indată ce zări pe Ion, se îndreptă spre dînsul şi, sărind de pe cal, aruncă frîul în mînile ţiganului.

— Scoate mîncarea din rafturi, zise Strilea după ce bău cu lăcomie din apa limpede şi rece a budăiului. Mi-i de gînd se mănînc aici sub carpănul cel gros şi după masă să trag un somn.

Sulgeriul s'întinse pe iarbă sub carpăn şi, îndată ce Ion îi aduse merindele, începu să mănînce cu poftă, povestind tot odată ţiganului că venia tocmai din Mateieş unde avea un tamazlîc de vite şi descoperise, într'un tău, urma unui urs urieş. Vorbia robului cu linişte, arătîndu-i aceiaş bună voinţă ce era deprins să-i arăte.

După ce îşi isprăvi prînzul, dădu lui Ion rămăşiţile mîncării, s'întinse pe iarbă, puse şaoa care fusese scoasă de pe cal sub cap, îşi acoperi faţa cu o basma şi adormi cu liniştea unui om cu cugetul curat.

Cu toate chinurile ce le suferise, Ion începuse să simtă că era nemîncat de douăzeci şi patru de ciasuri: rămăşiţile prînzului boieriului, mai bine de jumatate din merindele din rafturi, fură răpede înghiţite.

Acuma era lungit şi Ion în nişte tufe la vro zece paşi de stă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pînul său, cu puşca lîngă dînsul. Somnul nu voia să se apropie de pleoapele lui.

Innaintea ochilor îi treceau nişte vedenii care par'că-i băteau cîte un piron în inimă. Cînd vedea pe Catrina intrînd în acea dimineaţă în bordeiu, cu faţa rumână şi frumoasă, cu privirea fericită, cînd era faţă la desmierdările ei cu sulgeriul. Şi sulgeriul dormia dus la cîţiva paşi de el, puşca lui Tiron era lîngă dînsul şi gîndul omorului nici nu trecu macar prin crierul lui. Ramase astfeliu nemişcat, chinuit de vedenii şi de gînduri trei lungi ciasuri, pănă cînd sulgeriul găsi cu cale să se scoale, să încalece şi să se îndrepte spre curte.

Cînd în acea seară ajunse la bordeiul lui, aproape de căderea nopţii, găsi iar uşa închisă. Tarsiţa care îl văzuse venind, îi aduse cheia spunîndu-i:

— Mai dinioarea o plecat; o chemat-o la curte.

Capitolul XVI

In care vedem ce greu pătimeşte Ion Tiron şi ce sfaturi înţelepte i se dau

Sulgeriul Mihalache, turbat de mînie, sări din pat, în cămeşă, se apropie de fereasta deschisă, bătu în palme şi poronci cu glas tunător ţiganilor care dormiau în cerdac sau sub şură, în curte, să-i aducă pe Ion Tiron la scară şi să pregătească un braţ de nuiele. Catrina nu-i suflase nici o vorbă despre bataia capatată dela Ion, dar vînătăile de pe braţe şi de pe umere spusese povestea în chip destul de lămurit.

— Cine te-o bătut? întrebase sulgeriul mînios şi, la această întrebare, Catrina nu putu decît să răspundă adevărul.

— Lasă că l-oiu învaţa eu, strigase sulgeriul şi alergase la fereastă.

Cînd Ion fu adus la scară, sulgeriul a cărui mînie creştea necontenit, îi aruncă ocările cele mai cumplite, poronci să-l întindă gios şi să-l bată pănă cînd va zice să steie.

Am aratat că Ion nu era iubit de ceilalţi ţigani cu cari se purtase aspru şi fără milă. Costache vezeteul şi Iftime flăcăul lui Grigore Pitarul, cari ţineau vergile în mînă, erau oameni pu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ternici; amîndoi primise în aceiaş săptămînă, din poronca boierului şi de la mîna lui Ion, cîte cincizeci de nuiele şi rănile lor nu erau încă bine închise. Loviau acuma fără milă, din toată puterea lor. Ion tăcu dintăiu, dar în curînd durerea scoase dintrînsul vaiete cari din ce în ce crescură, prefăcîndu-se după întăia sută de lovituri într'un feliu de urlet sfîşiitor. Costache şi Ifrim începură a simţi osteneală în braţele lor după două sute de lovituri, urletele lui Ion se făcuse acuma mai slabe, dar din ietacul boieriului poronca de iertare nu răsuna.

Trecură de trei sute de lovituri, Ion acuma tăcea: leşinase. Ţiganii cari îl băteau, osteniţi şi poate spăriaţi de această tăcere, încetară să mai deie în el.

Din ietac tot nu se auzia nimica.

— Cucoane! Cucoane! strigă Costache.

— Ce este? se auzi glasul sulgeriului.

— Ion o leşinat, i-am dat peste trei sute de lovituri, zise Costache.

— Daţi-i drumul şi vă culcaţi, răspunse sulgeriul scurt.

Dar Ion era în desăvîrşită nesimţire; îl luară în braţe, îl duseră în bordeiul lui şi îl întinseră pe pat.

Mama Irina şi cu Tarsiţa veniră numai decît, îl desbracară, îi spalară rănile şi le acoperiră cu un strat gros de buruieni tocate şi fierte. In toate bordeiele de ţigani erau strînse cîtimi mari de asemene buruieni, căci era aproape zilnic nevoie de ele.

Cînd Ion îşi veni iar în fire, era ziua mare. Voi să se scoale dar, cînd încercă să se mişte, dureri cumplite îl pironiră pe loc şi atunci îşi aduse aminte de ceiace s'întîmplase. Tot atunci intră şi mama Irina în bordeiu.

Ea era o femeie de vro şăsezeci de ani, naltă, subţire, cu părul alb ca zapada, iar pe faţa ei se vedeau urmele unei strălucite frumuseţi. Era mătuşa lui Ion, se născuse roabă în casa banului Constantin, dar, în urmă, îşi capatase carte de slobozenie dela alt stăpîn. După moartea barbatului ei, ucis de talhari, venise ca cămărăşiţă în casa sulgeriului pe care îl ţinuse pe braţe cînd era copil mic. Avea trecere mare la boier, căci era deşteaptă, ştiea cum să-l apuce şi să-i potolească mînia. Era iubită de ceilalţi robi pe cari nu-i pîra nici odată ci, dimpotrivă, acoperia greşelile lor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Bătrîna primeni legăturile cu buruieni, dădu lui Ion să beie o fiertură ce o adusese cu dînsa, apoi luînd un scăuieş cu trei picioare veni să s'aşăze lîngă pat. Oftă, tuşi de vro două ori, apoi începu să vorbească:

— Măi Ionică, zise ea, pănă acuma te-am crezut un băiet cuminte, dar acuma văd cu părere de rău că eşti un nebun. Se poate să te pui cu boieriul şi să te apuci să-ţi baţi femeia tocmai cînd boieriul o prins poftă de dînsa? Ai noroc că boieriul nostru, cu toată iuţimea firii sale, este bun la inimă! Tată-său, banul Constantin, Dumnezeu să-l ierte, de i-ar fi făcut un ţigan de ai lui una ca asta, ar fi pus să-l bată pănă la moarte.

Doară trupul robului este al stăpînului care poate să-l întrebuinţeze cum vrea. Care-i femeia din neamul nostru care n'ar fi fericită să intre în ietacul boieriului? Ce mijloc mai bun are un rob pentru a-şi îndrepta soarta decît ca să prindă stăpînul poftă de femeia lui? Numai roabele cele urîte nu văd ietacul boieriului lor.

Barbatul meu, moşu-tău Simion, Dumnezeu să-l ierte, n'o fost cap sec ca tine şi de aceia ne pricopsisem atît de bine amîndoi.

Cînd ne-am luat eram frumoasă şi banul Constantin mă îndrăgise chiar bine. Cucoana Catinca numai decît pricepuse cum stăteau lucrurile şi era cu privighere mare. Banul nu prea îndrăznea s'o înfrunte, căci moşia Rădeana şi aşazarea cea frumoasă erau ale ei: ne întîlneam mai mult pe ascuns. Banul era darnic, în doi ani cît s'o ţinut de mine, am adunat o mulţime de straie, de lucruri frumoase şi douăzeci de galbanaşi şi lui Simion îi mergea bine de tot, numai din cînd în cînd îl bătea, cînd i se întîmpla să strice toate feliurile de bucate dela o masă. Şi ce feliu de bataie, numai vro cîteva vergi şi trase cu cruţare, căci vatavul ştia cum stau trebile şi era om deştept. Cînd nemeria vr'un feliu de bucate mai bine, plouau bacşişurile şi hainele boieriului. La sfîrşit se alesese Simion cu şăse anterie şi patru giubele. Ne era mai mare teama acuma ca boieriul să nu prinda poftă de altă roabă, căci ţigance frumoase ca la banul Constantin nu erau aiurea la nici o curte.

Tot cucoana ne-o stricat cuibul la sfîrşit. Intr'o zi, boieriul fiind dus la Tîrgul Trotuşului după nişte trebi, cucoana începu să caute un şal care era al ei, dar era întrebuinţat de boier ca

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

brîu, iar el mi-l dăruise cu două zile înnainte. O femeie care îl văzuse la mine şi care mă pizmuia, s'apucă şi spune cucoanei. Cucoana vine singură la bordeiul nostru, găseşte şalul în ladă, mă face tălhăroaică, îmi trage singură vro cîteva palme, apoi porunceşte să mă întindă gios şi pune pe un vezeteu să-mi tragă cincizeci de bice, şi ce bice! Vezeteul îmi era duşman fiindcă nu voisem să aud vorbele lui de dragoste, o săptămînă întreagă zăcut-am pe brînci. Şi seara, cînd s'întorsese boieriul, cucoana după ce-l batjocurise bine îi hotărîse că sau mă vinde îndată sau ea pleacă la Ieşi să ceară despărţenie. Bietul ban era straşnic de năcăjit.

Dar dă Dumnezeu şi după vro cîteva zile vine părintele Nil, egumenul dela mănăstirea Caşinului. Părintele Nil mă cunoştea de mai înnainte şi privirile lui îmi dăduse a înţelege că-i plac. Cum o auzit dela cucoană că se caută muşteriu pentru mine şi pentru Simion, îndată o zis că-i gata să deie pe noi preţ cît de bun, fiind că-i trebuie un bucatar bun şi o gospodină cu.ată. Venise părintele cu o pereche de telegari de toată frumuseţa la un rădvan nou; telegarii au ramas în grajdiu şi trăsura în şura banului care o trimes pe părinte cu o trăsură a lui la mănăstire, Simion şi cu mine l'am urmat într'o haraba.

Trei ani stat-am la mănăstire, la părintele Nil, unde am dus viaţa unei crăiese. Părintele era om frumos, blînd, vesel şi darnic. N'o ridicat macar odată mîna asupra mea. Lui Simion nu cred să-i fi tras zece palme şi numai odată l'o pus gios, la scară, şi o poroncit părintelui chelar să-i tragă vro cîteva bice, fiindcă Simion s'îmbatase şi uitase luleaoa în mijlocul unei plăcinte cu carne, tocmai cînd era ispravnicul de Bacău cu cucoana şi cămăraşul dela Ocnă la masă. Părintelui îi plăceau femeile frumoase: avea o mulţime de ţigance în bordeile de pe împrejurul mănăstirii, apoi la dînsul veniau de se spovăduiau mulţime de neveste şi chiar de cucoane de pe moşiile megieşite. Dar la urmă tot la mine s'întorcea şi tot pe mine mă dăruia.

După trei ani, l'o chemat la Ţarigrad de l'o făcut vladică în ţara lui care spunea că-i încunjurată de mare. Cu dînsul n'avea cum să mă ieie: voia să-mi facă carte de slobozenie. Dar cămăraşul Ocnei, Doxache Saul, care era prieten mare cu părintele şi mă vedea bine şi el, s'o rugat de sfinţia sa să ne dăruiască

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui, făgăduindu-i că ne va da carte de iertare după trei ani. Părintele o primit, dar cînd s'o despărţit de mine plîngea cu hohote. Pe lîngă cei douăzeci de galbeni strînşi dela banul Constantin, mai aveam acuma patruzeci şi pe lîngă cele două lăzi cu cari venisem la mănăstire, am mai plecat cu alte trei, mari de tot şi pline de lucruri.

In casa camaraşului nu vedeai bogăţia şi bielşugul dela mănăstire: el nu era nici frumos nici bogat ca părintele Nil, dar nu ne-o mers rău nici acolo. Cuconu Doxache era iute şi mîncam cîte o palmă două din cînd în cînd; pe Simion, la o lună, la şase săptămîni, trebuia să l puie gios, dar pe urmă îi părea rău, pe mine mă dăruia cu cîte ceva şi pe Simion îl cinstea cu vin sau cu rachiu sau îi dădea cîte o haină. După doi ani o găsit o cucoană văduvă, cu stare, pe care o luat-o de soţie şi nouă ne-o dat, la amîndoi, carte de slobozenie. Aveam acuma peste optzeci de galbanaşi şi lucruri de umplut un hambar. Am cumparat o casă la Negoieşti şi am deschis într'însa crîşmă. Zece ani petrecut-am acolo în linişte şi cu folos; ajungeam poate boieri de nu dădea nenorocirea peste noi să ne calce talharii, să omoare pe Simion şi să ne ieie tot ce aveam în casă.

Irina oftă şi tăcu cîtva, apoi începu iar:

— Dacă Simion ar fi fost un nebun ca tine, nici nu capatam carte de iertare nici nu strîngeam bani; rămîneam robi şi calici pe viaţă. Dar Simion era un om cu scaun la cap şi îşi dăduse samă că nu pierde nimica dacă treceam prin ietacul stăpînilor, căci parte de mine tot avea. Iar eu, fiind scutită de muncile cele grele, bine ţinută de boieri, bine îmbracată, avea parte de o nevastă mai aleasă decît o roabă de rînd, de o nevastă cu mînile şi tălpile moi, ca o cucoană. Ah! ce vremuri bune pentru noi amîndoi fost-au cei trei ani petrecuţi la mănăstire! Imi vine să plîng de dor cînd gîndesc la ele.

Şi bătrîna tăcînd, ramase nemişcată pe scăuieş, cufundată în amintirile trecutului ei.

Ion atunci întoarse capul spre dînsa şi întrebă:

— Cînd vine Catrina? Mi-o luat oare pentru totdeauna?

— Dar prost mai eşti! răspunse bătrîna. Care-i boieriul căruia să-i placă vreme îndelungată aceiaş ţigancă? Şi apoi ţi-ai şi ales bine pe boierul nostru? Nu ştii cît îi de schimbător? Peste o

Muzeul Digital al Românilor Românești
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

săptămînă, două, trei, peste o lună, mult două, are să s'întoarcă Catrina la tine, mai grasă, mai frumoasă, bine îmbracată, de ţi-a fi mai mare drag să te iubeşti cu ea. Şi cu dînsa or voni poate şi cîţiva gălbănaşi.

— Cum, zise Ion cu desnădăjduire, au să treacă zile fără ca s'o văd?

— Apoi dacă te-ai apucat de nebunii, a cui îi vina? zise Irina. Azi dimineaţă boieriul m'o chemat şi mi-o hotărît că Catrina are să şadă de acum înnainte în odaie la mine. Apoi mi-o poroncit s'o ieu în braşovanca cea mică, cu caii cei de dîrvală şi s'o duc la tîrg ca să-i cumpăr de toate, să fie îmbracată ca o giupînească, dîndu-mi şi patru galbeni pentru cumpărături.

Văzînd desnădăjduirea care se oglindia pe faţa lui Ion, bătrîna care era bună la inimă, adăogi:

— Măi Ionică, fii cuminte şi răbdător şi toate s'or întoarce înspre bine. Eu n'am văzut pe boieriul nostru ţinîndu-se de o femeie, roabă sau cucoană, mai mult de două săptămîni. Şi acuma, zise ea sculînduse, trebuie să mă duc să mă pregătesc de plecare la tîrg; Tarsiţa şi cu Frăsina pitariului ţi-or schimba legăturile pănă la întoarcerea mea.

Ea se duse şi Ion ramase singur, cărnurile lui sfăşiete de vărgi îl dureau rău, dar nu ca înţepăturile cumplite care-i rupeau inima.

Capitolul XVII

Cine era Zamfira

Zamfira era fiica unui calemgiu grec al lui Constantin Mavrocordat şi a unei moldovence frumoase, fata unui boierănaş de curte. Calemgiul, foarte deştept şi harnic, era bine văzut de domn, se bucura de încrederea lui şi începea să facă stare bunişoară cînd se descoperi că el nu era decît o iscoadă plătită de duşmanii din Ţarigrad ai domnului. Prins asupra faptului de a trimete Ghikuleştilor copiile unor scrisori ale lui Mavrocordat către capu-chihaielele lui, fu pus la caznă. Mărturisi toate vicleşugurile, fu osîndit la moarte şi spînzurat în aceiaş zi.

Averea cîtă o strînsese fu răpede cheltuită de văduva lui care, văzîndu-se fără mijloace, fu bucuroasă să găsască un negustor, nu prea tînăr, dar avut care, fărmăcat de poziţia ei, o ceru în

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

căsătorie. Din această căsătorie se născură mai mulți copii. Zamfira, pe care maică-sa n'o iubise nici odată, se văzu nu numai pusă de o parte, dar rău hrănită, lasată să umble în zdrențe și silită să îndeplinească pentru maștică-său și pentru frații ei feliu de feliu de slujbe, unele grele și altele îngiositoare. Și cu toate silințile ce și le dădea avea parte numai de ocări și de bătăi. Cînd atinse vrîsta de cincisprezece ani, nemai putînd rabda o asemene viață, ascultă minciunile unui bulubașă de seimeni care-i făgăduia că o va lua de soție și fugi din casa mîni-sa cu dînsul. Fiind părăsită de oștean după trei luni, se dădu în dragoste cu un vatav de aprozi care, după puține săptămîni, o părăsi spre a se căsători cu o fată bogată. După ce trecu pe rînd, în curs de cîteva luni, prin brațele unui boierănaș de curte și prin acele ale unui diac de visterie, deveni iar, pe scurt timp, ibovnica unei calfe de blanar. Cînd și acesta o părăsi, se hotărî să intre într'o casă boierească și, prin mijlocirea unei grecoaice bătrîne, izbuti să fie primită de Smaragda Strilea ca dadacă la copii. Am văzut că nu întîrziese să facă pe pofta noului ei stăpîn și că după moartea sulgeresei ajunsese să fie ibovnica de căpetenie a nestatornicului Strilea.

Sulgeriul plăcuse foarte mult Zamfirei la început. De astfel de ibovnic frumos, curat, hazliu și de soiu nu avusese ea încă parte până atunci; i-ar fi ramas credincioasă dacă Strilea n'ar fi fost atît de cumplit de nestatornic. Zamfira, foarte fudulă de firea ei își închipuia că nici o femeie nu se putea măsura cu dînsa în frumuseță și în duh. Cînd descoperi cea dintăi nestatornicie a lui Strilea, cu o țigancă care se spala odată pe săptămînă și se uita încrucișăt, se simți nu numai jignită adînc în fudulia ei, dar și cuprinsă de desgust cătră sulgeriu. Desmierdările lui, de care până atunci fusesese atît de flămîndă, începură deodată să-i fie neplăcute. Răspundea la ele cu o răceală care, spre marea mirare a sulgeriului, sporia din zi in zi și alcătui pentru el un temeiu mai mult spre a-l face să caute despăgubire aiure.

Zamfira ar fi părăsit bucuros pe Strilea și s'ar fi întors la leși, dar frica de nevoie o ținea pe loc. Apoi sulgeriul, cu toate că se făcuse acuma mult mai strîns în cheltuielile lui, era foarte darnic cătră dînsa: galbanașii s'adunau în pungă, hainele și lucrurile bune în lada ei. Ea deci se hotărîse să răbde până la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

adunarea unei sume mai mari, care s'o puie în stare să-şi aleagă un barbat şi cu care să se căsătorească.

In lunea Paştilor a acelui an, ea se dusese după toacă până la via boierească ca să deie soţiei vierului, o nevastă meşteră la cusuturi, nişte cămeşi de borungic ca să i le împodobească cu izvoade de matasă şi cu fluturi. Dar vieriţa fusese chemată pe neaşteptate la o rudă bolnavă şi Zamfira găsise căsoaia închisă. In loc de a se duce deadreptul la curte, se hotărî să facă un încunjur prin vii spre a merge în sat, la altă femeie, cu care se cunoştea. Cînd ajunse la gardul care împrejmuia viea boierească se sui pe dînsul la un loc unde coama de cătină era mai mică şi mai rară şi sări în viea de alăturea. Nu apucase să facă doi paşi dincolo de gard cînd doi dulăi mari se răpeziră la ea lătrînd. Voi să fugă înnapoi şi să sară iar peste gard în viea boierească, dar piciorul călcîndu-i în deşert, căzu la pămînt lîngă gard. Cînii ajunsese lîngă ea cînd s'auzi un glas puternic strigînd:

— Gios Şoiman! Gios Codoman!

Cînii se oprită pe loc şi Zamfira, care se ridicase pe un cot, zări, apropiindu-se cu paşi răpezi, un chip de Făt-Frumos din poveşti, îmbracat ţărăneşte, nalt cît un brad, cu plete şi lungi musteţi bălăi cari, precum fără îndoială o gîcit cetitorul, nu era altul decît Andrei Nan.

— Nu te teme, strigă el, cînii n'au să-ţi facă nimica.

Dar Zamfira uitase de cîni: ea nu mai avea ochi sau urechi decît pentru frumosul ţaran; se uită la el fără a gîndi macar să se ridice de pe locul unde căzuse.

Andrei cînd ajunse lîngă ea se plecă şi-i dădu mîna ajutînd-o să se scoale. O recunoscuse din întăia clipă, căci o zărise adesea dinnaintea curţii sau pe drum, cînd mergea la vie, dar ştiind că ea este ţiitoarea boieriului, dispreţul ce simţise pentru ea nu-l îngăduise să se uite mai cu bagare de samă la dînsa. Ramase acuma uimit şi încremenit de frumuseţa ei. Zamfira îşi veni cea dintăiu în fire.

— Ce te uiţi aşa cu ochii holbaţi la mine? zise ea rîznd şi încercîndu-se să facă un pas pentru a se departa de gard. Dar piciorul drept pe care îl stîlcise destul de rău o sili să se sprijine cu mîna stîngă de răzăş, ceiace o făcu să adaoge:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Mai bine m'ai sprijini ca să pot ieşi la drum, că mă doare rău piciorul drept.

Fără a răspunde, Andrei trecu în dreapta ei şi-i puse mîna stîngă sub suoară. Astfel sprijinită fata putu se umble cu destulă uşurinţă.

— Unde ieşim la drum? întrebă ea după cîţiva paşi.

— Pe la poarta viei mele, nu departe de acea a viei boieriului, răspunse Audrei. Ajungem îndată la dînsa, dar oare putevei să umbli de acolo pănă la curte, cu piciorul stîlcit.

— M'oiu încerca, răspunse Zamfira şi de n'ar fi chip, găsi-vom poate pe cineva să-l trimitem la curte ca să deie de ştire să vie o căruţă pentru ca să mă ieie.

Dar cînd ajunseră la poarta viei, s'întîlniră acolo cu Spiridon vierul care s'întorcea cu căruţa goală, şi vierul propuse numai decît *duducăi* s'o ducă în căruţă la curte.

Zamfira nu putu decît să primească, deşi i-ar fi fost cu mult mai plăcut să nu se despartă atît de curînd de frumosul ei tovarăş a cărui faţă se întunecase vădit cînd Spiridon făcuse propunerea lui. Privirea ce o îndreptă asupra lui Andrei cînd carul se puse în mişcare, după ce îi mulţămi pentru ajutorul dat, pironi pe răzăş multă vreme în locul pe care stătea.

Ce să mai zic? Cetitorul o înţeles fără îndoială că această întîlnire o fost punctul de plecare al dragostei dintre Andrei şi Zamfira, că ei s'au întîlnit de atunci din ce în ce mai des şi că în curînd îndrăgostiţii ajunseră la culmea fericirii visate.

Zamfira se credea cu desăvîrşire stăpînă pe simţurile, pe inima şi mintea lui Andrei. Era încredinţată că el nu mai putea trăi de acuma înnainte fără de ea, că nu doria, că nu visa altă fericire decît acea de a-şi duce viaţa nedespărţit de dînsa. Credea că era cu totul înstrăinat de *ţăranca* lui, cum numia ea pe Safta şi că chiar iubirea pentru copii nu putea să atîrne decît uşor dacă era pusă în cumpănă cu iubirea pentru dînsa. Crudă îi fu prin urmare desamăgirea şi mare mînia cînd văzu că Andrei nu numai este neplecat s'o ieie de soţie şi hotărît să nu se despartă de Safta, dar că el o priveşte pe ea, pe Zamfira, ca nevrednică să-i crească copiii.

Mînia şi durerea i se muieră însă înnainte ca ea ea s'ajungă la curte, căci era încredinţată că Andrei nu va putea trăi fără

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

desmierdările ei, că se va întoarce în curînd la ea, cerîndu-i iertare şi gata să se plece la toate cerinţile ei. Era încredinţată că chiar în acea seară avea să audă cele patru şuierături prin cari o chema afară de poarta curţii. Dar in zadar aşteptă pănă tîrziu: nu auzi nimica nici în zilele nici în săptămînile următoare. Durerea i se schimbă în curînd în mînie şapoi în ură neîmpacată şi în dor aprins de răsbunare împotriva acelui ce o părăsise cu atîta hotărîre. Fudulia înnăscută într'însa, moştenire a sîngelui ei grecesc, mîndria de frumuseţa, de farmecul ei, erau adînc jignite. Aştepta cu nerăbdare un prilej care să-i înlesnească răsbunarea.

Deşi se mîngîiese de mult de părăsirea lui Strilea, aducerea în casă a Catrinei şi trecerea dobîndită de această ţigancă pe lîngă sulgeriu fu, pentru fudulia ei, o nouă rană. Încearcă să se poarte faţă de ea ca o stăpînă faţă de o roabă, dar se vede că Catrina se jălui sulgeriului, căci acesta spuse Zamfirei, cu cuvintele cele mai aspre, să nu mai îndrăznească să deie vro poroncă Catrinei, căci altfel va avea a face cu dînsul. Apoi era vederat că, în casă, chiar faţă de ceilalţi robi şi roabe, vaza ei scăzuse: poroncile ei nu mai erau îndeplinite atît de răpede şi în întregime, ţiganii şi ţigancele nu se mai purtau atît de smerit faţă de ea, surprinsese chiar pe buzele unora cîte un zîmbet de milă sau de dispreţ. Ea îi ameninţase cu vergile, îi pîrîse sulgeriului, dar acesta nu-i mai dădea nici o ascultare şi, la jălbile ei, răspundea acuma dînd din umere. Şi Zamfira cuprinse în aceiaşi ură şi în acelaş dor de răsbunare pe răzăş cu soţia lui şi pe boier cu ibovnica lui.

Capitolul XVIII

In care sulgeriul ni redevine simpatic

Sulgeriul s'întorcea dela prisăcile de pe faţa Popenilor în umbletul cel mare al calului: se grăbia căci ciasul mesei trecuse şi-i era foame. Cînd s'apropiea de jităria dela deal a satului, auzi sgomot mare, răcnete de barbaţi, ţipete de femei şi de copii. Un cot al drumului ascunzîndu-i jităria, dădu pinteni lui Daraban care, nerăbdător şi el să se întîlnească mai răpede cu tainul lui de grăunţe, îşi schimbă umbletul întins în fugă. Cînd trecu de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cotitură, privelişte a care se înfăţoşă sulgeriului îi lămuri temeiul sgomotului ce-l auzise. In acea clipă văzu sărind peste gard, în ogrăzile în cari nemeriau bărbaţi, femei, copii. Drept înnaintea lui fugia un flăcău urmărit de aproape de un buhaiu mic dar îndesat, cu coarnele ascuţite, cu părul închis, aproape negru, în care sulgeriul recunoscu îndată un buhaiu al său numit Negrel, destul de blînd de obiceiu, dar care era cîte odată cuprins de nişte adevărate toane de furie, foarte primejdioase.

Flăcăul sări peste poarta jităriei chiar în clipa în care îl ajungea buhaiul a cărui coarne se loviră cu putere de chingile porţii. Dacă aceste ar fi fost slabe sau rău legate, lovitura dată le-ar fi făcut fără îndoială bucăţi, buhaiul ar fi pătruns în sat şi cine ştie cîte nenorociri s'ar fi întîmplat. Dar chingile fiind de lemn de stejar sănătos, bine legate între ele, poarta ramase întreagă şi buhaiul nu mai reînnoi lovitura, dar s'întoarse pe loc. Dădu îndată cu ochii de sulgeriu care se afla acuma la vro sută de stînjăni de el. Dobitocul plecă îndată capul în gios pregătinduse să se răpadă asupra călăreţului care părea că sboară spre el, iar sulgeriul domolind îndată, cu mîna şi cu pulpele, avîntul calului, scoase iute cu dreapta, din tocul ce-i atîrna în partea stîngă, un pistol.

Nu apucase bine să ridice cucoşul cînd văzu sărind în mijlocul drumului, la vro treizeci de stînjăni înnaintea lui, de peste gardul viei din marginea stîngă a drumului, o fetiţă care purta pe cap un tulpan roş. Fetiţa dînd îndată cu ochii de buhaiu, ramase nemişcată în drum, încremenită de frică căci, căci la vederea tulpanului roş, Negrel se răpezise spre ea.

Sulgeriul înfipse pintenii în pîntecele calului şi slobozi frîul, Daraban sbură înnainte. Indată ce trecu de fetiţă sulgeriul, printr'o smuncitură puternică asupra zăbălii, însoţită de o mişcare a genunchilor şi a pulpelor cari strînseră calul ca un cleşte, opri pe Daraban pe loc şi sări în drum. Braţul drept care ţinea pistolul se întinse în gios, spre fruntea buhaiului de care îl despărţia acuma de-abie cîteva palme, se auzi o detunătură şi Negrel veni gramadă la picioarele sulgeriului care sări iute în lături şi, svîrlind arma descarcată, scoase răpede din toc al doilea pistol întinzîndu-i tot odată oţelile. Dar buhaiul ramase nemişcat, sulgeriul se plecă şi se uită cu bagare de samă la fruntea

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dobitocului din care curgea un îngust şivoiu de sînge. Un surîs lumină faţa lui Strilea, gloantele nemerise drept între ochi şi pătrunsese adînc în crieri.

— Aferim Mihalache, strigă el voios, ai pierdut zece lei cît făcea buhaiul, dar halal de ochitură!

Apoi sulgeriul, după ce băgă pistoalele înnapoi, în toc şi luă iar de frîu calul care, fiind deprins cu împuşcăturile, nu se mişcase din locul în care îl oprise stăpînu-său, se apropie de fetiţa încremenită în drum.

Era albă ca varul, ochii ei albastri erau holbaţi de spaimă şi tot trupuşorul îi era cuprins de tremur. Sulgeriul căruia îi erau dragi copiii în deobşte şi mai ales acei curaţi şi frumoşi, o mîngîie pe faţă şi pe cap, zicîndu-i să nu se mai teamă, căci buhaiul care se răpezise la dînsa, zăcea acuma mort. În curînd tremurul încetă, spaima pieri din ochii copilei şi sîngele fi reveni în obraz.

— A cui eşti tu, frumuşico? întrebă sulgeriul cu glasul lui cel mai blînd, cînd văzu că fetiţa îşi revenise în fire şi era în stare să înţeleagă cuvintele lui.

— A lui Andrei Nan, răspunse ea.

Sulgeriul zîmbi. Gîndul că el scapase viaţa copilei unuia din răzăşii de cari nu putuse niciodată să s'apropie şi care totodată era ginerele lui Stan Făcăoariu, a duşmanului celui mai învierşunat ce-l avea, nu-i era neplăcut. Apoi înţelese îndată că putea trage folos pentru interesele lui din această împrejurare.

— Dar ce făceai tu singură singurică în via părintelui şi ce te o făcut să sari peste gard? mai întrebă el urmînd s'o mîngîie pe obraz.

— Nu eram singură, răspunse Ileana care îşi recapatase acuma toate minţile şi era de feliul ei foarte vioae şi deşteaptă; eram cu mama care culege zarzari în via bunicului. Ne o lasat, pe mine şi pe Vasilică, în căsoaia care-i lîngă drum şi s'o dus la copacii cari sunt pe deal. Eu, cînd am auzit vuet şi ţipete, am alergat la gard ca să văd ce este şi neputînd vedea nimica din pricina viei, am sărit peste gard, în drum.

În acea clipă se apropieră de ei mai mulţi oameni din sat cari, de pe gardurile lor, fusese martori a întregii întîmplări şi se grăbise să vie să vadă mort buhaiul de frica căruia fugise cu atîta grabă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Chemînd pe doi dintr'înşii, sulgeriul, fără a mai asculta povestirea ce ei o începuse despre primejdia de care scăpase, le încredinţă fetiţa spre a o duce măsăi, apoi încălecînd se îndreptă spre casă în umbletul cel mare.

Intîmplarea făcu mult sgomot în sat şi mult sînge rău Făcăureştilor. Renumele de îndrăzneală a sulgeriului, meşteria lui ca călăreţ şi trăgător neîntrecut crescură. Oamenii începură să zică pe toate cărările ca în zadar se pune satul cu un barbat atît de vrednic şi se adună bani pentru judecata cu dînsul, căci, la urma urmei, tot a lui are să fie izbînda. Iar în duminica următoare, Andrei Nan cu Safta şi cu amîndoi copiii, veniră la curte cu tustrei argaţii plecaţi sub povara poclonului ce-l aduceau: purcei, curcani, răţi, gîşte, găini, ouă, unt, brînză şi cîte altele.

Capitolul XIX

Un soţ nenorocit

Vlad Catana sau Vlad Ungureanul cum i se mai zicea era duşman neîmpacat al sulgeriului, poate mai neîmpacat chiar decît Stan Făcăoariu. El era un Romîn din Comitatul Turdei, în Ardeal, fiu de ţaran sarac şi, pănă la vîrsta de douăzeci de ani, fusese cioban la stîna satului în care se născuse. O sfadă cu baciul şi o bataie zdravănă cu acesta îi dădu îl făcu să fugă din sat şi să se ducă de bună voie la oaste. Ramase ostaş cincisprezece ani, luînd parte la răsboiul nenorocit purtat de Austria cu Frideric al Prusiei, în urma căruia Impărăteasa pierdu Silezia. Vlad avînd dela început purtări bune, învăţînd puţină carte şi dînd număroase dovezi de vitejie, obţinuse în curînd băţul de caprar şi, la începutul răsboiului de şapte ani, fusese înnaintat *zugführer* sau subofiţer. Primi o lovitură de baionetă în piept, chiar la cea dintăiu lovire cu Prusienii şi această rană îl slăbi într'atîta în cît fu congediat cu o mică pensie. Veni să s'aşăzę în satul lui, unde tată-său murise de curînd, lăsîndu-i o căsuţă şi prea puţin pămînt. Impotriva tuturor aşteptărilor, cîteva luni de linişte îl îndreptară cu desăvîrşire şi era pe cale să facă demersuri spre a fi reprimit sub steag, cînd privirile galeşe ce-i aruncau de cîte ori îl întîlniau, frumoşii ochi negri ai unei fete de fruntaş îl fărmăcară şi schimbară pornirile lui răsboinice în altele mai

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

blînde. Gradul şi pensia cu care fusese congediat cît şi purtarea lui cuviincioasă făceau dintr'însul un ginere dorit de gospodarii cei mai de samă. Obţinu cu înlesnire mîna fetei iubite şi, pe lîngă acea mînă, pămînt bun de hrană, o pereche de boi, patru vaci, un cal şi cincizeci de oi. Trăi doi ani fericit şi avînd sorţi să devie unul din gospodarii cei mai înstăriţi din sat, dar nenorocirea îl pîndia.

Stăpînul satului era un nemeş tînăr, frumos şi iubitor de muieri. El se lăuda că, cale de o zi împrejurul curţii lui, nu scapase de el nici o nevastă sau fată frumoasă şi barbaţii îşi păziau femeile de el ca de Turci sau de Tatari. Vlad însă care avea deplină încredere în soţia lui nu avea nici o grijă în această privinţă, iar Marioara se arătă supusă şi iubitoare către soţul ei, nedîndu-i nici cel mai mic prilej de nemulţămire sau de bănuială. In al treilea an, la vremea coasei, Vlad îşi strîngea fînul cu ajutorul altor oameni şi aştepta să vie Mărioara cu mîncarea, cînd o babă a cărei casă se află lîngă a lui, trecînd pe la acel loc, îl chemă deoparte şi-i spuse că, dacă se grăbeşte să meargă acasă, va găsi pe soţia lui petrecînd cu nemeşul.

Intăia lui mişcare fu să nu creadă, să izgonească pe babă, înjurînd-o şi amenînţînd-o că o va strînge de gît, dar de abie se departase baba dînd din cap, şi bănuiala îl cuprinse. Spunînd oamenilor că merge spre a ajuta pe Mărioara s'aducă mîncarea, se îndreptă răpede spre sat. Pentru a ajunge mai curînd trecu prin ogrăzile mai multor oameni, sărind peste garduri. Cînd ajunse la casa lui, găsi uşa închisă: puse umărul şi împingînd în blăni cu putere făcu ca uşa să sară din ţîţîni. Priveliştea care i se înfăţoşă nu-i lăsă nici o îndoială atît despre adevărul celor ce-i spusese baba cît şi despre necredinţa de bună vole a soţiei lui atît de mult iubită.

O furie oarbă îl cuprinse; punînd mîna pe o bardă atîrnată de un cuiu, se aruncă asupra nemeşului. Acesta sărise de pe pat, buimac în urma sosirii neeşteptate a soţului batjocurit şi, înţelegînd că de astă dată are a face cu un barbat hotărît să răsbune ocara ce i se făcuse, căută din ochi pistolul pe care, încrezător în puterea uşii, îl depusese pe masa departată de pat. Dar înnainte ca el să se fi putut apropie de armă, barda purtată de un braţ vînjos se abătea asupra scăfîrliei nemeşului intrînd

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

într'însa până la urechi. Sîngele țișni asupra lui Vlad și asupra Mărioarei care rămăsese încremenită în picioare lîngă pat, iar leșul nemeșului căzu la pămînt și sîngele care ieșia din capul spart făcu îndată un lac roș pe podele. Apoi, întorcîndu-se spre muierea care rămînea nemișcată, îi strigă:

— Ticăloaso! și ridică iar barda asupra ei.

Dar înnainte ca el s'o fi lovit, ea căzu la pămînt cu mînile întinse și ramase acolo lungită. Vlad era s'o lovească, așa cum se afla, întinsă gios, dar prin crierii lui trecu deodată o bănuială:

— A murit de frică!

Și plecînduse asupra ei, o întoarse cu fața în sus. Fața și mînile i se făcuse albe ca varul, din gură îi curgea un mic șivoiu de sînge. O pipăi, ea ramase nemișcată, apropie urechea de pieptul ei, inima nu bătea. Mai așteptă cîteva clipe și apoi o pipăi din nou: trupul ei se făcea țăpîn și se răcea.

Îndată ce se încredință că o murit, orice ură împotriva ei pieri din sufletul lui; uită ocara ce-i făcuse pentru a-și aduce aminte numai de zilele fericite petrecute cu dînsa: o jale cumplită îl cuprinse.

Dar vederea sîngelui nemeșului care curgea spre trupul Mărioarei îi aduse aminte că făcuse moarte de om, că ucisese pe stăpînul satului și că numai o fugă grabnică îl putea scapa de cazną și de moarte cumplită, pe roată. Dorul de a-și pastra viața, înnăscut în om, îl făcu să ieie de sîrg toate măsurile pentru a pune această viață la adăpost. Își schimbă răpede hainele pline de sînge, luă pistolul nemeșului pe care îl ascunse în sîn, merse la șopronul sub care se afla calul, puse răpede șaoa pe dînsul apoi, ieșind pe poartă afară, încălecă, străbătu satul la umblet și, îndată ce se văzu dincolo de jitărie, goni spre pădure.

După trei zile ajunse în Moldova, la Prisacani. Aici vîndu calul și părînduise că este încă tot prea aproape de locul groaznicei lui fapte, se tot scoborî spre Țara de gios, întîmplarea il aduse în Tămășăni. Aici banii împuținînduise, începu să lucreze cu ziua pe la răzăși rămînînd peste iarnă în sat, la un răzăș care se trăgea din Roșca. Acel răzăș avea o soră, văduvă fără copii, femeie voinică și plăcută care, pe lîngă partea ei de moșie, avea vie bună. o prisacă cu cincizeci de stupi, doi boi, trei vaci, vro cincizeci de oi și cîteva capre.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vlad se arătă, precum şi era, un om vrednic, cinstit, priceput la treabă şi cu scaun la cap. El ştiu să cîştige pe lîngă prietenia lui Ion a Irinei, aşa se numia răzăşul la care se oploşise, şi dragostea vadanei: nunta se făcu după Ispas. Insă înnainte de nuntă Vlad se dusese la Popa Gheorghe, îi mărturisise fapta grea ce o săvîrşise cerîndu-i deslegare de pacat.

Dusese casă bună cu Stana vreme de mai bine de patru ani. Ea era o femeie harnică şi gospodină şi-i hărăzise doi băieţi de gemeni, voinici şi frumoşi după cari Vlad se prăpădea. Ungureanul trăia bine cu tot satul căci, precum am spus, era un om cuminte, credincios către cuvîntul dat, nehărţăgos, îndatoritor către ceilalţi săteni, supus şi cuviincios către preot şi nelipsit dela biserică în zilele de duminecă şi de sărbătoare. In gîlcevile satului cu boieriul ţinea cu oamenii, dar îl găsiai totdeauna printre acei cari îndemnau la pace şi la rabdare.

Insă cu un an înnainte de întîmplările cari alcătuesc şirul povestirii de faţă, în vremea culesului popuşoilor, traiul lui cel bun cu Stana luă sfîrşit. Intr'o zi se dusese să strîngă fînul în lunca dela gura Pietrosului Mare, iar pe Stana o trimisese la vie să culeagă nişte cireşi tîrzii de cari aveau vro zece copaci. O ploae răpede îl făcuse să s'întoarcă acasă dela jumatate de cale şi să desjuge boii. După încetarea ploii se mai învîrtise prin ogradă, se dusese să vadă copiii pe cari Stana îi lasase la o rudă din apropiere, apoi, neavînd ce face, se duse şi el la vie s'ajute nevestei la cules cireşile. Căutînd-o prin vie şi negăsind-o se îndreptă spre căsoae unde, spre mirarea lui, găsi calul sulgeriului legat de un stîlp dela gîrliciul pivniţii. Cuprins de o presimţire cumplită şi grăbinduse să împingă uşa care nu era încuietă, găsi pe Stana în braţele sulgeriului. Scoase cuţitul din brîu şi, cu un strigăt de furie, se aruncă asupra lor. In mînia lui nu văzu o bortă în drumul lui, băgă piciorul într'însa şi căzu gios. Intr'aceiaş clipă se şi ridică iar, dar sulgeriul era de astă dată în picioare înnaintea lui. Cînd Vlad ridică cuţitul ca să-l lovească, sulgeriul îi prinse braţul cu stînga lui şi i-l suci atît de tare în cît Ungureanul scăpă un strigăt de durere şi cuţitul din mînă. Sulgeriul fără a-i slăbi braţul cu stînga, ridică de pe gios, cu dreapta, o nuiea groasă, de corn care fusese menită să slujască ca cerc de balercă şi începu să croiască cu dînsa pe Vlad pe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

unde îl nemeria. In zadar încercă Catana cu mîna stîngă să desprindă pe acea a sulgeriului de pe brațul lui înțăpenit de durere: mîna lui Strilea părea un cleşte de fer. Sulgeriul încetă să lovească numai după ce brațul îi obosi.

— Stano, zise el atunci femeii urmînd a ținea sucit brațul lui Vlad, ieşi de aici şi du te la neamuri, căci altfel are să fie rău de tine.

Stana se grăbi să iasă din căsoae şi să o ieie la fugă spre sat. După ce ea se depărtă, sulgeriul lăsă brațul lui Vlad şi, dîndu-i brînci cu dreapta, îl făcu să 'sboare pe uşă şi apoi să cadă gios la pămînt, la trei stînjăni de căsoae. Strilea ridică pălăria care-i rămăsese gios, ieşi la rîndul lui şi, ducîndu-se la cal, desprinse frîul de stîlpul la care era legat şi încălecă. Vlad acuma se ridicase şi el dar rămînea nemişcat, cu brațul amorțit, cu trupul stîlcit, cu inima sfăşietă de furie, de ură, de durere şi de ruşine, cu privirea rătăcită, cu dinții scîrşnind.

— Dacă vrei să te mai pui cu mine, îi zise sulgeriul, poftim! Să ştii că sînt gata să încep din nou oricînd.

Dar Ungureanul nu era în stare să înțeleagă aceste cuvinte şi înfățoşarea lui era atît de cumplită, în cît chiar se simți cuprins de remuşcare, îi păru rău de cele ce s'întîmplase şi se grăbi să se depărteze.

Sulgeriul avuse parte de desmierdările Stanei îndată după văduvia ei, dar în curînd o uitase cu desăvîrşire; zărind-o acuma din întîmplare într'un cireş şi vederea ei stirnindu-i din nou poftele, intrase în vie, o făcuse să se deie gios din copac şi să intre în căsoae. Ea era departe de a fi o femeie desfrînată, nu păcătuise cu altul decît cu boieriul, dar acesta o găsia acuma într'o clipă în care era slabă de înger şi fără voință.

Mari fură pe urmă căința şi durerea ei, căci întîmplarea ajunsese la cunoştința satului întreg. Toate neamurile îşi puseră silințile pentru a face pe Vlad să ierte pe Stana şi s'o ieie înnapoi. El era nebun de durere văzînduşi casa necinstită şi fericirea nimicită pentru a doua oară din pricina poftelor necurate ale unui boier. Şi de astădată, departe de a-şi fi răsbunat ocara, mai suferise şi ruşinea de a fi fost bătut în chip atît de crud. Nu voia să audă de împacare, părăş casa care era a ei, hotărît să se despartă şi apoi să se călugărească. Dar părintele Gheorghe

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

înţelese în curînd că iubirea lui pentru copii era atît de mare încît printr'însa se putea izbuti ca inima să i se moae şi către soţia care-i greşise într'atîta. După lungi silinţi preotul ajunse să-i stoarcă iertarea şi să-l înduplece să s'întoarcă acasă. Dar fericirea de altă era dusă pentru totdeauna, Vlad era acuma tăcut şi aspru faţă de nevastă şi nu arare ori i se întîmpla să ridice mîna asupra ei, deşi ea se silia din răsputeri să nu-i deie prilej de nemulţămire. Iar în inima lui fierbiea împotriva sulgeriului o ură cumplită, neîmpacată şi neîndurată In sfaturile satului, n'avea acuma Stan Făcăoariu susţiitor mai învierşunat, mai gata să susţie toate măsurile propuse de el, să cheltuească şi să se ostenească pentru a răpune pe boier decît Vlad Catana.

Capitolul XX

O femeie inimoasă şi un mişel

Prisaca lui Andrei Nan, cea mai frumoasă din cîte se aflau pe Tămăşăni, era aşazată în hliza curăturilor, pe coasta Ciubotariului şi pe pămînt dat de zestre Saftei de către părinţii ei. Această prisacă cuprindea mai bine de treisute de stupi, şură, temnic, bordeiu pentru prisacar şi era împrejmuită cu un gard de nuiele, nalt de şase palme. Această hliză se hotăra la deal cu alta, mult mai îngustă, a lui Radu Irofti, care o despărţia de pămîntul lui Strilea. Sulgeriul avea şi el aici o prisacă cu vro două sute de stupi, şură şi bordeiu de prisacar, dar neîngrădită. Prisacariul lui Andrei, un moşneag foarte priceput în tot ce se atingea de meseria lui, dar, de oarece slujise încă pe tatăl Făcăoariului, ajuns la adînci bătrîneţe, era foarte slab. Insă Saftei îi plăcuse mult, încă de cînd era copilă, creşterea albinelor şi ea învaţase acest meşteşug în chip foarte temeinic dela bătrînul Manole, astfeliu se numia prisacarul şi, de vro doi ani de cînd slăbise mai cu samă acesta, se îndeletnicia mai mult ea cu prisaca. Fiind o femeie voinică şi harnică, se răpezia calare mai în fiecare zi, cînd dimineaţa cînd după amiază, adesea şi de două ori pe zi, la prisacă, stătea două trei ceasuri, ajuta pe Manole să facă ceiace era mai greu de făcut şi apoi se ducea acasă la altă treabă.

Radu Irofti se apucase să-şi cosască fînaţul de pe faţa Ciubotariului şi treaba îi mergea încet, căci nu prea avea cine să l ajute

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi de firea lui era moale la muncă. Legase prietenie cu Manole şi Safta cînd venia la prisacă îl găsia adesea acolo, ajutînd moşneagului sau stînd de vorbă cu el. Privindu-l ca pe un duşman al tătîne-său, la început se uita mai mult rău la el şi nu vorbia cu dînsul, dar Radu făcînduse că nu vede şi nu înţelege se silia să se facă bine văzut de ea, făcîndu-i feliu de feliu de slujbe şi de îndatoriri: tăind lemne, cărînd apă, aducînd cofe de fragi şi de bureţi. Safta văzîndu-l în fiecare zi, se deprinsese cu dînsul, îl privia acuma fără desplăcere, vorbia cu el şi asculta bucuros glumele şi poveştile lui, căci Radu era bun de gură şi hazliu. Intr'o după amiază, Safta zăbăvi mai mult decît de obiceiu la prisacă, unde Radu, cu znoavele lui, o făcuse să rîdă cu multă poftă. Cînd ea plecă, el plecă cu dînsa zicînd că are s'o însoţească pănă la drumul mare, în Pîrăul cu Răci. Merse lîngă cal, urmînd să glumească, dar cînd ajunseră în ţihla deasă prin care te scoborai la pîrău pe o cărare îngustă, într'un ochiu mic de poiană, aruncă braţul împrejurul ei, o ridică de pe cal, apoi o strînse la piept cu putere şi-i acoperi faţa cu sărutări.

Safta, surprinsă de fapta lui neaşteptată, ramase întăiu înmărmurită, dar sărutările cu cari îi ardea obrazul o făcură să-şi revie curînd în fire. Pe lîngă că era naltă şi voinică, apoi mînia îi îndoi puterile: se smunci deodată cu atîta putere în cît Radu, slăbănog din fire şi slăbit pe deasupra de viaţa de ticălos ce-o dusese, fu silit să desprindă braţele dimprejurul mijlocului ei. Dreapta Saftei nu scapase nueaoa cu care iuţia mersul greoiu al Balanei: dîndu-se înnapoi cu un pas, croi pe Radu de două ori peste obraz, apoi sări răpede pe iapa care rămăsese pe loc păscînd iarba din poieniţă.

Radu care, încredinţat din pricina bunavoinţii cu care Safta asculta glumele şi znoavele lui, că va avea parte de o biruinţă uşoară, rămăsese uimit de opunerea ei hotărîtă şi de puterea cu care se smuncise din braţele lui. El era o fire de mişel. Durerea pricinuită de cele două lovituri zdravene ce i se croise peste obraz, în loc de a i stîrni mînia, îl muieră şi mai tare, făcîndu-l să se deie la rîndul lui cu un pas înnapoi şi să-şi ascundă faţa cu braţele spre a o apara de alte lovituri.

— Mişelule! îi strigă ea luînd dîrlogii în mîni şi silind iapa, prin lovituri de călcăie şi de nuiea, să se depărteze la trăpegior,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

am să te spun lui Andrei ca să te ciomăgească după cum ţi se cuvine!

Radu, plin de ciudă împotriva acelei care îl umilise într'atîta, se duse ruşinat la coliba ce şi-o făcuse pe hliza lui. Ameninţarea Saftei, să-l spuie lui Andrei, nu-l neliniştea de loc: era încredinţat că, de ruşine, ea va tăcea, cum mai tăcuse şi alte neveste cu cari se purtase la feliu.

Dar se înşăla tare. Indată ce Andrei sosi acasă, Safta se grăbi să-l puie în cunoştiinţa batjocurii ce o suferise şi a doua zi, cînd Radu ieşia din colibă, tîrziu, după obiceiul lui, pentru a începe să întoarcă brazdele cosite în ajun, se văzu faţă în faţă cu Andrei care tocmai atunci se dădea gios de pe cal şi venia spre el. Radu avu o presimţire rea, picioarele i se muiară.

Urieşul, care ţinea în mînă o nuiea de corn lungă de cinci palme şi groasă de un deget bun, se opri în faţa lui.

— Ticălosule, zise el, cum ai îndrăznit tu să pui mîna ta spurcată pe nevasta mea? Am să-ţi plătesc preţul care se cuvine neobrăzării tale şi, fără a mai sta la gînduri, apucă cu stînga de ceafă, pe Irofti care pe lîngă el părea un puiu de vodaproste, şi ridicîndu-l în sus, parc'ar fi fost o pană, începu să-i tragă cu nuieaoa, peste umere, peste spete, peste şăle. Radu urla de durere, dar Andrei încetă să lovească numai cînd se simţi obosit. Atunci, fără a lasa nueaoa din mînă, apucă cu dreapta pe Irofti de chimir şi, făcîndu-şi vînt, îl aruncă pe o căpiţă de fîn care se afla la vro patru stînjăni de el.

— De vei mai îndrăzni să te apropii de Safta la o departare mai mică decît acea care mă desparte acuma de tine, să ştii că nu mai las întreg căpeţel de piele pe trupul tău, zise Andrei, apoi încălecînd iar, plecă spre prisaca lui.

Ameninţarea lui Andrei fu pierdută pentru Radu care ieşinase. Cine ştie cît ar fi ramas acolo în nesimţire dacă prisacariul lui Strilea, a cărui prisacă precum am zis se află ceva mai la deal, n'ar fi văzut de departe toată întîmplarea. El, după ce plecă Andrei, văzînd că Radu nu se mişcă, venise la el şi-l găsise fără cunoştinţă.

Prisacariul, care se numea Solomon, era un ţigan bătrîn care în tinereţe slujise în mai multe curţi boiereşti şi venise în stăpînirea banului Constantin mai tîrziu, prin schimb. Ştind cum se

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trezesc oamenii căzuți în nesimțire, merse la prisacă de unde luă două cofe de apă și, după ce turnă una întreagă, în răstimpuri, pe capul lui Radu, acesta începu să-și revie în fire.

Loviturile lui Andrei fusese atît de grozave în cît Radu zăcu cinci zile în coliba lui, pe gramada de cetină ce-i slujia de pat: de abie a șăsa zi putu să steie în picioare, și să facă cîțiva pași. Dar, în acest timp, la ura neîmpacată ce o hrănia în inima lui împotriva întregului neam al Făcăoarilor și mai cu deosebire împotriva lui Stan, veni să s'adaoge o ură și mai înverșunată, un dor de răsbunare și mai aprins împotriva ficei și ginerelui acestuia, cari îl umilise într'atîta. Din clipa în care își revenise în fire își jurase să li întoarcă ocara cu prisos.

Intîmplările povestite mai sus pusese capăt prieteniei dintre Radu Irofti și Manole prisacariul lui Andrei; ei nu se mai întîlniau de loc, în schimb însă cel dintăiu și prisacariul lui Strilea se făcuse prieteni nedespărțiți. Radu făcea acuma lui Solomon aceleași slujbe ce le făcuse pănă atunci lui Manole; mînca și dormia la țigan și dacă cineva ar fi trecut pe la miezul nopții pe lîngă bordeiul prisăcii boierești, ar fi auzit fără îndoială glasurile lor.

Cînd erau trei zile pănă în Sfîntu Ilie, sulgeriul veni de dimineață să-și vadă prisaca pe unde nu mai dăduse de mai bine de două săptămîni.

Cînd descălecă, dădu cu ochii de Radu Irofti, pe care nu-l văzuse pănă atunci.

— Cine ești tu? întrebă el.

— Radu Irofti.

— Am auzit de tine, ești fiul lui Ifrîm, care și-o vîndut toată moșia lui Stan Făcăoariu, după ce te-o izgonit din casă. Ai fost bejănar zece ani. Unde umblat-ai pănă acuma?

— Am fost prin lume pentru ca să-mi pot agonisi traiul. Stan Făcăoariu o pus pe tata să mă izgonească din casă pentru ca să poată pune mîna mai cu înlesnire pe pămîntul nostru. Cînd m'am întors, sînt acuma vro cinci săptămîni, am găsit pe tata mort de mult și pămîntul vîndut Făcăoariului pentru cîțiva lei. Dar eu apucîndu-l să mi-l deie înnapoi, el mi l'o lasat pănă în ziua de Sfinții Imparați a anului ce vine, și dacă în acea zi îi voiu întoarce banii ce i-o dat pe pămînt, pămîntul să rămîe al

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

meu pentru vecie. El s'o hotărît la acest pas nu de frică de pacat, ci mai ales pentrucă se temea ca răzăşii cei saraci, cari de mult au ciudă pe dînsul, să nu se despartă de el şi să nu-l mai urmeze în judecata cea nouă ce el, fraţii lui şi popa Gheorghe vor s'o pornească împotriva dumitale.

— Şi crezi că vei izbuti să aduni acei bani până la vară? întrebă sulgeriul care ascultase vorbele lui Radu cu o vădită bagare de samă.

— Dacă nu voiu izbuti, răspunse Radu, uitîndu-se în ochii sulgeriului, voiu vinde moşia altuia, care mi-a da preţ mai bun.

— Să ştii că sînt şi eu muşteriu, se grăbi să zică sulgeriul, şi că sînt gata să-ţi dau preţ bun căci bucata asta a ta este chiar alături de mine. Să nu vinzi fără a mă întreba. Apoi sulgeriul se duse cu Solomon să încunjure prisaca şi să numere stupii: Radu îi urmă la cîţiva paşi. Cînd sulgeriul s'întoarse spre bordeiu, Irofti zise:

— Frumoasă prisacă ai cucoane şi la bun loc.

— S'ar face şi mai frumoasă cu bucata ta, răspunse sulgeriul.

— Şi dacă pe lîngă bucata mea te-ar ajuta Dumnezeu să pui mîna şi pe acea ce o are de zestre, dela Stan Făcăoariu, Andrei Nan, ai avea un loc de prisacă care ar plăti cît o moşie.

— Ştiu, răspunse sulgeriul; prisaca lui este mai aproape de apă şi are fînaţ mai bun şi decît a ta şi decît a mea. An ţerţ, am adus aici acelaş număr de stupi care-l avea atunci Andrei, o sută cincizeci; ai lui trec acuma de trei sute şi ai mei sunt numai două sute şi zece. Li prieşte în înfundătura aceia mult mai bine decît aici mai la deal. Dar cum să scoţi acea bucată din mîna lui? El nu ţi-ar da-o, nici dacă i-ai acoperi-o cu galbeni.

— Şi ce mi-ai da mie oare, întrebă atunci Radu, dacă eu te-aş pune în stăpînirea ei fără ca să cheltueşti macar un ban?

— Ai poate pe dînsa hîrtii? întrebă sulgeriul care tresărise la întrebarea lui Radu. Ţi le cumpăr!

— N'am hîrtii, dar ştiu un mijloc care l'ar putea sili să cadă în genunchi înnaintea dumitale şi să te roage să iei prisaca.

— Care mijloc? întrebă sulgeriul.

— Iartă-mă, cucoane Mihalache, mijlocul meu nu ţi-l pot destăinui, dar, dacă primeşti, nu va trece săptămîna şi Andrei Nan a fi gata să-ţi iscălească orice zapis îi vei cere, prin care să-ţi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vîndă pe preț de nimica nu numai prisaca de devale, dar cîtă întindere din moșia lui îi voi. Și aceasta fără înșălătură, pe sfînta dreptate.

— Ești poate vrăjitor? Cunoști farmeci? zise sulgeriul necrezător. Și cît îmi ceri tu spre a aduce pe Andrei Nan la asemene pas?

— Ocrotirea dumitale pentru rămășița zilelor mele, răspunse Radu.

Sulgeriul ramase pe gînduri. Pricepea el doară că mijlocul ce era să-l întrebuințeze Radu spre a sili pe Andrei să-i vîndă prisaca numai curat nu putea să fie. Dar codul de morală al boierimii din a doua jumatate a veacului al optsprezecelea îngăduia unui boier întrebuințarea, spre a face o moșie din bucăți răzășești, a unor mijloace cari, astăzi, ar aduce pe acel ce s'ar folosi de ele în fața tribunalelor și chiar în acea a curților cu jurați. Sulgeriul Mihalache, dacă era bun la inimă, de o fire deschisă și neplecată cătră vicleșug, era lacom de pămînt ca mai toți boierii de atunci și împărtășia părerile obștiei lor în privința mijloacelor de întrebuințat spre a-și întinde hotarul. Intre acea lăcomie de pămînt și firea lui iubitoare de calea dreaptă, se dădu în cugetul lui, o scurtă luptă, din care lăcomia ieși răpede învingătoare.

— Ia n'ascultă, măi Radule, zise el rupînd deodată tăcerea, cu mine să nu te joci. Dacă ești în stare să faci precum te lauzi, te-i bucura nu numai de sprijinul și de ocrotirea mea, dar și de alte foloase.

Dar dacă vrei să ți bați joc de mine, rău ți ai ales omul și vai de ciolanele tale, că puține parale vor face ele dacă nu te ții de cuvînt. Mai bine nu te apuca și să știi că nu vreu să fiu tîrît de tine în vro uneltire mîrșavă: de vei fi prins cu vicleșug, tu vei trage pedeapsa!

— Peste o săptămînă, prisaca lui Andrei Nan are să fie a dumitale, de nu îți sînt în mînă, poți să mă bați și să mă globești cît ți a plăcea. Și această faptă are să fie, nu o nedreptate sau o asuprire, dar o milă făcută de dumneta răzășului.

— Sîntem înțeleși, zise sulgeriul încălecînd, de azi într'o săptămînă sau vei primi dela mine o mulțămire frumoasă sau pielea ta va fi dubită de harapnicul meu.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— De asta nu mă tem, zise Radu, punînduise în cale spre a-l opri pe loc. Te rog, cucoane, fă-mi un bine de pe acuma: împrumută mă de mîni, pe o săptămînă, cu un car şi cu o păreche de boi ca să pot să-mi strîng fînul şi să car nuiele şi spini pentru a îngrădi stogul.

Sulgeriul se uită cîtva în ochii lui, apoi zise:

— Bine, vină deseară la curte să iei carul şi boii.

Pentru înlesnirea înţelegerii celor ce vor urma, trebue să lămuresc că Radu Irofti ştiea că bătrînul Manole ceruse şi primise dela stăpînii lui învoire ca, de Sfîntul Ilie, să meargă la Rădeana unde se făcea iarmaroc de acea sărbătoare spre a ajuta pe un nepot de fiică a lui să prefacă o păreche de boi. Mai aflase că Safta era hotărîtă să nu însoţească pe Andrei la Rădeana în aceiaş zi, dar să vie de dimineaţă la prisacă, cu carul cu boi, cu copiii ei şi cu patru fete din sat cari să culeagă smeură şi cu un argat al lor, un flăcăoandru de şaptesprezece ani; acesta era menit să îngrijească de boi, dar fără îndoială şi el avea să se ducă cu fetele după smeură. Safta avea să s'întoarcă în sat numai tîrziu, aproape de asfinţitul soarelui.

Cînd se dusese la curte să ieie carul şi boii făgăduiţi de sulgeriu, Radu ceruse să vorbească acestuia şi-i spusese că Solomon se roagă să fie învoit a merge şi el de Sfîntul Ilie la Rădeana şi că el, Radu va păzi prisaca în lipsa lui, ceiace sulgeriul încuviinţase îndată.

Capitolul XXII

Uneltirea

A doua zi după Sfîntul Ilie sulgeriul isprăvise prînzul şi, aşazat turceşte pe pat, sorbia din filigeanul de café cînd Culiţă intră cu ciubucul aprins din luleaoa căruea ieşia, de sub căimac, o şuviţă de fum şi spuse că Solomon o venit dela prisacă şi cere să-i vorbească numai decît avînd a-i spune lucruri de samă. Sulgeriul poronci să-l cheme în odae.

— Ce veste poveste, Solomoane, întrebă Strilea pe ţigan care se bucura la el de o deosebită trecere şi încredere.

— Ce să fie, cucoane, zise scărpinîndu-se în cap ţiganul care rămăsese la uşă, iea nu-i bine.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Pentru ce nu-i bine?

— Lumea-i plină de talhari.

— Aista-i un cîntec vechiu cît dînsa, zise sulgeriul, dar ce te face să-ţi aduci aminte de dînsul tocmai astăzi?

— Eu ţineam pe Andrei Nan şi pe soţia lui drept oameni de treabă, urmă ţiganul şi văd că ei sînt numai nişte hoţi.

— Dar ce au făcut? Vorbeşte mai lămurit, măi ţigane, strigă sulgeriul care începuse să piardă rabdarea.

Ţiganul căzu în genunchi şi lacrimile izbuhniră din ochii lui.

— Iartă-mă cucoane, bătrîneţile mi-au slăbit ochii şi mintea şi n'am fost în stare să apăr cum se cuvine averea dumitale!

— Dar ce este? Ce s'o întîmplat? strigă sulgeriul sărind de pe pat.

— S'o întîmlat că Andrei Nan şi cu femeia lui, de cîte ori au cîte un stup slab în prisaca lor, îl ieau şi-l duc într'a dumitale, unde îl aşază în locul altuia, ales dintre cei mai de frunte, pe care îl ieau şi îl duc în prisaca lor, aşăzîndu-l în locul celui slab.

— Şi cum de îngăduit-ai tu asemene lucru? răcni sulgeriul cuprins de mînie, pentru ce oare te ţin eu pe tine acolo şi pentru ce te hrănesc eu, netrebnicule? Am să te fac să-ţi dai sufletul sub biciu!

Şi sulgeriul bătu cu putere din picior!

— Ai toată dreptatea, răspunse Solomon, netrebnic m'au făeut bătrîneţele, nu mai sînt în stare să-ţi apăr avutul!

Durerea şi desnădăjduirea bătrînului muieră inima sulgeriului care, îmblînzînduşi glasul, zise:

— Scoală!

Şi cînd văzu pe ţigan în picioare, îi zise cu glas domol:

— Lasă încunjururile şi spune lămurit cum ai descoperit tălhăriile răzăşului.

— Aseară, zise ţiganul, întorcîndumă singur dela iarmaroc, am rătăcit prin pădure şi am ajuns la prisacă tîrziu, putea să fie pe la miezul nopţii. Radu Irofti dormia în colibă la mine, dar cum am aprins opaiţa s'o trezit, s'o sculat de pe culcuş şi mi-o spus că o dat în ziua aceia de o poznă mare. Că de mult, încă de cînd era bine cu dînşii şi-şi petrecea vremea pe la prisaca lor, avea prepus că numai prin meşteşug necurat şi în dauna

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dumitale sporise în chip atît de minunat stupii răzăşilor. Ieri Manole Prisacariul s'o dus la Rădeana unde l'am văzut şi eu, iar la prisacă o venit Safta lui Andrei cu carul, cu copiii ei, cu patru fete din sat şi cu un flăcău. După ce au desjugat, Safta o trimes copiii, fetele şî flăcăul să culeagă smeură pe Piscul Ciubotariului şi în deal la Lăcătuşu, iar ea o rămas singură la prisacă. Radu care de mult avea prepus pe răzăşi, îndată ce i-o văzut trecînd cu cofele în mînă după smeură, s'o suit într'un carpăn şi s'o ascuns printre crengi.

Era acolo poate de un cias cînd vede pe Safta venind cu carul cu boi, intrînd cu dînsul în prisacă şi oprinduse într'un capăt unde se aflau vro trei stupi de frunte. In căruţă, astupaţi şi legaţi la urdiniş, erau trei stupi. Safta este meşteră la lucrul prisăcii, ca cel mai de frunte prisacariu. Radu o văzut-o cum şi-o pus naframa pe cap şi pe umere, cum şi-o învălit mînile, cum o astupat cu o bucată de petecă urdinişul, cum o legat captarele celor trei stupi şi cum o făcut să alunece stupii de pe căpătăiele lor pe o bucată de pînză cu care i-o legat la capătul din gios. Apoi, ea fiind voinică cît un barbat, o luat frumos stupii, unul după altul în braţe şi l'o pus în căruţă. Pe urmă o luat pe cei trei stupi din căruţă şi i-o aşazat în locul celor trei ce-i luase; cu o prăjină lungă o scos dopurile dela urdiniş şi legăturile dela captare, o tras la ea dopurile şi legăturile şi o plecat, cu căruţă cu tot. Radu s'o dat gios din carpăn şi şi-o căutat de treabă. Pe la amiază s'o întors fetele, copiii şi flăcăul, cu cofele pline de smeură şi cu legături de bureţi. După amiază, auzind că fetele trec iar la deal, Radu bănuind că Safta a mai veni să schimbe stupi slabi pe alţii buni, s'o suit iar în carpăn. Şi nu se înşela: iar o venit muierea hoaţă cu carul în care însă erau de astădată numai doi stupi. Trăgînd în alt capăt al prisăcii, o ales alţi doi stupi, din cei mai puternici, cari se aflau departe unul de altul şi i-o luat în căruţă, înlocuindu-i prin acei ce-i adusese. De astădată însă, de răul albinelor, n'o putut lua cu dînsa dopurile şi legăturile de pînză care au ramas pe loc. Iată-le, şi ţiganul le scoase din sîn, apoi adăogi:

— Radu mergînd să le ieie, l'o împuns albinele rău de tot: i s'o umflat capul şi obrazul, de abie vede cu ochii. N'am închis ochii de suparare şi cum s'o făcut ziuă m'am dus să văd stupii

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi am găsit întocmai cum îmi spusese Radu: cinci din stupii cei mai frumoşi erau înlocuiţi prin alţii cari nu poartă semnul dumitale şi sunt vederat mai slabi decît acei pe cari i-am lasat ieri dimineaţă în locul lor.

Şi Solomon tăcu.

Mînia sulgeriului căzuse. El nu se îndoia că Radu Irofti avuse o parte însemnată la mutarea stupilor, dar bucuria ce o simţia înţelegînd că Andrei Nan, în urma acestei fapte, se afla cu desăvîrşire în puterea lui, îl făcea să treacă cu uşurinţă peste această împrejurare. Dar faţă de Solomon, crezu nemerit să-şi ascundă bucuria.

— Şi nu ştii dacă răzăşii nu mai îndeplinise pănă azi asemene schimb de stupi? întrebă sulgeriul cu sprincenile încreţite.

— Eu n'am simţit nimica, răspunse prisacariul, dar s'ar prea putea. Toţi stupii din prisacă poartă semnul nostru, dar asta nu înseamnă că nu i-au schimbat, căci doară era uşor pentru Andrei să facă un fier la feliu cu al nostru şi să însemne cu el stupii slabi ce-i scotea din prisaca lui şi-i ducea într'a noastră în locul celor buni.

— Intoarce-te îndată la prisacă, poronci sulgeriul, şi să nu te ducă pacatul să scăpi vre un cuvînt despre întîmplarea asta, apoi Strilea bătu în palme.

— Şaoa pe Daraban, îndată şi ciubotele, zise el lui Culiţă, cînd acesta intră.

Cu o jumătate de ceas mai tîrziu sulgeriul ajungea la prisacă; cînd descălecă lîngă bordeiu văzu pe Radu ieşind dintr'însul. Strilea scăpă un strigăt de uimire: capul lui Irofri se făcuse cît un bostan. In locul ochilor se vedeau, în cărnurile umflate, ca două crăpături lungăreţe, mînile nu mai aveau nici un chip.

— Dar cum te-au împuns albinele astfeliu? întrebă sulgeriul.

— Cînd am mers să ieu dopurile şi legăturile ce nu putuse să le scoată dintre stupi muierea; albinele din cei doi stupi cari i-o adus la urmă, suparate de sdruncinul la care fusese supuse, o năvălit asupra mea şi m'o împuns în chipul ce-l vezi. Numai pot de durere!

— Dar întîmplatu-s'au lucrurile astfeliu cum mi le-o povestit Solomon, adus-o ieri aici Safta a lui Andrei Nan, întăia oară

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trei şi a doua oară doi stupi dela prisaca lor, luînd în loc cinci stupi aleşi din prisaca mea.

— Intocmai aşa, răspunse Radu din buzele umflate ale căruia cuvintele ieşiau numai cu greu.

— Şi ai putea să-mi arăţi, în prisaca lor, stupii mei; cum să-i cunosc?

— Lesne de tot; acei stupi poartă semnul dumitale şi pe din afară şi înlăuntru. Dacă ei au curăţit semnul din afară cu barda, are să se cunoască locul în care o fost, iar celui din lăuntru n'au ce-i face. Numai să nu prindă ei de veste şi să nu desfiinţeze stupii.

— Mă duc chiar în astă seară la Focşăni şi mă întorc mîni cu starostele de Putna sau cu oamenii trimeşi de el; dar n'aş voi ca răzăşii să mă facă de ruşine şi că, atunci cînd voi veni aici cu starostele sau cu oamenii lui, să nu putem dovedi că se găsesc în prisaca lor stupi furaţi.

— Să nu-ţi fie frică de aşa lucru, treaba mea este să dovedesc care sunt stupii furaţi.

Capitolul XXIII

Sulgeriul umblă să-şi încarce sufletul cu pacat greu

A treia zi, puţin după răsăritul soarelui, nouă călăreţi ieşiau din curtea lui Mihalache Strilea şi se îndreptau la deal în umbletul cailor.

Aceşti călăreţi erau sulgeriul, doi mazili din împrejurimile Focşănilor, trei calaraşi stărosteşti cu odabaşa lor şi doi feciori boiereşti ai sulgeriului. Trecerea lor prin sat pricinui mare mirare şi îngrijire printre oameni, căci calaraşii starostelui Grigoraş Leon erau renumiţi pentru jafurile şi cruzimile lor. Toţi răzăşii s'întrebau care era împilarea sau nedreptatea care aducea pe meleagurile lor pe aceşti oaspeţi nepoftiţi şi nedoriţi.

Mica ceată se duse drept la prisacă unde găsi pe prisacariul Solomon şi pe Radu Irofti, a cărui cap şi obraz, deşi se disumflase acuma aproape cu desăvîrşire, dar tot purtau încă semnele împunsăturilor.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/indrr1901-1932

Călăreţii se dădură gios şi sulgeriul zise mazililor arătîndule pe Solomon şi pe Radu:

— Căpitane Ştefane şi căpitane Ifrime, aista-i prisacariul meu, Solomon, precum vedeţi un rob ţigan, şi aista-i Radu Irofti, un răzăş din Tămăşăni, care o văzut toată fapta ce v'am povestit o.

Cei doi mazili erau barbaţi între patruzeci şi cincizeci de ani, de statură mijlocie: Ştefan Putină bine învălit, rotund la faţă, cu părul şi musteţile bălăi, iar Ifrim Grozav uscăcios, cu părul negru, cu faţa smolită şi slabă, ciupită de vărsat şi cu nişte musteţi lungi lasate în gios. Putină avea o înfăţoşăre mai mult veselă, iar acea a lui Grozav era fioroasă, mai ales din pricina ochilor mici cari se uitau încrucişet. Amîndoi erau îmbracaţi cu anterie vargate uşoare, ale căror poale erau prinse în curelele de piele ce le purtau peste brîe vechi de şal. Erau încalţaţi cu ciubote de iuft ce le veniau pănă la genunchi şi purtau pălării de pîslă neagră cu găitan de sîrmă. In brîele lor se vedea cîte o călămare turcească de alamă galbănă.

— Iea spunene ce ştii, zise Grozav cătră Radu, şi bagă bine de samă să nu te prind cu vro minciună, că va fi rău de tine.

Sulgeriul şi cei doi mazili se aşazară gios pe o corobană mare de fag şi Radu le făcu, aproape din cuvînt în cuvînt, aceiaş povestire ce o făcuse Solomon lui Strilea cu două zile înnainte.

— Ai putea să ne duci la stupii aduşi de muiere? întrebă Grozav pe Rudu cînd acesta îşi isprăvi povestirea.

— Cum nu, răspunse Radu, şi el îi duse la capătul dela vale, unde le arătă trei stupi ce se aflau la mici depărtări unul de altul.

— Şi de unde cunoşti tu că aceşti stupi sunt aduşi de muiere? întrebă Putină.

— Doară am văzut din copac cum o luat cei trei stupi cari se aflau aici şi cum i-o înlocuit prin acei ce-i adusese în car.

— Cum cunoşti d ta că aceşti trei stupi nu sunt acei cari i-ai lasat aici în dimineaţa zilei de Sfîntul Ilie? întrebă Putină pe Solomon.

— Dar oare care prisacar nu cunoaşte stupii lui, răspunse Solomon, mai ales cînd este vorba de trei stupi de frunte ca cei ce erau aici. Nu văd eu că din gura aistora iesă şi intră mult mai puţine albine decît ieşiau din celelalte? Apoi după ce mi o spus Radu cele ce le o văzut în ziua de Sfîntul Ilie, am avut doară

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

grijă să mă uit într'însele şi am văzut că nu au nici jumatate din ceara şi din mierea cari se aflau în cele ce le ştiam eu.

Putină dădu din cap în semn că este înţeles cu spusele prisacarului,

— Dar semnul boieriului îl poartă? mai întrebă el.

— Poartă pe cel din afară; iată-l, zise Solomon arătînd o stea arsă cu fierul pe partea de gios a ştiubeiului, dar se cunoaşte că aici arsura este proaspătă iar ştiubeiele noastre erau însemnate de trei ani. Apoi noi mai avem alt semn înnăuntru, pe partea de sus a ştiubeiului şi acest semn lipseşte de pe tustrele.

Se duseră apoi la celelalte două ştiubeie făcînd la ele aceleaşi constatări.

— Acuma să mergem la prisaca răzăşului să căutăm stupii sulgeriului, zise Grozav. Ţiganul şi cu omul care o văzut întîmplarea să vie cu noi.

Sulgeriul şi cu cei doi mazili se îndreptară spre prisaca lui Andrei, urmaţi de trei calaraşi, de Radu şi de Solomon. Caii fusese priponiţi în poiană, lîngă prisaca sulgeriului şi un calaraş ramase cu dînşii.

Mare fu mirarea lui Manole cînd văzu pe sulgeriu şi pe însoţitorii lui intrînd în ogradă.

— A cui este prisaca asta? întrebă Grozav pe Manole.

— A lui Andrei Nan din Tămăşăni, răspunse prisacariul.

— Într'însa se află numai stupi de ai lui? mai întrebă mazilul.

— Numai de ai lui.

— Ştii bine?

— Cum să nu ştiu dacă eu sînt prisacariul, răspunse Manole zîmbind.

— Noi sîntem înştiinţaţi că aici se află stupi furaţi dela sulgeriul Mihalache, zise Grozav, şi avem însărcinare să-i căutăm.

— Puteţi să-i căutaţi, răspunse Manole liniştit, n'aveţi să găsiţi decît stupi de ai noştri, însemnaţi cu semnul nostru.

Grozav poroncind lui Radu şi lui Solomon să caute stupii sulgeriului, aceştia începură să străbată prisaca. Iar sulgeriul şi cei doi mazili se aşăzară gios şi fiecare din ei scoţînd din brîu cîte un ciubucel scurt, de drum, îl umplu cu tutunul ce-l ţinea într'o pungă de piele, atîrnată tot de brîu, îl aprinse şi începu să soarbă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fumul mirositor, trăgîndu-l în piept şi apoi dîndu-i iar drumul afară, cînd pe nări şi cînd pe gură.

Deodată Radu care căuta în capătul dela deal al prisăcii strigă:

— Iată un stup de pe care s'o curăţit semnul boieriului cu barda!

Cu toţii se grăbiră să meargă la locul în care se afla Radu, iar el le arătă, în partea opusă urdinişului, la locul unde, pe stupii din cealaltă prisacă, se văzuse arsă o stea, o cioplitură proaspătă. Bătrînul Manole îngălbeni şi-şi făcu cruce.

— Ai spus că toţi stupii de aici poartă semnul vostru, arată-mi-l aici, zise Grozav bătrînului şi privirea lui încrucişătă se făcu şi mai înfricoşată. Unde puneţi semnul?

— Gios, la două degete de gură, o cruce, răspunse Manole cuprins de un tremur de groază, căci ştiubeiul înnaintea căruia se aflau nu purta semnul aratat de el.

— Să ridice ţiganul captarul, zise Putină şi să arăte semnul din lăuntru al sulgeriului. Mazilii şi Strilea, cu calaraşii şi cu Radu se dădură înnapoi, ca să nu-i împungă albinele şi Solomon ridică captarul.

— Iaca semnul nostru, zise el arătînd sus, pe faţa dinnăuntru, pe partea ştiubeiului unde se afla urdinişul, o stea arsă în lemn.

Manole îşi făcu iar cruce.

— Fereşte Doamne de omul cel viclean! zise el uitîndu-se ţintă în ochii lui Radu care nu putu să susţie privirea unchieşului şi îşi îndreptă ochii în gios.

— Să căutăm acuma şi ceilalţi patru stupi, zise Grozav.

Ei fură găsiţi în curînd şi, cu toţii, se întoarseră la bordeiu.

— Ei cum se face asta, întrebă, cînd ajunseră acolo, Grozav pe Manole. In prisaca sulgeriului se găsesc cinci stupi slabi cari nu sînt ai lui şi poartă semnul vostru şi în prisaca voastră se află iar cinci stupi graşi cari poartă semnul sulgeriului. Cine i-o mutat pe unii în locul altuia?

Manole tăcu, iar ochii lui căutară în zadar ochii lui Radu.

— Vei fi tras la răspundere şi tu, împreună cu stăpînii tăi, pentru astă ciudată potrivire, urmă Grozav. Odabaşa, strigă el, să nu pierzi pe acest unchieş din ochi şi să-l aduci devale cu tine. Dar noi să mai căutăm, să vedem dacă nu mai găsim şi alţi stupi de ai sulgeriului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar căutarea fu de acum înnainte în zadar: nu se mai găsi nici un stup cu semnul sulgeriului sau cu locul semnului cioplit. Se aduseră caii şi cu toţii plecară înspre sat, iar bietul Manole îi urmă pe gios, sub paza unui calaraş. Radu Irofti şi Solomon apucase tot pe gios drumul cel mai drept, de a-curmezişul văilor.

Cînd călăreţii ajunseră în sat, pe cînd sulgeriul cu cei doi mazili îşi urmau drumul spre curte, grăbind mersul cailor, odabaşa, cu cei doi calaraşi ramaşi cu el şi cu feciorul boieresc al lui Strilea, se opriră dinnaintea porţii lui Andrei Nan, descălecară şi intrară în lăuntru. Andrei care chiar atunci se întorsese dela vie le ieşi înnainte pe prispă.

— Avem poroncă să te ducem la curte, pe tine şi pe nevasta ta, zise odabaşa, care mergea înnaintea celorlalţi şi se oprise la scară de unde măsura cu o privire de mirare şi de îngrijire statura urieşului.

— Poroncă, întrebă Andrei încreţind sprînceana, şi dela cine?

— Dela cei doi mazili trimeşi în cercetare de boieriul staroste, Grigoraş Leon, răspunse odabaşa.

— Ce cercetare? mai întrebă Andrei.

— Am poroncă să te aduc pe tine şi pe nevasta ta şi nu-ţi dau lămuriri, răspunse odabaşa cu un glas mai obraznic, văzînd că tovarăşii îl ajunsese şi că Andrei nu purta arme pe cînd ei erau încinşi cu săbii şi purtau în brîu cîte două pistoale şi un hamger.

Săbiile vor fi fost ruginite şi pistoalele mai primejdioase pentru mînile acelor cari le mînuiau decît pentru acei asupra cărora erau aţintiţi, iar inimile slujitorilor cari purtau aceste arme mai plecate spre jaf decît spre harţă. Dar, în veacul al optsprezecelea, pierise din inima locuitorilor Moldovei orice gînd de împotrivire făţişă, prin faptă, chiar la nelegiuirile cele mai strigătoare ale boierimii, ale străinului sau ale oamenilor domneşti. Lui Andrei nici nu-i trecu prin minte să se mai opuie; îşi luă pălăria şi băţul, după chemă pe Safta care auzise din casă tot şi se grăbise să vie îndată după ce îşi aşăză ştergarul pe cap. Apoi ei sărutară copiii cari alergase pe prispă, privind cu mirare şi cu spaimă oştenii ale căror mantale scurte, fără mîneci, de postav galbîn, împodobite pe mărgini cu găitan roş, lat de două degete, le atîrnau pe umere, li spuseră să fie cuminţi, ziseră celor trei argaţi cari ieşise spă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rieți de sub șoproane și din căsoae că se vor întoarce îndată, apoi o porniră înnainte pe poartă și se îndreptară înspre curte, urmați de calarașii cari, în acest timp, încălecase. In drumul lor, prin sat, ieșiau la poartă sau pe prispă cîți oameni se aflau pe la casele lor și se întrebau minunați și spărieți ce poate să însemne o poznă ca asta. Intrebat în drum de mai mulți cunoscuți, Andrei răspunsese că îl chiamă la curte, nu știe pentru ce, niște mazili trimeși de staroste și-i rugase să deie de știre părintelui Gheorghe. Cînd ajunseră la curte, li se spuse că boieriul și cu mazilii șăd la masă și că este gata și mîncarea calarașilor. Caii fură duși la grajdiu, apoi cu toți se așăzară sub un șopron unde se adusese calarașilor cîte o ceșcuță de rachiu de drojdii, pîne proaspătă, brînză de vacă, borș bun de pește proaspăt din Trotuș, friptură de carne de purcel și o ploscă voinică, plină cu vin profir dela Florești.

Capitolul XXIV

O cercetare judecătorească în veacul XVIII

Sulgeriul și mazilii isprăvise masa care o luase în odaia cea mare. Mesenii nu șădeau la masa patrată de lemn de brad văpsit în negru care era așazată în mijlocul odăii, ci la o masă mică, rotundă, așazată la fereastă, pe mijlocul patului de scînduri, lat de șăpte palme, acoperit cu mindir de paie, iar peste acesta cu saltea de lînă și avînd perne de paie la părete. Tustrei șădeau turcește pe pat împrejurul mesuții, sulgeriul într'o parte, cei doi mazili în cealaltă. Masa fusese din cele mai alese pentru vremea și locul în care era dată: ea cuprinsese potroc de găină, plachie de crap, sărmăluțe de gușă de curcan învălite în frunză de vie, pilaf cu uger, friptură de prepelițe și cataif. Două clondire erau aproape deșerte: într'unul se vedea o rămășiță de vin vechiu roș de Nicorești, în celalalt vin alb de Odobești. De ele se împărtășise mai ales cei doi mazili, căci sulgeriul, ca aproape toți membrii neamurilor alcătuind pe atunci fruntea boierimii moldovenești în a doua jumatate a veacului optsprezece, era de o cumpatate deosebită în privința băuturii.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Culiță care adusese, în zarfuri mici, așazate în filigene de argint, pe o tabla rotundă de alamă galbînă, cafeaua mirositoare acoperită cu căimacul ei balan, dispăru răpede pe ușă. Apăru însă iarăși în curînd, legănînd în fiecare mînă cîte un lung ciubuc de lemn de cireș, cu imamè de chihrimbar și lulea de lut împodobită cu izvoade aurite, acoperită cu o căciulă de căimac din care ieșia un nour gros de fum. Inmînă un ciubuc fiecăruia din mazili, apoi ieși din nou pentru a veni, legănînd în dreapta, un al treilea ciubuc, îmbracat cu atlaz albastru cusut cu izvoade de fir de argint, pe care îl dădu în mînă sulgeriului, iar în stînga ținea trei tălgerașe rotunde de alamă galbînă, pe cari le puse gios lîngă pat, cîte unul în dreptul fiecărui mesan, spre a sprijini luleaoa pe ea.

Sorbiră cîtva în tăcere din imamele. De cînd plecase dela prisaca lui Nan, ei nu vorbise nici nn cuvînt despre furtul știubeilor, nici pe drum nici în vremea mesei. Sulgeriul deschise vorba acuma:

— Ce ziceți, căpitanilor, v'o plăcut tălhăria muierii acelui răzăș? Mai văzut-ați asemenea îndrăzneală și nerușinare? zise el.

— Mare îndrăzneală! răspunse Putină, slobozînd pe nas un nour de fum.

— Văzut ați tălhărie mai lămurit dovedită? urmă sulgeriul.

— Nici că se poate, răspunse Putină.

— Dar dumneta ce zici, căpitane Ifrime? întrebă sulgeriul pe Grozav, a cărui tăcere îl îngrijia.

— Acel care o făptuit ducerea stupilor de frunte din prisaca dumitale în acea a răzășului, înlocuindu-i prin stupi slabi din prisaca acestuia, este fără îndoială un hoț îndrăzneț, răspunse Grozav, uitîndu-se în farfurioara de alamă în care își sprijinia luleaoa.

— Și nu-ți pare faptul dovedit? mai întrebă sulgeriul, uitîndu-se la Grozav și încercînduse să întîlnească privirea lui.

— Nu mă îndoiesc macar o clipă că cinci stupi buni din prisaca dumitale au fost duși în prisaca răzășului și înlocuiți prin atîția stupi slabi, răspunse Grozav urmînd să se uite la luleaoa din farfurioară.

— Și cine altul decît răzășul sau unul de ai lui era să îndeplinească o asemene faptă? Ce îndoială mai poate să rămîe cînd Radu Irofti, însuși un răș, o văzut cu ochii cum Safta, femeia

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

lui Andrei Nan, o îndeplinit schimbul, mai zise sulgeriul, urmînd să caute privirea lui Grozav.

Mazilul acuma ridică ochii de pe luleaoa din farfurioară şi, aţintindu-i asupra sulgeriului, răspunse:

— Fapta ar putea s'o fi făptuit şi un duşman al răzăşului, spre răsbunare, sau un om pus la cale de altul care ar trage folos din faptul căderii răzăşului în vro napaste. Ca să dau crezare spuselor acelui Irofti trebue să mă încredinţez mai întăiu că între el şi răzăş sau femeia acestuia nu are fiinţă vro duşmănie cum aşa de adesea se întîmplă între răzaşi.

La auzul celor dintăi cuvinte ale lui Grozav sulgeriul tresărise; neputînd susţine privirea pătrunzătoare a ochilor mazilului, începu la rîndul lui să se uite în farfurioara de alamă, apăsînd cu luleaoa cenuşa ce se găsia într'însa.

— Oho! îşi zise el, iaca o prisacă care are să mă ţie scump; pe lîngă cei douăzeci de lei şi cele două poloboace de vin ce am să le dau starostelui, va trebui să mai ung bine şi labele acestor doi mojici: Grozav mai ales are să fie greu de săturat. Pitarul Leon m'o tras pe şfară cînd mi o spus că pot avea toată nădejdea în oamenii ce mi-i dă şi că i-o dăscălit el. Atîta pagubă pentru răzăş: el va plăti gloaba şi va lua pe prisacă mai puţin decît eram hotărît să i dau.

După ce mai sorbi din imamè de vro patru cinci ori, sulgeriul zise:

— Nu vă puteţi închipui, căpitanilor, ce îndrăciţi sînt răzăşii de aici. După ce le am plătit pe pămînturile lor preţuri mai mari decît ori unde, ei veşnic reîncep judecata cu mine la fiecare înnoire de domnie, spre a întoarce pămînturile vîndute. Şi cînd unul mai nevoieş vinde cîte o bucată de loc, o vinde nu mie, dar altuia, al lor, care nu-i dă nici jumatate din preţul ce l'aş da eu. Dau cît nu face pămîntul numai ca să am pe al meu gramadă, la un loc, spre a fi liniştit şi a rămîne necalcat de ei cari sînt deprinşi a paşte cu vitele moşia întreagă. Închipuiţi-vă că acestui Andrei Nan i-am trimes răspuns că-i dau pe prisacă, cu stupi cu tot, cincizeci de lei şi că el o răspuns că prisaca lui nu-i de vînzare. Acuma că l'am prins cu tălhăria, n'are să aibă încotro şi are să mă roage s'o cumpăr, dar eu nu i voiu mai da acelaş preţ, căci voiu fi silit să mai dau şi în alte părţi, şi sulgeriul,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

apăsînd pe aceste cuvinte, se uită întâiu la Grozav şi pe urmă la Putină

Grozav nu răspunse dar i se păru sulgeriului că faţa lui posomorîtă se mai deschisese.

— Şi bine-i face, zise Putină; îl ai în palmă, nu scapa prilejul. Pe lîngă că sînt obraznici, mojicii aceştia sînt şi talhari. Dar îi vom învaţa noi minte.

Convorbirea mai urmă aşa cîtva timp timp, până după ce isprăviră ciubucile, cînd se sculară cu toţii şi se duseră în cerdac unde sulgeriul poronci să s'aducă o masă şi scaune, iar mazilii trimeseră odabaşei de calaraşi poroncă să aducă pe Andrei, pe Safta, pe cei doi prisacari şi pe Radu.

In acest timp însă venise şi părintele Gheorghe pe care oamenii trimeşi de Andrei îl găsise tocmai în finaţul lui de pe faţă unde îngrădia un stog şi mare fusese uimirea şi supărarea bătrînului preot cînd auzise de învinovăţirea adusă de Radu Irofti împotriva Saftei.

— Ticălosul care voeşte să se răsbune pentru bataia capatată dela tine dăunăzi mai este plătit de boieriul care voieşte să-ţi ieie prisaca, zise părintele Gheorghe cînd Manole îi povesti la rîndul lui toate amănuntele cercetării celor doi mazili, amănunte cari mai fură întregite şi de unul din calaraşi care cunoştea pe preot de mai înnainte.

— Nici nu mai încape îndoială că Radu Irofti, pentru a se răsbuna asupra mea şi a Saftei, s'o ajues cu boieriul şi văd bine că voiu putea fi bucuros dacă oiu scăpa numai cu paguba prisăcii.

— Dar de ce să pierzi prisaca, zise Safta care era o femeie inimoasă, doară nu sîntem vinovaţi cu nimica.

— Ba, zise Andrei, sîntem vinovaţi şi încă vinovaţi tare, căci noi sîntem nişte bieţi răzăşi de rînd şi fără sprijin, sulgeriul este boier de neam, cu sprijin, plin de neamuri, iar cei însărcinaţi să ne cerceteze şi să ne judece, nu caută la drept ci numai la folosul lor.

Nu putură să vorbească mai mult căci odabaşa le strigă că-i chiamă mazilii la cercetare. Merseră cu toţii spre cerdacul în care şădeaú, pe nişte scaune de brad, la o masă în patru muchii, acoperită cu macat de lînă roşie, Putină şi cu Grozav, iar sulgeriul se aşazase turceşte pe un pat mic cu mindîr de paie, aco-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

perit cu o scoarță care se afla alături. Aproape de cerdac răzășii fură ajunși din urmă de călugărul Varsanovie care, venind dela mănăstire la tată-său, aflase cele întîmplate dela oamenii din sat și alergase într'o fugă la curte să vadă ce era adevărat din cîte le auzise.

Cînd Grozav văzu lîngă Andrei și Safta, pe preot și pe călugăr, fața lui se posomorî.

— Ce doriți, cinstiți părinți? întrebă el.

— Sînt tatăl lui Andrei Nan, răspunse părintele Gheorghe, și călugărul îi este frate; am venit să auzim și noi învinovățirile ce i se aduc.

Grozav se uită la sulgeriu, iar acesta ridicînd umerele în semn că nu dădea nici o însemnatate ființii preotului și a călugărului, mazilul începu să cerceteze pe Safta asupra chipului în care întrebuințase la prisacă ziua de Sfîntul Ilie.

Safta povesti tot ce făcuse acolo pănă în cele mai mici amănunte. Nu ascunse că atît înnainte cît și după amiază rămăsese singură mai bine de două ceasuri, dar tăgădui cu hotărîre că ar fi calcat peste mărginile prisăcii sau că ar fi înjugat la car boii cari păscuse toată ziua pe fînațul dimprejurul îngrăditurii. Atunci mazilul chemă pe Radu Irofti și-i porunci să povestească cele la cari zicea că se aflase față. Radu, fără cea mai mică sfială, făcu încă odată sulgerlului și mazililor aceiaș povestire ce o făcuse lui Solomon. Cînd isprăvi, Safta își făcu cruce:

— Se poate oare, boieri dumneavoastră, zise ea, ca să dați crezare unei asemeni povești? Nu vedeți că este mîncinoasă dela început pănă la sfîrșit? De crezut este oare că eu să fi legat la urdiniș, la captar și la căpătăie cinci stupi din prisaca noastră, să-i fi ridicat spre a i încarca în car și a-i duce la prisaca boieriului, unde să-i fi descarcat, să-i fi așazat, să-i fi deslegat, și apoi să fi legat alții din prisaca dumisale, pe cari să-i fi pus în car, să-i fi dus și să-i fi așazat în prisaca noastră, iar acolo să-i fi deslegat, fără a avea macar o împunsătură nici pe obraz, nici pe brațe, nici pe umere și, zicînd aceste cuvinte, Safta sufleca mînecile lungi ale cămeșii de pînză de in golind brațele și umerele ei albe și pline pe cari nu se vedea nici urma unei umflături.

Cei doi mazili priviră unul la altul, apoi amîndoi se uitară la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

sulgeriu ne a cărui față se vedea întipărită o vădită neplăcere și care își îndreptă privirea spre poartă.

— Și nu vedeți, urmă Safta cu mai multă putere, că fața și mînile lui sînt acoperite cu împunsături? Cum eu, care aș fi dus cinci stupi dela prisaca mea la acea a boieriului și aș fi adus de acolo alți cinci la prisaca noastră nu m'au împuns de loc albinele, și pe el, numai fiindcă s'o dus să ridice două dopuri și niște legături, l'au făcut ciur? Nu vedeți că el singur este acel care o schimbat stupii numai ca să ne piardă?

— Și ce pricină de ciudă avea oare Radu Irofti asupra voastră, pentru ca să se apuce de asemene meșteșug numai spre a vă face rău? întrebă Grozav.

Safta se înroși fără a răspunde, dar Andrei, suindu-se atunci pe cerdac, zise:

— Cu voia dumneavoastră, cinstiți boieri, oiu răspunde eu la întrebarea pusă de căpitan.

Și răzășul povesti obrăznicia Radului față de Safta precum și bataia ce el îi dăduse.

Sulgeriul nu știea nimic despre această întîmplare; fața lui se posomorî acuma cînd află despre ea

— Adevarat este ce spune răzășul? întrebă Grozav pe Radu cu glasul aspru.

— Adevarat este numai că el m'o bătut mișelește din pricina minciunilor muierii. Ea se tot legă de mine și eu n'am vrut să mă uit la dînsa; atunci ea, de ciudă, o spus barbatului că am cuprins'o în brațe cu deasila.

— Dumnezeu să te pedepsească pentru netrebnicia care ai vorbit-o acuma, zise Safta cu liniște, dar Andrei se răpezi asupra lui Radu care ar fi pățit o rău dela dînsul dacă calarașii n'ar fi sărit înnaintea răzășului. Călugărul Varsanovie se făcuse galbîn ca ceara.

— Să nu mai uiți față de cine te găsești, strigă Grozav lui Andrei, și că înnainte de toate trebue să te aperi împotriva unei învinovățiri de furt făcută ție și muierii tale, care după lege atrage după sine spînzurătoarea. Încă o mișcare ca asta și pun calarașii să-ți tragă chiar aici trei sute de toiege.

Apoi, întorcîndu-se către Radu, Grozav îi zise:

— Ai auzit ce răspund răzășii la arătările tale. Ești gata

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

să sufleţeşti că lucrurile s'au întîmplat întocmai precum le-ai povestit tu?

— Sînt gata să-mi pun sufletul oricînd că toate cîte le-am aratat sînt adevărate, răspunse Radu.

— Părinţii cari sînt de faţă fiind unul socrul şi celalalt cumnatul femeii sub prepus, zise Grozav, nu vor putea să deie carte cu blăstăm, dar vom scrie părintelui egumen dela Bogdana să să se oste. ească mîni pănă aici spre a lua jurămîntul martoru lui. Cercetarea vom urma-o după jurămînt; pănă atunci răzăşii vor rămînea aici sub paza calaraşilor. Un calaraş să pue şaoa pe cal pentru a duce scrisoarea noastră la Bogdana. Mergeţi!.

Dar părintele Gheorghe, suindu-se pe cerdac-şi închinîndu-se adînc înnaintea mazililor, zise:

— Fiul meu este un om cu stare; am ceva stare şi eu. Ne rugăm ca el şi cu soţia lui să fie îngăduiţi a merge la casa lor şi ne apucăm, pe tot ce avem, că ei vor veni aici îndată ce li se va da de ştire.

Grozav deschidea gura pentru a răspinge cererea preotului, dar, spre marea lui mirare, sulgeriul zise:

— Mă pun şi eu chizăş pentru ei.

Astfel Grozav nu putu decît să încuviinţeze cererea preotului care se grăbi să plece cu ai.săi spre sat.

Capitolul XXV

In care sulgeriul urmează a-şi îngreuie pacatul

Sulgeriul îşi dăduse samă că Safta sdruncinase rău iscodirea lui Radu Irofti; ştiea că, la urma urmei, sufleţirea acestuia era hotărîtoare, totuş se temea de vro întîmplare neprevăzută şi era acuma nerăbdător să vadă cercetarea isprăvinduse cît mai curînd. Aceste erau nouă temeiuri pentru a pastra buna voinţă a a mazililor. Strilea deci, pe lîngă că puse să li se pregătească o cină şi mai aleasă decît prinzul, avu grijă să-i desmierde şi să-i măgulească prin tot feliul de vorbe blînde şi plăcute.

După masă Putină, care în cursul ei făcuse cinste atît vinului profir de Nicoreşti cît şi celui alb de Odobeşti, dînd semne vă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

dite de somn, sulgeriul poronci să-i aşterne şi ieşi cu Grozav în cerdac unde poronci lui Culiţă să li aducă ciubuce şi caiele, se aşăză turceşte pe pat, punînd pe mazil lîngă dînsul. După ce s'aduseră ciubucile, Strilea puse vorba asupra acelor întîmplate în cursul cercetării de după amiază.

— Nu mai sînt un copil, căpitane, începu el, dar rar fostu-mi-o dat să văd nerușinare atît de mare ca acea aratată astăzi de muierea lui Andrei Nan.

— Tare sînt obraznici şi nărăviţi în tălhării şi în răle, răspunse Grozav făcînd vînt cu ciubucul spre a aprinde căimacul mai bine. Şi să ştii, cucoane, că, în urma poroncilor sosite în vremea din urmă dela domnie au să se facă şi mai răi şi mai obraznici.

— Ştiu, zise sulgeriul, nu înţeleg ce gînd are măria sa vodă. Cu astfel de poronci are să vie vremea să fim siliţi de obrăznicia mojicilor să ne ridicăm dela ţară şi să mergem să trăim la oraşe lăsîndune şi moşii şi vite la cheremul ţaranilor.

— Ei acuma cutează să aducă înnaintea domniei orice pricină cît mai neînsemnată; de cîte ori nu le place hotărîrea ispravnicului, pleacă la Ieşi de dau jalbă la vodă. De cîte ori sîntem trimeşi în vro cercetare trebue să ne păzim cu cea mai mare bagare de samă ca să nu le dăm prilej să se lege de urmările noastre. Veniturile cari se trăgeau din slujbele ce le îndeplineam au scăzut rău de tot; de ai primit vrun dar, cît de mic, dela un împricinat mai de samă, mojicul care-i este protivnic, nu înţelegi prin ce mijloace, află numai decît şi te pîrăşte la scaun că ai luat mită. Şi dacă n'ai cum să te desvinovăţeşti sau nu te împaci cu acel care te pîrăşte, vai de pielea ta! Un văr al meu dela ţinutul Romanului, Iordache Grozav, o fost trimes să cerceteze o încalcare de hotare pentru care nişte răzăşi din Misihăneşti pîrau pe banul Ioniţă Mogîldea. Hotarnica cea veche arata că, din hotarul banului despre comisul Iacovache Decusară şi pănă în hotarul Misihăneştilor, sînt trei sute optsprezece stînjăni. Iordache-care-i om nevoieş, cu o casă de copii, o luat dela banul Ioniţă două vaci cu viţei şi o făcut palma cu care o măsurat acei trei sute optsprezece stînjăni mai mare cu un palmac; astfel că după măsurătoarea lui o întrat în moşia banului un vad de moară şi o bucată bună de fînaţ. Să nu crezi că afuri-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

siții de țarani s'au lasat până ce n'au izbutit a face să li rînduiască vodă, care chiar atunci venise în scaun, o cercetare nouă.

O fost rînduit în cercetare moșul dumitale, hatmanul Iordache Strilea și el nu numai că o dovedit că Iordache o măsurat strîmb, dar o găsit și vacile dăruite lui de ban, deși Iordache avuse grijă să le trimată la un văr al nevestei lui, tocmai la Bîrgăoani. Hatmanul o adus pe Iordache la leși și vodă o pus să-i tragă, la poarta curții, într'o duminecă și în fața norodului, parc'ar fi fost un țaran prost, trei sute de nuiele. Apoi l'o mai osîndit să întoarcă Misihăneștilor jumatate din toate cheltuielile făcute cu judecata, cealaltă jumatate plătinduse de către banul Ioniță pe care l'o bătut însuș Vodă cu buzduganul. Și astfel bietul Iordache neavînd cu ce plăti atîția bani, i s'o vîndut mai dăunăzi moșioara și el o ramas pe drumuri, muritor de foame, cu nevasta și cu copiii.

— Dar, zise sulgeriul, aici nu se încape asemene primejdie, n'aveți nevoie să-mi faceți nici un hatîr, căci Radu Irofti va sufleți mîni cum o văzut pe acea muiere neobrazată înlocuind stupii ei cei răi prin alții buni, din prisaca mea.

— Da, cucoane, așa este, zise Grozav, dacă, precum nu mă îndoiesc, acel Radu Irofti iea mîni asupra sufletului său că într'adevăr o văzut pe muierea răzășului schimbînd stupii, putem cu toată dreptatea să ridicăm pe răzăș și pe muierea lui și să-i ducem legați la Focșăni unde starostele va hotărî pedeapsa lor. Dar, drept să-ți spun, n'am încredere nici în spusele nici macar în sufleținea acelui Irofti. El mi se pare un ticălos care, nu numai pentru pricina aratată de răzăș, dar poate și pentru altele voiește să-și răsbune asupra lui și a muierii lui. De unde știu că peste cîteva zile nu se descopere vro împrejurare din care să se vădească că Irofti o jurat strîmb și că, precum arată împunsăturile cari îl acoperă, el însuș o făptuit ducerea stupilor celor răi ai răzășului în prisaca dumitale și acea a stupilor dumitale celor buni în prisaca lui.

— Dacă, ferească Dumnezeu, s'ar întîmpla așa ceva, dumneta și cu tovarășul dumitale n'ați putea să pățiți nimica, toată răspunderea ar cădea asupra lui Irofti pentru că o jurat strîmb.

— Cred și eu că nu ar avea ce să ni facă nici domnia și că nici nu ne-ar închide, nici nu ne ar bate, nici nu ne-ar globi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar ne-ar purta de nu știu cîte ori și pe aici și pe la Ieși, puindu-ne astfel la sdruncin și la cheltuială mare. Și, la urma urmei, ar trimete starostiei poroncă să nu ne mai întrebuințeze la nici o cercetare fiindcă sîntem nedestoinici și astfel am pierde un venit destul de bun, căci starostele, care ține la noi, pe Putină și pe mine ne rînduește la cercetările cele mai folositoare.

Sulgeriul dintăiu nu răspunse, urmînd a sorbi din imamé în tăcere și apoi a da drumul fumului pe gură, drept înnaintea lui și se părea că stă la îndoială asupra celor ce trebuia să li vorbească.

In sfîrșit se vede că își luase hotărîrea căci zise:

— Iea să nu mai umblăm cu vorbe de clacă, căpitane, și să grăim deschis și lămurit. Eu am pus de mult ochii pe prisaca răzășului și de mult i-am spus că sînt gata a-i da preț bun pentru pămînt și pentru stupi, iar el n'o primit nici într'un chip. Acuma cele văzute sau puse la cale de Radu Irofti îmi dau pe răzăș cu desăvîrșire în mînă. Femeia lui și poate, cu ea și el, n'au cum să scăpe de pedeapsă grea și rușinoasă dacă nu-mi voiu trage jalba înnapoi. Ei vor fi prea mulțămiți să capete iertarea mea cu prețul prisăcii. Dar eu nefiind om lacom de firea mea, oiu lua-o dînduli un preț potrivit. Pe de altă parte, și dumneta și căpitanul Putină sînteți oameni cari căutați să vă sporiți starea și să faceți avere pentru copiii voștri. Din slujbele la cari sînteți rînduiți de staroste căutați să trageți folos cum este și drept: aveți să vă folosiți și dela mine. Știți că sînt bine cu starostele căruia, pentru răsplata îndatoririlor ce mi le face, îi dau și eu mulțămirile cuvenite. Pentru treaba de față l'am și mulțămit. Și nu vă cer mare lucru, ci numai ca, îndată ce i se va fi cetit lui Radu cartea cu blăstăm și el va fi jurat, să ridicați fără nici o întîrziere pe răzăși, sau numai chiar pe muiere, căci știu bine că barbatul ei o va urma, și s'o duceți la Focșăni, la staroste, unde oiu merge și eu. Pentru aceasta vă voiu mulțămi cu cîte cinci lei buni, mai dînd pe deasupra, căpitanului Putină o balercă de vin de Odobești și dumitale vaca cea tarcată care ți-o plăcut atîta azi dimineață, cu vițel cu tot.

Darurile astfel propuse de sulgeriu alcătuiau, față de serviciul cerut, de averea sulgeriului, de starea celor doi mazili, de valoarea banilor și a lucrurilor, o mulțămire prea frumoasă, care dacă nu întrecea pretențiile ce puteau să le aibă cei doi mazili

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trebuia să-i mulţămească pe deplin.

— Iţi mulţămim, cucoane, şi-ţi sărutăm mînile, se grăbi să răspundă Grozav. Şi eu şi tovarăşul meu, în toate cercetările la cari ne rînduieşte boieriul staroste, ne silim să îndatorim pe boieri, căci dela mîna lor aşteptăm şi noi sprijin şi prilej de folos. De ar fi pe lume numai mojici, am pieri de foame. Mîni, îndată ce va sufleţi Radu, vom pune pe răzăşi în fiere şi-i vom duce la Focşăni. Dovedinduse că într'adevăr muierea o săvîrşit acea faptă scîrboasă, noi nu ne putem îndoi ca, înnainte de a o făptui, s'o sfătuit cu barbatul ei şi l'om ridica şi pe el. Pe calaraşi i-om trimete la casa răzăşilor, să caute dacă nu găsesc acolo lucruri de furat, pentru ca bieţii oameni să s'întoarcă şi ei cu cîte ceva pe la casele lor, macar cu găini şi cu straie.

— Aşa-i şi drept, răspunse sulgeriul.

— O duc greu şi ei acuma. Vodă o trimes la ocnă, după ce o pus să le tragă cîte o batae grozavă, pe stegar şi pe jumatate din steagul de panţiri dela ţinutul Cîrligăturii, numai fiind că, după ce cam curăţise un sat răzăşesc, în care împlinise banii birului, de păsări şi de purcei, au dus în stuf nişte fete şi neveste mai curăţele pe cari le-au desmierdat. Cum vrei ca calaraşii să se hrănească, ei şi caii lor, numai cu leafa ce li-o dă domnia, şi cu ciubotele legiuite cînd au să deie necontenite pocloane ispravnicului şi căpitanului căre-i rînduieşte în slujbă?

Andrei şi cu Safta, după ce li se dădu drumul dela curte se duseră întins acasă la ei, împreună cu părintele Gheorghe şi cu călugărul Varsanovie, dar ajunseră acasă însoţiţi de toţi oamenii pe dinaintea caselor cărora trecuse; în curînd veniră şi acei ce locuiau în celelalte părţi ale satului. Fiecare voia s'audă cît mai degrabă ceiace s'întîmplase la cercetare; fiecare îşi arata supararea pentru ocara făcută astfel de sulgeriu satului întreg. Cu mare nevoie izbuti părintele Gheorghe să ademenească pe răzăşi a pleca din ograda fiului său, unde opri numai pe cîţiva bătrîni şi pe cîteva rude mai apropiete cari intrară în casă.

După plecarea mulţimii, preotul închise uşa şi, venind în mijlocul odăii, zise cu hotărîre:

— Nu trebuie nici să ne gîndim să scăpăm prisaca: ea este pierdută. Bate la ochi că rîpirea este de mult pusă la cale şi chibzuită cu meşteşug drăcesc de sulgeriu în unire cu Irofti, cu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

starostele şi cu mazilii; sulgeriul li-o şi plătit preţul ei. Dacă ne împotrivim şi stăruim să ne dovedim nevinovăţia, ridică mîni pe Safta legată şi o duc la Focşăni. Acolo o pun la cazmă, o bat, îi pun ouă fierbinţi subsuoară, o ţin închisă zi şi noapte la odăile calaraşilor cari îşi fac rîs de dînsa, pănă ce, ne mai putînd rabda, marturiseşte fapta care n'o făcut o. Prin urmare dacă ne punem de pricină trebue să ne aşteptăm la durere şi la necinste pentru Safta, iar prisaca tot n'o scapăm!

— Bine vorbit-ai tată, şi într'un gînd cu mine, zise Andrei. Piară două prisace nu una, numai Safta să fie ferită de durere şi de batjocură. Avem doară cu ce trăi şi fără prisacă. Să mă duc la sulgeriu şi să i spun că-i las prisaca dacă se leagă că de Safta nu s'atinge nimene!

Dar atunci călugărul, Varsanovie, care rămăsese nebagat în samă şi se uita pe fereastă în curte, veni în mijlocul cercului ce se alcătuise în mijlocul cercului şi zise:

— Nu te grăbi şi mai aşteaptă; după cît cunosc pe sulgeriu, îl împaci numai decît dacă-i dăruieşti sau îi vînzi prisaca pe preţ ieften. Pentru aceasta este vreme şi mîni. Dar eu am nădejde bună să pot dovedi tot vicleşugul, daţi mi numai ragaz pănă mîni dimineaţă.

Şi, zicînd aceste cuvinte, călugărul se închină, sărută mîna părinţilor şi plecă fără a voi să mai răspundă la vro întrebare. Acei care erau în casă îl văzură însă oprinduse în curte şi învîrtinduse împrejurul unui car al lui Andrei care rămăsese desjugat dinnaintea casei.

După ce ieşi pe poartă, plecă întins şi cu pas grăbit la prisaca frăţine-său unde găsi numai pe un băeţaş care de obiceiu păzia caprele. Acesta, după ridicarea răzăşului de către calaraşi, fusese trimes de argatul de încredere al lui Andrei cu însărcinare să păzască prisaca şi să ieie sama despre toate cîte s'ar întîmpla acolo.

Cînd călugărul ajunse la prisacă, lipsia mai bine de un ceas pănă la asfinţitul soarelui, iar noaptea căzuse de tot cînd Varsanovie, care străbătuse în lung şi în lat tot locul dintre prisaca răzăşului şi acea a sulgeriului, se îndreptă la deal spre potica Mateieşului care ducea atunci precum duce şi astăzi la mănăstirea Bogdana.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Capitolul XXVI

Un preot la locul lui

Neculai Călin, pădurarul lui Strilea care păzia prisaca boierească în lipsa lui Solomon ramas la curte, văzuse pe călugăr umblînd plecat la pămînt, par'ca'r fi căutat ceva, oprinduse pe alocurea pentru a umbla cu mînile pe gios.

A doua zi nu trecuse încă un cias dela răsăritul soarelui cînd acelaş pădurar văzu ieşind din tufele dela deal, călări, patru călugări pe cari îi recunoscu numai decît ca fiind părintele egumen Ghelasie, părintele Pahomie, eclisiarhul cel mare, părintele Ioasaf, chelarul şi părintele Varsanovie, fiul preotului Gheorghe Nan; erau urmaţi de doi pădurari ai mănăstirii, călări şi ei.

Călugării se opriră şi descălecară aproape de bordeiul din prisaca boierească, iar Călin se grăbi să vie să sărute mîna egumenului care îl binecuvîntă şi-l rugă să-i ţie calul. Părintele chelar care era şi el din Tămăşăni, şi chiar neam cu Călin, şi unul din pădurarii mănăstirii care îi era cumătru se grăbiră să intre în vorbă cu el şi-l încurcară atît de bine în cît Varsanovie purtase pe egumen şi pe eclisiarh în toată prisaca lui Strilea şi ajunsese dincolo de pămîntul lui Radu Irofti, pe locul lui Andrei, fără ca Călin să fi bagat de samă ce fac cei trei călugări. Ei rămăsese vreme îndelungată plecaţi la pămînt în mai multe locuri în cari Varsanovie le vorbia încet şi, cu o aţă făcută din păr de cal, măsurau nişte urme pe pămînt. Trecuse mai bine de o jumatate de cias cînd auziră glasul puternic al eclisiarhului celui mare chiuind şi chemînd la vale pe părintele chelar. Acesta plecă cu caii şi cu cei doi pădurari fără ca Călin să şi fi dat cîtuş de puţin samă de însemnatatea ce o avuse, pentru scopurile stăpînului său, primblarea pe gios a părintelui egumen între prisaca boierească şi acea a lui Nan.

Călugării şi însoţitorii lor încălecară şi se îndreptară spre Tămăşăni. Cînd ajunseră în dreptul casei lui Andrei, Varsanovie intră în ogradă, iar ceilalţi îşi urmară drumul spre curte; sulgeriul şi cu oaspeţii lui ieşiau tocmai atunci pe cerdac. Tustrei se scoborîră în ogradă şi, cînd egumenul se se dădu gios de pe cal, îi sărutară mîna pe rînd. Părintele Ghelasie avea nume mare de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

călugăr învaţat şi cu frica lui Dumnezeu, el se ţinea cu sfinţenie de pravilă, era nelacom, milos, vestit pentru judecăţile lui cele drepte, ocrotitor al celor mici şi neputincioşi şi ducea o viaţă de o curăţenie minunată.

După ce se suiră în cerdac, sulgeriul pofti pe egumen pe pat, apoi puse să-l cinstească îndată, pe el şi pe eclisiarh, cu dulceţi şi cu cafè. Poroncise să-i aducă şi ciubuc, dar egumenul îi mulţămise spunîndu-i că nu bea tutun. Sulgeriul voise să ieie loc pe un scaun, ca şi mazilii şi eclisiarhul, dar părintele Ghelasie îl rugase să steie pe pat lîngă el. In curînd sosiră Andrei Nan şi cu Safta, însoţiţi de părintele Gheorghe şi de Varsanovie, iar în urma lor veniră cele patru fete şi flăcăoandrul care fusese la prisacă cu Safta în ziua de Sfîntul Ilie şi cercetarea începu din nou.

La întrebările puse de Grozav fetelor şi băietului, ei răspunseră că petrecuse toată ziua la cules smeură şi bureţi, venind la prisacă numai pentru a mînca de amiază. Arătările lor conglăsuiau în privinţa faptului că căruţa nu fusese mişcată din locul în care se oprise la sosirea lor de dimineaţă. Flăcăul mai lămuri chiar ca cînd desjugase boii la sosire şi le dăduse drumul să pască în poiană, jugul căzuse pe o mică tufă de porumbrele şi că cînd, la plecare, înjugase, luase jugul de pe aceiaş tufă.

După ce se isprăviră aceste mărturii, Grozav zise, întorcînduse către egumen:

— Nu ni mai rămîne decît să rugăm pe părintele Ghelasie să ni cetească cuprinsul cărţii de blăstăm ce o ie asupra sa Radu Irofti, cum că în ziua de Sfîntul Ilie o văzut pe Safta, nevasta lui Andrei Nan, aducînd cu căruţa ei, la prisaca de pe faţa Ciubotarului a sulgeriului Mihalache Strilea, cinci stupi slabi pe cari i-o lasat acolo, ducînd în schimb din prisaca boierească la prisaca ei, cinci stupi de frunte.

Egumenul se sculă atunci de pe pat şi, scoţînd o hîrtie din sîn, zise:

— Unde este Radu Irofti?

Radu Irofti care era amestecat printre ceilalţi oameni strînşi dinnaintea cerdacului, deşi auzi, nu se mişcă din loc. Atunci îl împinse la scară odabaşa de calaraşi. Radu era galbîn şi tremura.

— Tu eşti Radu Irofti? întrebă egumenul.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Eu, prea cuvioase, răspunse Radu, încercînd să stăpînească tremurul care îl scutura.

— Dar umflat mai eşti la faţă, zise egumenul privindu-l cu bagare de samă şi încercînduse în zadar să-i întîlnească privirea. Ce ai făcut albinelor de te-au împuns ele altfeliu ?

Radu nu răspunse.

— Iată cuprinsul cărţii de blăstăm ce ai s'o iei asupra sufletului tău, urmă egumenul care începu să cetească :

„Ghelasie ieromonah, egumen sfintei mănăstiri Bogdana. Facem ştire precum cinstit dumnealui Mihalache Strilea biv vel sulgeriu, au adus plîngere asupra Saftei, nevestei lui Andrei Nan din Tămăşăni, zicînd că numita i-ar fi luat din prisaca de pe faţa Ciubotariului cinci stupi de frunte pe cari i-o dus la prisaca lor, punînd în loc, în prisaca boieriului, alţi cinci stupi proşti luaţi dintre stupii lor. Cerşut-au dumnealui această carte de blăstăm asupra lui Radu Irofti, răzăş din Tămăşăni şi el, de va mărturisi Radu Irofti drept, fără pizmă şi fără părtinire, cum au văzut pe Safta lui Andrei Nan schimbînd acei cinci stupi, să fie iertat şi blagoslovit. Iar de nu va mărturisi drept, ci se va lasa să fie călăuzit de pizmă sau de părtinire, să fie blastamat de Domnul Dumnezeu şi de Maica Precistă şi de cei doisprezece apostoli şi de cei trei sute optsprezece oteţi din Nicheia: hierul, pietrele, lemnele să putrezească şi să se topească, iar trupul lui să steie întreg netoplt, parte să aibă cu luda şi cu tricletul Arie şi de smerenia noastră încă să fie legat şi afurisit şi anaftemii dat în veci. Amin".

Glasul puternic al egumenului, liniştit la început, se făcuse treptat din ce în ce mai ameninţător şi devenise înfricoşăt de tot cînd rosti cumplitele cuvinte : „hierul, pietrele, lemnele să putrezească şi să se topească, iar trupul lui să steie întreg netopit", făcînd să treacă un fior de groază prin trupurile tuturor celor de faţă.

Radu Irofti se făcuse ca varul, se clătina pe picioare şi dinţii i se auziau clănţănind în gură. Egumenul îl privi lung.

— Ai auzit ce blăstăm cumplit, zise el. Dacă eşti hotărît să-l iei asupra ta, am să mă îmbrac în veştminte, am să-ţi pun epitrafirul şi evanghelia pe cap şi am să rostesc blăstămul din nou ; apoi vei săruta crucea şi-ţi vei da mărturia după cum te va povăţui cugetul. Dar iea sama. Nu-ţi prăpădi viaţa cea veşnică

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

pentru mulţămirea unei pizme sau a lăcomiei tale de bani sau din duh de părtinire. Gîndeşte, ,fătul meu, şi glasul egumenului se făcuse acuma blînd de tot, aproape desmierdător, că toate mulţămirile necurate ale lumii sînt numai nişte deşertăciuni, iar viaţa pămîntească nu alcătueşte nici macar a mia parte a unei clipe faţă de cea veşnică ce ne aşteaptă după moarte. Chibzueşte bine înnainte de a jertfi atîta veşnicie unui asemene nimic. Şi dacă ispitele vieţii şi poftele tale şi slăbăciunea ta te-au făcut să-ţi umpli sufletul pănă astăzi cu pacate grele, nu le pune vîrf cu unul mai straşnic decît ele toate, ci dimpotrivă, foloseştete de încercarea la care eşti pus pentru a te căi şi de cele din trecut.

Glasul acuma blînd ca o mîngîiere al călugărului pătrundea pănă în fundul inimii fiinţii slabe şi rătăcite cătră care vorbia. Ghelasie, muindu'şi glasul şi mai tare, întrebă, rostind fiecare cuvînt răspicat, aproape ca un vaiet:

— Hotărăştete, iei blăstămul asupra ta sau te fereşti să-ţi pierzi sufletul?

Ochii lui Radu căutară ochii egumenului şi întîlnind privirea lui pătrunzătoare, dar plină de bunătate, de nădejde, de însufleţire şi de putere, i se păru că găseşte într'însa sprijin şi linişte. Tremurul de care era scuturat încetă de odată şi el deschidea gura pentru a zice că nu ie blăstămul asupra lui, cînd o mişcare care se făcea printre acei de faţă îl făcu să-şi întoarcă privirea asupra lor, iar ochii lui căzură asupra feţii lui Stan Făcăoariu care venise şi el să vadă ce se întîmplă cu fiică-sa şi cu ginere-său.

Vederea duşmanului urît de el, a acelui pe care îl privia ca izvorul tuturor nenorocirilor sale, nimici cu desăvîrşire lucrarea de pace, de linişte şi de căinţă ce o săvîrşise în inima ticălosului cuvintele egumenului. In înfăţoşarea lui se făcu de odată o schimbare desăvîrşită, fruntea i se încreţi, ochii i se umplură de ură, pumnii i se încleştară şi, cu un glas hotărît, zise:

— Vreu să sufleţesc ceiace am văzut.

Sulgeriul şi cei doi mazili ai căror feţe se posomorîse din ce în ce pe măsură ce vorbise egumenul şi cari văzînd că li scapau, celui dintăiu prisaca dorită şi celorlalţi darurile nădăjduite, aşteptau fără de suflet răspunsul lui Radu, răsuflară adînc şi feţele lor înseninară. Sulgeriul zise încet la urechea lui Grozav:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Popa ține pe față partea răzășilor!

Iar Grozav răspunse:

— Văd și eu. Prea s'întrece cu șaga; am să-l spun starostelui ca să facă cunoscut și Vlădicăi.

Părintele Ghelasie după ce privise cu jale pe Radu, făcuse semn eclisiarhului și acesta îi aduse o legătură în care se aflau veștmintele, ajutîndu-l să le îmbrace. Apoi luînd evanghelia în mînă, egumenul se scobori de pe cerdac, merse drept la Radu, îi puse în cap epitrafirul, peste epitrafir așăză evanghelia și, cu un glas și mai înfricoșăt decît întăia oară, ceti din nou blăstămul. După ce isprăvi, dădu evanghelia în mîna eclisiarhului, luînd dela dînsul o cruce, scoase epitrafirul de pe capul lui Radu și-i spuse:

— Fă-ți cruce și zi: așa să-mi ajute Dumnezeu și sărută crucea.

Radu își făcu cruce, zise cuvintele rostite de părinte și își apropie buzele de cruce ca s'o sărute. Dar egumenul o ridică în sus înnainte ca el s'o fi putut atinge.

— Innapoi, nevrednicule, zise el. Nu te oiu lasa eu să săvîrșești pacatul pe deplin.

Radu ramase ca trăsnit, cei de față se uitau cu uimire unul la altul.

Sulgeriul strigă cu mînie:

— Părtinirea prea cuvioșiei tale întrece toate mărginile. Am să mă plîng vlădicăi și lui vodă.

— Voiu aduce la cunoștința starostelui de Putna în ce chip prea cuvioșia ta îți înțelegi datoria, zise Grozav.

— Imi fac datoria de preot cum mă povățuiește legea creștinească, răspunse liniștit egumenul, și nu-mi pasă de pîrele dumneavoastră. Acest nenorocit, împins de patima care îl orbește, era să cadă sub blăstăm, arătînd lucruri neadevarate și închipuite numai de ura de care este stăpînit.

— Și de unde știi că nu sînt adevarate? întrebă sulgeriul în prada unei mînii cumplite.

— Dacă nu aș avea dovadă că toate cîte le-o aratat Radu Irofti sînt închipuite, nu l'aș fi împiedecat să săvîrșească jurămîntul, că doară nu sînt copil.

— Iea să vedem dovada, zise Grozav cu un zîmbet de dispreț.

— Dovada iat-o, zise egumenul și scoase de sub veștminte un capăt de ață de păr de cal pe care se vedeau două noduri. Radu

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

o povestit că Safta o înjugat boii bărbatu-său la carul cu care venise şi că cu acel car o mutat stupii dintr'o prisacă în cealaltă. Am fost azi dimineaţă la amîndouă prisăcile şi, căutînd pe gios cu amănuntul, cu toată seceta cumplită care bîntuie de mai bine de o lună, am găsit urmele carului în care s'au încarcat stupii. Le-am găsit pe cinci moşinoae, două de cîrtiţă şi trei de furnici, chiar în marginea prisăcii răzăşului în care s'au găsit trei stupi boiereşti; am mai găstt aceiaş urmă lîngă capătul prisăcii boiereşti unde cei trei stupi au fost înlocuiţi prin alţii într'un moşinoiu mare de furnici; le am mai găsit în două locuri în moşinoaie aflate pe pămîntul lui Radu Irofti.

— Ei şi ce dovadă este asta, zise sulgeriul, doară Radu o spus că muierea o ridicat stupii cu carul.

— Da, o spus că i-o ridicat cu carul ei, răspunse egumenul apăsînd pe acest de pe urmă cuvînt, şi urmele care se văd sînt urmele carului boieresc împrumutat dela sulgeriu. Iată lărgimea urmei roatelor carului lui Andrei, urmă el arătînd întăiul nod, apoi adaose arătînd al doilea nod: şi iată acea a roţilor carului boieresc; precum vedeţi obezile dela carul lui Andrei sînt cu un deget mai înguste decît acele ale carului boieresc. Radu Irofti ştiea că roţile dela carăle boieriului fusese făcute de acelaş rotar şi pe aceiaş măsură ca acele ale carălor lui Andrei, dar el nu ştiea că Andrei pusese astă primăvară pe un rotar din Bucium să-i facă roţi nouă la toate carăle lui şi că acele roţi venindu-i acuma, în urmă, el numai de două săptămîni le-o aşăzat la carăle lui. Şi acuma spuneţi însuşi dumneavoastră, făcutu-mi-am sau nu datoria de preot cînd am împiedecat pe acel nenorocit să săvîrşască pacatul greu cu care era pe cale să-şi încarce sufletul. Şi dacă vă îndoiţi de spusele mele, veniţi cu mine la faţa locului să vedeţi cu ochii.

Chiar dacă sulgeriul sau mazilli ar fi pus la îndoială adevărul arătărilor egumenului, înfăţoşarea lui Radu Irofti ar fi ajuns spre a împrăştie orice nedumerire în mintea lor. Se făcuse iar alb ca varul, ochii îi erau holbaţi de spaimă şi, ca să nu cadă, fusese silit să se apuce cu mînile de parmaclîcul cerdacului.

— De ce ne-ai înşălat ticălosule? strigă Grozav apropiindu-se de el.

Radu se uită la mazil.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Pacatul m'o împins, răspunse el, dînd iar ochii în gios şi rămînînd sprijinit de parmaclîc.

— Şi crezi tu că ai să rămîi nepedepsit pentru o asemene faptă? ziseră odată Grozav şi Putină cari vedeau că darurile făgăduite de sulgeriu li scapau din mînă.

— Odabaşa, strigă Putină, iea pe acest ticălos, du-l sub cel şopron şi-i trage îndată trei sute de bice.

— Nu-ţi face pacat, căpitane, zise egumenul, nu vezi că acel păcătos este pe jumatate mort de ruşine şi de spaimă? Lasă-l macar pănă mîni.

— Leagă-l, odabaşa şi-l ie cu noi la Focşăni; îl vom judeca noi acolo după cum i se cuvine, zise Grozav aruncînd lui Grozav o privire care numai zile trandafirii pentru Irofti nu proorocia. Voi, zise el răzăşilor, duceţi-vă la casele voastre, nu mai avem nici o treabă cu voi.

Răzăşii nu aşteptară o a doua poftire; se închinară şi se grăbiră să iească pe poartă şi să se îndrepte spre sat. Iar, cum ajunseră acolo, părintele Gheorghe trimise veste pretutindeni ca, la aprinsul luminărilor, să s'adune oamenii toţi acasă la el.

Trăsura egumenului sosise de mai înnainte la curte, la Tamăşăni: el se grăbi să-şi ieie ziua bună dela sulgeriu şi să plece. Despărţirea lor fu din sele mai răci.

Cei doui mazili poroncise şi ei să li înhăme caii la căruţă care trase la scară îndată după plecarea călugărilor. Cînd se apropiară spre a-şi lua ziua bună dela sulgeriu care nu mai vorbise cu ei, Grozav îl întrebă, cam su sieală:

— Dar cheltuiala noastră şi acea a calaraşilor cine o plăteşte?

Sulgeriul se înfuriă. După ce prisaca îi scapase din mînă, după ce dăduse în zadar bani buni mită starostelui, după ruşinea ce o păţise faţă de răzăşi şi de călugări, i se mai cereau bani!

— Să vă plătească prostul care o trimes în cercetare nişte dobitoci şi nişte mişei ca voi! strigă el.

Grozav deschidea gura pentru a răspunde că nu ei erau de vină, dar sulgeriul bătu din picior şi le făcu semn să iească pe poartă, însoţind semnul cu o sudalmă din cele mai cumplite. Mazilii se grăbiră să se urce în căruţi şi să plece urmaţi la o departare de calaraşii siliţi să meargă încet de oarece duceau între dînşii pe Radu Irofti cu mînile legate la spate.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Dar în aceiaş seară se adunau după asfinţitul soarelui, în ograda părintelui Gheorghe, toţi răzăşii cari mai rămăsese cu părţile lor şi hotărau într'un glas ca Stan Făcăoariu şi cu preotul să plece a treia zi, care cădea într'o Joi, la Ieşi, spre a porni din nou judecată împotriva sulgeriului. Dar părintele Gheorghe se rugă de oameni să-l scutească de acel sdruncin, cumplit pentru un om în vrîsta lui. Datoria către sat şi-o îndeplinise doară cu prisosinţă căci până atunci făcuse patrusprezece drumuri la Ieşi, însă se arătă gata să deie la cislă, pentru cheltuială, întreit cît îl ajungea partea lui. Propunerea părintelui fu bine înţeles primită de sat cu bucurie: se hotărî ca Stan Făcăoariu să plece singur, dar banii fură strînşi numai decît căci, de astădată, răzăşii saraci nu fură cuprinşi în cislă, partea lor aruncînduse numai asupra acelor cu dare de mînă.

Vestea celor ce se petrecuse în adunare fu adusă chiar în acea seară lui Spiridon vierul de către un văr al lui, care mai de multă vreme primia dela sulgeriu, într'ascuns, daruri băneşti spre a-l ţinea în cunoştinţa celor ce se ziceau şi se făceau în sat.

Mare fu mînia sulgeriului cînd, a doua zi, Spiridon veni de dimineaţă să-i facă parte de hotărîrea ce o luase răzăşii.

Strilea căruia Zamfira îi adusese tocmai atunci copiii pe cari, precum am arătat mai sus, îi iubia cu patimă, merse la ei, îi luă în braţe, îi sărută, şi atît aceste desmierdări cît şi vederea lor îi mai stîrniră mînia. Sări de pe patul din cerdac pe care şădea turceşte, cu ciubucul aprins în mînă şi cu filigeanul de cafè pe măsuţa în trei picioare aşazată lîngă el, răsturnînd cafeaua şi începu să se primble cu paşi răpezi, nebăgînd în samă pe Frosiniţa şi pe Patraşcu, rostind sudălmile cele mai cumplite. In sfîrşit, zărind copiii, se mai linişti puţin şi spuse lui Spiridon să meargă la treaba lui, adăogînd:

— Lasă c'oiu scăpa eu de Stan Făcăoariu, de întreg neamul lui şi de uricile lor chiar de a trebui să cheltuiesc jumatate din avere.

Capitolul XXVII

Ispita

Ion se îndreptase de vro două săptămîni: rănile i se închiseseşi el reîncepuse să-şi îndeplinească slujba obişnuită. Sulgeriul de-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

atunci, din sara în care pusese să-l bată atît de crunt, nu-l mai chemase la dînsul, nu mai vorbise cu el; poroncile ce avea să i li deie i le trimitea prin altă slugă; cînd îl întîlnia în ogradă sau pe afară se făcea că nu-l vede sau întorcea capul, iar robii pedepsiți primiau pedepsele lor dela mîna lui Iftime a lui Grigore Pitarul. Dar Ion de cîte ori nu era reținut de îndatoririle lui la cîmp sau la pădure își petrecea vremea în ograda curții numai spre a avea prilej să vadă pe Catrina. Dar ea se feria de el, de cîte ori îl știea în ogradă rămînea în casă și, de oarece sulgeriul nu-l mai chema în casă, numai arare ori aveau ochii însetați de ea ai lui Ion prilej să se bucure de privirea ei.

In după amiaza zilei în care sulgeriul auzise de hotărîrea răzășilor, înspre sară, boieriul era dus la vînat; Ion priveghia niște țigani cari curățiau fîntîna ce se afla în fața curții, copiii sulgeriului se jucau prin curte, iar Zamfira ședea gios pe treptele scării cerdacului. Se afla acolo pentru ca să ieie samă la copii și ținea în mînă o cămeșă de pînză de in pe care se vedea început un prea frumos izvod, dar la copii nu se uita și acul de care atîrna un fir de matasă roșie rămînea înfipt în pînză. Era stăpînită de un singur gînd. Acel al răsbunării: să se răsbune de ocara care i-o făcuse Andrei, să găsească un mijloc pentru a a sfîșia inima lui și acea a Saftei, să pedepsească pe boieriu pentru disprețul ce i-l aratase și pe Catrina pentru norocul ce dăduse peste ea. De odată ochii îi căzură pe Ion.

Dacă carnea lui sfarmată de loviturile vergilor era acuma aproape tămăduită, țiganul rămînea slab, galbîn, pasul lui nu redobîndise voinicia de odinioară, capul care altă dată îl purta sus era acuma plecat asupra pieptului, ochii cari pănă mai dăunăzi priviau drept înnaintea lor cu hotărîre, aproape cu mîndrie, erau stînși și privirea lor stearsă se umplea din cînd în cînd de nemărginită jale.

— Țiganul se stînge de dorul Catrinei, gîndia Zamfira. Ce n'ar fi el oare în stare să facă acuma pentru a o redobîndi? L'ai putea lesne ademeni chiar la moarte de om dacă ai fi în stare să-i însufli credința că prin omor ar putea ajunge să aibă iar parte de Catrina.

Și deodată crierul ei fu străbătut de întrebarea:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Dacă m'aş folosi de dorul lui pentru îndeplinirea răsbunării mele?

Şi acest gînd plăcîndu-i, frumoasa femeie începu să-l învîrtească şi să-l sucească în cap şi fruntea i se încreţia tot mai tare, buzele i se strîngeau din ce în ce, iar privirea ramasă ca pironită drept înnaintea ei, în pămînt, se făcea tot mai cruntă şi mai neînduplecată. Soarele era aproape de asfinţit şi ţiganii cari îşi mîntuise lucrul se dusese pe la bordeile lor. Ion dăduse cîteva tîrcoale prin ogradă, cu ochii îndreptaţi spre ferestele curţii, cu nădejdea că va zări pe Catrina, dar ea nu se aratase nicăiure. Ţiganul dînd un suspin greu se îndrepta spre poartă cînd auzi numele lui rostit de un glas de femeie. Cînd s'întoarse tresărind, văzu pe Zamfira apropiindu-se răpede de el şi făcîndu-i semn să steie pe loc Duduca boierului, cum o numiau ţiganii, nu era iubită de ei, căci pe vremea în care trecerea la stăpîn îi era mare se purtase cătră ei cu fudulie şi cu neîndurare, pîrîndu-i sulgeriului pentru cea mai mică vină şi adesea fără nici o vină. Multe lovituri de vergi sau de biciu trăsese Ion din pricina Zamfirei şi el ştiea bine că cele multe ţiganii le suferise pe nedrept. Dar el mai ştiea că trecerea ei la sulgeriu, care de mult era în scădere, pierise de tot de cînd boieriul îndrăgise pe Catrina şi auzise pe ceilalţi robi povestind că duduca Zamfira nu mai poate de ciudă de cînd o ţigencă i-o luat toată trecerea. Faptul că Zamfira suferia de pe urma aceiaşi împrejurări care îi întunecase viaţa, îl făcea s'o privească ca pe un feliu de tovarăşă de nenorocire şi să se simtă atras cătră ea.

— Du-te la muchia rîpii, în faţa porţii, îi zise ea îndată după ce el ajunse lîngă dînsa, şi aşteaptă-mă. Duc copii în casă şi vin îndată acolo. Am să-ţi spun lucruri cari vor fi spre binele tău.

Ion se duse la muchia rîpii unde veni şi Zamfira în curînd, după ce încredinţă copiii mamei Smarandei. Îndată cum sosi lîngă Ion, tînăra femeie se aşăză gios, chiar pe muchie: robul ramase în picioare în faţa ei, ceva mai gios de cît ea, astfel că, de pe tapşan, nu se putea bănui fiinţa lui acolo.

— Măi Ioane, începu Zamfira, tare mi-i milă de tine căci văd că eşti foarte nenorocit!

Ion tăcu şi ramase cu privirea plină de jale îndreptată în gios.

— Mare-i nedreptatea care ţi-o făcut-o boieriul, urmă Zamfira.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Ca stăpîn, era în drept să se bucure de frumuseța roabei lui, dar să ți o ieie de tot! Și tu o iubești ca un nebun!

Ion nu răspunse nimica, dar din ochii lui se văzură izvorînd cîteva lacrimi cari după ce îi brazdară obrajii căzură pe pămînt.

— S'ar putea crede, urmă Zamfira, că compătimirea mea către tine este prefăcută și că vorbesc astfel numai din ciudă, fiindcă boieriul nu se mai ține de mine. Dar tu știi bine că dragostea boieriului de mult s'o răcit către mine. Nime nu știe mai bine decît tine de cînd s'o săturat de mine și cîte mi-au luat locul de un an încoace Apoi știi că acuma el umblă să se căsătorească din nou cu fiica vornicului Costache Țifescu din Domnești. Eu, în cît mă privește, mi-am luat nădejdea și sînt hotărîtă să plec de aici încă înnainte de nuntă și să mă întorc la Ieși. Am strîns cîteva părăluțe și voiu ști eu doară să mi găsesc un bărbat statornic. Dar văzindute atît de nenorocit, mi s'o făcut milă de tine și mi-am pus în gînd să-ți dau un sfat bun care, dacă îi-i urma, te-a pune în stare să aduci iar pe Catrina în bordeiul tău în care să rămîe de acuma nelipsită.

Ion nu zise nimic, dar chipul în care el își aținția acuma privirea asupra ei, îi arata că țiganul îi soarbe cuvintele.

— După cît cunosc pe boieriu, zise Zamfira, el începe să se sature de Catrina și în curînd ea are să se trezească înlocuită prin alta.

Ion făcu o mișcare de bucurie.

— Dar să nu crezi, urmă Zamfira care, pe cînd îi vorbia se uita țintă la el și nu pierdea nici una din mișcările lui, că boieriul cînd s'a sătura de Catrina, ți a da-o ție înnapoi. El este suparat foc pe tine din pricina îndrăznelii ce ai avut să-ți bați femeia, fiindcă el o luase în ietacul lui. Să nu crezi că ai scapat cu bataia cari ai suferit-o, boieriul are de gînd să-ți deie și altă pedeapsă neasamanat mai grea. Vrea să te despartă de dînsa pe vecie!

— Dar, purcese ea după ce tăcu puțin pentru a privi cu o crudă plăcere spaima care, la auzul acestor cuvinte, se oglîndi pe fața lui Ion, boieriul mi-o spus-o chiar mie, el vrea să vîndă pe Catrina la Ieși sau aiurea, departe de aici, pentru ca să nu mai ai putință s'o bați.

Zamfira minția, căci sulgeriul nu-i spusese nimica și nici prin

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gînd nu-i trecuse să vîndă pe Catrina de a cărei frumuseţă erau încă îmbatate simţurile lui. Dar Ion se făcuse acuma încă mai galbîn decît era de obiceiu şi de abie se ţinea pe picioare, tot trupul fiindu-i scuturat de tremur.

— Dar, urmă ea, Catrina n'are să fie vîndută, ea are să s'întoarcă în curînd în bordeiul tău dacă tu îi asculta de sfatul meu.

— O spune ce să fac şi te-oiu asculta orbeşte numai să am iar parte de dînsa, zise Ion cu un glas surd şi tremurat.

— Boieriul este suparat tare pe tine, dar el te-ar ierta şi ţi-ar da pe Catrina înnapoi dacă tu i-ai face o slujbă mare, un bine în urma căruia să n'aibă cum să nu-ţi fie recunoscător.

— Da ce bine mare este în stare un rob ţigan să facă unui boier de neam ca sulgeriul? întrebă Ion cu desnădăjduire.

— Un om mic este adesea în stare să facă unui om mare un bine care nu i l'ar putea face altul de sama lui sau mai mare, răspunse Zamfira, şi tocmai acuma ai avea prilej să faci sulgeriului un bine de acest soiu. Ştii că răzăşii erau hotărîţi de mai de mult, încă de cînd o venit noul domn, să pornească iar judecata împotriva boierului nostru pentru a întoarce dela el părţile din Tămăşăni pe cari le stăpîneşte. Dar poate nu ştii că, în urma întîmplării cu Radu Irofti şi cu Safta lui Andrei Nan şi a păcălelii sulgeriului, satul s'o adunat ieri seară la părintele Gheorghe şi că într'un glas s'o pus la cale ca Stan Făcăoariu să plece fără zabavă la leşi, cu uricile satului, pentru ca să le înfăţoşeze Domniei şi să-i ceară punere de soroc spre judecarea pricinii. Ştii cît l'au năcăjit răzăşii pe boieriu cu judecăţile pe cari le-au avut pănă acuma, ce zdruncin şi ce cheltuială i-au pricinuit acele judecăţi. El se liniştise de vro cîţiva ani şi credea că o scapat de judecăţi pentru totdeauna. Apoi o prins dragoste mare pentru acest loc şi ar fi mai bucuros să moară decît să l părăsească. Eram de faţă cînd Spiridon vieriul i-o adus azi, dimineaţă veste despre hotărîrile ce s'au luat la sfatul satului de aseară. Sulgeriul o fost cuprins de o mînie groaznică şi o spus că ar da bucuros jumatate din ce are acelor cari l'ar scapa de Stan Făcăoariu şi ar lua din mînile răzăşilor hîrtiile blastamate cu cari ei îi fac lui atîtea supărări.

Zamfira răstălmăcia întru înadins cuvintele sulgeriului cari,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

precum am văzut mai sus, erau departe de a avea înţelesul acelor ce le povestia lui Ion: avea ea doară scopurile ei.

— Şi acuma, urmă ea, dacă nu eşti din cale afară prost, ştii ce trebuie să faci ca să redobîndeşti pe Catrina. Găseşte chip să mîntui pe boieriu de Stan Făcăoariu şi de uricile răzăşilor şi el n'a mai avea cum şi pentru ce să vîndă pe Catrina. Ştii cît este de darnic sulgeriul cînd îi faci vro mulţămire, chiar mică; ce n'ar face el pentru acel care l'ar mîntui de nişte duşmani atît de supărăcioşi şi ar aduce în mînile lui nişte hîrtii a căror nimicire i-ar încheze lui pentru totdeauna liniştita stăpînire a moşiei.

— Dar, strîgă Ion, vrei să fac moarte de om?

Zamfira îl privi cu dispreţ.

— Eu nu ţi-am zis cum să faci, răspunse ea după oare care tăcere; asta este treaba ta. Dacă găseşti chip să mîntui pe boieriu de Stan Făcăoariu şi dacă izbuteşti să pui mîna pe hîrtii, nu este bine în putinţa sulgeriului pe care să-l ceri fără ca el să ţi-l deie. Pe tine te priveşte să chibzueşti în ce chip îi aduce dorinţa lui la îndeplinire dacă vrei să te mai bucuri de Catrina. Dacă nu, s'or mai găsi poate şi alţii care să îndeplinească pofta boieriului, şi tu vei rămînea un prost şi nu-i mai vedea în veci pe Catrina care s'a strecura prin ietacele boierilor, frecîndu-i pe picioare pănă ce a îmbătrîni şi s'a gîrbovi.

Şi Zamfira sculînduse, se îndreptă răpede spre curte fără a se mai uita înnapoi. Ştiea ea doară ca sămînţa blastamată ce o azvîrlise astfel găsise în inima chinuită şi sîngerată, dar sălbatecă a robului pămînt prielnic şi roditor.

Capitolul XXVIII

Punerea la cale a unei fapte de răsbunare

Dacă sulgeriul fusese pus în cunoştiinţa celor vorbite şi hotărîte în adunarea dela părintele Gheorghe la care luase parte satul, el nu putea să aibă nici o ştire despre cele puse la cale în altă întrunire, neasamanat mai mică, care se ţinuse într'aceiaş seară, după ce se spărsese adunarea obştiei.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Vlad Catana ajungînd lîngă cei doi fii ai lui Sandu Făcăoariu, Mihaiu şi Neculai, în clipa în care aceştia ieşiau din ograda părintelui Gheorghe, li zise încet:

— Veniţi după mine! şi apucase drumul la vale spre casa lui, iar ei se ţinură după dînsul.

Cînd ajunse aproape de poarta lui, cîrni spre stînga, intră într'o curte părăsită cu gardul stricat, străbătu grădina din dosul acelei curţi, sări peste gard în ţarină, apoi, după ce se încredinţă că flăcăii îl urmează, merse drept la muchia ripei de deasupra Pietrosului Mare unde se opri. In dreapta, în stînga, în dosul lui, dinnaintea lui, pănă devale în pîrău, locul era descoperit, nu se vedea nici o tufă. Mihaiu şi cu Neculai ajungîndu-l în curînd, Vlad se puse gios făcînd semn tinerilor să şadă şi ei.

— Se vede ca ziua, zise el cu glasul înnăduşit, nu se poate apropie nime fără ca să-l zărim de departe, totuş a fi bine să vorbim încet: lucrurile ce am să vi le spun nu trebuesc auzite de alţii decît de voi.

— Vă ştiu, urmă Ungureanul, de băieţi inimoşi şi fără frică, ştiu că urîţi din suflet pe ciocoiul scîrbos care o mîncat jumatate din moşia strămoşască, care vă jăfuieşte pe fiecare zi, care este pe cale să vă ripească şi ce v'a mai rămas din pămînturile voastre, care zilnic îşi bate joc de voi şi îşi face rîs de nevestele şi de surorile voastre. Satul o hotărît mai adinioarea să pornească din nou judecată împotriva sulgeriului şi să trimită la leşi pe nenea Stan pentru a da Domniei jalbă din partea obştiei. Domnul cel nou este drept şi ţine cu norodul, avem bună nădejde că vom căpăta de astă dată dreptate. Sulgeriul va fi silit să ne întoarcă pămînturile ce ni le a luat pe nedrept şi să se mute de pe locurile noastre. Dar prin asta nu ne mîntuim de dînsul: Domnia se schimbă necontenit şi judecăţile se deschid din nou la fiecare schimbare. Peste un an, mult peste doi sau trei, domnul drept şi milostiv de astăzi are să fie mazilit: de unde ştim noi că în locul lui nu vine altul, a cărui ureche să fie surdă la jălbile norodului şi plecată numai la acele ale boierimii, să nu vie în scaun un domn la care Strilea şi cu rudele lui să aibă trecere mare? Sulgeriul cu bună seamă că va începe atunci din nou judecata, ne va da din nou rămaşi şi noi vom fi siliţi să-i întoarcem pămînturile şi venitul ce-l vom fi luat dintr'însele, afară de cheltuielile ce va

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

trebui să le facem cu drumurile, de gloabă pentru paguba pricinuită şi de ciubote grele la oamenii domneşti.

— Dar atunci ce-i de făcut? întrebară într'un glas Mihaiu şi Neculai.

— Să desfiinţăm pricina răului, răspunse scurt Vlad.

— Cum? Să omorîm pe boier? întrebară flăcăii.

— Moartea unui ticălos, lacom, hrăpareţ şi desfrînat ar cîntări puţin pe lîngă liniştea, închezeşluirea averii şi a cinstei unui sat întreg, zise Vlad cu hotărîre. Dar nu este nevoie să-l omorîm, ne putem mîntui de dînsul şi într'alt feliu.

— Cum? întrebară tinerii.

— Să punem mîna pe el şi să l dăm pe sama unui cunoscut al meu, duşman de moarte al sulgeriului, căruia după ce l'a lăsat sărac i-a necinstit şi muierea. Cunoscutul meu nu voieşte să ucidă pe sulgeriu, dar se îndatoreşte să-l ţină la loc ascuns şi să nu-i dea drumul pănă ce Strilea, pe lîngă că-i va întoarce tot ce l-a luat, va da hîrtie încredinţată cu blăstăm că toate băniile ce le-a căpătat, atît părintele său, banul Constantin cît şi el însuş, nu sînt decît cumpărări meşteşugite şi că veniturile adunate ce le-a luat de pe aceste părţi cumpărate pe nedrept, întrec cu mult banii cu cari le-a cumpărat. Înţelegeţi voi că faţă de astfel de hîrtii rămîn răsuflate nu numai băniile ca fiind meşteşugite, dar şi cumpărăturile, căci dacă băniile erau meşteşugite, sulgeriul nu era răzăş cînd a făcut cumpărăturile şi, prin urmare, sînt răsuflate şi ele.

— Dar dacă sulgeriul nu iscăleşte hîrtia sau arată pe urmă că o iscălit-o prin silă? întrebă Mihaiu Făcăoariu.

Vlad zîmbi.

— Asta este treaba cunoscutului meu. Dacă l'aţi cunoaşte nu v'aţi îndoi că va scoate dela sulgeriu orice hîrtie ar socoti de trebuinţă.

— Dar cine-i cunoscutul tău? întrebă iar Mihaiu.

— Am jurat să nu i spun numele şi am jurat că nu-l va vedea nici unul din acei cari mă vor ajuta să dau pe sulgeriu în mînile lui.

— Da cum să punem mîna pe boieriu? întrebă Neculai.

— Vă voiu spune cum, răspunse Vlad scoţînd din chimir o cruce de alamă galbănă, avînd sapată pe dînsa chipul Mîntuitorului răstignit, dacă juraţi pe această cruce să nu destăinuiţi nici

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

macar la moartea voastră nimica din cele ce v'am spus până acum, din cele ce le veţi auzi de acum înnainte, din cîte le veţi vedea făptuinduse sau le veţi făptui voi înşivă în această lucrare, dacă vă legaţi să m'ascultaţi orbeşte, să îndepliniţi orbeşte orice vă voiu poronci şi să nu vă daţi înnapoi dinnaintea nici unei primejdii.

Şi Vlad le întinse crucea: flăcăii se sfătuiră din ochi. Ei fusese crescuţi în simţirile celei mai înverşunate uri împotriva Strileştilor; nu odată auzise ei pe tatăl lor şi pe fraţii lui plănuind uciderea sulgeriului. Porniţi din firea lor spre fapte crude, ei n'ar fi stat multă vreme la gînduri nici pentru a se lega să ieie parte la uciderea sulgeriului, şi Vlad li cerea doară numai să ajute la prinderea şi închiderea lui în loc teafăr. Amîndoi puseră deodată mîna pe cruce.

— Jurăm să nu destăinuim nimica din cîte le-am auzit şi le vom auzi, jurăm să tăcem despre toate cîte le-om făptui sau le-om vedea făptuinduse, aşa să-mi ajute Dumnezeu, zise încet şi răspicat Vlad.

Şi flăcăii, cu mîna pe cruce, rostiau la rîndul lor fiecare din cuvintele ce ieşiau din gura Ungureanului; iar după ce mîntuiră jurămîntul, fiecare din ei sărută crucea.

— Iată planul ce l'am alcătuit cu cunoscutul meu, zise Vlad după ce vîrî iar crucea în chimir. Sulgeriul merge acuma adesea de stă de vorbă cu Gavril sihastrul dela Poiana Prălii, nădăjduind că va izbuti să facă pe călugăr să-i dăruiască partea lui de moşie. Călugărul însă ţine cu noi şi nici nu gîndeşte să lipsească pe copil frăţine-său de moştenirea ce li se cuvine. Dar el este şiret şi poartă pe sulgeriu cu nădejdea că-i va lăsa lui partea de moşie şi astfel capătă dela boieriu multe de ale hrănii şi de ale îmbrăcămintei, cari tot la soră-sa merg. Sulgeriul merge la sihastru numai după prînz, singur, calare şi nu se întoarce înnainte de asfinţitul soarelui cînd pe drum nu se mai află nime. Dacă ne am aţinea tustrei în tufele deasupra podului dela Laiţă, la cotitură, unde-i drumul strîmt de tot, ar fi lesne, întinzînd o frînghie deacurmezişul drumului, între doi copaci, să-l doborîm la pămînt cu cal cu tot. Sulgeriul pleacă dela călugăr totdeauna după asfinţitul soarelui, în locul unde vom întinde frînghia este întunerec chiar şi ziua; el nu va vedea frînghia şi, chiar de ar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

vedea-o, cum vine el în umbletul cel mare, nu va avea vreme să oprească calul care, lovinduse de frînghie, se va prăbuşi cu călăreţ cu tot la pămînt. Atunci, înnainte ca sulgeriul să poată să-şi revină în fire, vom tăbărî pe el şi l vom lega burduf.

— Şi după ce l'om lega, întrebă Mihaiu, ce să facem cu dînsul?

— Avem să-l luăm binişor şi să-l ducem peste pîrăul Pietrosului Mare, în fundul unei scursuri, unde îl vom lega de un copac cu un căluş în gură şi-i vom spune că îl lăsăm să moară de foame acolo sau să fie rupt de fiare. Bine înţeles că ne vom mînji cu funingine pe obraz ca să nu ne cunoască.

— Şi cunoscutul tău are să vie să-l deslege? întrebă Mihaiu.

— Cunoscutul meu va fi aproape de noi dar noi nu-l vom vedea; el va lăsa să treacă cîteva ceasuri de noapte, apoi se va face că trece pe lîngă copacul de care va fi legat sulgeriul şi se va arăta foarte mirat recunoscîndu l.

— Şi-i va da drumul?

— Numai după ce sulgeriul îşi va pune iscălitura pe cartea cu blăstăm prin care recunoaşte că dăniile lui şi acele ale tătînesău sînt meşteşugite, în faţa unui preot care va iscăli şi el lîngă sulgeriu.

— Dar de unde popa?

— Asta-i treaba cunoscutului meu; am toată nădejdea într'însul.

— Şi cînd să ne aţinem la Laiţă?

— Poate mîni, poate poimîni, poate peste cîteva zile: întăia oară cînd sulgeriul va veni la părintele Gavril. Cunoscutul meu are o ascunzătoare bună în apropiere de podul dela Laiţă, în care stă supus ziua întreagă. Voi, de acuma înnainte, să urmăriţi pe sulgeriu în fiecare după amiază şi, îndată ce veţi vedea că apucă drumul Prălii, să vă luaţi după dînsul. Eu voiu păzi la prisaca mea de pe faţa Ciubotariului, drumul trece pe lîngă ea şi sulgeriul nu poate să treacă nici la deal nici la vale fără ca să prind de veste. Cum va trece, voiu înştiinţa pe cunoscutul meu prin semnul ştiut între noi şi voiu merge să vă aştept dela deal de pod.

— Dar dacă boieriul n'a fi singur, întrebă Neculai.

— Nu vom face nimica şi vom lăsa treaba pe altă dată cînd va fi singur. Dar nu mă tem de asemene lucru, căci sulgeriului

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îi place să umble singur: el este un om blăstămat, nu se teme de Dumnezeu, dar de oameni sau de primejdii şi mai puţin.

— Şi gloantele lui nimereşte rîndunica în zbor, zise Mihaiu.

— De va apuca să puie mîna pe pistoale înnainte să fi tăbărît noi trei pe el, vai de pielea noastră, zise Neculai pe care, numai la acel gînd îl apucase fiorii.

— Doară avem şi noi puşti şi vom putea trage asupra lui din trei tufe, în dosul fiecăreia din cari va pîndi cîte unul din noi; cea mai depărtată dintr'însele este la zece stînjăni, iar cea mai apropietă la cinci stînjăni de drum. Dacă nici unul din noi nu-i meşter de puşcă ca sulgeriul, fiecare împuşcă iepurele în fuga mare: ce dracu, vom nemeri doară un om.

— Atunci tot se poate întîmpla să facem moarte de om? zise Neculai.

— Numai dacă s'ar întîmpla un lucru ce mi se pare cu neputinţă: adică dacă sulgeriul ar apuca să pună mîna pe pistoale înnainte ca noi să ne fi aruncat asupra lui. La asemene întîmplare n'am avea ce să facem, trebue să-l răpunem căci de nu-l răpunem sau ne împuşcă sau ne bagă în ocnă

— Cu ce s'încărcăm puştile? întrebă Neculai.

— Cu praf şi cu haliciuri. Praf de puşcă aveţi?

— N'avem, răspunseră flăcăii.

— Vă voiu da eu că am de cel mai bun, zise Vlad, precum şi poşte şi haliciuri. Voiu avea la mine frînghii bune şi chiar funingină cu care să ne mînjim ca să nu ne cunoască boieriul.

— Dar cu calul ce vom face? mai întrebă Mihaiu.

— Cunoscutul meu a avut grijă şi de asta, a pregătit o ascunzătoare pentru cal. Indată ce vom fi dat pe sulgeriu pe mîna lui.... pe mîna cunoscutului meu, şi Vlad îşi muşcă buzele pentru că fusese cît pe ce să scape numele acelui cunoscut, voiu duce chiar eu calul în acel loc.

Mai bine de un ceas încă Vlad Catana răspunse la întrebările flăcăilor şi li lămuri, pănă în cele mai mici amănunte, partea ce aveau s'o îndeplinească în îndrăzneaţa faptă ce o pusese la cale cu tainicul lui cunoscut. Cînd cei trei tovarăşi se despărţiră pentru a se duce la casele lor, cucoşii cîntase de mult de miază noapte. Şi tustrei ardeau de nerabdare să vadă sosind mai degrabă ceasul în care erau să puie mîna pe boieriul urît

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

de ei, flăcăii în nădejdea de a mîntui satul de el, Vlad în acea de a vedea învins şi smerit pe acel care-i făcuse atît de usturătoare batjocură.

Capitolul XXIX

Cînd deasupra cînd dedesubt

In dimineaţa zilei de miercuri sulgeriul se trezi fără chef: toată noaptea fusese năcăjit de acelaş vis urît. Se vedea calare pe Daraban, înspre seară, şi o haită mare de lupi flămînzi îl gonia, cînd pe şesul Trotuşului, cînd prin poienile de pe faţa Pietrosului Mic, cînd pe drumul spre Poiana Prălii. El scotea în vis pistolul şi trăgea în lupi, dar în zadar lovia cremenele în oţel: nu ieşiau scînteie cari s'aprindă praful din ţigae. Altă dată el uita să ridice cucoşul, astfel că în zadar apasa pe tragaciu. Cînd se trezi în zori de ziuă, scaldat în nişte sudori răci, visa că tocmai cînd lupii îl ajunsese, la podul dela Laiţă, podul se prăbuşia sub povara lui şi sub acea a fiarelor şi cădeau cu toţii, unul peste altul, gramadă în pîrău.

Dimineaţa fu dureroasă pentru ţigani: vezeteul şi cu unul din rîndaşi se aleseră cu cîte douăzeci şi cinci de nuiele fiindcă caii nu i se părură sulgeriului destul de bine săcelaţi nici grajdiul rînit în chip mulţămitor, cele două spălătorie cu cîte cincisprezece fiindcă venise tîrziu la treabă, iar sofragiul cu douăzeci şi cinci fiindcă boieriul găsise o muscă în cafè. Zamfira fu suduită mai rău decît o ţigancă pentru că anteriaşul lui Patraşcan era descusut, sulgeriul se răsti chiar, pentru întăia oară, la Catrina care i adusese alt brîu decît acel pe care îl ceruse. Innainte de amiază încălecă pe Şoarec, cutrieră şesul unde se isprăvia cositul întorcînduse pe la vie unde, negăsind doagele vechi, de pe la poloboacele răsipite, din cari urmau să se facă iar vase, destul de bine curăţite, croi pe Spiridon, de calare, cu cîteva harapnice peste umere. Iar la prînz, părîndu-i aluatul dela plăcinta de carne prea gros, poronci să i se tragă douăzeci de bice lui Simion bucatarul care era de rînd în bucătărie în acea zi.

După masă se lăsă pe pat, dar nu putu să adoarmă. După ce s'întoarse, vreme de mai bine de un ceas, cînd pe coasta dreaptă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

cînd pe cea stîngă, bătu în palme, luă dulceţi şi cafè, apoi porunci să se puie şaoa pe Daraban.

De obiceiu pleca pe la toacă, de astădată ieşi pe poartă, îndreptînduse spre Poiana Prălii, cu un ceas mai de vreme. Băieţii lui Stan Făcăoariu, deşi nu se aşteptau încă să-l vadă trecînd, se învîrtiau prin curte: îndată ce zăriră pe sulgeriu puseră cîteva merinde în traiste şi se luară după el. Vlad Catana dormia în coliba dela prisaca lui, el nu auzi pe Strilea trecînd, de abie se trezi cînd sosiră cei doi flăcăi cari îi dădură de veste că sulgeriul trecuse spre Poiana Prălii. Ungureanul luă îndată dela părete un bucium neobişnuit de lung, de coajă de teiu legată cu cercuri de coajă de cireş, ieşi afară şi scoase din bucium cinci sunete prelungite apoi, după o scurtă tăcere, alte trei, puternice dar scurte şi, după altă tăcere, un sunet prelungit. Dădu din bucium în acelaş chip de trei ori. Flăcăii se minunară de puterea sunetelor ce le scotea Ungureanul: ele pătrunsese cu bună samă pănă în fundul văioagelor celor mai ascunse.

— Amarnic bucium, zise Neculai Făcăoariu, de unde-l ai nene Vlad?

— Dela cunoscutul de care v'am vorbit şi care mi l'a lăsat aici pentru ca, dînd dintr'însul în chipul ce aţi văzut, să-i dau de ştire că sulgeriul a trecut la Poiana Prălii.

— Mergem să ne aţinem la Laiţă? întrebă Mihaiu.

— Da ce, vrei s'aştepţi acolo trei ceasuri şi mai bine? răspunse Vlad. Sulgeriul şade ceasuri întregi de vorbă cu călugărul, căutînd să-i cîştige bunavoinţă. Ii cere sfaturi, îl pune să-i povestească despre cele ce a văzut şi a auzit la Sfîntul Munte şi la Ierusalim, îi povesteşte şi el ceiace ştie despre părintele mitropolit şi despre părinţii episcopi. Călugărul cunoaşte prea bine scopurile sulgeriului, este hotărît să nu-i deie moşia şi, fiind răzăş din satul nostru, îl urăşte pe boieriu, dar se preface că inima îl trage către el şi că, în privinţa moşiei, stă la îndoială. Către cunoscutul meu vorbeşte deschis şi face haz mare de chipul în care îşi bate joc de sulgeriu. N'avem nevoie să ne grăbim, boieriul nu pleacă niciodată dela călugăr înnainte de asfinţitul soarelui. Pănă la Laiţă nu-i decît o zvîrlitură de băţ. Rămînem aici pănă cînd umbra celui carpăn va ajunge la gardul

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prisăcii: ne vom mînji pe faţă şi apoi, de vom pleca atunci, tot vom avea de aşteptat pe loc un ceas şi mai bine.

Vlad Catana se înşela: sulgeriul de astă dată nu stătu cu călugărul pănă la asfinţitul soarelui. O nelinişte, o îngrijire ce nu şi-o putea lămuri stăpînia pe Strilea şi-l împiedeca să steie pe loc. De astă dată nu găsia ce să spuie sihastrului şi asculta poveştile lui numai cu jumatate de ureche: gîndul lui era aiure sau mai bine zis, nicăiure. Nu trecuse încă ceasul de cînd era la sihăstrie cînd se sculă ca să plece. Sihastrul se încercă în toate chipurile să-l reţie; la urma urmei, cînd sulgeriul încălecase şi era să deie pinteni calului, se apropie de el şi îl întrebă dacă nu ar fi bine şi spre folosul lui ca actul de danie ce i l'ar face să fie iscălit şi de vlădica de Roman ca chiriarh al eparhiei.

In altă zi, o asemene întrebare ar fi făcut pe sulgeriu să descalece îndată şi să steie de vorbă cu călugărul Gavril pănă după miezul nopţii. Şi de astă dată întrebarea îl făcu să tresară şi să scoată piciorul drept din scară, dar grija şi neliniştea de cari era stăpînit, învinseră setea de pămînt. Prinse iar cu piciorul scara ce o slobozise, se înţăpeni în şea şi se mulţămi să răspundă călugărului că fără îndoială iscălitura vlădicăi ar fi de mare preţ pentru el şi că vor vorbi mai prelung despre aceasta a doua zi, cînd va veni nesmintit la cuviosia sa; apoi dădu drumul calului care, de nerabdare, bătea pămîntul cu copita dreaptă de dinnainte. Străbătu în fugă drumul care despărţia sihăstria lui Gavril de Laiţă. Neliniştea crescîndu-i pe cît se apropiea de podeţ, cînd ajunse acolo era să deie ca de obiceiu pinteni lui Daraban spre a-l face să sboare peste pod, dar o presimţire tainică îl făcu să arunce de astă dată o privire pătrunzătoare în bolta de verdeaţă care acoperia suişul dincolo de pod. In aceiaş clipă o rază a soarelui care asfinţia în dosul plaiului dintre Şuşiţă şi Trotuş străbătu printre nouri şi arătă sulgeriului, în chip a lămurit, frînghia întinsă deacurmezişul drumului. Mintea lui pricepu pe loc cursa ce i se întinsese şi, în aceiaş clipă, se pregăti să iasă dintr'însa. Pe lîngă că era un barbat stăpîn pe sine în faţa primejdiei, Strilea precum am aratat avea, şi cu drept cuvînt, nume de călăreţ neîntrecut, apoi Daraban era cel mai bine învaţat din caii lui, deprins să îndeplinească mişcările cele mai grele sub îndemnul mînii, a genunchilor şi a pulpelor stăpînului şi chiar să asculte de cuvîntul lui.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Deşi cînd ochii sulgeriului zăriră frînghia el se afla de abie la şase stînjăni de dînsa, izbuti a face ca calul, îndată după ce sări peste pod, să se oprească deodată, ca şi cum i s'ar fi înfipt picioarele în pămînt, la o palmă de frînghie. In aceiaşi clipă el săria gios, scotea pistoalele din teaca ce o purta subsuoară şi, dînd un şuier uşor dar prelungit, se pitulia la pămînt lîngă o tufă mică care creştea pe marginea, ridicată de o palmă şi jumatate, a drumului. La auzul şuierului, Daraban se culcă gios în drum, iar sulgeriul trase încet oţelile pistoalelor. Nu se auzia nici un sgomot. După o bucată de vreme, sulgeriul scoase pălăria, o puse pe pistolul ce-l ţinea în mînă şi o ridică încet în vîrful tufei în dosul căreia se afla.

Atunci se auzi glasul lui Vlad Catana care striga:

— Foc măi!

Dar puştile ce se găsiau în mînile ţăranilor noştri din a doua jumatate a veacului al optsprezecelea erau adesea mai primejdioase pentru acei ce le întrebuinţau decît pentru vînatul sau duşmanul împotriva căruia se îndreptau. Puştile lui Vlad şi a lui Neculai scapărară, numai acea a lui Mihaiu luă foc şi încărcătura ei, ciuruind pălăria sulgeriului, o făcu să sboare pănă pe pod, iar glasul lui Strilea se auzi, zicînd:

— Valeu! m'au omorît tălharii!

La auzul acestor cuvinte, Vlad şi cu cei doi tovarăşi ai lui ieşiră din tufe şi se răpeziră la drum. Dar nu făcuse trei paşi cînd văzură în faţa lor, cu capul gol, dar în picioare, pe sulgeriu care le strigă cu un glas liniştit dar puternic de om sănătos:

— Acel ce va face un pas, înnainte sau înnapoi, este un om mort!

Şi într'adevăr gura pistolului cumplit, care nu ştiea ce este să deie greş, era îndreptată asupra lor de un braţ care ştiau bine că nu tremură, iar în mîna stîngă era alt pistol cu cucoşul tras.

Vlad Catana era un barbat fără frică care se uitase de nenumarate ori în ochii morţii fără ca vro clipă de slăbăciune să-l fi ademenit să deie înnapoi. Dar acuma orice mişcare însemna moartea neîndoielnică şi fără folos. Ungureanul se opri pe loc, cei doi flăcăi încremenise şi ei.

— Asvîrliţi puştile, răpede, răpede, strigă sulgeriul, urmînd să ţie pistolul îndreptat asupra lui Catana.

Puştile fură aruncate la pămînt.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Scoateţi cuţitele din brîu şi le aruncaţi gios, mai poronci sulgeriul, încet, să văd unde cade fiecare din ele.

— Aşa, urmă el după ce văzu cuţitele căzînd în iarbă. Acuma puneţi-vă în rînd. Foarte bine, adaose el, văzînd cum ei îndeplinesc orbeşte poroncile lui. Innaintaţi drept la drum şi vă opriţi la cel mesteacăn, şi cu pistolul ce-l ţinea în mîna stîngă li arătă un copac în marginea poienii, în drum, la vro cinci stînjăni dela vale de locul în care el se afla.

— Să nu împingă pacatul pe unul din voi să se răpadă la mine sau să s'încerce să fugă că-i zbor crierii! Aşa! Staţi! strigă el cînd ajunseră lîngă mesteacănul ce îl arătase. Înşiraţi-vă pe marginea dela vale a drumului, cu faţa spre marginea dela deal. Să nu vă mişcaţi! Să ştiţi că trag cu stînga ca şi cu dreapta şi că viaţa a doi din voi este oricînd în mînile mele.

Şi zicînd aceste cuvinte sulgeriul veni dinnaintea lor, tot acoperindu-i cu pistoalele. Razele soarelui aproape de asfinţit băteau în plin asupra feţelor lor.

— Ia să vedem cu cine am a face, urmă Strilea. Ha! cel din dreapta este Mihaiu a lui Stan Făcăoariu şi cel din stînga fratesău Neculai! Şi cel din mijloc este Vlad Catana! Dar bun vînat făcut-am eu astăzi! V'aţi adunat trei talhari, ca să mă ucideţi: dar aţi uitat mai multe lucruri. Intăiu că am ochi buni şi văd de departe chiar o frînghie întinsă deacurmezişul drumului; al doilea că sînt stăpîn desăvîrşit pe calul meu, al treilea că puştile voastre nu fac parale şi, al patrulea, că sînteţi nişte proşti. De eraţi mai deştepţi aşteptaţi, pentru a trage, să iasă la iveală nu numai pălăria, dar şi capul meu. Şi trebuia mai ales să trageţi pe rînd şi nu odată sau ca, la o asemene faptă, să mai aveţi cite un foc fiecare. Uitaţi vă, aţi ramas fără nici un foc şi am să vă mîn pănă la odaea vitelor mele, la Pîrăul cu Raci, ca pe nişte oi.

Flăcăii tremurau de frică ca varga, iar lui Catana, mînia, ruşinea şi simţul de neputinţă îi rîpise aproape cu desăvîrşire simţirile.

— Aşăzaţi-vă în drum, urmă sulgeriul cu un glas poroncitor, unul lîngă altul, cu faţa la vale. Porniţi înnainte fără a vă uita înnapoi sau în lături, şi nu vă încercaţi să fugiţi, căci orice încercare de fugă înseamnă moarte!

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Apoi fără a-i pierde din ochi, Strilea şuieră iar trăgănat, de două ori şi Daraban, care până atunci rămăsese nemişcat la pămînt, se ridică în picioare, mirosi frînghia apoi, sărind peste dînsa, urmă pe stăpînul lui care o încunjurase.

Cei trei tovarăşi o porniră înnainte, urmaţi la şăse paşi de sulgeriu care în fiecara mînă ţinea cîte un pistol cu oţelile întinse.

In cîteva minute ei străbătură astfel Poiana Călugărului şi ajunseră la lungul pripor care duce în pîrăul Pietrosului Mare, numit Priporul cel Mare, în dreapta şi în stînga căruia se ridica o ţihlă deasă.

— Incet aici, strigă sulgeriul, după ce începură să scoboare, să nu vă faceţi că căderi gios şi să nu cerce vro unul să scape în ţihlă: gloantele meu va fi mai iute decît dînsul. Mergeţi în şir, unul lîngă altul. Nu vă . . . . .

Sulgeriul nu isprăvi; o povară cumplită căzu pe spinarea lui şi-l doborî la pămînt, apoi două lovituri grozave, pe încheieturile braţelor, îl făcură să scape pistoalele. Un glas răguşit, care îl recunoscu îndată ca fiind acel al lui Niţă Şchiopul, strigă:

— Măi păcătoşilor, întoarceţivă şi puneţi mîna pe pistoale, că v'am mîntuit eu de nevoia în care vă vîrîse prostia voastră.

Cunoscutul despre care Catana vorbise flăcăilor, nu era altul decît Niţă Şchiopu care, îndată ce-şi văzuse rana tămăduită, venise să s'aşăze într'un bîrlog de urs părăsit din Pîrăul Lăcătuşului spre a aduce la îndeplinire răsbunarea ce o jurase sulgeriului şi o copsese în inima lui în tot timpul în care rana îl ţinuse pe coaste. Cînd Niţă după ce destăinuise sihastrului Gavril, rudei sale, scopurile lui şi-i ceruse un tovarăş îndrăzneţ şi de încredere care să-l ajute în îndeplinirea lor, călugărul îi numise îndată pe Vlad Ungureanul, cunoscut ca barbat îndrăzneţ şi urînd de moarte pe sulgeriu. Puşi faţă în faţă ei s'înţelesese dela cele dintăi cuvinte şi am văzut cum ura lor urzise planul care puse viaţa sulgeriului Mihalache în mînile Şchiopului.

Acesta aştepta în ascunzătoarea care se afla deasupra Priporului celui Mare ca Catana să-i deie de ştire că sulgeriul este în mîna lor. Auzind împuşcătura el venise răpede până în marginea poienii şi privise cum Strilea silia pe cei trei tovarăşi să lepede armele, cum îi cunoscuse şi-i pornise la vale. Şchiopul se dădu în marginea drumului care scobora priporul, unde se pitulă

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/md#1901 1932

în tufe şi cînd sulgeriul trecu lîngă el, sări în spinarea lui trîntindu-l la pămînt şi silindu-l să lase pistoalele din mîni.

Capitolul XXX

In care vedem pe sulgeriu căzut într'o primejdie grozavă

Ungureanul şi cu cei doi flăcăi întorcîndu-se şi văzînd pe sulgeriu întins la pămînt cu mînile goale şi cu Şchiopul în spinare dădură un strigăt de bucurie şi alergară îndată la el. Catana se grăbi să ridice pistoalele, să li lase cucoaşele în gios şi să le puie în brîu.

— Dar proşti mai sînteţi, zise Şchiopul. De nu aveam eu grijă să rămîn aproape de voi, vă ducea ciocoiul la spînzurătoare cum se duc mieii la zalhana. Dar să lăsăm vorba şi să ne apucăm de treabă; aveţi frînghii?

— Cum nu, răspunse Catana, am prea destulă şi începu să desîşure o frînghie de cînepă, subţire dar sănătoasă, ce o purta sub chimir.

Sulgeriul din clipa în care Şchiopul îl doborîse la pămînt sub povara şi puterea lui cumplită, rămăsese neclintit. Ştiea că puterea Şchiopului era neasamanat mai mare decît a lui şi nici nu-i trecu prin gînd să se puie cu dînsa: pricepea că numai dela agerimea minţii lui putea să i vie scapare de primejdia în care căzuse.

— Legaţi-i întăiu mîna dreaptă, aşa, poronci Niţă, acuma acea stîngă cu alt capăt de frînghie, bine! Acuma, urmă el, ridicîndu-se de pe sulgeriu spre a lasa partea dela brîu în sus a acestuia slobodă, aduceţi-i braţele la spinare şi-i încrucişăţi mînile, bine! Încrucişăţi frînghiile împrejurul mînilor, aşa! Luaţi hamgerul din brîu că n'are să mai aibă ce să facă cu el şi daţimi-l să-l aşăz sub chimirul meu. Acuma învîrtiţi capetele frînghiilor împrejurul mijlocului şi le legaţi dinnapoi; luaţi sama la nod, aşa! Luaţi alte frînghii! Innodaţi-le împrejurul gleznelor şi le încrucişăţi bine; aşa! Faceţi un nod ţapăn; bine! Mai aveţi frînghii? Încă un capăt? Ajunge. Legaţi-i bine genunchii. Şi acuma, zise el sculînduse în picioare şi scoţînd din brîu un feliu de ghem, făcut din fîn cusut într'o petecă, dela care atîrnau două curele înguste dar groase, întoarceţi pe cinstitul boieriu cu faţa în sus

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi-i puneţi acest căluş în gură. Este acelaş care o fost în gura lui Jinga cînd l'am legat de copac în fundul pîrăului, sub Carecna. Mi l'o adus înnapoi moşneagul care păzeşte acolo bordeiul meu. O astupat gura mocanului, va astupa şi pe acea a boieriului.

Sulgeriul care urmă să tacă şi să rămîe nemişcat, deschise singur gura şi lăsă să i se puie şi să se lege căluşul fără a face vro mişcare.

— Bine! zise Niţă cînd văzu căluşul legat, acuma luaţi pe boieriu şi mi-l răzămaţi de cel cărpăn.

Şi cînd poronca lui fu îndeplinită, Şchiopul veni în faţa sulgeriului, îl privi cîtva drept în ochi cu un zîmbet crud, apoi îşi scoase pălăria şi se închină.

— Mă închin dumitale cu multă plecăciune, cucoane Mihalache, zise el; s'o întors roata norocului: astăzi eu sînt sus şi dumneta eşti gios. Viaţa dumitale este în mînile mele; am să mă gîndesc acuma cum să ţi-o ieu. Înjunghia-te-voiu ca pe un mascur? Trage-te-voiu în ţapă şi frigete-voiu ca pe un cîrlan? Spînzurăte-voiu de vr'un nuc mare din livada bătrînească care mi-ai rîpit-o?

Şi Şchiopul se uita drept în ochii sulgeriului cu nădejde să-i vadă holbaţi de groază. Dar acei ochi priviau drept în ochii lui, fără nici o frică, aproape cu dispreţ.

— Crezi că nu voiu îndrăzni, urmă cu ciudă Şchiopul; dar vei vedea tu cît plăteşte nădejdea ta! Hai, flăcăilor, zise el întorcînduse către cei doui Făcăureşti, mergeţi răpede de aduceţi puştile voastre şi pe acea a lui Vlad şi apoi vom duce pe boieriu la curtea în care are să mîe astă noapte.

Flăcăii ducînduse să ieie puştile, Şchiopul făcu semn lui Vlad să-l urmeze la cîţiva paşi de locul în care zăcea legat sulgeriul. Se opri la o departare dela care Strilea nu putea să-i audă, dar de unde nu-l pierdeau din ochi.

— Mult mi-aţi stricat prin faptul că n'aţi fost în stare să mi-l duceţi legat la locul ce ţi-l însemnasem, zise Niţă. Nu mai pot tăgădui de acuma înnainte că eu am pus la cale tot planul. Aşi omorî pe sulgeriu fără a mai sta mult la gînduri, dar atunci nu pot capata dela dînsul hîrtiile prin care el mărturiseşte că dăniile sînt făcute cu meşteşug şi că mi întoarce moşia ce o luat-o dela părinţii mei. Trebue ca pănă mîni să chibzuesc alt plan.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Flăcăii, urmă el apoi după o scurtă tăcere, să se ducă acasă la ei. Iar tu să iei calul şi să-l duci la locul ce-l ştii; apoi dute la prisacă şi aşteaptă să vin eu la tine sau să te chem eu devale, la căprărie.

— Spuneai mai adinioarea că avem să ducem undeva pe boieriu, zise Catana.

— Mi-am schimbat gîndul; sulgeriul este de făptură sprintenă şi braţele mele sînt destul de voinice pentru a duce doi ca dînsul, răspunse Şchiopul.

Insă temeiul adevarat dar nemărturisit pentru care Şchiopul lasa pe cei trei tovarăşi pe loc era că nu voia să li destăinuiască ascunzătoarea în care hotărîse să ducă pe sulgeriu şi care-i slujia şi lui de adăpost.

Flăcăii se văzură venind răpede spre ei cu puştile şi cuţitele în mîni; Şchiopul urmat de Vlad se apropie iar de Strilea.

— Voi, zise el flăcăilor, duceţivă în sat şi mîni să aflaţi tot ce se povesteşte la curte şi în sat despre faptul că boieriul nu s'o întors acasă şi unul din voi să vie s'aducă lui Vlad, la prisaca lui, ştirile ce le-a fi adunat. El ştie cum trebue să mă cheme dacă are trebuinţă să mă vadă. Şi acuma să priviţi cum duce un mojic ca mine coşcogemite boieriu.

Zicînd aceste cuvinte Şchiopul luă dela Vlad pistoalele sulgeriului, le puse în brîu, se plecă, apucă cu dreapta frînghia care lega mijlocul lui Strilea, şi ridicîndu-l par'c'ar fi fost o pană, îl puse cu faţa în gios, pe umărul drept. Apoi, mai strigînd celor trei tovarăşi un:

— Să ne vedem cu bine! intră în ţihla dela deal de drum, îndreptînduse tot la deal.

Noaptea căzuse de tot şi în ţihlă era întunerec beznă, dar Şchiopul cunoştea bine calea adăpostului unde ducea pe sulgeriu şi nu stătu nici macar o clipă la îndoială asupra drumului ce avea să-l apuce. Dela un loc ţihla se răria şi copacii se făceau din ce în ce mai groşi: apucă la dreapta prin acest luminiş, pe un picior şi îl urmă pănă devale, în pîrăul Lăcătuşului, unde ţihla se făcea iar deasă. De acolo urmă tot pîrăul la deal, printr'o desime alcătuită dintr'un nuieliş de carpeni şi de aluni, amestecaţi cu tufe de smeură şi cu vie sălbatecă care, împreună cu suişul răpede, îngreuiau mersul din ce în ce.

In sfîrşit Şchiopul se opri şi şuieră de trei ori: de două ori

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

prelungit şi a treia oară scurt, şi îndată se auziră trei şuierături la fel. Şchiopul răspunzînd acuma prin alte trei, scurte tustrele, se auzi scăpărînd, apoi sfîşiitul unui fitil şi, gios, la pămînt dinnaintea lui, în mal, se văzu o lumină.

— Aici eşti Anico? întrebă Şchiopul.

— Aici bădiţă, răspunse un glas de femeie.

Atunci Şchiopul puse gios la pămînt pe sulgeriu şi se puse şi el pe pîntece: obrazul lui se găsia acuma dinnaintea unei deschizături înnaltă de două palme şi lată de trei din care ieşia lumina. In faţa lui, în deschizătură, se ţinea, pe brînci, Anica cu o opaiţă în mînă.

— Anico, ţi-am adus un berbec de soiu, zise Şchiopul, ie-l şi-l trage în bîrlog.

Şi, zicînd aceste cuvinte, luă iar pe sulgeriu, ţinîndu-l d astă dată cu faţa în sus şi-l împinse cît mai înnainte putu în acel feliu de girliciu îngust, prin care intrai în bîrlog. Anica dînduse înnapoi, puse mîna pe frînghia care încunjura mijlocul lui Strilea şi, trăgînd de dînsa, îl trase spre ea, iar Şchiopul se grăbi să intre şi el în bortă. Dincolo de girliciul lung de şase palme te aflai într'un feliu de peşteră, înnaltă de un stat de om voinic, lungă şi lată de vro douăsprezece palme, în pereţii căreia se vedeau gurile mai multor înfundături. Adăpostul Şchiopului nu era decît un bîrlog mare de urs, pe care hoţul îl făcuse, cu cîteva lovituri de cazma, mai încăpător şi mai ales mai înnalt. Şe aşazase aici de o săptămînă cu ibovnica lui.

— Ai văzut ce berbec voinic ţi-am adus? zise Şchiopul cînd se găsi în picioare lîngă Anica.

Şi luîndu-i opaiţa din mînă o plecă asupra feţii lui Strilea.

— Maică Precurată! li sulgeriul Mihalache, strigă Anica îngălbenind cînd îl zări.

— Chiar el este, zise Şchiopul, numai de astădată nu-i fudul şi poate că nu se mai gîndeşte să te ducă în tufe. Dar ia să-scoatem căluşul din gură, să vedem cum vorbeşte un boieriu cînd nu are apă la moara lui. Ţine opaiţa!

Şi Şchiopul plecînduse asupra lui Strilea, îl apucă, îl ridică, îl răzămă cu spinarea de părete şi apoi îi scoase căluşul din gură

Deşi era legat burduf, sulgeriul tresărise cînd auzise pe Şchiopu rostind pentru întăia oară numele Anicăi în faţa intrării bîrlo-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

gului. Cu toate pacatele lui Strilea, el era un barbat în toată puterea cuvîntului: nu numai că nu ştiea ce este frica, dar iubia primejdia pentru plăcerea de a se lupta cu ea şi de a o birui. Intr'însul era înrădăcinată credinţa că el este menit să ieasă teafăr din orice primejdie, ori cît de cumplită, în care l'ar fi împins întîmplarea şi cu cît era primejdia mai mare cu atîta o privea mai liniştit în faţă şi pîndia cu mai mult sînge rece prilejul de a ieşi dintr'însa.

De cînd se văzuse căzut în puterea hoţului, nu-şi ascunsese macar o clipă mărimea cumpenii în care se afla: îşi dădea samă de ura ce o avea Şchiopul împotriva lui, ştiea cît de răutăcios şi de crud era hoţul. Dar din capul locului pastra credinţa că va ieşi nevatamat din mînile lui. Faptul că Anica întovărăşia pe Niţă, dădu o nouă putere acestei credinţi. Anica dovedise doar sulgeriului la Carecna, în chip neîndoielnic pentru el, că el îi farmacase ochii, îi cucerise mintea şi-i îmbatase simţurile. Ea îl rugase chiar atunci s'o ieie la dînsul, s'o scape de Niţă care acuma, după ce făcuse cunoştinţa sulgeriului, îi părea varvar şi mojic, o făcea să ducă o viaţă sălbatecă şi plină de primejdii, dar pe care nu îndrăznia să-l părăsească fiindcă se temea să n'o omoare. Strilea nu se mai îndoia acuma de loc că scaparea era aproape.

— Ei, ce mai zici, cucoane Mihalache, mi se pare că nu eşti prea bucuros de întîlnirea cu mine? zise Şchiopul după ce-i scoase căluşul din gură.

— N'am pentru ce să fiu mulţămit, răspunse sulgeriul uitîndu-se liniştit drept în ochii hoţului.

— Am să te fac să plăteşti amar răul ce mi l'ai făcut.

— Eu nu ţi-am făcut nici un rău, ci din potrivă mult bine, zise sulgeriul cu aceiaş linişte; te-am prins cu nişte cai furaţi şi te-am scapat de spînzurătoarea care te aştepta pentru furtul cailor şi pentru omorîrea bietului Petrea.

— Dar cu ce preţ? zise hoţul.

— Găseşti poate, răspunse sulgeriul, că viaţa ta nu face cît pămîntul care mi l'ai vîndut pentru şăizeci de lei. Apoi pe vornicul Dumitrache cine l'o făcut să te ierte, oare nu eu?

— Dacă nu te amestecai în trebile mele eu rămîneam şi cu pămîntul şi cu caii, eram acuma om cu stare, zise Şchiopul. Dar

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

batjocura care ţi-ai făcut-o cu Anica, crezi oare că ţi-o iert? Crezi oare că vei scapa cu viaţă din mînile mele?

— N'am nici o grijă pentru viaţa mea, răspunse liniştit sulgeriul, voiu ieşi cu desăvîrşire teafăr din mînile tale.

— Şi de ce mă crezi atît de prost, întrebă Şchiopul.

— Prost ai fi dacă te-ai atinge de mine, răspunse sulgeriul.

— Şi pentru ce? mai întrebă hoţul. Nebun aş fi dacă m'aş lepada de răsbunarea ce trebuie s'o ieu asupra ta şi dacă nu m'aş folosi de prilejul ce-l am să-mi întorc paguba dela preţul cailor celor de preţ ce-i duceam grofului Apor şi dela vînzarea răzăşiei.

— Nebun ai fi, răspunse liniştit sulgeriul, dacă te-ai atinge de un fir de păr din capul meu. Sînt om de neam, înrudit cu toată boierimea ţării, pieirea mea ar aduce pe aceste locuri o oaste întreagă de oameni domneşti care ar cutriera toate cărările şi nu s'ar linişti până ce nu ar cerceta toate împrejurările acestei pieiri. N'ar rămînea răzăş necăznit în sat şi cu bună samă că ticălosul de călugăr care prin toate mijloacele s'o încercat să mă facă să întîrzii la el ar fi cercetat şi silit să spuie adevărul.

Şchiopul se uită la el fără a răspunde deocamdată şi în privirea lui se oglindia o ură sălbatecă şi neîmpacată. Dupa oareşcare tăcere, el zise scurt:

— Aşa crezi tu, eu însă cred altfeliu. Om vedea în curînd cine are dreptate; mîni dimineaţă om mai vorbi, pănă atunci să mîncăm şi să ne odihnim.

La păretele bîrlogului opus acelui de care era razamat sulgeriul se vedea un aşternut gros de cetină şi de fîn pe care erau aşternute nişte cergi asupra cărora erau aşazate, chiar la părete, doi saci umpluţi cu fîn şi cari erau meniţi să slujască drept perine. Alături de acest culcuş era o înfundătură în care intră Anica pentru a ieşi în curînd dintr'însa cu o pîne, o bucată de bujăniţă de cerb afumată, o ploscă de lemn şi o ulcică de lut în mîni.

— Deşi eşti boier, zise Şchiopul sulgeriului, ai s'aştepţi să mîncăm noi, ţaranii, şi apoi ţi-om face parte şi ţie.

Şi, zicînd aceste cuvinte, el se aşăză pe culcuş, făcu semn Anicăi să se puie lîngă el, scoase un cuţit din brîu, îşi tăie întăiu o bucată de pîne, pe urmă o fălie mare şi groasă de bujăniţă, apoi, după ce dădu cuţitul Anicăi spre a-şi face parte şi ea, începu să muşte răpede şi cu lăcomie cînd din pîne cînd din carne,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fără a scoate un cuvînt. Din cînd în cînd se opria pentru a lua plosca, a varsa dintr'însa vin în ulcica pe care o deşarta dintr'odată, silind pe Anica să beie şi ea cîte puţin din cînd în cînd.

După ce îşi astîmpără foamea, Şchiopul zise Anicăi:

— Du-i mîncare şi boieriului, numai de i-a fi ramas poftă.

— Cum nu, răspunse sulgeriul cu glasul liniştit, aproape vesel, mi-i foame chiar cum se cade. Fă bine, Anico, şi-mi taie o bucată bună de bujăniţă că tare îmi place.

— Om vedea noi de ţi-a mai fi foame mîni, morocăni cu ciudă, între dinţi, Şchiopul.

Anica tăie o bucată de pîne şi alta de bujăniţă şi le duse sulgeriului.

— Da cum dracu am să mănînc eu cu mînile legate, întrebă pe Anica Strilea rîzînd, ai de gînd să tai tu bucăţele mici şi să mi le vîri în gură?

— Desleagă i mînile şi braţele, Anico, zise Şchiopul care tocmai atunci îşi umplea luleaua cu tutun, l'oiu lega eu iar după ce-a fi mîncat.

Anica îngenunchiă lîngă Strilea şi, cu mare greu, izbuti să desfacă nodurile cari legau braţele şi mînile sulgeriului. Se uită de mai multe ori, pe furiş, în ochii lui Strilea şi privirea ei îi zicea atunci lămurit că-l iubeşte. Iar cînd Niţă intră în înfundătura de lîngă pat pentru a scoate dintr'însa o bucată de iască, ea îi şopti răpede la ureche:

— Nu te teme, te-oi ajuta eu, dar taci, nu răspunde.

Braţele şi mînile sulgeriului erau acuma slobode, însă înţepenite, numai după ce făcu cu degetele mai multe mişcări putu să apuce mîncarea într'însele.

— N'aţi putea, zise el, să-mi daţi un briceag cît de mic ca să taiu bujăniţa bucăţele?

Anica îi aduse un briceag şi o ulcică de vin, iar sulgeriul începu să mănînce cu poftă, făcînd să dispară în curînd şi pînea şi bujăniţa, apoi goli ulcica pănă la cea de pe urmă picătură.

— Bună mai era bujăniţa, zise el, şi halal de gospodina care o făcut-o. Acuma aş vrea şi eu să te cinstesc cu un lucru bun, şi, băgînd mîna în brîu, scoase dintr'însul o pungă de piele cu tutun.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— la gustă din acest tutun care vine deadreptul din Ţarigrad, nici vodă nu bea mai bun, şi întinse hoţului punga. Cred că mi-i lasa şi pe mine să-mi umplu un ciubuc, şi totodată scoase ciubucul de drum de sub chimir.

Hoţul făcu semn Anicăi care veni la sulgeriu, luă punga cu tutun şi o duse lui Niţă care scoase dintr'însa cît îi trebui spre spre a umplea luleaua care se isprăvise, după ce mai întâiu o curăţi. Apoi, după ce aprinse o bucată de iască pe care o vîrî în lulea, dădu punga înnapoi Anicăi zicîndu-i :

— Du tutunul boierului ca să-şi umple ciubucul, nu vreu să-i stric hatîrul că n'are să mai tragă multe ciubuce de acum înnainte.

— Fie multe, fie puţine, zise sulgeriul, după ce Anica îi aduse o bucată de iască aprinsă şi el o vîrî în lulea, numai să nu fie mai puţin gustoase decît acel care-l beu acuma, şi zicînd aceste cuvinte slobozi pe nări un adevarat nour de fum.

Capitolul XXXI

In care vedem săvîrşindu-se fapte îndrăzneţe şi grele

Şchiopul nu alesese încă de loc chipul în care avea să se răsbune împotriva sulgeriului. Nu resimţia atît de mult paguba ce i-o pricinuise luîndu-i înnapoi caii furaţi sau pierderea răzăşiei părinteşti ca faptul că sulgeriul îl învinsese printr'o deşteptăciune şi o îndrăzneală mai mare, mai de samă; apoi îi ardea inima batjocura ce şi-o făcuse Strilea cu Anica. Hoţul avînd o fire sălbatecă şi crudă se purta într'adevăr adesea în chip varvar cu aceasta, dar o iubia cu patimă şi cu o grozavă gelozie. Vroia înnainte de toate s'învingă pe sulgeriu, să s'arăte mai deştept, mai îndrăzneţ, mai meşter decît el, să-l vadă la picioarele lui, cerşindu-i mila. Vroia să-i facă rău, să-i sfişie inima, să-i pricinuiască pagubă, dar nu era hotărît în ce chip. Să-l silească să-i întoarcă pămîntul? Nu ţinea la pămînt. Să-i iea bani mulţi? Ştiea că sulgeriul n'avea de unde să-i deie. Spusese el lui Vlad Catana că are de gînd să silească pe boieriu să deie la mîna răzăşilor un zapis prin care ar fi recunoscut că toate dăniile făcute banului Constantin şi lui sînt meşteşugite, că ele sînt numai vînzări

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

ascunse, dar aceste erau spuse spre a dobîndi ajutorul lui Vlad şi al răzăşilor. Puţin îi pasa lui de gîlcevile dintre sulgeriu şi răzăşi pe cari nu-i putea suferi, căci Năneştii şi Făcăuareştii se purtase totdeauna faţă de el cu dispreţ şi cu bănuială. Apoi el ştiea bine că orice hîrtie iscălită de sulgeriu în chip silit şi sub imboldul unor ameninţări, nu putea să aibă nici un preţ şi că ar fi ramas răsuflată în urma jălbii lui sau, el murind, în urma acelei a clironomilor lui. Pănă atunci Şchiopul nu avuse în vedere decît învingerea lui Strilea, dar acuma, cînd îl avea în mînă, trebuia să se hotărască ce va face cu el.

Se aştepta să-l vadă îngrozit şi smerit, dar iată că sulgeriul se arata liniştit, plin de sînge rece, aproape nepăsător şi vesel, zidărind astfel ura hoţului. Şi acea ură îi spunea, în acea clipă, că din încurcătura în care a intrat nu poate ieşi decît omorînd pe sulgeriu şi făcînduse nevăzut cît mai curînd. Doară afară de Vlad Catana, de cei doi băieţi ai Făcăoariului şi de călugărul Gavril nu-l văzuse nime pe hotarul Tămăşanilor. Prepusul nu putea să cadă decît pe duşmanii din toate zilele ai sulgeriului, pe răzăşi. Date fiind împrejurările în fiinţă, orice ar spune sihastrul, Vlad sau băieţii Făcăureşti, nu putea să aibă sorţi de credinţă: tot de răzăşi avea să se lege dreptatea domnească şi el, Şchiopul, avea să rămîe nesuparat. Pe cînd deci sulgeriul trăgea cu poftă fumul mirositor al tutunului în piept pentru a-l slobozi pe urmă pe gură şi pe nări, Niţă hotărî moartea prinsului său. O clipă avuse de gînd să-l ucidă chiar atunci, înjunghiindu-l cu chiar hamgerul lui, dar îşi schimbă gîndul îndată. N'avea să ucidă pe sulgeriu aici în bîrlog, ci în nişte tufe, nu departe de drum şi trebuia să-l înjunghie cu un cuţit luat dela vreun răzăş, ca să cadă prepusul pe acel răzăş şi îşi aduse aminte că, în coliba dela prisaca lui Vlad Catana, văzuse un cosor îndoit, mare şi ascuţit ca un briciu. Se hotărî să meargă de dimineaţă la prisaca lui Vlad şi să puie mîna pe acel cosor. Dar deodată se hotărî să nu îngăduie pe sulgeriu să doarmă liniştit în noaptea care avea să fie cea de pe urmă a vieţii lui.

— Anico, zise el, ia mai iea din fînul care este strîns în cea înfundătură şi fă-i un aşternut bun boieriului să doarmă boiereşte pe moale astă noapte cînd se culcă viu pentru cea de pe urmă oară.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pe cînd Aoica dispărea în înfundătură, sulgeriul care isprăvise ciubucul, scutură liniştit cenuşa din lulea pe unghia degetului celui mare dela mîna stîngă, aşăză ciubucul între chimir şi brîul de şal, apoi zise:

— Îţi mulţămesc pentru bunavoinţă ce mi-o arăţi, sînt ostenit şi am de gînd să fac cinste patului ce, cu atîta bunătate, mi-l pui astă noapte la îndemînă, mai multă cinste chiar decît socoţi şi decît ţi-ar plăcea. Apoi, la rîndul meu, îţi făgăduiesc pe mîni noapte, în beciul meu, un pat şi mai bun, numai mă tem că vei gusta pe el o odihnă cam proastă.

— Eu, mîni, în beciul tău! strigă Niţă, dar, adaose el, sărind în picioare, şi răpezinduse spre sulgeriu, ce tot scotoceşti tu în brîul tău?

— Moartea ta, răspunse sulgeriul, scoţînd răpede din brîu, cu dreapta, un pistolaş, o adevărată jucărie cu strat de argint şi cu ţevie lungă de cinci degete, al cărui cucoş era ridicat şi apăsă tot odată pe trăgaciu.

Se auzi o detunătură şi Niţă, atins în mijlocul pîntecelui, căzu la pămînt, cu faţa în gios, la doi paşi de sulgeriu. Tocmai atunci ieşia din înfundătură Anica cu o legătură de fîn în mîni: spaima cea mai cumplită se oglindia în ochii ei.

— Vină răpede, Anico, de-mi desleagă picioarele, îi strigă sulgeriul.

Femeia aruncă fînul din braţe şi veni s'îngenunche lîngă el, dar era atît de spărietă în cît degetele ei nu fură în stare să dèslege nodurile. Insă sulgeriul dînd atunci de briceagul cu care tăiese bujăniţa şi care rămăsese lîngă el, taie răpede frînghia în mai muite locuri. Cu greu se ridică în picioare şi putu face vro cîţiva paşi.

Niţă care căzuse fără a zice un cuvînt şi rămăsese nemişcat, începu să geamă şi făcu o mişcare cu braţele. Sulgeriul apucă răpede pistoalele lui, pe care Niţă le scosese din brîu înnainte de a începe să mănînce şi le depusese lîngă el, pe culcuşul pe care se aşazase.

— Hoţul îi rănit de moarte dar încă nu-i mort, zise Strilea trăgînd oţelile: în grabă, cînd o sărit asupra mea, n'am putut ţinti la cap sau la inimă, ci am tras în mijlocul trupului.

Anica care stătea nemişcată în picioare lîngă locul unde şă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zuse legat sulgeriul, îi arătă cu mîna un şivoiu subţire de singe care ieşia de sub trupul hoţului.

— O, l'am lovit bine, zise sulgeriul, de acuma nu mai trăieşte. Pistolaşul meu este ghintuit şi glonţişorul lui străbate, la două-zeci de paşi, o scîndură de stejar de două degete. Ce cuminte am fost că l'am luat astăzi cînd am plecat, şi ce noroc că ei nu s'au gîndit să mă caute în chimir. Fără de el era greu de mine, numai dela ajutorul tău atîrnă scaparea mea. Îndată ce mi-ai deslegat mînile ca să mănînc, am ştiut că sînt scapat şi că ţin viaţa hoţului în mînile mele. Apoi am văzut îndată că tu ţii cu mine şi mare nădejde datu-mi-au privirile şi şoaptele tale; n'am să te uit pe tine niciodată şi, păşind spre dînsa, sulgeriul o cuprinse în braţe şi o sărută de mai multe ori.

Un gemăt mai prelungit ce-l dădu Niţă îl făcu să-i deie drumul şi să se uite cu bagare de samă la hoţ care rămînea întins la pămînt cu faţa în gios, cu braţul stîng întins, cu braţul drept îndoit sub trup. Dar această privelişte nu-stîrni jalea sulgeriului ci-i mări bucuria de a fi ieşit, prin iscusinţa şi stăpînirea lui pe sine, pentru a doua oară în aceiaş zi, din cumplita primejdie ce i-o pregătise duşmanii lui: sulgeriul era bucuros şi mîndru de el. El cuprinse din nou pe Anica în braţe şi reîncepu s'o sărute în chip sgomotos.

Pentru a doua oară Niţă dădu un lung gemăt şi glasul lui se auzi zicînd:

— Mi-i sete, apă!

Şi cînd sulgeriul şi cu Anica se uitară la el, văzură că, fără a mişca partea din gios a trupului, el, sprijininduse pe mîna stîngă, ridicase capul şi umerile şi se uita la ei.

— Astîmpără-i setea, Anico, zise sulgeriul, să moară cel puţin sătul de apă.

Anica scoase dintr'una din înfundături o ploscă, luă ulcica care rămăsese gios, în locul în care o lasase sulgeriul după ce băuse şi, îngenunchind lîngă Niţă, turnă din ploscă apă în ulcica pe care o apropie de gura Şchiopului. Dar în acea clipă, hoţul lăsînd greutatea trunchiului pe braţul stîng, scoase deodată de sub dînsul braţul drept şi, cu o iuţeală uimitoare, lovi pe Anica în spinare cu un cuţit ce-l ţinea în mîna dreaptă. Bîrlogul fu în acea clipă străbătut de un fulger, urmat de pocnitura unui pistol şi

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

capul lui Niță, cu crierii sdrobiți de gloantele sulgeriului, căzu la pămînt într'un lac de sînge. Anica se ridică în picioare, dar nu putu să steie decît o clipă, ar fi căzut gios dacă Strilea n'ar fi cuprins-o în brațe.

— Te-o lovit? Te doare întrebă el?

— Mă înjunghie în spate, răspunse Anica, și cînd sulgeriul se uită la spinarea ei, văzu pe cămeșă o pată mare de sînge, în mijlocul căreia șădea înfipt mînerul de os al unui cuțit.

Hoțul fusese rînit de moarte de gloantele din micul pistol cu strat de argint al sulgeriului: acel gloante pătrunzînd deasupra buricului, îi pricinuise o durere care îi rîpise cu desăvîrșire cunoștința, dar numai pentru o clipă, firea lui puternică îl făcuse să-și revie aproape îndată în simțiri. El auzi deci foarte bine cînd Strilea vorbi de ajutorul ce îi făgăduise privirile și șoaptele Anicăi, apoi supararea pricinuită de sărutările sulgeriului îl făcu să scape un gemăt. Avu grijă să nu miște trupul dar se folosi de faptul că brațul drept îi era îndoit sub brîu pentru a scoate un cuțit, scurt și îngust, dar ascuțit ca un briciu. Cînd auzi mai pe urmă pe Strilea sărutînd din nou pe Anica în chip și mai sgomotos, se hotărî să se răsbune înnainte de moarte asupra acelui din ei care avea să s'apropie mai degrabă de el. Anica venind să-i deie apă, pe dînsa o înjunghie.

Sulgeriul duse pe tînăra femeie pe culcușul pe care o întinse cu fața în gios, zicîndu-i să n'aibă teamă, căci cuțitul este mic și rana nu i se pare adîncă. Cînd, rupînd cămeșa, scoase încet cuțitul din rană, sîngele începu să curgă, dar nu cu putere; rana părea într'adevăr neînsemnată și Strilea ramase încredințat că Anica va rămînea cu viața. De altmintrelea aceasta îi spuse că nu simte nici durere nici slăbăciune și poate să miște brațele fără vro greutate. Ea arătă sulgeriului unde să caute o bucată de pînză de in spre a face ceva scamă și o cămeșă din care să facă fașe spre a lega rana.

Sulgeriul îi puse sub cap sacii umpluți cu fîn meniți să slujască drept perine, o așăză pe o coastă, o învăli cu sumanul ei care era spînzurat la gura unei înfundături și-i dădu să beie o ulcică de vin.

Anica îl încredință din nou că se simte bine și nu sufere, adăogînd că începe a-i fi somn, dar îl rugă cu stăruință să n'o părăsească ci să rămîe cu dînsa pînă la ziuă.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Strilea ar fi dorit să plece acasă ca să înceapă cu o clipă mai degrabă paşii trebuitori pentru pedepsirea răzăşilor cari, nu numai că luase parte la fapta mişeleasca săvîrşită împotriva lui, dar, aşa-i era credinţa, erau urzitorii întregii uneltiri. Pe de altă parte însă îi era greu să lese, singură cu leşul hoţului, pe tînăra femeie care, dela început, i se aratase prietenă hotărîtă şi era rînită din pricina lui. Spuse deci Anicăi să doarmă în pace, căci va rămînea toată noaptea cu dînsa, mai spunîndu-i că, de-i va fi rău sau de va avea nevoie de ceva peste noapte şi el ar dormi, să-l trezască numai decît. Apoi după ce aprinse o opaiţă nouă, destul de lungă pentru a arde până în ziuă, se culcă lîngă Anica, avînd pistoalele aproape de el şi începu să plănuiască chipul în care avea să întrebuinţeze dimineaţa zilei următoare. Dar aducîndu-şi aminte că este pe gios, întrebă pe Anica dacă nu ştie unde Niţă pregătise ascunzătoarea pentru calul lui.

— Ştiu, zise Anica, în rîpa care dă în pîrău, dela deal de poiana Bacalăului.

Dar sulgeriul de abie începuse să urzească planurile de răsbunare asupra răzăşilor cînd somnul puse stăpînire pe el, ţinîndu l ferecat pe culcuş lîngă femeia rînită şi la trei paşi de leşul hoţului ucis de el.

Cînd se trezi, opaiţa se stînsese, dar lumina zilei intra în bîrlog prin vro trei crăpături pe cari hoţul le făcuse la rădăcinile unui carpăn uriaş ce creştea deasupra bîrlogului. Aducîndu-şi îndată aminte unde se află şi cele petrecute în ajun, se întoarse către Anica şi o întrebă:

— Cum îţi este? Ai dormit bine?

Dar Anica nu răspunse, ea nu se mişcă. Sulgeriul se plecă asupra ei şi puse încet mîna pe mîna ei: acea mînă era rece ca ghiaţa şi înţăpenită. Strilea se plecă asupra feţei ei: gura îi era deschisă, dar suflet nu ieşia dintr'însa: pe barbie şi pe piept se vedea un mic lac de sînge închegat. Anica murise în cursul nopţii, deodată, în somn, căci rămăsese aşazată tocmai în feliul în care o aşazase seara sulgeriul. Acesta pricepu că rana pricinuise o scurgere de sînge înlăuntrul pieptului.

Sări în picioare şi simţi ceva moale sub călcăiul lui: cînd se plecă văzu că era o bucată din crierii zdrobiţi ai lui Niţă. Cursul acestei povestiri ni-o dovedit cu îndestulare că sulgeriul era

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

barbat străin de teamă şi stăpîn pe sine, dar megieşia nemijlocită a acestor două trupuri părăsite de suflet îi deveni nesuferită. Puse răpede pistoalele în brîu, păşi peste leşul hoţului, se puse pe brînci pentru a ieşi din bîrlog şi în curînd se văzu la lumină. Soarele răsărise de vro trei ceasuri. Cu capul gol, căci precum am văzut, pălăria îi fusese împuşcată de Mihaiu Făcăoariu şi sburase pe podul dela Laiţă, sulgeriul se scoborî răpede dealungul scursurii Lăcătuşului în Pietrosul cel mare, străbătu pîrăul sărind din piatră în piatră şi se îndreptă la deal. Cînd ajunse în dreptul celei dintîi rîpi de pe malul drept, începu să şuiere de trei ori, uşor şi prelungit. Un nechez de cal îi răspunse numai decît. Sulgeriul urcă voios rîpa la deal şi la vro sută de stînjăni de pîrău găsi pe Daraban sub un umbrar de cătină, şaoa şi frîul erau lîngă cal.

Fără a pierde vreme Strilea puse şaoa şi frîul şi, sărind pe cal, se îndreptă spre Tămăşăni, însă nu pe drumul mare, dar prin mijlocul luncii de arini în care curge pîrăul. Plănui să ajungă acasă fără ca să ştie vro unul din răzăşi.

Cum intră pe poartă, încunjurînd pe la biserica şi prin desimea de sub tapşanul Tămăşănilor, poronci ţiganilor pe cari îi văzu în curte să nu sufle macar un cuvînt despre sosirea lui. De oarece i se întîmpla adesea să lipsească o noapte întreagă fără a vesti pe slugi mai înnainte, aceste nu se îngrijise de loc de lipsa lui.

Poronci îndată să-i cheme pe Ion Tiron spre a-l trimite cu un car cu boi să ridice trupurile Anicăi şi a lui Niţă din bîrlog, dar Tiron nu fu găsit nicăiure. Mai mulţi ţigani îl văzuse plecînd în ajun, cu puşca în spinare, spre malul Trotuşului, dar nime nu-l văzuse întorcînduse. Sulgeriul poroncind să fie adus la dînsul îndată ce se va întoarce, se duse să-şi sărute copiii, să se spele şi să se schimbe.

Capitolul XXXII

Roada spurcată a unei sămînţi otrăvite

Pe cînd doi Făcăureşti pîndiau pe sulgeriu la Laiţă cu Vlad Catana, tatăl lor intra în ograda lui Andrei care s'întorsese tocmai atunci dela vie, şi-l ruga să nu-l lese să meargă singur la

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

leşi, ci să vie cu el. Bătrînul avea să se întîlnească în vîrful Ciortolomului cu doi răzăşi din Jăvreni cari mergeau la leşi pentru o treabă a lor, dar zicea că nu-i este îndămînă să fie numai cu străini şi ar dori mult să aibă lîngă el pe un om din satul lui, pe o rudă. Fusese la părintele Gheorghe ca să se sfătuiască cu el şi părintele îl îndemnase să ieie pe Andrei care cunoştea leşul bine şi avea într'însul cunoscuţi cărturari şi alţii în slujbă. Stan mai adăugia că se îndatoreşte el să poarte toate cheltuiala drumului. Safta care îşi iubia mult părintele, îndemnînduşi şi ea soţul să nu lese pe socrusău să umble singur pe drum, Andrei primi şi se pregăti îndată de drum.

A doua zi, cînd de abie se crapa de ziuă, Stan Făcăoariu şi cu Andrei se aflau gata de drum la părintele Gheorghe. Preotul scosese din sipet un sac de pînză cuprinzînd o parte din hîrtiile satului şi le întinsese pe masa de lîngă cele două fereşti dela păretele din faţă. Făcăoariu adusese şi el acele cari se aflau la dînsul şi le întinsese gramadă pe aceiaş masă, iar părintele le lua pe rînd, alegînd cîte o hîrtie, cînd din gramada lui cînd din acea a lui Stan şi le aşaza după veleat într'o taşcă de piele galbînă cusută cu flori mari roşii, tot de piele, şi prinsă de nişte curele sănătoase care era menită să fie purtată de Andrei. Imprejurul lor erau strînşi preuteasa, Safta cu copiii ei, femeia lui Stan, călugărul Varsanovie, băieţii Făcăoariului şi încă vro trei răzăşi.

— Patruzeci şi şăpte de bucăţi, zise părintele Gheorghe dînd gugiul taşcăi peste gura ei şi prinzîndu-l de bumbul de piele aşazat spre acest sfîrşit. V'am dat toate cîte pot fi de trebuinţă, oprind numai ţidulile de vînzare între răzăşi pe cari le-om duce în ziua sorocului. Şi acuma pe drum, căci ştiţi că la răspîntia din vîrful Ciortolomului vă aşteaptă dascalul Neculai Lepşa şi cumătrul Gafton din Jăvreni cari merg împreună cu voi la leşi. Să vă ajute cel de sus!

— Să te audă Dumnezeu, răspunseră Făcăoariu şi cu Andrei cari după puţine clipe ieşiau pe poartă, Andrei calare pe un şarg tînăr şi puternic, iute şi sprinten la mers, iar Făcăoariu pe iapa lui cea albă, Dochiţa, care în tinereţile ei fusese vestită ca bună de drum, dar se mai muiese acuma la bătrîneţe. Fiecare drumeţ avea, atîrnat de oblîncul de dinnainte al şălii, cîte o păreche de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

rafturi de piele din cari ieşiau straturile lungi, strîmte şi sapate a unor pistoale turceşti, iar de oblîncul de dinnapoi erau spînzurate cîte două traiste pline de merinde şi de schimburi.

Indată ce ieşiră din sat o luară la umbletul cel mare şi, pănă la malul Trotuşului, la vadul Boiştei, Dochiţa se ţinu de şargul lui Andrei fără prea multe îndemnuri dela călcăii şi dela biciul călăreţului. Trotuşul venind mare în urma unor ploi la munte, nu se mai putea trece, de două zile, decît cu luntrea. Cînd drumeţii noştri sosiră pe mal, văzură de cealaltă parte pe Simion Crăciun, luntraşul, un fin de botez al Făcăoariului, pregătindu-se să treacă nişte oameni din Boiştea la bucăţile lor de pe malul drept. Scoaseră şălile de pe cai şi frîele, rafturile şi desagii cu schimburi şi cu merinde, lăsînduli numai căpestrele în cap.

— Bine am găsit, naş Stane, zise Făcăoariului Simion Crăciun. M'ai scutit de un drum pănă la Tămăşăni.

— Mulţămesc ţie, fine Simioane, răspunse Stan, dar pentru ce oare erai tu să te trudeşti pănă la noi?

— Unchieşul, tată-meu, îi bolnav rău de o săptămînă; de cinci ori pănă acuma cetitu-i-o popa molitve, toate babele dela noi, dela Helteiu şi dela satul din gios stînsu-i-au cărbuni, descîntatu-l'au şi datu-i-au să beie fierturi de feliu de feliu de buruieni, dar toate în zadar, bietul unchieş slăbeşte, se stînge văzînd cu ochii. Aseară m'o chemat şi mi o spus: Du-te, fătule la cumătru Stan Făcăoariu şi-i spune că nu mai am zile, că mîni, cel mult poimîni, îmi îndeplinesc şi eu datoria obştească, dar că tare îl rog să vie vie pănă la mine cît mai sînt încă în toate minţile, că am să-i spun nişte lucruri de samă.

— Şi de ce n'ai venit aseară? întrebă Făcăoariu, veniam îndată.

— N'am venit din pricina ploii cumplite care o căzut la noi, răspunse Simion.

— Cum, la voi o plouat? întrebară într'un glas Făcăoariu şi Andrei, la noi n'o căzut nici macar o picătură de apă şi cerul o ramas senin.

— La noi n'o plouat, o turnat cu cofa, ziseră Boiştenii cari se dăduse gios din luntre şi rămăsese împrejurul lor, de abie poţi merge pe drum de glod ce este.

Stan Făcăoariu se sfătui din ochi cu gineresău, apoi răspunse:

— Cu toate că sînt foarte grăbit, m'oiu abate dela drum, pe-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

un cias, ca să văd pe cumătru Manea şi să aflu din gura lui ce are să-mi spuie. Nădăjduiesc că moartea îi mai departe de el decît crezi. Andrei şi-a urma drumul înnainte ca să s'întîlnească cu nişte cunoscuţi ai noştri dela Jăvreni cari merg şi ei la Ieşi şi ne aşteaptă la răspîntia din vîrful Ciortolomului.

Drumeţii intrară în luntrea în fundul căreia se aşazară pe vîne, ţinînd fiecare calul de pana căpăstrului, iar Simion ramas în picioare cu prăjina în mînă, împinse cu toată puterea în mal spre a face ca luntrea să se depărteze.

— Ştii una, tată, zise Andrei cînd luntrea ajunse lîngă celalalt mal, am să încalec eu pe Dochiţa şi-ţi las pe şargul meu; pe el îl poţi goni cît vrei, şi ai s'ajungi de grabă în vîrful dealului. Iar noi, în loc să te aşteptăm la răspîntia de pe plaiu, om merge alenea înnainte şi, sau ne-i prinde în drum sau ne-i găsi la Sascut, la crîşma lui Antal Cochior. Aş merge şi eu să văd pe moşu Manea, dar mi-i teamă că dascalul Neculai care-i om cam nerăbdător din fire să n'o apuce înnainte şi să nu-l mai prindem. Cu hîrtiile cari le ducem cu noi, mai bine să fim patru pe drum decît doi.

— Bine-ai vorbit, zise Făcăoariul, aşa să facem.

Cum ajunseră la mal, răzăşii noştri săriră din luntre, zmulseră iarbă dimprejurul lor şi, făcînd dintr'însa şomoioage, şterseră spinarea şi pîntecele cailor şi apoi le puseră şălile şi frîele, Andrei avînd grijă să puie şaua lui pe Dochiţa.

Se despărţiră chiar dela malul apei, Făcăoariu apucînd în stînga, spre casa lui Manea Crăciun, iar Andrei în dreapta, spre biserică, de unde începea potica de pe valea Slatii care duce în vîrful Ciortolomului şi de acolo, pe valea Ederii, la Sascut.

Suişul era, precum mai este şi astăzi, foarte răpede, calea grea din pricina ploii din ajun, Dochiţa greoaie şi moale, iar trupul de urieş al lui Andrei greu, împrejurări cari, toate împreună, făceau pe drumeţul nostru să înnainteze foarte încet. Suia de mai bine de un cias şi de abie străbătuse două treimi din deal, se afla într'o ţihlă deasă în care merse un sfert bun de cias şi era silit să ţie necontenit mînile dinnaintea ochilor spre a-i apara de loviturile crengilor, lăsînd pe Dochiţa să urmeze potica în voia ei. La o cotitură văzu deodată lumina unui ochiu de poiană înnaintea lui şi, în mijlocul acelei lumini, un stejar mare şi stu-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

fos. Lovi pe Dochița cu călcăii spre a ieși mai răpede din țihlă și a lasa iapa să mai răsufle în poiană, dar în clipa în care intra în lumină, dintre crengile stejarului plecă un fulger urmat de o pocnitură și Andrei, lovit în mijlocul pieptului, căzu la pămînt, iar iapa după ce sări spărietă în lături, începu să pască iarba din poieniță.

Apoi după trecere de mai multe minute, se auzi un foșnet în crengile copacului, și dintr'însul sări pe iarbă Ion Tiron, cu o pușcă cu oțelile trase în mînă și alta în spinare. Fața îi era galbînă ca ceara și tremura ca varga. După ce ramase cîtăva vreme nemișcat, ascultînd cu urechea spre drum, neauzind nici un sgomot, se duse răpede la locul în care zăcea Andrei. Cînd se plecă asupra lui, dădu un țipet și sări în sus.

— Dumnezeule, strigă el, n'am împușcat pe Stan Făcăoariu, am curmat zilele lui Andrei Nan! Am făcut moarte de om de geaba! De unde să știu că Andrei o schimbat șargul lui cel voinic pe gloaba cea balaie și bătrînă a Făcoariului, și scăpînd pușca gios, țiganul începu să-și frîngă mînile și să-și smulgă părul.

Dar, deodată tăcu, zărise taşca de piele atîrnată de gîtul lui Andrei; își aduse aminte că și sulgeriul are o taşcă la feliu în care își poartă hîrtiile la drum. Și numai decît îi fulgeră prin minte:

— Dacă hîrtiile răzășilor sînt în taşcă, se vede că, la urmă, s'o schimbat hotărîrea satului și că în loc să plece Stan Făcăoariu o plecat Andrei Nan ca om mai tînăr, mai deștept și care cunoaște Ieșul. Și dacă am pus mîna pe hîrtiile răzășilor și le dau sulgeriului, mare are să fie bucuria lui și are să-mi deie pe Catrina înnapoi.

Și scoțînd cuțitul din brîu, tăie răpede cureaoa de care era atîrnată taşca pe care o luă, ridică gugiul și, vîrînd mîna într'însa, scoase mai multe hîrtii și urice.

— Uricile răzășilor! Uricile răzășilor! strigă el cu bucurie.

Dar de cînd pusese ochii pe taşca cea galbînă cu flori roșii, toată mintea, toate simțurile lui erau ațintite asupra ei; apoi pămîntul era ud de ploaie, frunzile căzute gios ude și ele nu foșniau sub opincă, Ion nu auzia cum se apropiau cu pași sprinteni doi oameni. Îi simți numai cînd ieșiră din țihlă. Intorcîn-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

duse răpede, ramase încremenit în faţa călugărului Varsanovie şi a lui Vlad Catana.

Aceiaş privire arătă călugărului care mergea înnainte pe Ion cu taşca de piele în mînă şi pe Andrei întins la pămînt.

Dînd un strigăt cumplit, el se răpezi spre Ion cu ciomagul rîdicat, dar acesta sărind în lături, o apucă la fugă la deal, urmînd să ţie taşca cu uricile în mînă. Varsanovie îngenunchiă lîngă trupul încă cald al frăţinesău, dar Vlad Catana se răpezi după Ion cu puşca în mînă ridicînd oţelile şi încercîndu-se să tragă într'însul.

Şi acuma voiu lămuri cetitorului prin ce întîmplare aceşti doi oameni se aflau pe locul omorului făptuit de ţigan.

Capitolul XXXIII

Goana după ucigaş

Călugărul Varsanovie împreună cu tatăl său, cu toţi ai lui şi cu Făcăureştii urmărise din ochi pe cei doi drumeţi pănă în clipa în care o cotitură a drumului îi ascunsese privirii lor. Safta, cu copiii şi cu fraţii ei, plecase aproape îndată, iar Varsanovie urmase pe părintele Gheorghe la vro două firte de vie aflate în fundul grădinii preotului şi începu să-l ajute să înnoiască legăturile cari căzuse sau se desfăcuse.

Tatăl şi fiul lucrau poate de un sfert de cias în tăcere cînd văzură pe preuteasă apropiinduse de ei cu paşi răpezi, ţinînd în mînă nişte hîrtii.

— Uite ce am găsit sub masa pe care ai întins şi ai ales hîrtiile, zise ea preotului cînd ajunse lîngă el.

Părintele Gheorghe se uită mirat la ele:

— Uricul lui Petru Şchiopul şi cartea gospod a lui Vasile Lupu dela 7147! strigă el spăriet. Or fi căzut sub masă fără ca să bag de samă! Hîrtiile noastre cele mai de nădejde! Trebue să facem numai decît un om calare care să ajungă pe Andrei şi pe cuscru Stan şi să le deie hîrtiile! Dar pe cine să găsim acuma?

— M'oi duce eu, zise călugărul. Şoimul dumitale a mai fi doară în stare să tragă încă o fugă. El paşte acuma în livadă; mă duc să pun şaoa pe dînsul şi plec numai decît.

Pe cînd Varsanovie s'întorcea din livadă ducînd pe şoimul de

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

coamă pentru a-i pune şaoa şi frîul ce părintele în acea vreme le scosese din căsoaie, văzură, intrînd în ogradă pe poarta ramasă deschisă, pe Vlad Catana cu puşca în spinare. Ungureanul venia să afle dela preot temeiurile pentru cari plecase şi Andrei la Ieşi. Cînd auzi întîmplarea cu cele două urice uitate şi văzu pe Varsanovie gata să'ncalece, un îndemn necugetat îl făcu să zică:

— Vin şi eu cu tine Mă duc fuga până acasă să pun şaoa pe iapă şi te ajung până la biserică.

Varsanovie n'avea pentru ce să fugă de însoţirea lui Vlad, dar chiar de nu i-ar fi fost pe plac, n'ar fi avut vreme să-şi arăte neprimirea, căci Vlad, care era vestit de sprinten, o luase la fugă spre casă. Şi într'adevăr, cînd Varsanovie se afla pe lîngă gardul bisericii, scoborînd priporul spre Pietrosul cel Mare, auzi tropotul copitelor iepii lui Vlad şi peste cîteva clipe fu ajuns de el.

După ce trecură pîrăul îndemnară caii la fugă şi cu călcăii şi cu varga, dar amîndouă dobitoacele erau bătrîne şi peste samă de bine hrănite, cu vai nevoie le siliră la un umblet greoiu şi necontenit întrerupt.

Pe malul Trotuşului găsiră pe Simion a lui Manea Crăciun care atunci aducea la mal un nou rînd de Boişteni. Varsanovie şi cu Vlad întrebîndu-l dacă văzuse pe Stan Făcăoariu şi pe Andrei, Simion li lămuri cum Stan se abătuse pe la tatăsău şi Andrei apucase singur la deal, spre a se întîlni mai răpede cu Jăvrenii cari îl aşteptau la răspîntia din plaiu. Adăogi apoi că Stan Făcăoariu plecase mai adinioarea, dar nu pe acelaş drum ca Andrei: îl ducea băietul cel mai mic al lui Manea Crăciun pe o carare mai scurtă, pe dealul Băluţii.

Cînd ajunseră la celalalt mal, Simion stărui mult de călugăr să vie să vadă pe tatăl său care slăbia din cias în cias, dar călugărul care, la auzul vestii că fratesău plecase singur înnainte, fusese cuprins de o îngrijire ce singur nu şi-o putea lămuri, stărui să plece cu o clipă mai de grabă pe urma lui Andrei. Isprăvise să puie şălile şi frîele pe cai cînd Vlad zise:

— Ştii una, ia să lăsăm mîrţoagele în sama vărului Simion pănă la întoarcerea noastră şi noi să suim dealul pe gios. Gloabele sînt bătrîne şi moi, din pas n'avem să le scoatem la deal. Noi sîntem amîndoi sprinteni şi iuţi de picior, avem să ne suim de a-fuga.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Varsanovie consimţind bucuros, caii fură încredinţaţi lui Simion Crăciun şi tovarăşii noştri o apucară spre biserică cu pasul sprinten şi uşor al ţaranului dela munte.

Erau la jumatatea dealului cînd auziră pocnetul unei puşti; Varsanovie, fără a-şi da samă pentru ce, îngălbeni, inima începu să-i bată mai tare şi mai răpede, pasul lui se făcu mai grăbit.

Cînd intră în ţihla cea deasă de dela vale de poieniţă, i se păru că acea ţihlă nu se mai sfîrşeşte, atîta era de nerăbdător să iasă la lumină. Din întăia ochire pricepu totul; întăia lui mişcare fu să sdrobească capul ucigaşului cu băţul gros de corn ce-l avea în mînă. Ţiganul scăpîndu-i printr'o săritură în lături precum am văzut şi luînd-o la fugă urmărit de Catana, călugărul îngenunchiă lîngă trupul frăţînesău şi începu să-l pipăie. Simţindu-l cald, nădejdea că Andrei trăieşte, că va trăi, puse stăpînire pe el, dar, vai! pentru puţină vreme: inima nu bătea, iar din gură curgea o spumă amestecată cu sînge. In zadar îi vorbi, îl frecă pe mîni, trupul rămînea nemişcat se răcea şi se înţăpenea răpede. Stăpînit cu desăvîrşire de durerea lui, nu auzise strigătele mai multor oameni care se auziau în plaiu, în curînd însă un foc de puşcă, urmat îndată de altul şi apoi de un al treilea, îi dădură s'înţeleagă că Vlad, urmîndu-şi goana după ţigan, dăduse de cei doi Jăvreni care aşteptau în vîrful dalului şi că se trăsese în ucigaş.

Glasurile urmară să se mai audă încă o bucată de vreme, dar depărtînduse necontenit, Varsanovie înţelese că nu trebue să s'aştepte ca Vlad sau altcineva să vie în curînd la el. Se hotărî să ridice fără întîrziere trupul frăţînesău. Aduse pe Dochiţa şi, cu mare greu, iapa dînduse necontenit în lături, zvîrlind şi sărind la vederea leşului însîngerat, izbuti să-l lege pe spinarea dobitocului, deasupra şălii. Apoi, luînd dîrlogii în mîna stîngă şi cuprinzînd mijlocul lui Andrei cu braţul drept, ca să nu atîrne la pămînt, se îndreptă încet spre sat.

Capitolul XXXIV

Blăstămul

Sulgeriul aştepta venirea lui Ion Tiron la vremea mesei. Văzînd atunci că el nu vine, chemă pe Iftîme a lui Grigore Pitarul,

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

îi poronci să înjuge pe loc cîte o pereche de boi la două care, şi luînd cu el trei ţigani voinici, să se ducă întins la Priporul cel Mare. Apoi îi descrise cu amănunţime locul în care se afla bîrlogul unde zăceau trupurile lui Niţă şi a Anicăi poroncindu-i să le ridice de acolo şi să le aducă în sat.

Sulgeriul se hotărîse să plece fără a pierde vreme la Focşăni pentru a aduce la cunoştinţa starostelui încercarea de omor făptuită asupra lui de răzăşi în înţelegere cu Niţă Şchiopul şi a cere lui. Grigoraş Leon să vie însuş la Tămăşăni pentru a cerceta faptele. Nu se îndoia că avea astfeliu în mînă un mijloc minunat pentru a supune pe răzăşi cu desăvîrşire şi nu numai de a scapa de judecata cu ei prin trimiterea la ocnă a celor mai dîrji, ci că avea să fie pus în stare să cumpere şi părţile ramase în mîna lor. Işi făgăduia mai cu samă să fie fără milă pentru sihastrul Gavril care îşi bătuse într'atîta joc de el: călugărul avea să-l roage acuma cu tot înadinsul să primească partea lui! Dar de nimic nu se bucura atîta ca de faptul că avea acuma pe duşmanul lui de căpetenie, pe Stan Făcăoariu în mînă. Căci după partea ce o luase flăcăii Făcăureşti în prinderea lui nu mai avea Stan cum să scăpe: la urma urmei era hotărît să deie lui Grigoraş Leon jumatate din averea lui, numai să-l mîntuie de acel potrivnic învierşunat. Iar în cît privia pe Năneşti nu era de gîndit ca să nu fi fost amestecaţi şi ei în acea uneltire şi de astădată, mai ales dat fiind că cercetarea avea să fie făcută de astădată, nu de mazili proşti, ci de un meşter la asemene lucruri, nu mai aveau să-i scăpe din mînă. Iar odată căpeteniile răzăşilor dovedite de uneltitori ai încercării de omor asupra unui boieriu de neam ca el, nu mai aveau cei de rînd cum să steie la judecată: trebuiau să i se închine şi să se roage de el să primească părţile lor danie în schimbul iertării şi a ocrotirii lui. Şi sulgeriul care după masă se întinsese pe pat fără a putea să aţîpe, se vedea stăpîn pe Tămăşăniі întregi. Incepuse chiar să găsească hotarele lor prea înguste şi se gîndia la mijloacele prin cari ar putea să se vîre şi în Negoieşti, îşi adusese aminte că i se vorbise de o babă slabă de minte, care stăpînia nişte fînaţe de soiu la gura Brăduleţei, adică tocmai în hotarul Tămăşănilor, cînd Culiţă intră în odaie şi-i spuse că în sat s'aude larmă mare: ţipete, bocete şi sudălmi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Cum? își zise sulgeriul, să fi ajuns Iftime cu leșurile femeii și a hoțului, dar răpede o mai umblat, căci încă nici n'o tocat la biserică, oare ce să fie? Spune să-mi puie îndată șaoa pe Șoarec, adause el către fecior.

După puține clipe calul era la scară și sulgeriul care în acest timp se încalțase, pusese o pălărie pe cap și atîrnase de gît tocul cu pistoalele, săria în șea.

Sgomotul în sat era într'adevăr asurzitor; ceiace mirá pe Striea și-l făcu să grăbească mersul lui Șoarec, erau bocetele cumplite cari s'auziau.

— Ce dracul! se întrebă el, au oare răzășii nerușinarea să bocească pe Șchiopul?

In curînd, la o cotitură, zări dintăiu o mulțime mare adunată dinnaintea porții lui Andrei, apoi, apropiinduse, văzu că mulțimea este strînsă împrejurul unui car, dar nu împrejurul unuia din carele lui, cu cari plecase Iftime a lui Grigore Pitarul, ci împrejurul unui car străin, la care erau înhamați doi cai țărănești. Lîngă car era călugărul Varsanovie, galbîn, cu ochii în fundul capului, cu barba încîlcită. In carul plin de fîn se vedeau, ieșind de sub un suman, picioarele încalțate cu ciubote ale unui barbat, asupra părții de sus a trupului căruia erau plecate capetele scuturate de hohotele de plîns a două femei. Lîngă ele, în picioare, dar mut și înfățoșînd o adevarată icoană a durerii și a desnădejdei, se ține părintele Gheorghe.

— Dar ce s'a fi întîmplat și cine-i în car? întrebă sulgeriul oprinduși calul.

La auzul vorbelor și la vederea lui se ridicară mai multe glasuri amenințătoare care făcură pe sulgeriu să caute cu dreapta straturile pistoalelor, dar călugărul Varsanovie, făcînd un semn poroncitor cu mîna, mulțimea tăcu și-i făcu loc. Călugărul se apropie de sulgeriu, se opri la doi pași de el și, uitînduse drept în ochii lui, zise liniștit.

— In car este fapta dumitale, cucoane; trupul frăține-meu, Andrei Nan, împușcat din poronca dumitale!

Uimirea împiedecă deocamdată pe sulgeriu să răspundă, dar îndată bănuind vro nouă uneltire a răzășilor, el strigă cu mînie:

— Mișelule, cum îndrăznești să mă învinovățești pe mine cu o asemene faptă? Sînt eu oare un ucigaș ca voi.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Pentru a doua oară izbuhniră din mulțime strigăte de mînie și brațe amenințătoare se ridicară asupra dușmanului lor de atîția ani, asupra aceluia care, în credința lor, pusese la cale omorul unui tovarăș, a unei rude iubite de toți. Sulgeriul văzînduse încunjurat, scoase un pistol din toc și atinse ușor deșertul lui Șoarec cu pintenii; calul, azvîrlind de două ori cu picioarele de dinnapoi, făcu un gol împrejurul lui. Dar răzășii înfurieți punînd, unii mîna pe bolovani și alții începînd să rupă pari din gard, Strilea trase oțelile pistolului amenințînd mulțimea cu el. Dar atunci se văzu, ridicînduse de pe trupul feciorului ei și venind înnaintea boieriului, preuteasa părintelui Gheorghe.

Măsurîndu-l cu ochii ea zise:

— Dacă îți mai este sete de sînge, ucidemă pe mine după ce ai ucis pe fiul meu.

Și sulgeriul, uimit, neputînd scoate nici un cuvînt, preuteasa urmă:

— Blăstămul care ți li-i face omorînd pe o bătrînă ca mine care așa și așa mîni sau poimîni are să se stingă, puțin lu cru a fi pe lîngă acel care ți l'ai făcut curmînd zilele unui om tînăr și plin de viață ca fiul meu.

Vro două femei o luară de brațe pentru a o duce din fața lui Strilea, dar bătrîna, smuncindu-se din mînile lor, strigă:

— Lasați-mă macar să blăstăm pe acel care mi-o lipsit ochii de bucuria lor cea mare. Blastamat să fii Mihalache Strilea, și fapta ta cea ticăloasă să cadă greu, nu numai asupra ta, dar mai cu samă asupra neamului tău.

— Duhul cel necurat te-o adus în mijlocul nostru. Prin viclenie și meșteșug făcutu-ți-ai loc în hotarul nostru și de atunci stai necontenit la pînda celui slab de înger, a celui neputincios, a celui păcătos, asupra pămîntului căruia ai putea să pui stăpînire. Din an în an crește partea din țarină, cîmp, apă și codru al hotarului nostru cotropit de tine, scade acea ramasă în mînile noastre.

— Pămîntul care ni l'ai rîpit și cel ce ai de gînd să ni-l mai rîpești de acuma înnainte să nu vă fie de folos ci numai de pagubă și de durere. Grija lui să vă otrăvească traiul și după moarte să vă fie povară cumplită pe trup! Să fie sămînță de dihonie și de ceartă pănă într'al treilea neam și nepoții copiilor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

tăi să se pizmuiască, să se sfîşie pentru stăpînirea lui! Din pricina lui să piară orice iubire între frate şi frate, să se nască ură între tată şi copil! Cu toţii să aibă de acel pămînt, ud de sîngele copilului meu, aceiaş sete de care eşti stăpînit şi tu şi să simtă chinul să-l vadă lunecînd din mînile lor!

— Blastamat să fii, Mihalache Strilea şi cînd vei fi să mori, la căpătăiul tău să vezi stînd de pază icoana trupului însîngerat a copilului meu! Proclet şi triclet să fii Mihalache Strilea!

Şi bătrîna al cărei glas se făcuse din ce în ce mai ascuţit, istovită de lunga opinteală astfeliu făcută, căzu fără simţire în drum, de unde mai multe femei se grăbiră s'o ridice şi s'o ducă în ograda lui Andrei.

In vremea în care ea vorbise, sulgeriul lasase în gios mîna cu care ţinea pistolul şi, cu desăvîrşire zăpăcit, ascultase îngălbenind şi nemişcat lungul şi înfricoşătul blăstăm.

Dar pe cînd duceau pe bătrînă din drum, Strilea, lăsînd cucoşul tras al pistolului în gios, îl puse iar în toc, apoi dinduse gios de pe cal, încrucişă mînile pe piept şi, uitînduse la mulţimea din faţa lui, zise:

— Puteţi să mă ucideţi, sînteţi o mulţime, eu sînt singur şi nu m'oi apara. Dar, pe viaţa copiilor mei, m'aţi ucide pe nedrept. Jur că n'am avut nici o parte în omorîrea lui Andrei, că pănă cînd nu mi-aţi zis, aici, că el este mortul din căruţă, n'am avut nici cea mai mică bănuială că viaţa lui este primejduită.

La auzul acestor cuvinte părintele Varsanovie se apropie de sulgeriu şi, ridicînd mîna la cer, zise:

— Pe haina ce o port, pe mîntuirea sufletului meu, jur că cînd am dat de leşul încă cald al frăţinemeu, în Ciortolom, am găsit lîngă el pe Ion Tiron, robul dumitale, ţinînd în mînă taşca cu hîrtiile răzăşilor pe care Andrei o purta la plecare atîrnată de gît!

Trăsnetul căzînd la picioarele sulgeriului nu l'ar fi nimicit şi îngrozit mai tare decît această veste neaşteptată. Ramase dintăiu mut, apoi revenindu-şi în fire zise:

— De trei săptămîni n'am vorbit cu Ion Tiron, dacă el o făcut acea faptă spurcată, nu din îndemnul meu o făcut-o.

Călugărul merse la car şi, din fîn, scoase o puşcă pe care o duse sulgeriului.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Iată puşca care era gios lîngă locul unde am găsit pe Tiron, trebuie s'o cunoşti. Mai avea alta în spinare.

— Puşca asta este a mea, am încredinţat-o într'adevăr lui Ion Tiron, zise sulgeriul, dar, adaose el deschizînd tigaia şi arătînd praful dintr'însa, puşca asta este încarcată şi, uitaţi-vă, ţevia este curată, nu s'o tras cu dînsa.

— A fi tras cu cealaltă pe care o avea în spinare, răspunse călugărul.

— Şi de ce n'ai pus mîna pe Tiron dacă l'ai găsit lîngă fratetău mort?

— Cînd era s'o pun o fugit, răspunse călugărul. Vlad Catana s'o luat după el şi pe urmă şi alţi oameni. S'o tras asupra lui căci am auzit trei focuri.

— Să deie Dumnezeu să-l prindă viu, zise sulgeriul, căci pe nedrept mă învinovăţiţi. Şi asta, adaose el, cînd am scapat cu vai nevoie de cursa care mi-aţi întins-o aseară.

— Noi, ţi-am întins o cursă, strigară răzăşii cu mînie, auziţi ce neruşinare!

Chiar atunci veniau de acasă de-a fuga, sărind gardurile, Mihai şi Neculai Făcăoariu, să vadă din ce pricină se face atîta larmă în sat. Cînd dădură cu ochii de sulgeriu, ramaseră încremeniţi, iar Strilea zărindu-i, strigă arătîndu-i cu degetul:

— Iată cine vă poate spune ce cursă mi s'o întins, Mihai şi Neculai, feciorii Făcăoariului, priviţi-i ce galbeni şi spărieţi sînt văzîndu-mă aici!

Şi într'adevăr flăcăii stăteau nemişcaţi lîngă gardul de pe care sărise în drum, galbeni ca ceara, cu ochii holbaţi, cu părul vîlvoiu, cu trupurile scuturate de tremur.

— Da vorbiţi măi, strigă un moş al lor, adevărat că întins-aţi vro cursă boieriului?

Flăcăii nu dădură nici un răspuns.

— Mai bună mărturie decît feţele lor mai voiţi? întrebă sulgeriul. Ieri seara, aceşti doi flăcăi împreună cu Vlad Catana, au întins o frînghie deacurmezişul drumului, dincoace de podul dela Laiţă pe care ştiau că am să vin şi au tras tustrei în mine cu puştile. Iar cînd eu, ameninţîndu-i cu pistoalele, i-am făcut să zvîrle puştile gios şi-i mînam pe dinnapoi spre sat, mi-o sărit în spinare Niţă Şchiopul care era înţeles cu dînşii, m'o legat cu ajutorul lor

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

şi m'o dus într'un bîrlog de urs părăsit unde era hotărît să mă ucidă. Numai din întîmplare putut-am ucide pe hoţ şi am scapat. Aşa este oare? Intinsumi-aţi aseară o cursă sau nu? mai întrebă Strilea.

Flăcăii care se vedeau pierduţi urmară să rămîe muţi.

Strilea atunci sări în şea, apoi scoţind un pistol din toc şi întinzîndu-i oţelile, strigă în chip poroncitor:

— Loc!

Răzăşii surprinşi goliră drumul spre curte, pe care Strilea răpezi calul, dar deodată îl întoarse pe loc şi strigă răzăşilor.

— Sînteţi nişte mişei, vicleni şi ucigaşi, pe cari am să-i duc la închizătoare!

Apoi, fără a mai aştepta vrun răspuns dela ei, dădu pinteni calului şi se îndreptă în fuga mare spre casă.

Cînd descălecă la scară, zări lîngă dînsul pe Neculai Preda, pădurarul lui din Boiştea, cam galbîn la faţă şi cu privirea spărietă.

— Cu voia dumitale, cucoane, zise omul, am să-ţi spun ceva.

— Vină pe cerdac şi spune, răspunse sulgeriul înţelegînd că ştirile ce i le aducea Preda erau în legătură cu moartea lui Andrei şi făcînd semn ţiganilor care venise să ieie calul şi celor ce se aflau pe cerdac să plece.

— Vorbeşte, zise pădurarului sulgeriul după ce ţiganii se departară.

Preda veni aproape de tot de stăpînu-său, apoi îi zise mai mult într'o şoaptă.

— Ion Tiron o pîndit pe Andrei Nan în Ciortolom, l'o împuşcat şi i-o luat hîrtiile răzăşilor cari le avea la dînsul. Dar o dat peste dînsul, chiar atunci, călugărul Varsanovie şi Vlad Catana cari veniau în urma lui Andrei. Ion Tiron o fugit, dar Ungureanul s'o luat după el şi, văzînd că îl scapă, o tras cu puşca în el fără a-l nemeri. Nişte oameni din Jăvreni cari aşteptau în plaiu pe Andrei şi pe socrusău, Stan Făcăoariu, ca să meargă împreună la Ieşi, văzînd de departe pe Ion fugind şi pe Vlad trăgînd într'insul, au tras şi ei cu nişte pistoale ce le aveau, dar fără a-l nemeri. Ion atunci o apucat cararea de pe valea Băluţii unde o dat peste Stan Făcăoariu care, auzind focurile şi strigătele şi văzînd pe Ion fugind prin ţihliş, o tras şi el cu pistolul

18 68 Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

într'însul şi l'o rînit în umărul stîng. Dar Ion n'o stat de loc şi o urmat să tot fugă, deacurmezişul peste pîrae. Ceilalţi însă s'o luat cu toţii pe urma sîngelui şi, pe la amiază, l'o ajuns şi l'o încunjurat în nişte tufe. Ion, cînd s'o văzut prins, o luat puşca cu o mînă, par'c'ar fi fost un pistol şi o tras în Vlad Ungureanul omorîndu-l pe loc. Dar atunci au tras şi ceilalţi trei în Ion şi l'au rînit de moarte ; după un sfert de cias şi o dat sfîrşitul.

— Nu ştii, vorbit-au ei cu el cît era încă în viaţă ? întrerupse sulgeriul.

— Da, o vorbit cu el şi l'o întrebat cine l'o pus la cale să ucidă pe Andrei.

— Şi ce o răspuns ? mai întrebă sulgeriul.

Glasul lui Preda se prefăcu acuma cu desăvîrşire în şoaptet.

— O spus că duduca Zamfira l'o îndemnat să îndeplinească o faptă care să-ţi fie pe plac, pentru a te face să-i dai pe Catrina lui înnapoi.

O ameţală cuprinse pe sulgeriu, păreţii, clădirile din curte, munţii începură să se mişte dinnaintea ochilor lui : ar fi căzut dacă nu se apuca cu mîna de parmaclîcul cerdacului. Stătu zăpăcit, nemişcat şi mut vreme de mai multe minute, apoi revenindu-şi cu desăvîrşire în fire, strigă :

— Zamfiro ! Să vie numai decît Zamfira aici.

Dar Zamfira nu se găsia nicăiure. Atunci Neculai Preda se apropie iar de sulgeriu şi-i spuse tot în şoapte :

— Cu voia dumitale, cucoane, poate că am făcut o greşală. Cînd am sosit la curte am găsit pe duduca Zamfira în poartă şi i-am spus toată întîmplarea.

— Mişelule, strigă sulgeriul înfuriet, cine te-o pus să faci o asemene prostie. Am să-ţi sdrobesc ciolanele !

Şi sulgeriul poronci ca robii să se puie în căutarea Zamfirei, făgăduind un galbîn acelui care i-o va aduce.

Dar în zadar o căutară pănă tîrziu, Zamfira nu fu găsită nicăiure.

Aflînd că Ion Tiron, înnainte de moarte mărturisise că ea îl îndemnase la fapta cumplită ce el o săvîrşise, ea se temu, şi nu fără cuvînt, de mînia sulgeriului : era în primejdie să moară sub biciu dacă nu fugia. Nici nu se mai întoarse în curte ci, aşa cum era, merse în mărăcinii de sub tapşanul Tămăşănilor şi se-vîri într'o ascun-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

zătoare pe care o cunoştea bine. Auzi ţiganii căutînd-o şi ramase nemişcată, aproape moartă de frică. Pe la mijlocul nopţii însă, nemai auzind nici un sgomot, ieşi din ascunzătoare, merse la drumul mare şi, cu pasul grăbit de frica de a fi prinsă, se îndreptă spre Adjud.

Avu norocul să fie ajunsă în drum de un mazil din Tîrgul Ocnei, care o văzuse de mai multe ori în casa sulgeriului şi a cărui priviri aruncate pe furiş îi aratase că o găseşte pe placul lui.

Mazilul care mergea la Bîrlad, cunoscînd-o, o luă cu bucurie în căruţă fără a o cerceta mai cu amănuntul. Şi aici ne vom lua deocamdată ramas bun dela această femeie care fusese pricina de căpetenie a morţii lui Andrei Nan şi a lui Ion Tiron, însă nu cu desăvîrşire, căci vom da poate peste dînsa în cursul unei alte povestiri.

Capitolul XXXV

In care ne luăm ziua bună dela cetitoriu

Sulgeriul Mihalache Strilea plecă la Ieşi, cu copii cu tot, în dimineaţa zilei următoare; ploi mari şi drumurile răle îl ţinură patru zile pe drum. Cînd sosi, află că Stan Făcăoariu, care îşi urmase drumul înnainte fără a se mai întoarce în Tămăşăni, ajunsese în ajun şi dăduse jalbă împotriva lui, atît pentru uciderea lui Andrei cît şi pentru moşie.

Sulgeriul mai află că, în urma acestor jălbi, Vodă este foarte mînios pe el.

Primi, chiar în ziua sosirii lui, poroncă să nu se mişte din Ieşi, iar Grigoraş Leon fusese însărcinat să facă de sîrg, el însuş, o cercetare amănunţită la faţa locului.

In curînd se primi o carte a starostelui făcînd cunoscut că acele jăluite de Strilea în privinţa cursei ce i se întinsese de Vlad Catana şi de flăcăii Făcăureşti în înţelegere cu Niţă Şchiopul şi cu sihastrul Gavril erau în toate adevărate. In cît privia omorului lui Andrei Nan şi mărturisirile făcute de Tiron înnainte de moarte, starostele trimitea cele aratate în scris de dascalul Neculai Lepşa care, precum am văzut, luase parte la uciderea ţiganului. Tiron întrebat din ce îndemn omorîse pe Andrei Nan ar fi zis:

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

— Să nu năpăstuiți pe sulgeriu cu fapta mea, nu el m'o sfătuit să fac acel pacat, de mai bine de trei săptămîni n'o mai vorbit cu mine. Am fost îndemnat la acel omor de Zamfira, dadaca copiilor, care o fost ţiitoarea boieriului. Ea mi-o dat a înţelege acuma trei zile că boieriul o trimite pe femeia mea, pe Catrina, pe care o ţine la curte de o lună, înnapoi în bordeiul meu dacă l-oiu scapa de Stan Făcăoariu. Eu pe Făcăoariu îl pîndeam de astă-noapte căci ştieam pe unde are să treacă şi, cînd am tras, eram încredinţat că trag în Făcăoariu: căci Andrei era calare pe iapa socrusău şi nu-i vedeam faţa ascunsă de crengi. Imi pare rău de nelegiuirea ce am făcut-o, dar acuma, în ceasul morţii, credinţa mea este că sulgeriul nici un amestec nu are în această faptă spurcată a cărei urzeală a fost zămislită de sufletul negru al Zamfirei.

In cît privia gîlceava dintre răzăşi şi sulgeriu pentru stăpînirea părţilor din Poşorcani, starostele luînd, în lipsa sulgeriului, bani şi dela Stan Făcăoariu care îndată după darea jălbii s'întorsese acasă şi dela părintele Pavăl din Focşăni, doritor s'întoarcă şi el vînzarea ce o făcuse lui Strilea, arata lui Vodă că, după credinţa lui, cele mai multe din dăniile sulgeriului erau numai vînzări meşteşugite, iar multe vînzări fusese dobîndite prin silă şi vicleşug. La sfîrşitul scrisorii povestia pe larg întîmplarea cu stupii boiereşti duşi de Radu Irofti în prisaca lui Andrei, adăogînd că fără îndoială Irofti fusese pus la cale de Strilea.

Văzînd această carte, Vodă poronci să înceteze orice urmărire împotriva sulgeriului pentru uciderea lui Andrei. Flăcăii Făcăureşti şi sihastrul Gavril fură judecaţi pentru încercarea de ucidere a lui Strilea şi osînditi la spînzurătoare; numai cu mare nevoie şi cheltuind mulţi bani pe la feţe mari izbuti Stan Făcăoariu să şi scăpe băieţii de ştreang şi să dobîndească iertarea lor.

La judecata pricinii pentru pămînt divanul dădu pe sulgeriu ramas, hotărînd de răsuflate şi fără putere toate dăniile şi toate cumpărăturile lui, fără nici o despăgubire pentru el. Un mazil fu trimis la Tămăşăni spre a rîsipi casele lui Strilea şi a pune pe răzăşi în stăpînirea întregului hotar.

Sulgeriul era astfeliu sărăcit cu desăvîrşire, nu mai avea nă-

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr-1901-1932

dejde decît în căsătoria lui cu fata vornicului Dumitrache Ţifescu. Dar în curînd fu nimicită şi această de pe urmă nădejde.

Chiar a doua zi după judecarea pricinii dintre sulgeriu şi răzăşi venia la domnie o învinovăţire cumplită împotriva Ţifescului.

El era mai de multă vreme în judecată cu răzăşii din Agriş dela cari cumparase jumatate din hotarul lor. In ziua de Sîntă Măria, pe cînd satul aproape întreg era la biserică, a cărui hram se serbătoria în acea zi, acoperemîntul bisericii luă foc. Iar cînd oamenii, prinzînd de veste, voiră să iasă, găsiră poarta grea de stejar închisă. Fereştrile erau mici şi aveau zăbrele groase, zidul tare şi gros: pieriră în flacări, cu preot cu tot. Tot ţinutul Putnei se ridicase ca un om şi aratase pe vornicul Dumitrache ca faptaş a acestei îngrozitoare neomenii. De altmintrelea el singur dădu dreptate învinovăţirii, căci, fără a aştepta ca vestea să ajungă la domnie, vornicul se ridică într'o noapte şi fugi în Ţara Romînească. In curînd veni la Ieşi vestea că Catinca se logodise cu un fiu de boieriu muntean bogat şi cu vază.

Acest şir de lovituri ale soartei sdruncinase adînc sanatatea până atunci atît de înfloritoare a sulgeriului; o răceală de care ar fi scapat jucîndu-se cu un an înnainte se schimbă în junghiu şi, în două săptămîni, îl duse în mormînt.

Tocmai în a doua domnie a lui Grigore Ghika, izbutiră epitropii şi rudele copiilor lui Mihalache Strilea să redeschidă judecata cu răzăşii de Tămăşăni, să-i deie rămaşi şi să dobîndească punerea în stăpînire a copiilor pe părţile stăpînite altădată de părintele lor.

Răzăşii fură cu desăvîrşire istoviţi de bani în urma cheltuielilor pricinuite de această judecată; unul după altul îşi vîndu rămăşiţa de pămînt, însuşi Făcăureşti, strînşi de nevoie, vîndură părţile lor tînărului Patraşcu Strilea. Voiu avea poate prilej să povestesc odată care o fost soarta urmaşilor sulgeriului Mihalache şi întrucît blăstămul preutesei o apasat asupra acestei soarte.

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mor1901-1932

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932

PREȚUL 8 LEI

Muzeul Digital al Romanului Românesc
revistatransilvania.ro/mdrr1901-1932